

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕПТЕРДЕ ҮШ ТІЛДЕ ОҚЫТУДЫ ДАМУ
ЖАҒДАЙЫНДА СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ
БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ
ОБУЧЕНИЯ НА ТРЕХ ЯЗЫКАХ В МАЛОКОМПЛЕКТНЫХ ШКОЛАХ**

Астана 2018

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесінің шешімімен баспаға ұсынылды (2018 жылғы 22 қазандағы №11 хаттамасы).

Рекомендовано к изданию решением Ученого совета Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 11 от 22 октября 2018 года).

ШЖМ үш тілде оқытуды дамыту жағдайында сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Әдістемелік ұсынымдар - Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2018. – 250 б.

Методические рекомендации по организации внеклассной работы в условиях развития обучения на трех языках в МКШ.

Методические рекомендации. - Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2018. – 250 с.

Бұл әдістемелік құралда ШЖМ жағдайында үш тілде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері, ШЖМ үш тілде оқытуды дамыту жағдайында сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар, сондай-ақ іс-шаралар жоспарларының үлгілері берілген.

Жинақ білім беру қызметкерлеріне және шағын жинақты мектептердің мұғалімдеріне арналған.

В методических рекомендациях представлены особенности организации обучения на трех языках в условиях МКШ, рекомендации по организации внеклассной работы в условиях реализации обучения на трех языках в условиях МКШ, а также образцы планов-конспектов проведения мероприятия.

Сборник адресован работникам образования и учителям малокомплектных школ.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2018
© Национальная академия образования
имени И. Алтынсарина, 2018

Кіріспе

Кез келген елдің келешегі мектепте анықталып және қалыптасады. Бұл кез-келген басқа саланың қызметінен білім берудің маңыздылығын ерекшелейді. Қазір білім беруге жұмсалғандар жылдар өткен сайын жетіліп ұлттың, халықтың, тұтастай алғанда елдің болашағын қалыптастырады.

Ерекше тарихы мен геосаяси жағдайы бар Қазақстан үшін, қоғам мен тұтастай алғанда елді одан әрі дамытудағы және білім беру жүйесіндегі басымдықтардың бірі үш тілде білім беруге көшу болып табылады.

Үш тілде білім беруге кезең-кезеңмен көшу мәселесі бойынша Қазақстан Республикасы Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің 2018 жылғы 10 қаңтардағы «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына жолдауында үштілді білім берудің міндетін тағы да: «Қазақстандықтардың болашағы – қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін меңгеруінде» - деп айқындап берді [1].

Әлемдік тәжірибе көрсетіп отырғандай, көптілділіктің әлемде таралуы – экономика, саясат, мәдениет және білім беруде болып жатқан түбегейлі өзгерістермен ескерілген заңды процесс. ЮНЕСКО-ның тұжырымдамасына сәйкес «көптілді білім беру» ұғымы, білім беруде кем дегенде үш тілді: ана тілін, ұлттық және халықаралық тілді пайдалануды көздейді.

2015-2020 жылдарға арналған үштілді білім беруді дамытудың жол картасына сәйкес:

- оқыту тілі қазақ тілінде емес мектептерде «Қазақстан тарихы» пәнін (5-сыныптан бастап) қазақ тілінде оқыту;

- оқыту тілі орыс тілінде емес мектептерде «Дүниежүзі тарихы» пәнін (5-сыныптан бастап) орыс тілінде оқыту;

- оқыту тіліне қарамастан барлық мектептерде 10-шы және 11-ші сыныптарда «Информатика», «Химия», «Физика», «Биология» пәндерінен (білім алушының таңдауы бойынша) екі пәнді ағылшын тілінде оқыту *қарастырылған*.

Алайда, өз ана тіліндегі емес пәндерді табысты меңгеру үшін сол тілді жақсы меңгеру қажет, мұнда маңыздысы – тілдік практика. Нақты тілдік қарым-қатынасты және қажетті тілдік құралдарды қолдана отырып, балалардың тілдік тәжірибесін қалыптастыру шағын жинақты мектептер (бұдан әрі – ШЖМ) жағдайында кейде қиын екені ешкімге құпия емес. Тілдік білімді және тілдік байланысты қолдану оқу іс-әрекетінде ғана емес, сабақтан тыс жұмыс кезінде де жүзеге асырылуы тиіс. Бұл проблеманы шешуде, мақсатты сыныптан тыс жұмыс үлкен рөл атқаруы мүмкін.

Бұл әдістемелік құралдың *мақсаты* ШЖМ-де үштілді оқыту жағдайында сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың тиімді әдістерін іздестіру болып табылады.

Оның міндеттері:

- көптілді білім беру бойынша әлемдік тәжірибені зерделеу;

- Қазақстан Республикасы шағын жинақты мектептерінің үштілді білім беру тәжірибесін зерделеу;

- үштілді білім беру идеяларын жүзеге асырудағы сыныптан тыс жұмыс түрлері мен әдістерін анықтау;

- ШЖМ-дегі үштілді білім беруді ескере отырып сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар әзірлеу.

Әдістемелік құралдың *ғылыми жаңалығы* – ШЖМ білім алушыларының тілдік біліктіліктерін дамыту, пәндік білімдерін қолдану және ой-өрісін кеңейту мақсатында, сыныптан тыс және сабақтан тыс жұмыстарды үш тілде жүргізудің практикалық қажеттілігі мен ғылыми-теориялық мүмкіндіктерін негіздеуде.

Әдістемелік құралдың *практикалық маңыздылығы* Қазақстан Республикасы шағын жинақты мектептерінің нақты оқу-тәрбие процесінде зерттеу нәтижелерін қолдану мүмкіндігінде.

Шағын жинақты мектептегі сыныптан тыс жұмыстың ерекшеліктері субъективті жағдайлармен ғана емес, бірқатар объективті жағдайлармен:

- үлкен қалалардан қашықтығымен;
- халық санының аздығымен;
- елді мекендегі мәдениет орталығының жоқтығымен;
- коммуникацияның тұрақсыздығымен (электр жарығы, ғаламтор, байланыс, теледидар және т. б.);
- мектепте сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырушының жоқтығының жиі кездесуімен де *анықталады*.

Шалғай ауылды жерлерде өсіп келе жатқан балалар, тәрбиелеудің өзіне тән ерекшеліктерімен өзгешеленеді. Шағын елді мекендерде барлығы бірін-бірі біледі, балалар неғұрлым ашық және қарым-қатынас жасауда мейрімді. Бұл өз кезегінде ШЖМ-де сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру кезінде бірқатар артықшылықтар да жасайды.

Шығын жинақты мектептің заманауи мұғалімі, ШЖМ жағдайында үштілді оқыту жағдайында сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру мен жүргізуге қойылатын негізгі талаптарды:

- сабақтан тыс жұмысты ұйымдастырудың тиімді әдістері мен тәсілдерін тандап алу және оларды үштілді білім беру аясында жұмыс істеу жағдайларына бейімдеуді;
- тілдік коммуникацияны қамтамасыз ету үшін әртүрлі жастағы топтардың балаларымен жүргізілетін сабақтан тыс жұмыстың оңтайлы әдістерін құрастыру және пайдалануды;
- тілдік дағдыларын, пәндік білімін, коммуникативті біліктіліктерін жүзеге асыру бойынша сабақтан тыс сабақтарды өткізу кезінде білім алушылардың өзіндік әрекеттерін ұйымдастыруды;
- пәндік білімнен пәнаралық кіріктіруге көшуді жүзеге асыра білуді;
- білім алушылардың тілдік дайындығын, оларды оқытуда даралау мен саралауды, коммуникативтік тәжірибесін ескере отырып, сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың технологиясын тандап алуды *ескеруі тиіс*.

Қазақ, орыс және ағылшын тілдерін меңгеру заманауи қазақстандық қоғамда әр адам үшін мұқтаждық және қажеттілікке айналып отыр. Осыған байланысты мектепте оқытуда, әлемдік кеңістікте және өз елінің аясында түрлі мәдениет өкілдерімен өзара әрекеттесу және араласа білуді балалардың бойында қалыптастыру алдыңғы орынға шығады. Білім алушылардың тілдік дайындық деңгейін арттыру тілдік қарым-қатынасқа, осындай қарым-қатынасқа ынталандыру жағдайын жасауға тікелей байланысты.

Сабақтан тыс жұмыс, балалар ұжымының жұмысын (мектеп театрларында спектакльдер көрсету, конкурстар өткізу, халықаралық іс-шараларға қашықтықтан қатысу және т.б.) үш тілде ұйымдастыру үшін мүмкіндік туғызады.

Тілдік тәжірибе мен тілдік оқыту мүмкіндігімен бірге тәрбиелік мақсаттар да жүзеге асырылуда. Тілдік оқытудың тәрбиелік әлеуетін жүзеге асыру мүмкіндіктері, білім алушылардың мәдениетаралық және конфессияаралық байланыстарды тәртіпке келтіруге жәрдемдесуі, ғылыми және шығармашылық әрекеттерден бастапқы тәжірибе жинақтауы, басқа елдер мен халықтардың рухани құндылықтарына сыйластықтағы көзқарасты қалыптастырудан көрінеді.

Бұл, сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру кезінде мәдениетаралық қарым-қатынас үшін қажеттілікке ие болатын, тұлғаның қасиеттерін дамытуға назар аударылатынын білдіреді. Бұл тәсіл бірнеше міндеттерді шешуге:

- кіші Отан туралы, оның өзіндік қалыпы, мәдениеті, дәстүрлері туралы түсінік қалыптастыруға;

- өз өлкесінің тарихы, салт-дәстүрі, мәдениеті туралы алынған ақпаратты таратуға жағдай жасауға;

- мәдени-білім беру кеңістігінде әрбір адамға өзін-өзі жетілдіру мүмкіндігін қамтамасыз етуге *мүмкіндік береді*.

Осылайша, көптілді білім беруді енгізу инновациялық даму міндеттерін шешуге педагогикалық ұжымның дайындығын қамтамасыз етуді көздейді, ал сыныптан тыс жұмыс шағын жинақты мектепте үштілді білім беруді жүзеге асыру бойынша жұмыс түрлерінің бірі ретінде қарастырылады. Бұл ретте сыныптан тыс жұмыс тілдік білім беруді, қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіруді, сондай-ақ пәндік және пәндік емес білім, біліктілік пен іс-әрекет тәсілдерін қолдануды өзіне кіріктіре алады және кіріктіруі тиіс.

1. Шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері

«Тілінен айырылған жұрт – жойылған жұрт»

А. Байтұрсынов

Әрбір мемлекетті белгілі бір уақыттың тарихи кезеңінде бірнеше базалық белгілер ерекшелендіреді, ол: оның аумағы, тілі мен діні. Бұл белгілердің біреуін жоғалту, сайып келгенде бүкіл мемлекеттің жойылуына алып келеді деп есептеледі. Бұл белгілер халықтар тарихы бойы ешқандай елеулі өзгерістерге ұшыраған жоқ деу аңғырттық болар еді. Дегенмен, біз бүгінде өзінің этникалық тілін, дінін және қандай да бір шепте егеменді аумағын сақтап қалған көптеген ежелгі халықтарды білеміз. Барлық мемлекеттердің онан арғы тағдыры екі негізгі мақсаттарға байланысты – бәсекеге қабілеттілігін арттыру және мәдени бірегейлігін сақтау. Бұл бір-біріне қайшы келетін мақсаттар заманауи білім беруге де қойылады [2].

Ірі өркениеттердің мүдделерінің тоғысуында, Еуразияның жүрегінде орналасқан Қазақстанға көпмәдениеттілік пен төзімділік әрқашан қажет болды. Ұлы Абай қоғамның дамуының маңызды факторы тілде екенін көріп білді. 25-ші қара сөзінде ол былай дейді: «Басқа ұлттың тілі мен мәдениетін зерделей отырып, адам олармен тең болып, түк емес өтініштермен қорланбайды». Абай орыс тілін «олардың жетістіктерінен үлгі алу», «олардың ғылымын ұғыну үшін үйренуге шақырады. Өйткені орыстар өзге тілді біле отыра, әлемдік мәдениетке араласа отырып өздері қандай болса, содай болып қалып отыр» [3]. Шоқан Уалиханов та ағартушылық еуропалық және жалпы адамзаттық болуы тиіс деп санаған.

Бұл өсиеттер қазірдің өзінде, 21-ғасырда да өзекті. Тарихи, геосаяси, әлеуметтік-экономикалық және мәдени факторлар халықаралық тілдерді оқу маңыздылығын алдыңғы қатарға шығарып отыр.

Рас, барлық тілдердің ғылымда, әдебиетте және АКТ-технологиясында мәртебесі бірдей емес. Index Translationum жобасының мәліметтеріне сәйкес ағылшын тілі 1979 жылдан бастап 2007 жылдары үстемдік жағдайға ие болып келеді [4, С88].

Интернетте де шамамен ұқсас көрініс бар. «W3techs.com» ресурсының деректері бойынша бүкіләлемдік тордың 52,3% контингенті – ағылшын тілінде. Мұнда орыс тілі мен қазақ тілінің үлесі сәйкесінше 6,5% және 0,008%-ды құрайды [5]. Жалпы, бұқаралық ақпарат құралдары саласында ағылшын тілі «лингва-франка» мәртебесіне ие, яғни халықаралық қарым-қатынас құралы ретінде пайдаланылатын тіл.

Әлемде көптілділіктің таралуы – экономика, саясат, мәдениет және білім берудегі түбегейлі өзгерістер себеп болып отырған заңдылық процесс екенін заманауи зерттеулер көрсетіп отыр. ЮНЕСКО-ның тұжырымдамасына сәйкес «көптілді білім беру» ұғымы білім беруде кем дегенде үш тілді пайдалануды көздейді: ана тілін, ұлттық және халықаралық тілі. Бұл тілдерді қолдану «білім беру сапасының маңызды факторы» болып табылады [6].

Қазақстанда тілдердің үштұғырлық идеясын Н. Назарбаев 2004 жылы атап айтты. Қазақстан халқы Ассамблеясының XII сессиясында 2006 жылғы қазан

айында Президент кем дегенде үш тілді білу біздің балаларымыздың келешегі үшін маңызды деп тағы да атап көрсетті. Ал енді 2007 жылы Н. Назарбаев «Жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан» атты Қазақстан халқына жолдауында, «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын кезең-кезеңмен жүзеге асыруды ұсынды, осыған сәйкес үш тілді: қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде, орыс тілін ұлтаралық қатынас тілі ретінде және ағылшын тілін «Қазақстан халқы үш тілді пайдаланатын, жоғары білімді ел ретінде бүкіл әлем қабылдайтын» жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі ретінде дамыту қажет.

Ағылшын тілі жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі ретінде және халықаралық қарым-қатынас құралы болуы себепті, көптеген дамыған елдерде көптілділік негізін ағылшын тілі құрайды. Соңғы деректер бойынша Қытай мен Жапонияның ағылшын тілін ерте оқытуды мемлекеттің ойдағыдай дамуының кепілі ретінде қарастыруы ерекшелік емес.

1998 жылы Австрияда (Грац қ.) Еуропа Кеңесінің «Language Learning for european citizenship» жобасы аясында шет тілін ерте оқыту проблемаларына арналған халықаралық семинар болып өтті. Бұл семинар Еуропа Кеңесіне қатысушы елдердің, Ресейді қоса алғанда шет тілі пәнін бастауыш мектеп бағдарламасына енгізуге байланысты ғылыми зерттеулер мен көпжылдық тәжірибелердің қорытындысын шығарды. Семинарда, жүзеге асырылуы шет тілін бастауыш оқыту кезеңіне (5-6 жастан 10-11 жасқа дейін) табысты енгізудің іргетасы ретінде қарастырылуы мүмкін ұсыныстар тұжырымдалды. Бұл ұсыныстар жалпылама түрде былайша берілген болуы мүмкін.

Шет тілін оқыту Еуропада бастауыш білім берудің ажырамас бөлігі болуы тиіс. Балаларға заманауи қоғам өміріне белсенді және жан-жақты қатысудағы оларға қажетті базистік біліктіліктерді меңгеруге көмектесу үшін, еуропалық бастауыш мектептері өз оқу бағдарламаларына шет ел тілдері мен мәдениетін оқуды енгізулері керек.

Әр елдің бастауыш білім беру жүйесінің бір-бірінен айырмашылығы бар. Бірақ, тәжірибе көрсеткендей, төменгі сынып білім алушыларының шет тілін меңгеру процесі кез келген жағдайда, егер:

- шет тілін оқуды 9 жасқа дейін бастаса;
- шет тілін оқыту процесі, оның мазмұны мен технологиясы бастауыш мектептің оқу жоспарына органикалық тұрғыда енгізілсе;
- шет тілін оқыту тәжірибелі және жоғары білікті мұғалімдермен жүзеге асырылса *табысты болады.*

Тұтастай алғанда шет тілін оқыту білім алушылардың мәдениетаралық қарым-қатынас жасау қабілетіне ие болуына бағытталған, ал бастауыш мектеп олардың бойында осы қабілеттердің онан әрі қалыптастыру үшін мықты іргетасын қалауға міндеттелген.

Тілдік білім берудегі сабақтастық мәселесі маңызды болып табылады. Орта мектепте шет тілін оқыту бағдарламалары білім алушылардың бастауыш мектепте жинақтаған тәжірибесіне бағдарлай отырып әзірленуі тиіс.

Қытайдың оқу бағдарламаларында ағылшын тілі 2-сыныптан және одан жоғары қарай қарастырылған, бұл ретте ірі қалалардағы балалар оны 5 жастан бастап үйрене бастайды [7]. Жапония Үкіметінің жоспары бойынша ағылшын тіліне 2018 жылдан

бастап 3-4 сыныптарда аптасына 1-2 сағат, 5-6 сыныптарда аптасына 3 сағаттан бөлінеді. Жапония Азияда ағылшын тілін меңгеру деңгейі бойынша көшбасшы болуға ниетті [8].

Шағын жинақты мектептердің рөлі көпшілік жағдайда нақты бір елдің немесе аймақтың демографиялық, экономикалық және саяси тұрмыстық жағдайларымен анықталады. Мұндай мектептер әлемнің көптеген елдерінде: Ресей, АҚШ, Батыс Еуропа елдері, Финляндия, Жаңа Зеландия және т. б. – негізінен ауылдық жерлерде таралған.

Шағын жинақты мектептердегі көптілді білім беру мәселесін шешуде, оң тәжірибесі бар елдердің білім беру саясатын толығырақ қарастырайық.

Жаңа Зеландия, мұнда ағылшын тілі, маори тілі, сондай-ақ жаңа зеландияның ымдау тілі елдің ресми тілдері болып табылады, сонымен қатар шағын жинақты мектептерінің көптілді білім беруден тәжірибесі бар. Бұл елде Kura Каурара Māori (сөзбе-сөз аударғанда «Маориялық мектеп жобасы») атты мектептер желісі бар, олардың көпшілігінде сабақ беру екі тілде: ағылшын және маори тілдерінде жүргізіледі.

Kura Каурара Māori мектебін құру, маори тілі жойылып кету алдындағы қиын кезеңде тұрғаны туралы зерттеуші Ричард Бентонның 1971 жылғы баяндамасынан кейін іле пайда болды. 1980-ші жылдары маори қауымының тілінен, білімінен және мәдениетінен айрылып қалуына соншалықты алаңдаушылық танытып, істі өз қолына алды және мектепке дейінгі, бастауыш мектеп, орта мектеп және жоғары оқу орындарында өз оқу орындарын құрды.

Kura Каурара Māori мектептері қызметінің негізгі бағыты білім алушылардың бойында маори тілін үздіксіз және тұрақты түрде дамыту болып табылады. Сонымен қатар ата-аналар қауымдастығына, маори тілінен басқа, әлемдік кеңістікте олардың балаларына бәсекеге қабілетті болуына мүмкіндік беретін ағылшын тілінің негізгі дағдыларын да оқытып, үйрету қажет. Kura Каурара Māori мектептері үшін бұл тілдік мәселе, екі тілдің де дамуындағы оңтайлы нәтижелерін анықтау тәсілдерінің бірі болып отыр.

Кейіннен барлық Kura Каурара Māori мектептері басшылыққа алуға тиіс, принциптері сипатталған «Te Aho Matua» құжаты әзірленді.

«Te Aho Matua» (сөзбе-сөз аудармасы «Негізгі желі») алты бөлімнен тұрады:

1. Te Ira Tangata (адам болмысы) баланың табиғатын рухани, физикалық және эмоциялық қажеттіліктері бар адам ретінде ұғындырады;

2. Te Reo (тіл), тіл саясатына қатысты және мектептер өз білім алушыларымен тілді оқуға қалай ықпал етуі мүмкін;

3. Ngā Iwi (адамдар), балалардың дамуына әсер ететін әлеуметтік институттарға, яғни қоршаған әлемді зерделеу және өзінің орнын табу барысында олармен өзара әрекеттесетін барлық адамдарға фокусталады;

4. Te Ao (әлем), адам өміріне әсер ететін өмір сүру жағдайлары ретіндегі қоршаған ортамен ісі бар;

5. Ahuatanga Ako (оқыту мән-жайлары), оқытушыға және тікелей оқыту процесінің өзіне қойылатын ұлттық оқу бағдарламаларының талаптарын сипаттайды;

6. Ngā Tino Uaratanga (негізгі құндылықтар), мектепті бітірген білім алушылардың жетістіктері қандай болуы мүмкін екеніне фокусталады және мектеп өз білім алушыларының бойында дамытуға ұмтылатын жеке қасиеттерін анықтайды.

«Te Aho Matua» - да сипатталған негізгі принциптер арасында Жаңа Зеландияда ғана емес, барлық жерлерде де қабылдануы мүмкін болатыны аз емес:

- мектептің рөлі мансапқа бағдарлау емес, білім алушыларды жан-жақты дамыту;

- барлық адамдарды жасына, дініне, түсіне, жынысы немесе наным-сеніміне қарамастан құрметтеу керек, сондықтан ешкімге қатысты сенім көрсетуге, қадір-қасиетін кемітуге, ешкімді жәбірлеуге болмайды;

- ойлаудың барлық түрлерін және оқытуда барлық сезім мүшелерін: есту, көру, бақылау, иіс сезу, талдау мен жинақтау, ұсыну мен жорамалды тексеруді және т.б. пайдалануды мадақтау маңызды;

- мектепте білім алушыларды оңтайлы білім алу тәсілін табуға ынталандыратын және оқытудың әр түрлі мәнерлерін ескеретін оқыту әдістері қолданылуы тиіс;

- қоршаған әлемді зерттеуге қызығушылық тудыруға түрткі болатындай оқу ортасын құру;

- өздігінен білім алуын дамытуда жекелеген балаларда болатын ерекше мүдделерді қарастыру қажет (инклюзивті білім беру принциптері);

- мектеп өз өмірінде өздері ұнатып осы бойынша жүреміз деген әрбір білім саласына пайда келтіруге қабілетті «еркін, ашық және өтінуші ойды» дамытуы тиіс;

- және басқалар.

Тілдер мәселесіне қатысты Те Рео бөлімінде келесі принциптер көрсетілген:

- барлық тілдерді құрметтеу;

- мектептің білім алушыларының маори тілінде және ағылшын тіліндегі толық құзыреттілігін күту;

- тілдік құзыреттілікті неғұрлым тез дамытатын толық енуге артықшылық беру;

- толық енумен қатар билингвалды құзырет екі тілді елеусіз бөлу арқылы тез дамытынын ұмытпайды және сондықтан, екі тілді араластыру немесе кодтық ауыстырып қосу қабылданбайды;

- және басқалар.

Нәтижесінде Kura Каурара Māori мектептерінің түлектері ағылшын тілін де, маори тілін де толыққанды игерулері, екі тілде ауызша және жазбаша түрде өз ойларын еркін және жетік жеткізе білулері, сондай-ақ есту арқылы да, қағаз/электрондық тасымалдағыштар арқылы да ақпаратты екі тілде қабылдаулары тиіс.

«Te Aho Matua» принциптері табысты жүзеге асырылып жатқан Kura Каурара Māori жүйесіндегі мектептерінің бірі Роторуа-дағы, Те Kura Каурара Māori o Te Koutu болып табылады. Бұл мектеп 1-сыныптан бастап 13-сыныпқа дейін (5 жастан 17 жасқа дейін) ұлдарға және қыздарға білім береді. 1993 жылы мектеп құрылған кезде, онда барлығы 20 білім алушыдан сәл астам білім алушы оқыды, қазір білім алушылардың саны шамамен екі жүз адамды құрайды. Мектептің ерекшелігі жүргізілетін спорттық және мәдени іс-шаралар кең диапазоны, сондай-ақ екі мемлекеттік тілден басқа испан тілін де оқу болып табылады.

АҚШ. АҚШ-та шағын жинақты мектептерде полилингвалды оқытуды тарату – педагогикалық және әлеуметтік себептер кешенінің, соның ішінде ұлтаралық қарым-қатынас ниетінің, «тілдік ұлтшылдықтың» (тілдің көмегімен мәдени тамырларды сақтап қалуға ұмтылу) өсуінің және т.б. нәтижесі.

Полилингвалды оқыту 22 штаттың заңнамасымен бекітілген. Гавайяда ағылшын және жергілікті тілдер тең оқыту тілдері болып есептеледі. Билингвалді оқыту федералдық қорлар және бағдарламалар тарапынан қолдау табуда. Олардың ішінде, мектепте ана тілін пайдалануды көздейтін арнайы баламалы (Special Alternative Instructional Program) бағдарламалар бар. Ресми тілде сөйлей алмайтын білім алушылар, сабақты ағылшын тілінде өтеді. Оқыту жекеменшік оқу орындарында да: ағылшын және этникалық азшылық ұлттар тілінде ұйымдастырылады. Ана тілінде, «қарапайым» ағылшын тілінде оқытатын сыныптар, сондай-ақ білім алушылары ағылшын тілін меңгеруде қиналмайтын аралас сыныптар құрылады. Оқылатын материалының көлемі мен тереңдігіне байланысты, сыныптар әр түрлі деңгейлерге бөлінеді.

Канада. Шағын жинақты мектептерде көптілді оқытудың танымалдығы, Канаданың этникалық қауымдарының өзіндік мәдени идеалдарын игеруге, бұл ана тілін жақсы білмей қиын болатын, сондай-ақ мемлекеттік (ағылшын және француз) тілдерін меңгермей мүмкін болмайтын өмірлік табысқа жетуге деген ықыласына негізделген.

Канадада оқудың басынан бастап екінші тілді оқыту қолданылады – ерте жаппай енгізу (early total immersion). Модель екі нұсқада тәжірибеде қолданылады. Біріншісі (байыту нұсқасы) француз тілін оқу кезінде ағылшын тілді халықпен пайдаланылады. Бұл жағдайда оқыту, француз тілін оқыту тілі ретінде пайдалану атмосферасында қарқынды өтеді. Екіншісі (өту нұсқасы) азшылық ұлттардың балалары бірте-бірте француз және ағылшын тілдеріне араласудан тұрады. Бұл ретте оқу бағдарламасының басым бөлігі ресми тілдерінде, ал қалғаны – азшылық ұлттардың тілінде оқытылады.

Канадада қолданылуға қатысты көптілді оқыту туралы айтуға болады. Сонымен қатар, шын мәнінде екі ұлттық тілді оқу міндетті – ағылшын және француз, мұра деп аталатын сыныптарда көп тілді оқыту кеңінен таралған, мұнда балаларды шағын субмәдениеттен тарихи отаны тіліне бейімдейді. Мұра сыныптар жаппай тәртіппен алты провинцияда ұйымдастырылған. Оларда ағылшын және француз тілінен басқа, қандай да бір шағын ұлттық топтың тілінде оқытады. Мұра сыныптары сабақтан тыс уақытта, немесе оқу орындарының аясында жұмыс істейді. Мемлекеттік қаржылық қолдау табуы үшін мұра сыныптарының білім алушылары бағдарламаның ағылшын және француз бөлімдерін тиімді меңгергендерін көрсетулері керек.

Батыс Еуропа. Батыс Еуропада полилингвалды оқыту, мәдениетаралық диалогтың және ұлттық төзімсіздікке, жатсынушылыққа қарсы тұру шарттарының бірі ретінде қарастырылады. Интеграцияланған Еуропаның ұлттық органдарымен тиісті білім беру жобалары дайындалып және іске қосылды: «Өңірлік тілдер мен азшылық тілдер туралы еуропалық хартия» (1992), «Әр алуандық, әртараптандыру, азаматтық» (2001) және т.б. Жобаларды енгізу, «өзге ұлт өкілдерінің көзқарастары мен нанымын, құндылықтары мен дәстүрлерін қабылдауға, түсінуге және құрметтеуге» үйретуі, «аз ұлттардың тілдерін оқытуға ықпал етуі», «Еуропаның

лингвистикалық және мәдени әр алуандығы туралы түсінікті білім алушылардың бойында оқу жылының бірінші күнінен бастап қалыптастыруы» тиіс.

Еуропалық Одақ пен Еуропа Кеңесі оқу материалдарының барлық еуропалық мемлекеттік тілде таралуына, заманауи коммуникациялық және ақпараттық технологиялар тілдерін зерделеуде пайдалануға бастамашылық етеді. Ана тілі емес тілді бастапқы меңгеру деңгейін ескеру, ана тілі емес тілде қарым-қатынас жасауда сөйлеу дағдыларын мадақтау және т.б. ұсынылады.

Батыс Еуропаның жалпы білім беретін оқу орындарындағы, сонымен қатар шағын жинақты (small-scaled) мектептерде полилингвалды оқытудың схемасы келесідей: білім алушыларға үш тілді: ана тілін, Еуропалық Одақтың жұмыс тілдерінің бірін, сондай-ақ Еуроодақ елдерінің кез келген басқа да мемлекеттік тілін меңгеру қажет.

Шағын ұлттық топтардың лингвистикалық даярлық проблемасы ерекше орын алады, өйткені билингвальді оқыту, шағын ұлттық топтардың дамуының маңызды кепілдігі ретінде қарастырылады. Мұғалімдерге елеулі қиындықтарды жеңіп шығуға тура келеді: шағын субмәдениеттің білім алушылары ана тілі емес тілді көбінесе нашар меңгерген; сыныптан тыс уақытта, отбасында, олар ана тілін пайдаланғанды артық көреді. Германияда, Швейцарияда, Финляндияда білім алушылардың 54-тен 66 % дейінгілері солай істейді.

Батыс Еуропаның жекелеген елдерінде полилингвалды оқыту дәстүрі ерекше қалыптасқан. Мәселен, Испания полилингвалды оқыту білім беру және мәдениет саласында баскалар мен католондықтардың лингвистикалық өзінділіктерін көрсету ретінде ғана емес, олардың автономиясының маңызды негізі ретінде де қарастырылады. Мемлекет каталон тілінде және баскалар тілінде оқыту құқығына кепілдік береді. Каталония мен Баска елдерінің заңдары білім алушылардың екі тілді (түбегейлі және испан) меңгеруін бұйырады. Оқытушылардан ежелгі тіл және испан тілдерін білуі талап етіледі.

Каталонияда жалпы білім туралы куәлік, ежелгі тілді жеткілікті білетінін расталған кезде ғана беріледі. Жалпы білім беретін оқу орындарында оқыту тілі ата-аналардың тілектеріне сәйкес таңдалады; мемлекеттік бастауыш мектептердің 99,9 %-да оқыту каталон тілінде жүргізіледі; жоғары сыныптарда испан тілінде оқыту кеңінен таралған. Жеке жалпы білім беруде өзгеше статистика. Мұнда каталон тілінде оқыту жүргізетін мектептер аз және ұқсас оқу орындары санының төмендеу үрдісі байқалды (1992 жылдан бастап 1997 жылға дейін, 70-тен 58 % дейін).

Баскалар елінде де этникалық бірегейлікті сақтап қалу тәсілі ретінде түбегейлі тілде оқыту мадақталады. Эскуара (баскалар тілі) бұл тілде осы аймақтың 2 млн. тұрғындарының 25 %-ы сөйлейді, білім берудің барлық сатыларында оқуға міндетті.

Францияда 1970 жылдың ортасынан бастап бастауыш мектептерде аймақтық тілдерді оқыту заңмен қарастырылған – карсикан, каталон, итальян, эльзас, бретон, баска және фламанд тілдерін. Билингвалды оқытудың педагогикалық келешегі Францияның теңіздің арғы беткі департаменттерінің тәжірибесі растайды. Жаңа Каледониде және Таитиде француз тілі ресми тіл, сондай-ақ оқыту тілі болып табылады. Халықтың едәуір бөлігі француз тілін ана тіліміз деп санайды. Осы тілде барлық тұрғындар сөйлейді, ол этносаралық байланыс жасауда қызмет атқарады. Таитиде француз тілінен басқа екінші ресми тіл, таити тілі болып табылады.

Таитиліктерде оқыту екі тілде (француз және таити) – ертеден келе жатқан тәжірибе. Жаңа Каледонияда, мұнда канактардың 30-ға дейін тілдері таратылған, сабақ дерлік тек қана француз тілінде жүргізіледі және билингвалды оқыту – француз және канақ тілдерінде – үзінді түрінде қалады. Жағдайды өзгерту үшін билингвалдық оқыту моделі ұсынылды, оған сәйкес ана тілі (канақ немесе француз тілі) бастапқыда оқыту тілі болып қызмет атқарады, ал «екінші тіл» (канақ немесе француз тілі) пән ретінде оқытылады. Екінші тіл ана тілін толық меңгергеннен кейін енгізілуі тиіс (екінші-үшінші оқыту жылынан бастап) және бірте-бірте оқыту тіліне айналады, бұдан әрі пән ретінде канақ тілі сияқты оқытылады.

Уэльс (Ұлыбритания) – түбегейлі азшылықтардың білім алу қажеттіліктерін полилингвалды оқыту жолымен сәтті есепке алу үлгілерінің бірі. Уэльсте 1967 ж. актімен валлий және ағылшын тілдері құқықтары жағынан теңестірілді. 1980 жылдың басына қарай валлий тілінде сөйлейтін тұрғындардың саны Уэльстің халқының (500 мың) санының шамамен 20%-ын құрады. Мектеп бағдарламасын валлий тілінде оқытын білім алушылар саны өсуде, Уэльстің түбегейлі тілінде оқытылатын орта білім беру базалық пәндерінің тізбесі артуда, осы тілді зерделеу бойынша көмек көрсетуге арналған арнайы оқу орталықтары құрылуда. Нәтижесінде бес жасқа дейінгі балалардың валлий тілінде сөйлейтіндерінің өсуі байқалады.

Көп тілде оқытудың қызық тәжірибесін кішкентай мемлекет Андорадан байқауға болады. Андоралықтардың халқының өсуі нәтижесінде, ресми тіл болып табылатын каталон тілі, абсолютті көпшілікте болуын тоқтатты. Білім алушылар француз, испан және каталон мектептеріне барады. Испан және француз тілдерінде оқытумен қатар, каталон тілі мен мәдениетін зерделеу міндетті болып табылады.

Финляндия. Бұл елдің білім министрлігі білім беру жүйесін теңестіру саясатын жүргізуде – ол, білім беру мазмұны бойынша, қол жетімділігі бойынша да барлық жерде және барлығына бірдей болуы тиіс дегенді білдіреді. Теңестіру саясаты географиялық проблемаға тығыз байланысты. Себебі, бұл білім беру парадигмасына сәйкес ел аумағы бойынша мектептердің орналасуы тығыздығы бірдей болуы тиіс. Бұл, елдің тығыздығы төмен аймақтарда белгілі бір қиындықтар туындатады.

Финляндияда барлығы жалпы білім беретін мектептер саны 4300 болып отыр. Олардың ең кішкентайында 10 білім алушы, аса ірілерінде – 900-ге дейін білім алушы бар [9].

Бұл ретте Финляндия үкіметі шалғай өңірлердің білім алушылары үшін білім алуды барынша қолжетімді ету үшін, мектептер тікелей мағынасында үйдің жанында болуы үшін қолдан келгеннің барлығын жасауға ұмтылуда. Елдің мұны қамтамасыз етуге мүмкін болмай отырған бөліктерінде, жақын орналасқан мектептерге тегін көлік жүргізіледі.

Атап айтқанда, Лапландияда – Финляндияның тұрғылықты халқы саамдар тұратын жер, шағын жинақты мектептердің саны көп орналасқан. Лапландия үкіметі шағын жинақты мектептерге және саамдардың тілі мен мәдениетінің сақталуына өте ұқыптылықпен қарайды. Мысалы, білім алушыларды мектепке жүз шақырымға дейін қашықтықтағы жерге тасымалдауға болады. Білім алушыларды тасымалдау үшін арнайы такси жалдайды, ал муниципалитет осы шығындарды төлейді. Лапландия аумағында халықтың тығыздығы салыстырмалы түрде көп емес,

қоныстанушылар арасында анық шекара жоқ. Бұл, негізінен әрқашан бұғы шаруашылығы дамыған, солтүстік аумаққа тән көрініс.

Финляндия аумағында екі мемлекеттік тіл қызмет етеді – фин тілі мен швед тілі. Мектеп білім алушылары зерделеу үшін тағы ағылшын немесе саам тілін таңдай алады. Бұл жүйенің жалпы идеясы, білім алушыларды оқыту, білім алушылардың өзара және оқытушылармен қарым-қатынас жасауы да, оқылатын тілге толық тілдік ену жағдайында өтетіндігінде. Инари-саам және колтта-саам мектептерінде мектеп алды, бірінші және екінші сыныптарда білім беру саам тілінде ғана жүргізіледі, содан кейін бірте-бірте кейбір пәндерді фин тілінде оқыта бастайды; 6-сыныпта фин тіліндегі пәндер саны олардың жалпы санының шамамен жартысына жетеді; алайда, тұтастай алғанда осы тілдерде пәндерді оқытуда елеулі қиындықтар бар, өйткені оқытушылар мен оқу материалдары жетіспейді. Инари-саам және колтта-саам тілдерімен салыстырғанда Финляндияда солтүстік саам тілі көп таралған, сондықтан солтүстік саам тілінде оқытатын мектептерде оқыту әдетте барлық пәндер бойынша мектеп 6-сыныптан 9-сыныпқа дейін осы тілде жүргізіледі; солтүстік саам тілінде оқытатын гимназиялар да бар (оларға білім алушылар 9-сыныптан кейін түседі).

Ресей Федерациясы. Ресей Федерациясының этникалық республикаларында шағын жинақты мектептеріндегі көптілді оқыту тәжірибесін қарастырайық. Ол әр түрлі болып құрылады. Мәселе, Кабардино-Балкарда ұлттық-орыс екітілді оқытуы мынадай болып көрінеді: тілдік қабілетті қалыптастырғанға дейін басымдылыққа ие оқыту тілі (этникалық) ана тілін таңдау; екінші тілге (орыс тіліне) білім алушының оны зерделеуге функционалдық дайындығы жеткен кезде көшу; содан кейін – шет тілін (ағылшын, неміс, түрік) оқыту. Дағыстанда мектепте оқыту 14 тілде жүргізіледі, бастауыш мектеп – ана тілінде, онан әрі оқыту орыс тілінде жүреді, орта мектепте шет тілі қосылады. Көптілді оқытуды ұйымдастыру кезінде, сағаттарды бөлуге, білім алушылардың шамадан артық жүктелуіне, білім алушылардың тілдік құзыреттілігінің біркелкі еместігіне және т.б. байланысты сұрақтар көптеп туындайды. Көптілді шет тілдік жағдайында тілдерді оқыту әдістемесін меңгерген мамандар жетіспейді. Оқу құралдары аз.

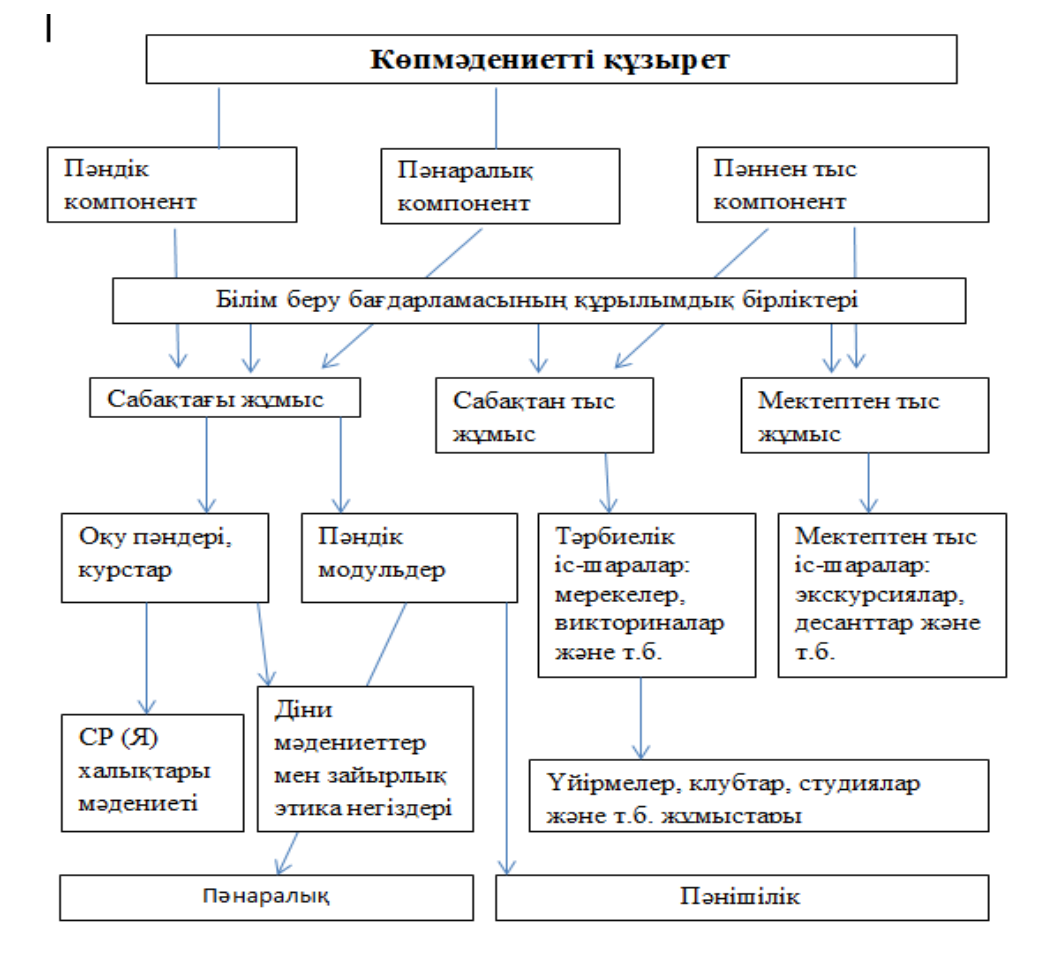
Саха Республикасы (Якутия) – көп ұлтты Ресейдің аймақтарының бірі, мұнда әркім әр түрлі мәдениеттер мен тілдерден тұратын көпмәдениетті ортада тұрады.

Пәнді және тілді біріктіріп оқыту тілді оқытуда екі рет енуді көздейді, сонымен бір мезгілде екі мақсатқа қол жеткізіледі – екінші тілдің көмегімен пән оқытылады және пәнді оқу арқылы академиялық тіл қалыптасады.

Саха Республикасында (Якутия) көптілді білім беруді табысты енгізу факторы ретінде тілдерді оқыту тәсілін қайта құру процесі байқалады. Мәселен, егер бұрын тілдерді оқу дәстүрлі грамматикалық және аударма негізінде құрылса, қазір – іс-әрекеттің төрт түрін (айтылым, оқылым, жазылым және тыңдалым) дамытудың коммуникативтік тәсілінде құрылады [10].

1-суретте Саха республикасының ұстаздары мен ғалымдары әзірлеген көпмәдениетті құзыреттіліктің қалыптасу моделі ұсынылған.

Көпмәдениетті құзыреттің қалыптасу моделі

1-сурет

Тілдік пәндер білім алушылардың бойында:

- функционалды сауаттылықты;
- коммуникативтік дағдыларды;
- өмір бойы білім алу дағдыларын *дамытуға бағытталған*.

Көптілді білім беруді енгізу үшін заманауи әдістемелер мен оқыту тәсілдерін енгізу талап етіледі.

Сонымен, көптілді білім беруді енгізу, инновациялық даму міндеттерін шешуге педагогикалық ұжымның дайындығын қамтамасыз етуді көздейді.

Саха Республикасында (Якутия) көптілді білім беруді табысты іске асырып жатқан мектептің бірі «Затондық НОМ» болып табылады.

«Затондық НОМ»-де көптілді білім беру жүйесін дамыту, одан әрі даму үрдісі мен бағытын анықтай отырып, заманауи әлеуметтік-мәдени ортаға білім алушылардың бейімделуі мен өзін-өзі жетілдіруге оңтайлы жағдай жасауға бағытталған. Мәселен, якут тілі – мемлекеттік тіл; оны Саха Республикасы (Якутия) аумағында тұратын әрбір азамат оқуы және білуі тиіс; Орыс тілі – көпұлтты Якутия үшін маңызды тіл болып қалып отырған ұлтаралық қатынас тілі; ағылшын тілі – ол «жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі».

2015 жылы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Ақпараттық-талдау орталығы, үш тілде оқытуды енгізуге жоғары оқу орындары мен жалпы білім беретін мектептердің дайындығының әлемдік тәжірибесін зерттеді.

Талдау көрсеткендей, ғылыми әдебиетте екі немесе көп тілде жүйелі түрде оқыту ретінде «көп тілде білім беру» анықтамасы жалпы қабылданған. Мұндай білім беру, түрлі моделдермен және алдын ала ескерілген оқу бағдарламаларымен қамтамасыз етіледі. Барлық осы модельдерді әлсіз және әлді екі негізгі топтарға бөлуге болады. Әлсіз моделдерде ана (бірінші) тілі немесе екінші тіл, тілдік пән ретінде ғана оқытылады. Осындай модельдердің әлсіздігі, тіпті білім алушы оқуға кіріскенде екі тілді білсе де, олар көптілділікке алып келетіндігімен ерекшеленеді.

Оқыту бойы бір мектепте бірінші және екінші (кейбір елдерде үшінші) тілдер кезекпен негізгі оқыту тілі рөлін орындаған кезде, көптілді білім берудің әлді моделдері басқа тілдерге белгілі бір пайызға бойлап енуді көздейді. 2-суретте көптілді білім берудің әлсіз моделінің схемасы берілген.

Көптілді білім берудің әлсіз моделінің мысалы

2-сурет

Қазақстандағы қазіргі бұрыннан келе жатқан мектепте тілдерді оқыту, көптілді білім берудің әлсіз моделдеріне жататынын аңғару қиын емес. Қазіргі уақытта, жалпы білім беретін мектептердің түлектері ағылшын немесе басқа шет тілдерін меңгеру деңгейі әдетте төмен. Әлді моделі Қазақстанда Назарбаев Зияткерлік мектептері және бұрынғы қазақ-түрік (білім инновация лицейі) лицейлерінде пайдаланылады. Модельдің схемасы 3-суретте берілген.

2019 жылдан бастап ҚР-да жоғары сыныптарда кейбір пәндерді оқытуда көптілді білім берудің әлді моделдерінің элементтері

3-сурет

Қазақстанда ұйғыр, өзбек және тәжік тіліндегі мектептерінде көптілде оқытудың үлгісі бар. Олардың түлектері ҰБТ-ны табысты тапсырып, беделді университеттерге оқуға түсіп келеді.

Иә, бұл ЕҚЫҰ-ның қолдауымен жұмыс істейтін эксперименттік мектептер. Ана тілдерін сақтаған, диаспораның жинақы тұратын жерлерінде орналасқан осы мектептерге, көптілде білім беретін ұстаздар қажет, өйткені балалар оларды оқыту үшін қажетті деңгейінде не қазақ тілін, не орыс тілін білмейді. Олар өз ана тілінде оқуды бастайды, өйткені көпшілігінде – ол әлді диаспоралар. Бірақ оларда қолданыстағы бірінші тіл жүйесі біріктіріледі, сонан соң бірте-бірте екінші тіл (орыс тілі, ал бүгінде бәрінен бұрын қазақ тілі) және осы тілде жүргізілетін пәндер қосылады, жоғары сыныптарда бірінші, ана тіліндегі пәндер аз қалады, ал көпшілігі екінші тілде оқытылады. Және дәл мына факт, балалары өз ана тілінде оқуды бастағандығы, көбінесе олардың академиялық жетістігін дәлелдейді. Сонымен қатар, ұйғыр және өзбек тілдері қазақ тіліне ұқсас екенін ұмытпаған жөн, бұл оны меңгеруді айтарлықтай жеңілдетеді.

Қазақстан мектептерінде жаңартылған білім беру мазмұнына кезең-кезеңмен көшу басталды. Оқу бағдарламаларын жаңартудың маңызды құрамдас бөлігі үштілді білім беруді енгізу болып табылады. Білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін сабақтан тыс әрекеттерді пайдалану мүмкіндігі, оқылатын тілді функционалдық қолдану үшін қарым-қатынас жасау ортасын құру, үштілділікті енгізудің үш басты құрамдас бөлігінің бірі болып табылады.

Үштілділік қазақ тілінің дамуын, орыс тілін қолдауды және ағылшын тілін енгізуді көздейді. Пәндерді үш тілде және сабақтан тыс әрекеттермен өткізу, тілдік пәндерді оқыту арқылы бұл бағдарламаны жүзеге асыру басталып кетті. Бастауыш сыныптарда оқыту сабақ беру тілінде жүргізіледі: білім алушылар қазақ, орыс, ағылшын тілдерін жеке пәндер ретінде оқиды. 2019 жылдан бастап негізгі мектепте (оқыту тіліне қарамастан) «Қазақстан тарихын» қазақ тілінде, «Дүниежүзі тарихын» орыс тілінде оқу қарастырылған. Және 2019 жылдан бастап жоғары сыныптарда (10-

11 сыныптар) жаратылыстану циклінің «Химия», «Физика», «Информатика», «Биология» 4 пәннің (білім алушының таңдауы бойынша) екі пәнін ағылшын тілінде оқу қарастырылған.

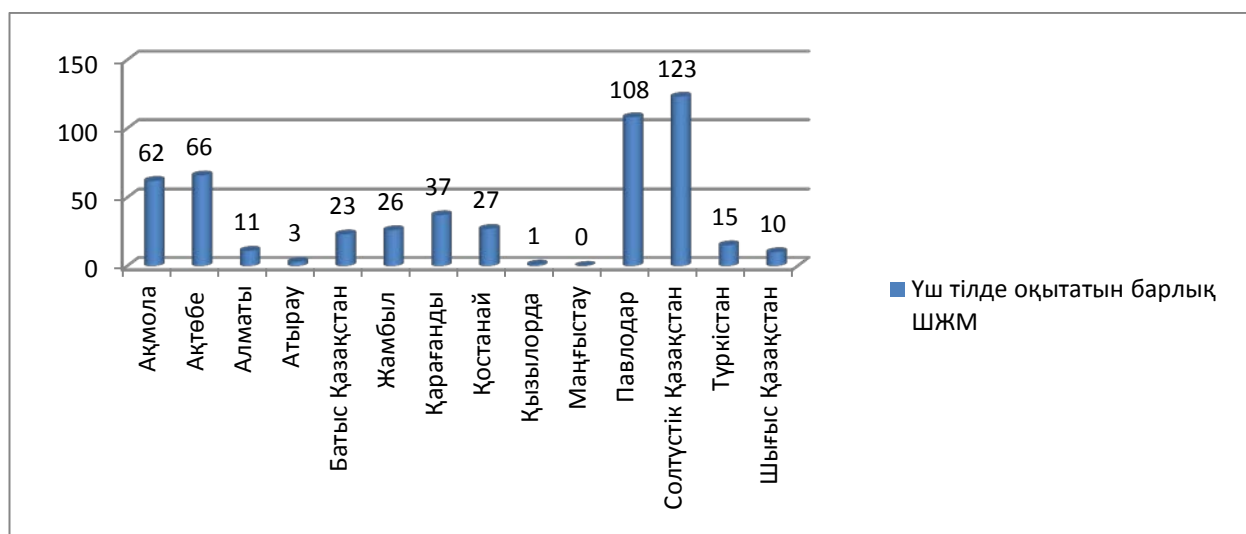
Қазақ, орыс тілін және шетел тілдерін меңгеру, заманауи қоғамда адамзаттың жеке және кәсіби әрекетінің ажырамас компонентіне айналуға. Тұтастай алғанда мұның барлығы, іс жүзінде және кәсіби тұрғыда бірнеше тілді меңгерген және осыған байланысты нақты мүмкіндіктерге ие болған көптеген азаматтардың әлеуметтік, сол сияқты кәсібіне қатысты аса мәртебелі жағдайды иелену қажеттілігін тудырады.

Өскелең ұрпақты әмбебап, жаһандық құндылықтарға тартудағы міндеттердің бірі, әлемдік кеңістіктегі көршілес мәдениеттер өкілдерімен жасөспірімдердің араласу және өзара әрекеттесе білулерін қалыптастыру болып табылады. Осыған байланысты заманауи әлемдегі тілдердің рөлін түсіну, тілдерді оқыту мен білім алушылардың, сондай-ақ өз ана тілі және халықаралық қатынастар тілі – ағылшын тілін білуге тиіс мектеп мұғалімдерінің тілдік дайындығы деңгейін арттыру мәселесін алдымызға қойып отыр.

Мұғалімдер мен мектеп білім алушылары алдында тұрған басты мақсат – ол, өз халқының әдет-ғұрпы мен дәстүрлерін білетін, бірнеше тілді меңгерген, барлық жағдайларда коммуникативтік - әрекеттік операцияларды жүзеге асыруға қабілетті, өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге құштар көпмәдениетті тұлғаны дамыту.

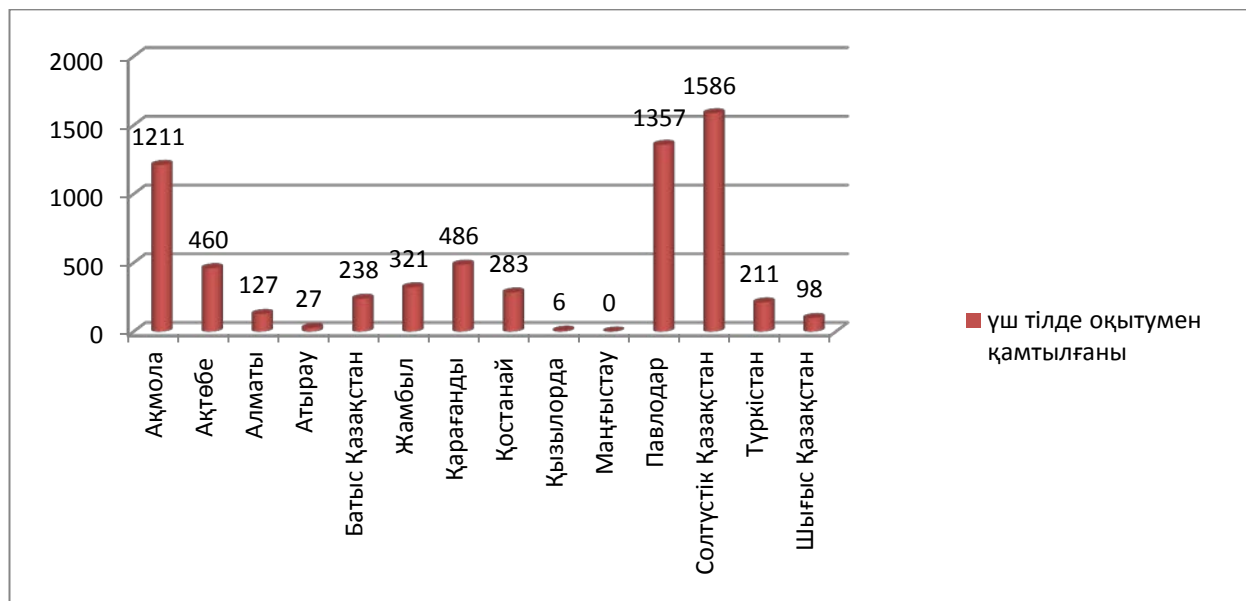
2018-2019 оқу жылында ұсынылған деректер бойынша талдау жасалынды. Қазақстанның 14 облысының түрлі аймақтарында үш тілде оқып жатқан білім алушылар туралы мәліметтер жинақталды. Осы мәліметтер бойынша Қазақстан Республикасында барлығы 2852 шағын жинақты мектеп жұмыс істейді, олардың ішінде 512 (17,95%) ШЖМ-де үш тілде оқыту басталып, олармен 6411 білім алушы қамтылған. Деректер 1 және 2-диаграммаларда берілген.

Қазақстан Республикасы аймақтары бойынша үш тілде оқытатын шағын жинақты мектептер саны

1-диаграмма

Үш тілде оқытумен қамтылған ШЖМ-дегі білім алушылар саны

2-диаграмма.

Төменде келтірілген кестеде үш тілде оқытудың көрсеткіштері туралы деректер берілген.

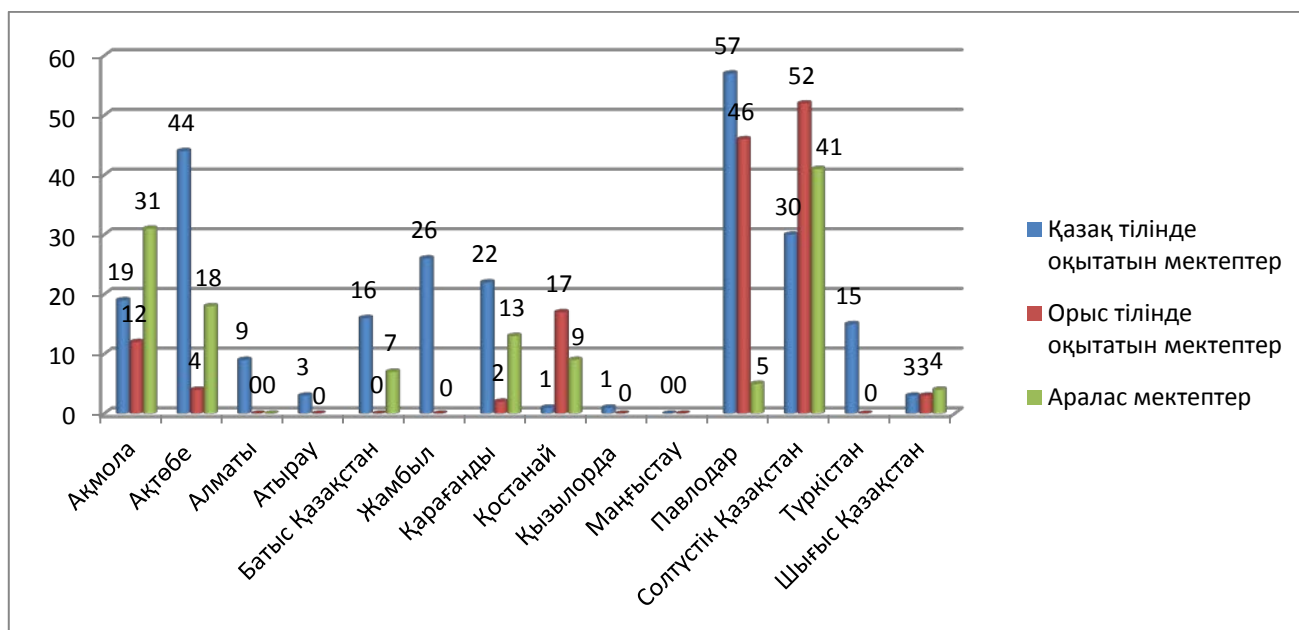
1-кесте. Аймақтар бойынша үш тілде оқытатын ШЖМ-де білім алушылардың көрсеткіштері

№	Облыс	Барлық ШЖМ	Үш тілде оқытатын барлық ШЖМ	Үш тілде оқытудың енгізілген жылы	Үш тілде оқытатын ШЖМ-де	
					барлық білім алушылар	үш тілде оқытумен қамтылғаны
1	Ақмола	379	62	1. 09. 2018	6834	1211
2	Ақтөбе	202	66	-	6280	460
3	Алматы	229	11	1. 09. 2018	1471	127
4	Атырау	26	3	-	343	27
5	Батыс Қазақстан	225	23	1. 09.2018	2539	238
6	Жамбыл	128	26	1. 09.2018	3382	321
7	Қарағанды	232	37	1. 09.2018	3572	486
8	Қостанай	342	27	1. 09.2017	902	283
9	Қызылорда	22	1	-	44	6
10	Маңғыстау	12	-	-	-	-
11	Павлодар	225	108	1. 09.2016	2300	1357
12	Солтүстік Қазақстан	340	123	1. 09.2017	8946	1586
13	Түркістан	140	15	1. 09.2018	2105	211
14	Шығыс Қазақстан	350	10	1. 09. 2018	1109	98
	Барлығы	2 852	512		39827	6411

Диаграммада және кестеде көрсетілгендей шағын жинақты мектептердің және оларда білім алушылардың ең көп саны Солтүстік Қазақстан және Павлодар облыстарының үлесінде.

Егер шағын жинақты мектептер жағдайында үш тілде оқытуды оқыту тілдері бойынша қарастыратын болсақ, онда республика бойынша оқыту қазақ тіліндегі үш тілде оқытатын шағын жинақты мектептер, орыс тілінде оқытатын шағын жинақты мектептерге қарағанда 110-ға артық екенін байқаймыз (3-диаграмма).

Қазақстан Республикасында оқыту тілдері бойынша шағын жинақты мектептер жағдайында үш тілде оқыту

3-диаграмма

Келесі кестеде базалық оқыту тілдері бойынша үш тілде оқытудың көрсеткіштері берілген.

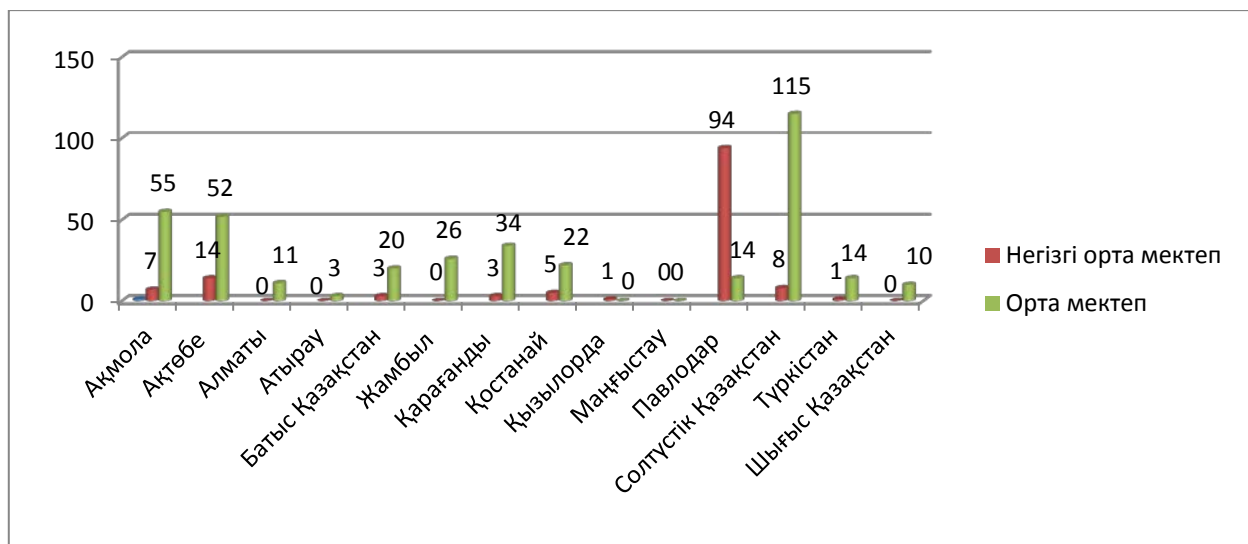
2-кесте. Қазақстан Республикасындағы оқыту тілдері бойынша шағын жинақты мектептер жағдайында үш тілде оқытудың көрсеткіштері

№	Облыс	Қазақ тілінде оқытатын мектептер	Орыс тілінде оқытатын мектептер	Аралас мектептер
1	Ақмола	19	12	31
2	Ақтөбе	44	4	18
3	Алматы	9	-	2
4	Атырау	3	-	-
5	Батыс Қазақстан	16	-	7
6	Жамбыл	26	-	-
7	Қарағанды	22	2	13

8	Қостанай	1	17	9
9	Қызылорда	1	-	
10	Маңғыстау	-	-	
11	Павлодар	57	46	5
12	Солтүстік Қазақстан	30	52	41
13	Түркістан	15	-	
14	Шығыс Қазақстан	3	3	4
	Барлығы	246	136	130

Төменде көрсетілгендей деңгейлер бойынша үш тілде оқыту, негізгі орта білім деңгейінде 136 шағын жинақты мектепте, ал орта білім деңгейінде 376 білім беру ұйымында жүргізіледі (4-диаграмма).

Білім беру деңгейлері бойынша ШЖМ жағдайында үш тілде оқыту

4-диаграмма.

3-кестеде білім беру деңгейлері бойынша ШЖМ жағдайында үш тілде оқытудың көрсеткіштері берілген.

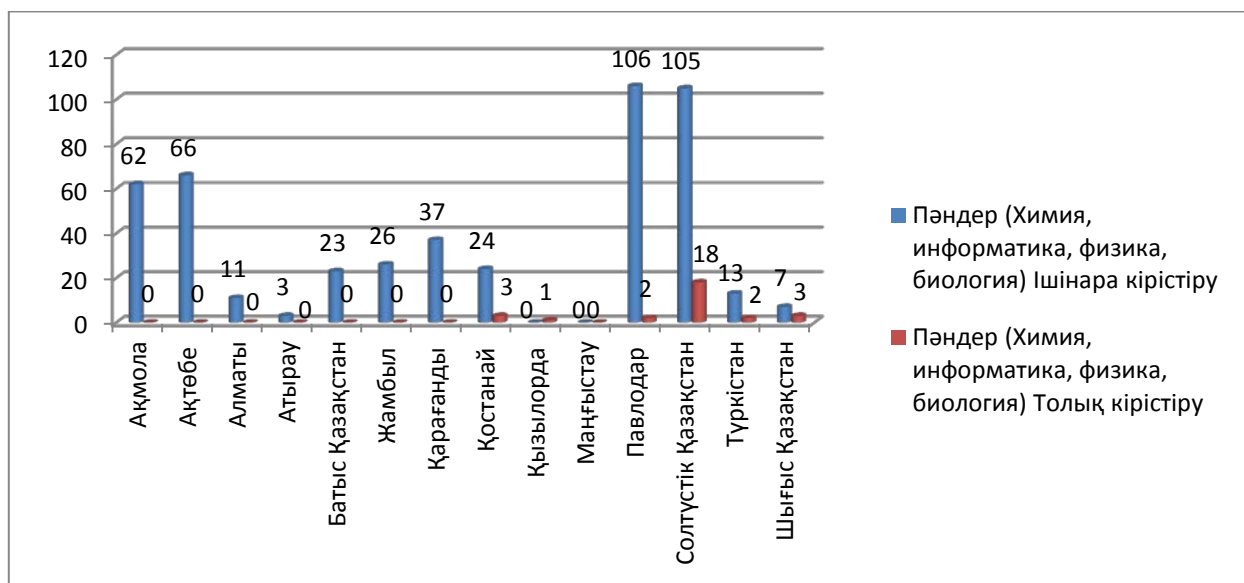
3-кесте. Білім беру деңгейлері бойынша ШЖМ жағдайында үш тілде оқытудың көрсеткіштері

№	Облыс	Бастауыш мектеп	Негізгі орта мектеп	Орта мектеп
1	Ақмола	-	7	55
2	Ақтөбе	-	14	52
3	Алматы	-	-	11
4	Атырау	-	-	3
5	Батыс Қазақстан	-	3	20
6	Жамбыл	-	-	26

7	Қарағанды		3	34
8	Қостанай	-	5	22
9	Қызылорда	-	1	-
10	Маңғыстау	-	-	-
11	Павлодар	-	94	14
12	Солтүстік Қазақстан	-	8	115
13	Түркістан	-	1	14
14	Шығыс Қазақстан	-	-	10
	Барлығы	-	136	376

Қазақстанда жаратылыстану циклінің «Химия», «Физика», «Информатика», «Биология» 4 пәнінің (білім алушының таңдауы бойынша) екі пәнін ағылшын тілінде оқыту басталды. Республика бойынша 483 шағын жинақты мектептерде жаратылыстану циклі пәндеріне ағылшын тілін ішінара кірістіру режимінде, сондай-ақ 29 шағын жинақты мектептерде жаратылыстану циклі (білім алушының таңдауы бойынша) сабақтары толық кірістіру режимінде ағылшын тілінде оқытылады. Ішінара кірістіру, сабақтың жекелеген кезеңдері ағылшын тілінде (ТЗ) жүргізілетінін білдіреді. Толық кірістіру – барлық сабақ барысы ағылшын тілінде (ТЗ) жүргізіледі. Деректер 5-диаграммада берілген.

Жаратылыстану циклі пәндеріне ішінара немесе толық кірістіру режимінде сабақтар ағылшын тілінде (ТЗ) жүргізілетін шағын жинақты мектептер

5-диаграмма

4-кестеде жаратылыстану циклі пәндерін ағылшын тілінде зерделеу туралы ШЖМ бойынша мәліметтер келтірілген.

4-кесте. Жаратылыстану циклі пәндерін ағылшын тілінде (Т3) зерделеу туралы ШЖМ бойынша мәліметтер

№	Облыс	Пәндер (Химия, информатика, физика, биология)	
		Ағылшын тілін ішінара кірістіру	Ағылшын тілін толық кірістіру
1	Ақмола	62	-
2	Ақтөбе	66	-
3	Алматы	11	-
4	Атырау	3	-
5	Батыс Қазақстан	23	-
6	Жамбыл	26	-
7	Қарағанды	37	-
8	Қостанай	24	3
9	Қызылорда	-	1
10	Маңғыстау	-	-
11	Павлодар	106	2
12	Солтүстік Қазақстан	105	18
13	Түркістан	13	2
14	Шығыс Қазақстан	7	3
	Барлығы	483	29

ШЖМ-де үш тілде оқыту кезінде мұғалім мен білім алушылар ғаламторды, электрондық оқулықтарды, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің оқу құралдарын, Bilim Land білім беру ресурсының материалдарын, билингвалдық оқу терминологиялық материалын, терминдерді зерделеу Quirlet қосымшасын және т.б. жүйелі түрде пайдаланады. Жалпы мәліметтер 5-кестеде келтірілген.

5-кесте. ШЖМ –де үш тілде оқыту кезінде пайдаланылатын ресурстар

№	Облыс	Ресурстар
1	Ақмола	Ғаламтор, оқулықтар, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің оқу құралдары, BilimLand білім беру ресурсының материалдары, Quirlet қосымша зерделеу терминдері
2	Ақтөбе	Электронды оқулық, ғаламтор, әдістемелік жинақ, BilimLand білім беру ресурсының материалдары, Chemistry билингвалды оқулық, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің оқу құралдары.
3	Алматы	Мұғалімдерге оқыту кезінде берілген оқулықтар, 8 сынып биология пәні бойынша билингвалды оқулық, BilimLand білім беру ресурсының материалдары.
4	Атырау	Электронды оқулық, ғаламтор, әдістемелік жинақ, BilimLand білім беру ресурсының материалдары, Chemistry билингвалды оқулық, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің оқу құралдары.
5	Батыс Қазақстан	«Biology», «Chemistry», «Physics», «Informatics» – «Астана

		кітап» баспасы, «Complete Biology for Cambridge», «Complete Physics for Cambridge», «Complete Chemistry for Cambridge» – «Oxford» баспасы, Science, Glossary.
6	Жамбыл	BilimLand.kz.; www.guizlet.live ;
7	Қарағанды	Электронды оқулық, ғаламтор, әдістемелік жинақ, ат. Е. Базаров «Терминология» оқулығы, аудио, CoreBiology, бағдарлама билингвалды оқулық, интернет ресурстары, АКТ, билинг. Zambak_Publ_Physics_Mechanics. Zambak Publ Physics Electricity_Magnetics. FirststeptoPhysics оқулықтары. 8 сынып Physics Билингвалды оқулығы. Newtonew.com genphys.phys білім беру сайттары.
8	Қостанай	1) Complete Biology for Cambridge Secondary 1 – білім алушыларға арналған оқулық. pack Teacher – мұғалімге арналған әдістемелік құрал. Workbook - мұғалімге арналған жұмыс дәптері - OXFORD university press-баспасы, 2013 ж. 2) Biology for Cambridge Secondary 1 – оқулық. pack Teacher – мұғалімге арналған әдістемелік құрал. Workbook - мұғалімге арналған жұмыс дәптері - OXFORD university press-баспасы, 2013 ж. 3) Physics.Grade 8 Student ' s book, Physics.Grade 8. Teacher ' s book. Bilimland,Chemistry билингвалды оқулық. Grade 8 Student ' s book + CD 4) Оқулық. Cambridge IGCSE® ICT Coursebook with CD-ROM Biolodgi book Express Publishing мұғалімге арналған оқулық. 5) Оқушыларға арналған Интернет-ресурстар, әдістемелік құрал 6) Ағылшын тілінде химия оқулығы, ФО, СОЧ және СОР жинағы
9	Қызылорда	Электронды оқулық, ғаламтор, әдістемелік жинақ, Назарбаев Зияткерлік мектептерінің оқу құралдары, BilimLand білім беру ресурсының материалдары, Quirlet қосымша зерделеу терминдері
10	Маңғыстау	-
11	Павлодар	ЖМБ оқулықтары, «Ағылшын тілін және ЖМБ оқу пәндерін кріктіре оқыту» құралы. ҚР білім және ғылым министрлігі. Ы. Алтынсарин Атындағы ұлттық білім Академиясы
12	Солтүстік Қазақстан	http://www.ucheba.com/met_rus/k_pedagogika/otsenka.htm Smk.kz 10 сынып биология оқулығы, 10-сынып информатика оқулығы, 10 сынып биология оқулығы, 10-сынып информатика оқулығы, интернет ресурстар. Chemistry. Textbook. Астана кітап. Complete Chemistry for Cambridge Secondary 1. https://lenglish.com/media/audioarticles+with+translation-36.html http://trackerdh.weebly.com/blog/uchebnik-himii-na-anglijskom-yazike http://www.icymavy.xpg.com.br/prepodavanie-himii-na-anglijskom-

		yazyike.html smk.edu.kz
13	Түркістан	Мұғалімдерге оқыту кезінде берілген оқулықтар, 8 сынып биология пәні бойынша билингвалды оқулық, интернет-ресурстар Smk.edu.kz . http://chemistry-chemists.com http://study-english.info/vocabulary-chemistry.php .
14	Шығыс Қазақстан	Мұғалімдерге оқыту кезінде берілген оқулықтар, 8 сынып биология пәні бойынша билингвалды оқулық, Smk.edu.kz интернет-ресурстары. http://chemistry-chemists.com ; http://study-english.info/vocabulary-chemistry.php , CLIL lesson English and Chemistry Глосарий. Интерактивті тақта, дидактикалық материалдар, схемалар, химия, биология, физика, информатика бойынша есептер жинағы, сөздік.

Сөйтіп, мұғалімдердің гуманитарлық және жаратылыстану-ғылымы циклі пәндерін ағылшын тілінде де оқытуда белгілі бір тәжірибелері бар.

Білім алушыларды үш тілде оқыту табыстылығының маңызды факторы педагогикалық құрамының сапасы болып табылатыны бәрімізге белгілі. Әңгіме педагогикалық кадырларды даярлау және қайта даярлау туралы болып отыр. 2018-2019 оқу жылында аймақтардан келген ақпараттар бойынша үш тілде оқытатын 512 шағын жинақты мектептерде 20513 мұғалім жұмыс істейді, олардың 947-і ағылшын тілінен В-1, 2; С-1, 2 деңгейлері бойынша курстардан өтті, 12572 мұғалім білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша курстардан өтсе, 586 мұғалім – CLIL-технологиялары бойынша курстардан өтті, жалпы мәліметтер 6-кестеде келтірілген.

6-кесте. ШЖМ мұғалімдерінің қайта даярлау курстарынан өткені туралы мәліметтер

Облыс	Барлық ШЖМ	Үш тілде оқытатын ШЖМ	Қанша мұғалім жұмыс істейді	Ағылшын тілінен В-1, 2; С-1, 2 деңгейлері бойынша курстар	Білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша курстар	CLIL-технологиялары бойынша курстар
Ақмола	379	62	1446	2017 ж -13 2018 ж -61 Барлығы: 74	2017 ж.- 44 2018 ж. - 30 Барлығы: 74	2017 ж.- 13; 2018 ж -61. Барлығы: 74
Ақтөбе	229	66	3554	2018 ж -12 Барлығы: 12	2017 ж.- 4 2018 ж. – 1 Барлығы: 5	2017 ж.- 1 2018 ж- 11. Барлығы: 12
Алматы	202	11	299	2017 ж -89	2017 ж - 1233	2017 ж – 42

				2018 ж -80 Барлығы: 169	2018 ж - 1563 Барлығы: 2796	2018 ж – 44 Барлығы: 86
Атырау	26	3	73	2017 ж.- 1; 2018 ж.- 4. Барлығы: 5	2017 ж.- 3; 2018 ж. – 1. Барлығы: 4	2018 ж. - 3. Барлығы: 3
Батыс Қазақстан	225	23	1667	2017 ж.- 13 2018 ж.- 28 Барлығы: 41	2016-2017 ж.- 1042 2018 ж. – 598 Барлығы: 1640	2017 ж.- 10 2018 ж – 28 Барлығы: 38
Жамбыл	128	26	791	2018 ж: В1, В2-12; В1- 8; В2-10; С1-2. Барлығы: 32	2017 ж.- 13; 2018 ж. - 6. Барлығы: 19	2018 ж. - 25. Барлығы: 25
Қарағанды	232	37	978	2017ж. В1- 4; 2018ж В1-2 2017ж В2- 3 2018ж В2-9 2017ж С1-1 2018ж С1 – 22 Барлығы: 41	2016 ж. -1 2017 ж. -7 2018 ж. -18 Барлығы: 26	2018 ж. -19 2017 ж. - 3 Барлығы: 22
Қостанай	342	27	632	2017 ж: В1 – 8, В2 – 7, С1 – 3, С2 - 0 2018 ж - В1 – 4, В2 – 38, С1 – 35, С2 -1 Барлығы: 96	2017 ж – 60.; 2018 ж – 46. Барлығы: 106	2017 ж – 2, 2018 ж – 43 Барлығы: 45
Қызылорда	22	1	23	С1 – 1. Барлығы: 1	2016 ж – 54; 2017 ж - 73; 2018 ж - 52. Барлығы: 179	2018 ж. -1. Барлығы: 1
Маңғыстау	12	-	-	2018 ж. – В1 – 1; С1 -1.	Өрлеу 2016 ж. 27; 2017 ж. -19;	-

				Барлығы: 2	2018 ж. – 49. НИШ 2016 ж. – 6; 2017 ж. – 21; 2018 ж. – 4., сертификат алмағаны – 1 учитель. Барлығы: 127	
Павлодар	225	108	4286	154	2852	82
Солтүстік Қазақстан	340	123	6103	2017 ж.-49; 2018 ж. – 128. Барлығы: 177	2017 ж. -1830; 2018 ж. -1460. Барлығы: 3290	2017 ж. -52; 2018 ж. – 106. Барлығы: 158
Түркістан	140	15	424	2017 ж. – 9; 2018 ж. -23 Барлығы: 32	2017 ж. – 500; 2018 ж. – 374 Барлығы: 874	2017 ж. -1; 2018 ж. – 6. Барлығы: 7
Шығыс Қазақстан	350	10	237	2017 ж.-68 2018 ж.-43 Барлығы: 111	2016 ж. - 152; 2017 ж. - 263; 2018 ж. - 165. Барлығы: 580	2017 ж. - 4; 2018 ж.-29. Барлығы: 33
Итого	2 892	512	20513	947	12572	586

Кестеде көрсетілгендей, ШЖМ мұғалімдерінің негізгі бөлігі қайта даярлау және біліктілігін арттыру курстарымен қамтылған. Алайда, пән мұғалімдерінің тілдерді меңгеру деңгейі, сапалы оқытумен қамтамасыз ететін қажетті деңгейге жетпей отыр.

Үш тілде оқытуды енгізу процесі бірқатар проблемаларды шешуді талап ететінін айта кету керек. Жоғарыда көрсетілгендей, бұл кадрларды даярлау мен әдістемелік және материалдық қамтамасыз ету проблемалары.

Алайда, үштілді білім беруді енгізу бойынша жоғарыда көрсетілген проблемалардың табысты шешіліп жатқандары да бар, оны болашақ түлектердің диагностикасы растайды. Тілдік даму, тілдік сияқты, мәдени өзара әрекеттесу процесін де сапалы күшейту жағдайында жүргізіледі. Мысалы, тілдерді білу оқып жатқан тілдердің халықтарының мәдени мұрасымен таныстырады, адами құндылықтардың ортақтығына негізделген өзіне тән даралығын қайта пайымдау жасалады. Қазақстан мектептерінде оқыту және тәрбиелеудің осындай моделін енгізу қазақ, ағылшын және орыс тілдерін жеткілікті деңгейде жақсы білетін, халықаралық кеңістікте еркін бағдарлануға қабілетті, үйлесімді, жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қазақ тілін оқу басым болды, болып келеді және бола береді. Сонымен қатар, біз қазақ тілін жаппай меңгеру мәселесін алға қоямыз. Бұл көбіне үштілділіктің мағынасы да болады. Барлық мектептерде орыс тілді мектептерді қоса алғанда, қазақ тілі мен әдебиеттен бөлек, жоғары сыныптарда «Қазақстан тарихы» да 2019 жылдан бастап қазақ тілінде оқытылатын болады.

Шағын жинақты мектептер тілдік даму үшін ерекше мүмкіндіктер береді. Мұндай мектептер үлкен отбасын еске түсіреді.

Педагогтар мен білім алушылардың арасындағы қарым-қатынас мұнда үлкен ұжымдарға қарағанда жақын және жылырақ. Шағын жинақты мектепте мұғалім жұмыс істеп қана қоймайды, ол балалардың өмірімен өмір сүреді, өз мектебін туған үйіндей қабылдап, мұнда өз отбасындағыдай жан жылуын табиғи тұрғыда береді. Мұғалім әрбір білім алушыны есімдерінен біледі, оның ата-аналарын, аға-інісін, апа-қарындасын, баланың мектептен тыс жағдайын біледі, оған көмектеседі.

Бүгінгі күн ауқымында балалардың психикалық және физикалық денсаулығының нашарлауы жағдайындағы отбасылық қолайсыздық факторы, оларды әлеуметтік қорғау сипатына ие. Шағын жинақты мектептердің тәрбиелік артықшылықтары орасан зор, оларды ірі мектептер алмастыра алмайды.

Шағын жинақты мектептің өзгешелігі параллель сыныптардың болмауында ғана емес, жекелеген сыныптардың жоқтығында. Сондай-ақ шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқытудың айырмалық ерекшелігі мұғалімнің жұмысындағы көппәнділік болып табылады. Шығыста былай дейді: «Кім оқытса сол мұғалім емес, кімнен үйренсе сол мұғалім». Тап сол аз толымдылықтың әсерінен кейбір оқытушыларға бір мезгілде бірнеше пәндерді оқытуына тура келеді.

Шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың ерекшеліктері, атап айтқанда, мына жағдайлармен:

- а) үлкен қалалардан қашық орналасуымен;
- ә) адамдар арасында қалыптасқан қарым-қатынастармен;
- б) елді мекенде басқа мәдениет ошақтарының болмауы;
- в) коммуникацияның тұрақсыздығымен (теледидар, пошта) *анықталады*.

Ауылдарда және шалғай ауылдарда өсіп жатқан балалар басқаша тәрбиеленген. Балалар бір-біріне жақын ұжымда дамып, достық қалпымен, ашықтығымен, коммуникативтік қасиеттерімен ерекшеленеді.

Шағын жинақты мектеп жағдайындағы үш тілдегі жалпы оқу-тәрбие процесінде үш ағын:

- 1) сабақтағы тәрбие жұмысы;
- 2) сабақтан тыс және сыныптан тыс тәрбие жұмысы;
- 3) елді мекеннің қоғамдық ортасымен берілетін тәрбие *қосылады*.

Шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқытуды ұйымдастыру кезінде мұғалімге мыналарды жүзеге асыру жеңіл:

- білім алушылардың темпераменті мен жүйке жүйесінің типін, даму ерекшеліктерін, қабілеттері мен қызығушылықтарын, білім мен біліктілік деңгейін ескере отырып, оларға жеке көзқарас жасау;

- жеке қарым-қатынас оқыту мен тәрбиелеудің мақсаты мен құралы ретінде, білім алушының ішкі ұстанымын түсіну ретінде көрінетін оқытудың жеке-бағдарланған тәсілін. Білім алушы мен мұғалім бір-бірін «естиді»;

- білім алушылардың оқу іс-әрекетінің практикалық бағыттылығын (ауыл шаруашылық объектілеріне экскурсиялар, тәжірибелік жұмыстарға қатысу және т.б.).

Шағын жинақты мектепте үш тілде оқыту кезінде мұғалімнің еңбегі шығармашылықты, төзімділікті, мейірімділік пен ақ пейілділікті, кәсібилік пен кешенділікті талап етеді.

Ауылдағы шағын жинақты мектеп мұғалімдерінің балаларға деген сүйіспеншілігі, олардың шалғайдағы кішкентай ауылдарда көптеген жағдайлардан: кинотеатрлар, мұражайлар, ірі кітапханалар жоқ, халықтың білім деңгейі төмен, өмір сүру деңгейі төмен және т.б. тыс қалғандығы кез-келген мұғалімді тұрақтап қалуға алып келеді. Тек мектеп қана бар – жалғыз мәдениет ошағы.

Шағын жинақты мектепте үш тілде оқытудың маңызды ерекшеліктері бар, бұл оларда сабақты бір бөлмеде бір мұғалім бір мезгілде екі, үш, тіпті төрт сыныпта сабақ өткізуі себебінен болып отыр.

Шағын жинақты мектепте мұғалім күрделі жағдайда жұмыс істейді: оған бір мезгілде әр түрлі жастағы, әр түрлі дайындықтағы балалармен, әр түрлі сыныптардың оқу бағдарламалары бойынша сабақ жүргізуге тура келеді.

Шағын жинақты мектепте мұғалімге үш тілде оқытуды ұйымдастыру әдеттегі мектепке қарағанда әрине қиын және күрделі. Екі сыныппен бір мезгілде айналысу, шағын жинақты мектептің мұғалімінен тым мұқият дайындықты, оқу жұмысын дұрыс ұйымдастыруды, сабақ кестелерін тиімді пайдалануды, сондай-ақ педагогикалық такті шебер көрсете білуді талап етеді.

Шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқыту кезінде екі сыныппен жұмыс істеудің кейбір келеңсіз ерекшеліктері бар:

1. мұғалім сабақтың тек жартысында ғана тікелей сыныппен жұмыс істеуге, ал қалған уақытта балалардың өзіндік жұмысын ұйымдастыруға мәжбүр;

2. мұғалімнің көңілі екі сыныпқа бөлінеді;

3. өзіндік жұмысты орындау кезінде балалар мұғалім тарапынан шұғыл көмек алу мүмкіндігінен айырылады, өйткені мұғалім бұл уақытта басқа сыныппен айналысуда;

4. білім алушылар, дәлірек айтқанда басқа сынып тарапынан кедергі болған кезде өздігінен жұмыс істеуге мәжбүр, өйткені осы уақытта басқа сыныпта әңгімелесу, сабақ түсіндіру және т.б. жүріп жатуы мүмкін;

5. шағын жинақты мектепте мұғалім күнде 8 немесе тіпті 12 сабаққа арналған оқу материалдарын дайындауы және жоспарларын жасауы керек.

Бірақ шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқытуды ұйымдастыру кезінде, мұғалімнің жұмысында екі сыныппен бір мезгілде сабақ өткізудің, бір сыныппен өткізуге қарағанда өз артықшылықтары да бар. Білім алушылардың саны аз, сондықтан мұғалім сабақ барысында әрбір білім алушыны сұрап шығуына, балалардың жеке ерекшеліктерін жақсылап зерделеуге, балалардың үйдегі жағдайларын жақсырақ білуге мүмкіндігі бар. Білім алушылардың саны аз болса, дәптерлерін тексеруге уақыт аз жұмсалады.

Сондай-ақ жоғары сынып білім алушыларының кішілерге көмек көрсетулері үшін мүмкіндіктері көп, себебі олар күн сайын бір уақытта сол бір сынып бөлмесінде болады.

Қиындықтарды жеңіп және бірнеше сыныппен бір мезгілде жұмыс істеудің пайдалы жақтарын пайдалана отырып, шағын жинақты мектептің мұғалімдері үш

тілді оқыту кезінде мектептің алдында тұрған оқу-тәрбиелік міндеттерді табысты шешеді.

Шағын жинақты мектепте сабақтың нәтижелілігі оны дайындауға байланысты. Сабаққа дайындалғанда, мұғалім онда туындауы мүмкін қиындықтарды, оған өзі араласу қажет, яғни ерекше педагогикалық назардағы зона деп аталатын тұстарын алдын-ала белгілеп, болжай білуі, оқу процесінің логикасын соншалықты жақсы ойластыруы керек.

Шағын жинақты мектептердегі біріктірілген сыныптарда сабақты ұйымдастыру, білім алушылардың мұғалімнің басшылығымен және өздігінен жұмыс істеу жұмыс түрлерін кезектестіріп отыруды талап етеді.

Шағын жинақты мектептегі екі сыныптан тұратын біріктірілген сынып-комплектісіндегі сабақтың құрылымы, шамамен мынадай болуы мүмкін (7-кесте).

7-кесте. Шағын жинақты мектептегі біріктірілген сынып-комплектісіндегі сабақтың құрылымы

Ұзақтығы, мин	Сыныптар	
	2	3
2-3	Жұмысты ұйымдастыру	Жұмысты ұйымдастыру
15-17	Түсіндіру, мұғалімнің басшылығымен жаңа материалды алғашқы бекіту	Өзіндік жұмыс
15-17	Өзіндік жұмыс	Түсіндіру, мұғалімнің басшылығымен жаңа материалды алғашқы бекіту
2-3	Қорытындылау. Үйге тапсырма беру	Қорытындылау. Үйге тапсырма беру

Сынып комплектісінде сабақтың бөлігі ортақ кезеңде болуы мүмкін, барлық білім алушылар сол бір ғана жұмысты орындағанда – мұғалімнің түсіндіруін тыңдайды, ойнайды, тапсырманы орындайды. Мысалы:

Орыс тілі сабағында көркем жазу сабағы, сөздік диктант, суретпен жұмыс, грамматикалық талдау және т.б. ортақ болуы мүмкін.

Біріктірілген сыныптарда сабақ өткізу кезінде сабақ типтерінің әр түрлі үйлестірулерін кездестіруге болады. Мысалы, бір сыныпта жаңа білімдерді қорыту, ал басқа сыныпта - білімін тексеру болуы мүмкін. Немесе екі сыныпта да бір үлгідегі сабақ, мысалы, жаңа білімді қорыту.

Әр түрлі байланыстың болуы, мұғалімнен сабақты неғұрлым мұқият жоспарлауды талап етеді.

Шағын жинақты мектептегі сабақтың схемалық жоспарын мына түрде ұсынуға болады – қазақ тілінде оқытатын біріктірілген 7/8 сыныптардағы орыс тілі мен әдебиеті сабағының жоспары.

Классы	
7 класс	8 класс
Предмет	
Русский язык и литература	Русский язык и литература
Автор: Ешмишева Кульжан Саметовна	
Тема: Причастный оборот	Тема: Односоставные предложения
Цель урока: 1. Углубить понятия о причастии. 2. Формирование у учащихся понятие о причастном обороте. 3. Активизировать мыслительную деятельность путем сопоставления, анализа текста, развивать речевые навыки, вырабатывать умения работать с текстом, определить морфологические навыки, развивать орфографическую зоркость. 4. Использовать весь излагаемый материал в воспитательных целях.	Цель урока: 1. Систематизация изученного о двусоставных и односоставных предложениях. 2. Умение выделять и определять односоставные предложения. 3. Повторить порядок разбора простого и сложного предложения. 4. Повторить виды связи в словосочетании. 5. Использовать весь изложенный материал в воспитательных целях.
Тип: Изучение и усвоение нового материала	Тип: Повторение изученного
Методические приемы: Стратегии критического мышления RWST: «Мозговая атака, частично – поисковый, работа в группе, эссе, авторский стул, Жигсо – 2, кластер и др.	Методические приемы: «Мозговая атака», частично-поисковый, репродуктивный метод, тестирование. Стратегии критического мышления RWST.
Формы: Коллективная работа, индивидуальная работа, работа в группе, Эссе, авторский стул, класте.	Формы: Коллективная работа, индивидуальная работа, работа в группе, Эссе, авторский стул, диаграмма Венна, кластер, синквейн.
Оборудование: интерактивная доска, таблицы, маркеры, бумаги.	Оборудование: интерактивная доска, таблицы, маркеры
Ход урока	
Организационный момент: Санитарный режим	Организационный момент: Санитарный режим

<p>Психологический настрой учащихся</p> <p>Работа в группах</p>	<p>Психологический настрой учащихся</p> <p>Работа в группах</p>
<p>I. Побуждение</p> <p>Работа класса с учителем 10 мин</p> <p>А) Урок начинается с того что учитель читает наизусть строки</p> <p>Вот свойство мое обязательное :</p> <p>Склоняюсь я как прилагательное.</p> <p>На все вопросы его отвечаю.</p> <p>Глагол по значению напоминаю.</p> <p style="text-align: center;">(П. Чесноков)</p> <p>- О чем эта загадка? (О причастии)</p> <p>- Далее обращается внимание на эпиграф, записанный на доске</p> <p>Эпиграф к уроку .</p> <p>Причастие – это часть речи, причастная глаголу в образе прилагательного. В.Даль</p> <p>- Как понять смысл этого высказывания?</p> <p>- Что значит «причастный»? (Имеющий непосредственное отношение, касательство к чему -нибудь)</p> <p>Б) Мозговой штурм</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Что такое причастие? 2. Как образуются действительные причастия настоящего времени? 3. Как образуются действительные причастия прошедшего времени? 4. Как образуются страдательные причастия настоящего времени? 5. Как образуются страдательные причастия 	<p>I. Побуждение</p> <p>Самостоятельная работа 10 мин</p> <p>а) Синтаксический штурм Диаграмма Венна (есть в приложении);</p> <p>б) Тесты на односоставные предложения (стр 140-141 учебник 8 класс Г.Бадамбаева)</p>

прошедшего времени?

В) Работа по таблице

Выразительно прочитайте текст. Запишите в первую графу таблицы выделенные причастия с теми существительными от которых они зависят. Укажите суффиксы причастия. Докажите, что использования в тексте причастия придает ему динамику (свойство глагола) и образность описания (свойство прилагательного)

Прич +сущ	От какого глагола образова но	Признаки глагола			Признаки прилагательного		
		вид	врем я	Возвра тность	числ о	род	паде ж
Обазец: улыбаю щиеся дети	Улыбать ся	Несов. вид	Наст .вр	Возвр.	Мн.ч	-	И.п.

Вылетевшее слово и на коне не догонишь.

Обдуманное слово дороже золота.

Причастия – особая форма глагола, **имеющая свойство** глагола и прилагательного.

– это картина, **написанная** известным художником Левитаном.

Юрий Гагарин, **побывавший во многих странах** мира, посетил Японию.

II. Осмысление

Самостоятельная работа 15 мин

Жигсо -2 . Работа в группе

а) Ребята работают в группе над темой «Причастный оборот» и готовят презентацию, защиту в форме кластера, Синквейна или форме диаграммы Венна.

1

3

II. Осмысление

Работа класса с учителем 15 мин

Работа в паре. Учащимся даются задания

а) Определите вид односоставных предложениях (стр141 учебник)

(Работа в тетрадях и у доски)

1. Тихая, звездная ночь. (Ф)

Какая ночь! Такая лунность. (С.Е)

2. Молнией убило двух матросов на берегу. (А.К.Т)

<div style="text-align: center;"> </div> <p>Упражнение 2 (Найдите в тексте предложения с причастным оборотом, выпишите их в тетрадь. Определите грамматические признаки причастий)</p>	<p>Мне довелось написать много разных книг. (Пауст.)</p> <p>3. Город и людей как будто подменили. (Пауст)</p> <p>Пусть в Европе прочтут горькую правду. (А.К.Т)</p> <p>4. На деньги ума не купишь. (Посл.)</p> <p>За оскорбление деньгами не платят. (Ч.)</p> <p>5. Надеюсь вас найти в парке Сокольники.</p> <p>Значит, присматриваешь за пишущими. (Ф.И.)</p> <p>б) Работа индивидуально.</p> <p>Синтаксический разбор простого и сложного предложения, пользуясь памяткой у доски - индивидуально (стр141 учебник)</p> <p>Найти в предложениях словосочетания и определить виды подчинительной связи.</p> <p>Без тебя, вероятно я погиб. (М.Г)</p> <p>По дороге зимней, скучной тройка борзая бежит. (П.)</p> <p>Осенняя ночь приближалась очень медленно. (Пауст.)</p> <p>в) Домашнее творческое задание в форме диаграммы Венны (словосочетание и предложение) (есть приложения)</p>
<p>III. Рефлексия.</p> <p>Работа класса с учителем</p> <p>1. «Вопросы в лоб».</p> <p>3. Примеры по теме «Зимняя олимпиада в Сочи», с</p>	<p>III. Рефлексия.</p> <p>Работа класса с учителем</p> <p>1. «Вопросы в лоб».</p> <p>- <i>Какие предложения называются</i></p>

<p>использованием причастии, причастного оборота</p> <p>4. Эссе на темы под музыку (романс Г. Свиридова к повести А.С.Пушкина «Метель»)</p> <p>а) Чему учит искусство?</p> <p>б) «Красота спасет мир» (Ф.М. Достоевский)</p> <p>в) Авторский стул</p>	<p><i>двусоставными?</i></p> <p>- <i>Какие предложения называются односоставными?</i></p> <p>- <i>Назовите типы односоставных глагольных предложений. - Что такое назывное предложение? – Какие односоставные предложения используются в пословицах? Приведите примеры.</i></p> <p>Проиллюстрируйте на примерах по теме «Зимняя олимпиада в Сочи»</p> <p>2. Ребята, мы с вами прошли темы из разделов «Морфология» и «Синтаксис» по материалам связанные с художественной тематикой «Искусство и жизнь». В связи с этим предлагается вам пятиминутное эссе на темы под музыку (романс Г. Свиридова к повести А.С.Пушкина «Метель»)</p> <p>а) Чему учит искусство?</p> <p>б) «Красота спасет мир» (Ф.М. Достоевский)</p> <p>в) Авторский стул</p>
<p>IV. Оценивание работ.</p> <p>а) ФИДБЕК оценочные листы, смайлики (Понравился ли мне урок?, Что я взял для себя с урока?)</p>	<p>IV. Оценивание работ.</p> <p>а) ФИДБЕК оценочные листы, смайлики (Понравился ли мне урок?, Что я взял для себя с урока?)</p>
<p>V. Домашнее задание</p> <p>а) Подобрать к существительным <i>море и ветер</i> причастия и составить два-три предложения с причастным оборотом.</p> <p>Если останется время, работа по таблице.</p> <p>Образуйте от глаголов различные причастия, согласно заданию и запишите их с существительными (словарная работа: лелеять,</p>	<p>V. Домашнее задание (упр 1, стр 136) Прочитайте текст «Осенний день. Сокольники» по ролям. Подготовьте сценарий и разыграем его.</p> <p>Презентация работ.</p> <p>2. Пересказ по тексту «Искусство</p>

гонимые)		скифов».
Действительные причастия настоящего времени	Страдательные причастия прошедшего времени	
Строиться Расстилаться Колебаться	Разбирать Лелеять Гнать	

Келесі, орыс тілінде оқытатын біріктірілген 5/6 сыныптардағы қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша шағын жинақты мектептегі сабақтың схемалық жоспары ұсынылады.

Сыныптар	
5-сынып	6-сынып
Пән	
Қазақ тілі және әдебиет	Қазақ тілі және әдебиет
Автор: Ерпенова Алма Сағындыковна	
Тақырып: Қыс. Есімдік	Тақырып: Қыс. Есімдік
Білімдік мақсаты: есімдік сөз табы туралы теориялық білім беруге, есімдіктердің түрлерін ажырата білуге себеп болу. Дамытушылық мақсаты: жаңа технологияларды басшылыққа ала отырып, білім алушылардың өз бетімен жұмыс жасау арқылы сөздік қорын, ойлау жүйесін дамытуға себеп болу, қазақ тілі сабағына қызықтыру. Тәрбиелік мақсаты: Отанын сүюге, ұлттық салт-санасың, ұқыптылыққа, ізденімпаздыққа тәрбиелеуге себеп болу	Білімдік мақсаты: есімдік сөз табы туралы теориялық білім беруге, есімдіктердің түрлерін ажырата білуге себеп болу. Дамытушылық мақсаты: жаңа технологияларды басшылыққа ала отырып, білім алушылардың өз бетімен жұмыс жасау арқылы теориялық ойлауына, сөздік қорын, ойлау жүйесін дамытуға себеп болу, қазақ тілі сабағына қызықтыру. Тәрбиелік мақсаты: Отанын сүюге, ұлттық салт-санасың, ұқыптылыққа, ізденімпаздыққа тәрбиелеуге себеп болу
Түрі: жаңа білім меңгерту	Түрі: жаңа білім меңгерту
Әдістемелік тәсілдері: ұжымдық, сөздік.	Әдістемелік тәсілдері: ұжымдық, сөздік.
Формлары: ұжымдық жұмыс, сөзбен	Формлары: ұжымдық жұмыс, сөзбен

жұмыс істеу арқылы тілді дамыту.	жұмыс істеу арқылы тілді дамыту.
<p>Көрнекіліктер мен құрал-жабдықтар:</p> <p>Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қысқы таулар» суреттері, оқулық, интерактивті тақта, маршруттық парақ, бағалау парағы, сөзжұмбақ.</p>	<p>Көрнекіліктер мен құрал-жабдықтар:</p> <p>Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қысқы таулар» суреттері, оқулық, интерактивті тақта, маршруттық парақ, бағалау парағы, сөзжұмбақ.</p>
Сабақтың барысы	
<p>I. Ұйымдастыру кезеңі:</p> <p>Кезекшінің манологы.</p> <p>Білім алушыларды психологиялық тұрғыда дайындау.</p> <p>Топпен жұмыс.</p>	<p>I. Ұйымдастыру кезеңі:</p> <p>Кезекшінің манологы.</p> <p>Білім алушыларды психологиялық тұрғыда дайындау.</p> <p>Топпен жұмыс.</p>
<p>II. Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы.</p> <p>Тіл дамыту.</p> <p>а) «Қыстың келбеті».</p> <p>- Суретте қандай жыл мезгілі бейнеленген?</p> <p>Ауа райы қандай болады?</p> <p>- Қай ақын қыстың бейнесін жазған?</p> <p>(Абай Құнанбаев)</p> <p>Өлеңнің үзіндісін оқы.</p> <p>ә) Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қыс таулары» (9-қосымша) суреттеріне қарап, қыстың бейнесін әңгімелеңдер.</p>	<p>II. Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы.</p> <p>Тіл дамыту.</p> <p>а) «Қыстың келбеті».</p> <p>- Жылдың ең қысқа күні мен ұзақ түні қай айда болады?</p> <p>- Жыл басы, қыстың дәл ортасы деп, қай айды айтады?</p> <p>- Ең ызғарлы, аязы қатты кез қай айда болады?</p> <p>- Қандай мақал-мәтелдер білесіңдер?</p> <p>- Қандай жаңылтпаш білесіңдер?</p> <p>ә) Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қыс таулары» (9-қосымша) суреттерінне қарап, қыстың бейнесін әңгімелеңдер.</p>
<p>III. Өзіндік жұмыс.</p> <p>Сөздік-диктант. (1-қосымша).</p> <p>Сөздікті не үшін өткіземіз? (Сауатты жазу үшін, сөз қорымызды толықтыру үшін)</p>	<p>III. Өзіндік жұмыс.</p> <p>Сөздік-диктант. (1-қосымша).</p> <p>Сөздікті не үшін өткіземіз? (Сауатты жазу үшін, сөз қорымызды толықтыру үшін)</p>
<p>IV. Өзіндік жұмыс.</p>	<p>IV. Сыныптың мұғаліммен бірге</p>

«Дұрыс», «Бұрыс» (2-қосымша).	жұмысы. Кесте бойынша қайталау (2-қосымша).
V. Сергіту сәті.	
Ал қанекей бәріміз тұрайық Бір дем алып алайық Сен оңға қарай иілік, Ол солға қарай иілік, Біз алға қарай бір адым, Отырып, тұрып алайық Түгел жайқалайық ағашша. Өзіміз секірейік лақша.	– Қандай есімдіктер кездесті?
VI. Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы. Сөйлем құру (3-қосымша).	VI. Топтық өзіндік жұмыс. Шығармалардың үзіндісімен жұмыс (3-қосымша).
VII. Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы. Мақал-мәтелдермен жұмыс (4-қосымша).	VII. Өзіндік жұмыс. «Аулақ бол!» көрініске дайындалу (4-қосымша). Өзіндік білім алушы – өзіндік жұмыс (5-қосымша).
VIII. Сергіту сәті.	
Көрініс. «Аулақ бол!» Қорытынды: Жаман әдеттерден жирену керек. Тыйым сөзді тыңдау.	
IX. Өзіндік жұмыс (6-қосымша).	IX. Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы. (6-қосымша).
X. Сабақты бекіту (7-қосымша).	X. Сабақты бекіту (7-қосымша).
XI. Бағалау (8-қосымша).	XI. Бағалау (8-қосымша).

Сабаққа қосымшалар																																	
<p>Сөздік-диктант. (1-қосымша).</p> <p>1-нұсқа.</p> <p>Сіздер, мен, өзі, міне, неше, осы.</p> <p>2-нұсқа.</p> <p>Сол, біз, нешінші, өзім, анау, бұл.</p> <p>Тексеру: «5» - қате жоқ</p> <p style="padding-left: 40px;">«4» - 1 қате</p> <p style="padding-left: 40px;">«3» - 2 қате</p>	<p>Сөздік-диктант. (1-қосымша).</p> <p>1-нұсқа.</p> <p>Мынау, өзім, сендер, бәрі, ешбір, міне, нешінші.</p> <p>2-нұсқа.</p> <p>Бүкіл, өзіміз, барлық, ешқайдан, өзін, түгел, неше, өзімнің.</p>																																
<p>Өзіндік жұмыс.</p> <p>«Дұрыс», «Бұрыс» (2-қосымша).</p> <p>Жіктеу есімдігі</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="width: 25%;">Тапсырма: орыс тіліне дұрыс аударған ба?</th> <th style="width: 12.5%;">Дұрыс</th> <th style="width: 12.5%;">Бұрыс</th> <th style="width: 12.5%;">Дұрыс жауабы</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1. Мен – Я</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>2. Сен – Он</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>3. Сіздер – Вы</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4. Біз – Мы</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5. Сендер – Я</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>6. Олар – Ты</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>7. Ол – Он</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Тапсырма: орыс тіліне дұрыс аударған ба?	Дұрыс	Бұрыс	Дұрыс жауабы	1. Мен – Я				2. Сен – Он				3. Сіздер – Вы				4. Біз – Мы				5. Сендер – Я				6. Олар – Ты				7. Ол – Он				<p>Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы.</p> <p>Кесте бойынша қайталау (2-қосымша).</p> <p>- Қандай есімдік түрлерін білесіңдер?</p> <p>- Сөздікте жазылған есімдіктердің түрлерін ажыратыңдар.</p>
Тапсырма: орыс тіліне дұрыс аударған ба?	Дұрыс	Бұрыс	Дұрыс жауабы																														
1. Мен – Я																																	
2. Сен – Он																																	
3. Сіздер – Вы																																	
4. Біз – Мы																																	
5. Сендер – Я																																	
6. Олар – Ты																																	
7. Ол – Он																																	
<p>Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы.</p> <p>Сөйлем құру (3-қосымша).</p>	<p>Топтық өзіндік жұмыс.</p> <p>Шығармалардың үзіндісімен жұмыс</p>																																

<p>Сұрау есімдік.</p> <p>Сөз тіркестерін пайдаланып, сөйлем құрастырыңдар.</p> <p><i>Үлгі:</i> Мектепке кім келді?</p> <p>Кім келді? Не бар. Нешінші бөлме. Неше жаста. Қайдан келді. Қайда отыр.</p> <p>- Қандай сөздермен сұрақ қойылған?</p> <p>- Оқулықтан тауып оқыңдар, бұл қандай есімдіктер?</p>	<p>(3-қосымша).</p> <p>Тапсырма: <i>Қай шығармадан алынған үзінді? Есімдіктің астын сызыңдар, оқулық бойынша есімдіктің түрін ажыратыңдар.</i></p> <p>Әкем айтушы еді: «Бүкіл жердің ұрысы, далалы жердің бөрісі болады».</p> <p>- «Екі балаңыз – қос бүтін қанатыңыз, тірегіңіз», - деп, екі қанатын ханның балаларына береді.</p> <p>Жолда келе жатып, малшылар:</p> <p>- Сендердің жұртта қалғандарыңды біліп, кешеден ауылдың баршасы түгел іздеуге кетіп еді, - деді.</p> <p>«Мен өзім орташа адаммын, мына қаздың орта денесі маған жарайды» - деп қазды өзіне алып, оны дастархан басындағы барлық баршаға бөліп береді.</p>
<p>Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы.</p> <p>Мақал-мәтелдермен жұмыс (4-қосымша).</p> <p>Өздік есімдік.</p> <p>Мақал-мәтелді оқып, мағынасын түсіндір. Сізге белгісіз есімдіктердің астын сыз.</p> <p>Өз елім – өлең төсегім.</p> <p>Ел-елдің бәрі жақсы,</p> <p>Өз елің бәрінен жақсы.</p>	<p>Өзіндік жұмыс.</p> <p>«Аулақ бол!» көрініске дайындалу (4-қосымша).</p> <p>Мәтінді оқып, көрініске дайындалыңдар.</p> <p>«Аулақ бол!»</p> <p>Ербол: - Асқар біз екеуміз доспыз ғой, иә?!</p> <p>Асқар: - Иә, доспыз.</p> <p>Ербол: - Сен ешкімге айтпа, менде керемет нәрсе бар.</p> <p>Асқар: - Ол не нәрсе?</p> <p>Ербол: - Мінекей көрсеңші</p> <p>(қалтасынан темекі көрсетеді).</p> <p>Асқар: - Ол не нәрсе? (шошынып) Қайдан алдың?</p> <p>Ербол: - Оған көрсетпей алдым.</p> <p>Асқар: - Папаңнан алдың ба? Онан неге аласың, темекі деген жаман нәрсе,</p>

	<p>денсаулыққа зиянды.</p> <p>Ербол: - Болса ше?! Менің папам неге тартады?</p> <p>Асқар: - Ой, достым, сенің папаң жас күнінде темекіге әуестенген, сол қателігін қазір жөндей алмай жүр.</p> <p>Ербол: - Ой досым, дегенмен осыны тартып көрсек қайтеді?</p> <p>Асқар: - Жоқ, мұндай жаман әдеттен аулақ болғанымыз абзал. Әйтпесе денсаулығымызды құртамыз, онан да ойынымызды жалғастырайық.</p> <p>Өздік білім алушы – өзіндік жұмыс (5-қосымша).</p> <p><i>Берілген сөздерден, сөзтіркестерден тыйым сөздерді құр.</i></p> <p>Тербетуге болмайды, бесікте, болмаса, бала.</p> <p>Жүгірмендер, үйге қарай, еш уақытта, дауыс көтеріп.</p> <p>Ешқашан, жыланды, өлтіруге болмайды, үйге кіріп кеткен, басына сүт құйып шығарады.</p>
<p>Өзіндік жұмыс (6-қосымша).</p> <p><i>Сілтеу есімдік.</i></p> <p>Сөйлемдерді оқып, қарамен жазылған сөздерге екіпінді дұрыс қойып оқындар, оқулық бойынша есімдіктің түрін ажыратындар.</p> <p>1. Мынау – Алатау. 2. Оның етегінде – Алматы қаласы. 3. Анау – үлкен-үлкен үйлер. 4. Бұл – «Қазақ фильм» студиясы. 5. Ол – Әл-Фараби көшесі.</p>	<p>Сыныптың мұғаліммен бірге жұмысы.</p> <p>(6-қосымша).</p> <p><i>Тапсырма: Көп нүктенің орынына Қазбек шешеннің қалмақ ханына айтқан сөзінен керекті сөзді алып қой.</i></p> <p>Біз – қазақ деген мал баққан елміз,</p> <p>Бірақ ... соқтықпай, жай жатқан елміз.</p> <p>... дұшпанға басындырмаған елміз,</p> <p>Басымыздан сөзді асырмаған елміз.</p> <p>Атадан ұл туса, құл боламын деп тумайды,</p> <p>Анадан қыз туса, күң боламын деп</p>

	<p>тумады.</p> <p>... ұл мен қызды қаматып отыра алмайтын елміз.</p> <p>Керекті сөздер: ешкімге, ешбір, ешқашан.</p> <p>Тексеру.</p> <p>Қандай есімдіктерді қойдыңдар?</p> <p>Мәнерлеп оқыңдар.</p> <p>Бұл сөздер қандай оқиғаны айтады?</p> <p>(болымсыз, сондықтан бұл болымсыз есімдіктер)</p> <p>Қандай сезіммен жазған?</p> <p>Біздің еліміз қандай?</p> <p>Бізді неге шақырады?</p>
--	---

Сабақты бекіту (7-қосымша).

1. Проблемалық сұрақ. Адамдардың қарым-қатынасына есімдіктер әсер ете ме?

2. Сөзжұмбақты шешу.

1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			
7																			
8																			
9																			
10																			

1. Имя
2. Вы
3. Местоимение
4. Отрицательное местоимение
5. Возвратное
6. Неопределенное
7. Личное
8. Все
9. Указательное
10. Вопросительное

Бағалау парақтары (8-қосымша).

Критерий	Балқы
1. Знаком с текстом/ проблемой, умеет их анализировать.	2
2. Ответственно подходит к полученному заданию.	2

3. Высказывает интересные идеи. .	1
4. Предлагает серьезные, осмысленные аргументы.	2
5. Формирует свою точку зрения логично и убедительно.	2
6. Стремиться к сотрудничеству.	2
7. Мотивирует других к работе.	1
8. Уважает личность каждого.	1
9. Толерантно относится к другим	1
10. Умеет слушать	2
11. Воспринимает чужие мнения.	1
12. Сознает свою ответственность за результаты групповой работы.	1
13. Не помогает другим членам группы в работе.	-2
14. Недостаточно добросовестно выполняет полученные задания.	-1
15. Мешает другим.	-2
16. Не сотрудничает с остальными участниками.	-2
17. Манипулирует другими.	-2
18. Навязывает свое мнение.	-1
19. Обижает и высмеивает других.	-2
20. Не приемлет критики в свой адрес.	-1

Таблица 2. Карта индивидуального оценивания.

Критерий имя	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20	Общий балл	

Таблица 3. Выведение итоговой индивидуальной оценки.

Группа из двух человек: Максимальный бал – 18 18-14 баллов – «5» 14-10 баллов – «4» 10-8 баллов – «3»	Группа из трех человек: Максимальный бал – 36 36-29 баллов – «5» 29-22 баллов – «4» 21-18 баллов – «3»	Группа из четырех человек: Максимальный бал – 54 54-50 баллов – «5» 49-42 баллов – «4» 41-32 баллов – «3»
Группа из пяти человек: Максимальный бал – 66 66-55 баллов – «5» 54-45 баллов – «4» 44-36 баллов – «3»	Группа из шести человек: Максимальный бал – 90 83-70 баллов – «5» 70-55 баллов – «4» 154-45 баллов – «3»	

Орыс тілінде оқытатын шағын жинақты мектептердің біріктірілген 5/6 сыныптарындағы ағылшын тілі бойынша сабақтың схемалық жоспары.

Пәні: Ағылшын тілі	
Күні: 3.02.2017	
Сыныбы: 7 «Б»	Сыныбы: 8 «Б»
Бөлім:	Бөлім:

<p>Unit IV- Fauna and flora of Kazakhstan and Great Britain-</p> <p>(18 hours)</p>	<p>Unit IV-The flora and fauna (18 hours)</p>
<p>Тақырыбы:Animal world in Kazakhstan. Қазақстанның жануарлар әлемі.</p>	<p>Тақырыбы:Environmental protection. Қоршаған ортаны қорғау.</p>
<p>Aims:</p> <p>Сабақтың мақсаты:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) <u>Educational</u>: discussing about wildlife of our country animals, to enlarge students outlook, to enhance the knowledge of vocabulary b) <u>Developing</u>: to develop creative fantasy, to develop speaking abilities c) <u>Bringing-up</u>: to bring up love to the nature 	<p>Aims:</p> <p>Сабақтың мақсаты:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) <u>Educational</u>: Talking about the ecological problems. Learning the new words. b) <u>Developing</u>: To develop students' communicative skills and abilities using various kinds of activities. Training in speaking, reading, writing, listening. c) <u>Bringing-up</u>: To appreciate the problems of ecology and to think of ways how we should help. To bring up love to the nature, love to our country.
<p>Methods of teaching: explanation, demonstration, presentation, working with tables, games, matching</p> <p>Inter-subject connection: Kazakh, Russian, Biology, Geography, Music.</p> <p>The equipment of the lesson: an interactive board, cards, pictures, posters, A3 papers.</p>	
<p>The Procedure of the lesson</p>	
<p>I. Org. moment:</p> <p>1.Greeting.</p> <p>Мұғалім оқушылармен амандасады, шеттілдік қарым-қатынас атмосферасын қалыптастырады. Оқушылар мұғаліммен амандасады, кезекшілік, ауа-райы</p>	

туралы сұрақтарға жауап береді, сөйлеу әрекеттеріне кіріседі

T: - Good morning, pupils. I'm glad to see you at our English lesson. Let's start our lesson with duty report.

Who is on duty today?

Who is absent?

What date is it today?

What is it day of week today?

What is the weather like today?

2.Psychologicaltraining. Психологиялық көңіл-күй

Flowers. *Тақтада гүлдің бутонсыз сабақтарының суреті орналастырылған, оқушылар себетте ұнаған бояудың гүлін (сары, қызыл, жасыл) таңдау қажет, оған өз атын жазып, оны сабақтарға бекіту қажет.*

Yellow – active

Red – get excellent marks

Green – positive

T: You can see we get our beautiful flower!

II. The main part

T: - And now we are going to start our main part. The 7 th form will get crossword to guess the theme of the lesson.

Pupils from the 8th form, look at the screen. Let's watch a video. (Watching a video).

1.Фонетикалық жаттығулар

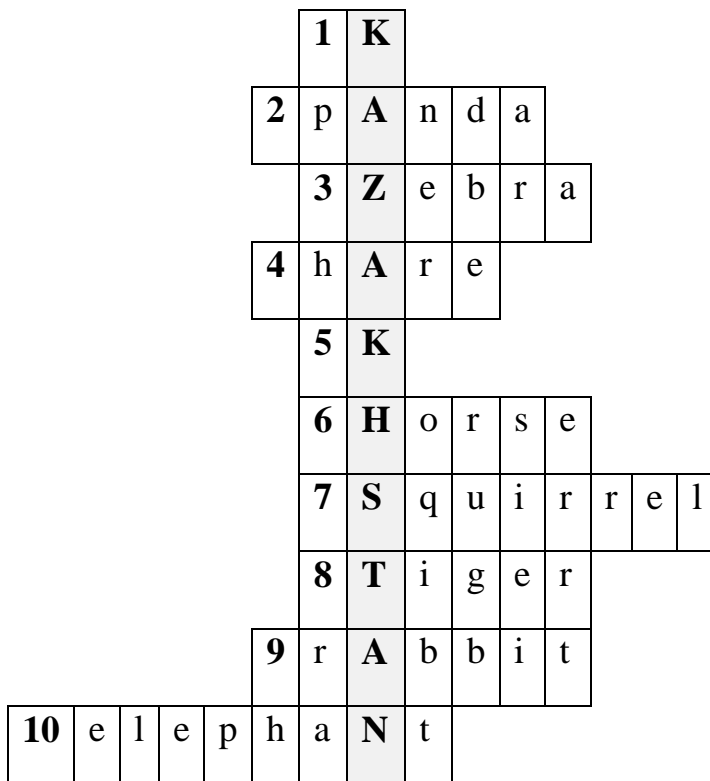
Мұғалім оқушыларға үзінділермен жұмыс істеуді ұсынады. Оқушылар алдымен үзіндіні мұғалімнің соңынан қайталап дауыстап оқиды, оны аударды, содан кейін жұппен оқиды.

Today we are going to talk about goodness and evil according the Earth. So I ask you to read a quotation of famous president of the USA Franklin D. Roosevelt. "The nation that destroys its soil, destroys itself."

Can you translate it? Do you agree with it? Let's read a quotation all together. Read it in pairs.

2.Сабақтың мақсатын қою, тақырыбын анықтау.

Оқушылардың іс-әрекеттері. Оқушылар сөзжұмбақты топпен толтырады.

1. Write a letter
2. a large black and white mammal similar to a bear, that lives in forests in China.
3. an African wild animal which looks like a horse, and which has black or brown and white
4. an animal like a large rabbit that can run very fast and has long ears.

2. Сабақтың мақсатын қою, тақырыбын анықтау.

Мұғалімнің іс-әрекеті

Мұғалім бейне фрагменттерді көрсету және олар бойынша сұрақтар арқылы оқушыларға проблеманы түсіндіреді. Сабақтың мақсаттары мен міндеттерін қою.

Recently I havewatchedavideo. It has made a great impression on me. Let's watch it.

Our planet is on the verge of a global ecological catastrophe. Acid rain, global warming, air and water pollution, destruction of wildlife are the problems that threaten human life on Earth. Who is to blame for the disaster?

But what do you think, can we do something to protect the environment?

Учащиеся смотрят видео ("TheEarthSong" byMichaelJackson), определяют тему и цели урока.

Teacher: You're right. We are also

<p>5. Write a letter</p> <p>6. a large animal with four legs which people ride on or use for carrying things or pulling</p> <p>7. a small animal covered in fur with a long tail with a lot of fur, which climbs trees and feeds on nuts and seeds.</p> <p>8. a large wild animal of the cat family with yellowish orange fur with black lines which lives in parts of Asia.</p> <p>9. a small animal with long ears and large front teeth, which moves by jumping on its long back legs.</p> <p>10. a very large grey mammal which has a trunk (= long nose) with which it can pick things up.</p>	<p>going to think of some ways to solve them and try to prepare rules to protect our environment. So, the theme of our lesson is «Environmental protection»</p> <p><i>Teacher:</i>Please, open your copy-books and write down the date and the theme.</p> <p>-T: Can you complete the aims of our lesson?</p> <p>(Мұғалім сабақтың мақсатын тұжырымдауға және «Қоршаған орта» тақырыбына материалды бойынша бұрын оқылғандарды еске түсіруге көмектеседі)</p> <p>And now let's recollect words about this topic. At the screen and at the sheets of paper you can see some words which are connected with the environment.</p> <p>Your task is to match them to the translation.</p> <p>Now put word combinations with these words into the right column. (ways of protection, pollution: air, water, soil)</p> <p>Let's check your work.</p>
<p>Мұғалімнің іс-әрекеті. Let's check our crossword. Are you ready? <i>(Кроссвордта берілген тапсырмалардың орындалуын тексеру. Оқушылар кроссворд бойынша сабақтың тақырыбын анықтайды)</i> So, how can we name panda, zebra, horse, hare, rabbit in one word? (pupils give answer)</p>	<p>2. «Қоршаған орта» тақырыбы бойынша лексиканы жандандыру (Жүппен жұмыс)</p> <p>Оқушылардың іс-әрекеті. Оқушылар «Қоршаған орта» тақырыбы бойынша сөздерді оқып, оларды аудармасымен</p>

“Animals”)

Yes, you are right! And upright you get the word Kazakhstan. Can you formulate the theme of our lesson?

(pupils give answer, teacher corrects)

Please, open your copy-books and write down the date and the theme.

T: Can you complete the aims of our lesson?

(Мұғалім сабақтың мақсатын тұжырымдауға көмектеседі)

3. Тақырып бойынша лексиканы жетілдіреді

Teacher: In order that we can speak of a new theme, we need to study the lexical material. Please, repeat after me!

*Wildlife,
animals,
plants,
the Red Book,
sea,
ocean,
rivers,
fish,
Leopard
Glacier
Falcon
Extinction
Species [spi: Siz]
Reptile ['reptail]
Amphibian [mʃibian]
Mammal æmməl
Cause danger]*

Оқушылардың іс-әрекеті.

(Оқушылар сөздерді сөздікке толтырады)

4. Оқу дағдыларын жетілдіру.

Мәтінмен жұмыс.

Wildlife of Kazakhstan

Today the wildlife of Kazakhstan includes 158 species of mammals, 458 species of birds, 52 species of reptiles, 12 species of amphibians, and 150 species of

салыстырады. Әрбіреуін лайықты бағанаға орналастыру арқылы, тақырып бойынша сөз тіркестерін орналастырады.

to protect animals, to plant trees, to recycle wastes, to cut down forests, to throw litter away, to clean parks and rivers, to stop cutting down woods, to maintain chemical balance, to pollute water with factory waste, to release harmful gas into the air, to kill insects and animals

Ways of protection	Pollution		
	air	water	land

Мұғалімнің іс-әрекеті.

(Орындалған тапсырманы тексеру)

4. Ізденістік оқу дағдыларын жетілдіру.

Мәтінмен жұмыс.

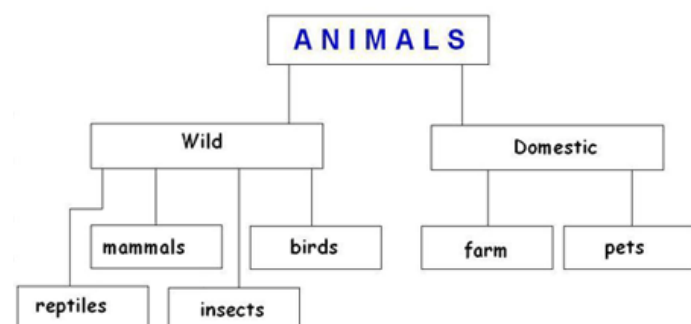
Топтарға бөлініп, мәтінді оқиды
«ENVIRONMENTAL

fish, 19 species of animals and 23 of birds. They are included into the International Red Book of rare or endangered animals. In the mountains of the ZailiiskiAlatau alone, there are about 50 species of mammals, 141 species of birds and 3 species of fish. In the steppes herds of koulans and jeirans graze. Deserts are inhabited with giant lizards, snakes and spiders. On the peaks of its mountains snow leopards -mountain turkeys occur. Kazakhstan is inhabited with birds, marmots, wild sheep, the Tien Shan brown bear, flamingoes and swans.

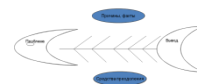
Оқушылардың іс-әрекеттері.

Дәптермен жұмыс. Оқушылар мәтіннен жануарлардың атауларын жазып алып, оларды категория бойынша орналастырады.

What categories of animals do you know?
 What species of animals do you know?
 Write out the animals of Kazakhstan in each category.

PROTECTION». Мәтінді оқығаннан кейін «Балық сүйегі» схемасын: басы - негізгі проблема, сүйек – оның пайда болу себептері, құйрығы - оны жою тәсілдер толтырылады.

It's a pity, but sometimes people destroy not only air, water and soil. Often they make animals badly.

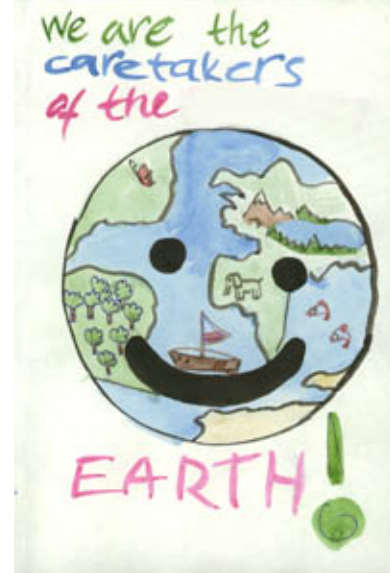
You should read this text and then you should make the scheme which is called Fishbone. I'd like to remind you what it is. It's a special scheme that helps us to structure the text. The main problems are put in the head, upper and lower bones are used for reasons (why the problem exists). Your notes should be short. Use key words, contractions and exact details from the text. In the end you should come to the conclusion (or find possible ways to solve the problem) and put it in its tail.

Work in groups of four. I give you 5 minutes.

Мұғалімнің іс-әрекеті. Барлық топтардың нұсқалары салыстырылады. Let's check your schemes.

What's the main problem, according to the text?

	<p>What are the reasons of these problem?</p> <p>What are possible ways of solving this problem?</p>
<p>RELAXATION:</p> <p>ФИЗМИНУТКА:https://www.youtube.com/watch</p>	
<p>5.Монолгтік сөйлеу дағдыларын жетілдіру. Шығармашылық тапсырма.</p> <p>Мұғалімнің іс-әрекеті. Оқушылар ватман қағаз алып, ғаламтор көздерін пайдалана отырып, жануарларды қорғау туралы сөз буындарын жазулары керек. <i>Have you ever seen a leopard? Have you ever seen a falcon?</i> <i>Have you ever seen a koulan?</i> <i>What are the typical Kazakhstan animals?</i> <i>Do you know any of them?</i> <i>What animals do you have in your region?</i></p> <p>Today, many more animals <i>are in danger</i> not only because man destroys their home, but because man <i>hunts</i> them. Man has always been a hunter. He still is. But many modern hunters don't kill for food- they kill for profit. That's why so many protected animals are still dying. There is only one way to save animals – to protect them.</p> <p>Task: You need to write a slogan calling people to protect and take care of animals.</p> 	<p>5. Монолгтік сөйлеу дағдыларын жетілдіру. Шығармашылық тапсырма. Оқушылардың іс-әрекеттері. (Тапсырмалары бар конверт алады)</p> <p>Топтарға бөлініп, мәтінді қайтадан оқиды. Талқылайды және проблемаларды шешу жолдарын табады. Ғаламторды пайдаланады. (http://www.myenglishpages.com)</p> <p>Оларды ватманға жазады</p> <p>Тірек сөздер бойынша пікір дайындайды:</p> <p><u>In order to protect... we can...</u></p>

There some other environmental problems, but some of them we can reduce and make the world around us better. Let's find ways of environmental protection.

Work in groups. You should discuss it, and using a vocabulary of today's lesson find ways to solve it..

These words can help you to make your answer better. (In order to protect... from...we can...)

I give you 5 minutes.

Time is over and I ask you to give your answers.

6. Тыңдау.

3-қосымша

«Біздің планетамызды сақтау» әнін тыңдап, қалып қойған жерлерін толықтырады.

The topics of our today's conversation was very serious. There are a lot of problems but, unfortunately, we don't have enough time to discuss all of them. So may be this song will give you food for thought. Please look at the title of the song. (SAVE OUR PLANET [2]). Now turn the page over and look at the pictures. Which of these problems do you expect to hear about in the song? Listen and check. Now listen to the song and fill in the blanks.

Key:

1. air
2. little
3. wildlife
4. reason
5. clean-up
6. warming
7. planet
8. cars
9. burning
10. waste

III. Қорытынды жасау

1. Үй тапсырмасы

To make a project work “ Rare animals of our region”

(«Біздің аймақтың сирек кездесетін жануарлары» жобалық жұмысы)

To make a presentation of environmental protection

(қоршаған ортаны қорғау бойынша презентация)

2. Мұғалім: сабағымыздың қорытындысын біз сыни тұрғыда ойлау алты қалпақ көмегімен жүргіземіз
theresultsofourlessonwetosumwithsixcriticalthinkinghats

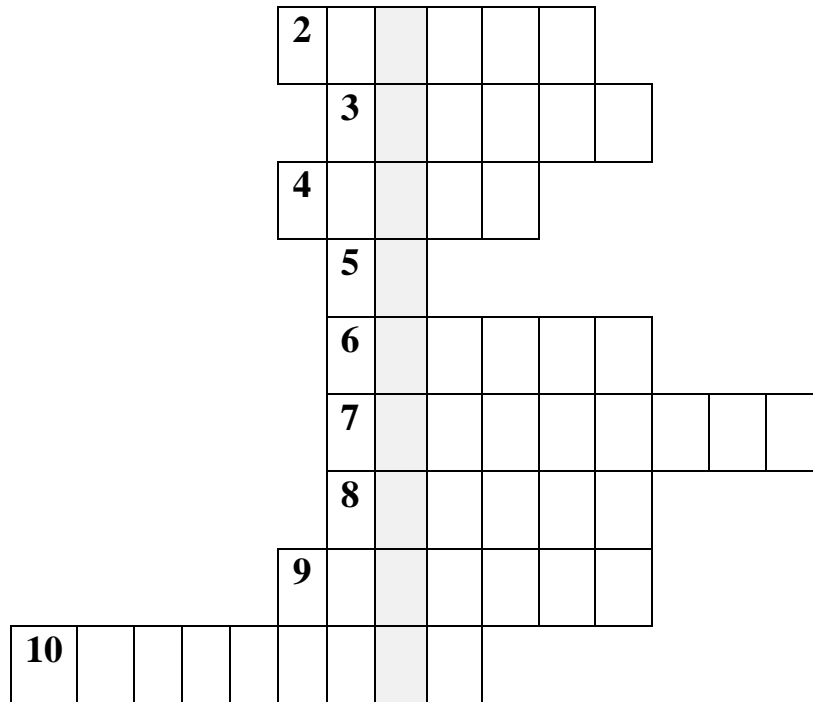
3. Бағалар қою

We'll have to stop now. That's all for today. I'd like to thank you for good work at the lesson. All of you worked very well.

The lesson is over. Goodbye!

Бұл сабаққа 1, 2 және 3-қосымшалар, әдістемелік құралдың соңындағы қосымшаларда келтірілген.

1.
7th form

1. Write a letter
2. a large black and white mammal similar to a bear, that lives in forests in China.
3. an African wild animal which looks like a horse, and which has black or brown and white
4. an animal like a large rabbit that can run very fast and has long ears.
5. Write a letter
6. a large animal with four legs which people ride on or use for carrying things or pulling
7. a small animal covered in fur with a long tail with a lot of fur, which climbs trees and feeds on nuts and seeds.
8. a large wild animal of the cat family with yellowish orange fur with black lines which lives in parts of Asia.
9. a small animal with long ears and large front teeth, which moves by jumping on its long back legs.
10. a very large grey mammal which has a trunk (= long nose) with which it can pick things up.

2.

«ENVIRONMENTAL PROTECTION»

Many centuries ago people lived in harmony with nature because industry was not much developed. There was no ecological problem until people built lots of plants and factories which sent wastes into the air, water and land where they didn't disappear but lasted forever in one form or another. Nowadays people live only according to their wants and requirements, they ignore the laws of nature. That's why today the contradictions between man and nature are dramatic.

People are slowly destroying the nature environment around them. Today we are anxious about the state of the air we breathe because every year world industry throws out into atmosphere about 1 000 million tons of dust, smoke and other harmful substances and people of many cities suffer from smog.

Another reason why there is such high level of air pollution in large cities is because of car exhaust fumes from very intensive transport. A great number of plants get used to dump poisonous chemical wastes in rivers, lakes and seas that has led to polluting water and killing fish life.

At present time pollution from sinking ships and tankers with oil is increasing and there is a strong destruction of sea life.

We face the fresh water supply problem today because of the depletion of water resources and the disruption of water cycle. Speaking about atmosphere we should mention ozone holes which are result of air pollution and their increase can lead to the destruction of the whole great chain of life of our planet. The pollution of the air, oceans, seas, rivers and lakes and the destruction of the ozone layer could lead our planet to a global catastrophe. But the most terrible catastrophe of our age is the Chernobyl disaster which has resulted not only in atomic explosion but has brought death to 300 thousands hectares of farm lands and has affected the lives of millions of people. The radiation doses have affected and will continue to affect the health of people living in contaminated areas.

The Earth is our home that's why we must take measures to fight land pollution and keep our environment clean; we must plant trees and flowers and take care of animals, we must not throw our wastes into the rivers.

In many countries environmental protection organizations such as "Green Peace", "Friend of the Earth", "World Wild Life Fund" are set up which try to put pressure upon the governments that don't care for ecology in their countries. The humankind will be able to survive only if we all realize that environmental protection is our universal concern.

3. SAVE OUR PLANET [2]

There's so much pollution
Poisoning the 1).....
There is so much 2).....
We can see it everywhere
3)..... is
Disappearing
While everyone stands by
The world we love is dying
And we're the
4).....why.

*Why are we killing our world
Why aren't we doing our share
We can save our planet
We can help it survive
All it needs is a little care*

If we all work together
Something can be done

We need a 5)..... campaign
 Which involves everyone
 We can slow down global 6).....
 We can stop the acid rain
 We can heal our 7).....
 We can help it alive again.

We must stop killing our world...

If we don't act quickly
 Our world will soon be dead
 We must leave our 8)..... at home
 And use our bicycles instead
 We must stop using chemicals
 And 9)..... fossil fuels
 We must recycle all our 10).....
 It is easing to do.

We must stop killing our world...

Үштілде оқыту кезінде сабақтардың құрылымы және жалпы олардың барлығы іс жүзінде бір типті, негізінен аралас сабақ схемасы бойынша құрылады: сыныпты ұйымдастыру, оқылғанды қайталау, жаңа білімді игеру, бекіту, үйге тапсырма беру.

Ұйымдастыру түрі әр түрлі болуы мүмкін, бірақ жетекші түрлері негізінен екеу:

1) мұғалімнің басшылығымен жұмыс;

2) білім алушылардың өзіндік жұмысы. Жалпы саны олар шамамен 80-90% уақытты алады.

Шағын жинақты мектептің 8-сыныбында «Химия» пәні бойынша үш тілде жүргізілетін сабақ жоспары.

Күні :	Мұғалімнің аты-жөні: Кадирбаева Г. К.	
сынып: 8	Қатысқандар:	Қатыспағандар:
	Attended:	Absent:

<p>Сабақ тақырыбы:</p> <p>The theme of the lesson:</p> <p>Тема урока:</p>	<p>Элементтердің жіктелуі</p> <p>Classification of elements</p> <p>Классификация элементов</p>
<p>Сабақ барысында мақсатқа жету (сабақ жоспарынан сілтеме)</p> <p>During the lesson, the goal to achieve</p>	<p>Химиялық элементтердің жіктелуі туралы жалпы мәлімет беру</p>
<p>Сабақтың мақсаты:</p> <p>Lesson objectives:</p>	<p>Химиялық элементтердің жіктелуі туралы толық білім алу үшін жағдай жасау. Химиялық элементтердің жіктелуі туралы толық ақпарат беру, ағылшынша тақырыпқа байланысты терминдерді үйрету</p>
<p>Бағалау критерииі</p> <p>Evaluation criteria</p>	<p>Қатысушылар химиялық элемент деген не екенін айтып, олардың жіктелуін ажырата білуіне байланысты бағаланады;</p> <p><i>Әрбір көрсетілген мысалдарды ажырата біледі, оларды ағылшынша атайды</i></p>
<p>Тілдік мақсаттар:</p> <p>Language objectives:</p>	<p>Пәндік лексика и терминология: Изотоп-isotope, металдар-metals, бейметалдар-Nonmetals Қосылыстар-Compounds, Сутек-Hydrogen, Көміртек-Carbon,Оттек-Oxygen, Күкірт –Sulfur, Азот-Nitrogen, Фосфор-Phosphorous,Фтор-Fluorine, Хлор – Chlorine, Бром –Bromine, Йод –Iodine, Литий-Lithium, Натрий-Sodium , Калий-Potassium, Магний -Magnesium, Кальций- Calcium, Барий-Barium, Алюминий-Aluminum, Марганец-Manganese, Мырыш -Zinc, Темір –Iron, Қорғасын-Lead, Мыс-Copper Диалог үшін пайдалы сөз тіркестер: Name this chemical element.....</p>
<p>Тәрбиелік құндылықтар</p>	<p><i>Достық қарым-қатынас,</i></p> <p><i>Өзге тілдің бәрін біл- өз тіліңді құрметте!</i></p>
<p>Пәнаралық байланыс</p> <p>Interdisciplinary communication</p>	<p><i>ағылшын</i></p>
<p>Алдыңғы білім</p> <p>Previous education</p>	<p><i>Химиялық ұғымдар мен терминдер, химиялық құрал-жабдықтар, периодтық жүйе</i></p>

Сабақ барысы

<p>Сабақ барысы</p> <p>Move of the lesson:</p>	<p>Сабаққа жоспарланған жаттығулар түрлері:</p> <p>Tasks and exercises:</p>	<p>Ресурстар</p> <p>Resurse:</p>
---	--	---

Ұйымдастыру кезеңі.
Organizational moment
 5 минут

Сәлемдесу. Good afternoon dear children!
 I'm very glad to see you! How are you today?
 What date is it today? Who is absent today?
Білім алушылардың зейінін сабаққа аудару.
Топтарға бөлу: I-топ; II-топ;
Алдыңғы білімді тексеру (Activating previous knowledge):
 Білім алушылардан қоспа, гетерогенді қоспа, гомогенді қоспалардың анықтамаларын ағылшын тілінде сұрау.

Негізгі бөлім
Main part:
 30 минут

Білім алушыларға алдын ала әр элементтің қазақша, ағылшынша атаулары бар үлестірме парағын таратылып беріледі.
 Периодтық жүйеден элементтерді мұғалім көрсетіп тұрады, ал білім алушы берілген кестеден сол элементті тауып атын екі тілде атайды.
 Elements from the periodic system are displayed by the teacher, and the student finds the same element in the given table and names it in two languages.

Периодтық жүйе
 periodic table

1. Кестені толтырады:
 Refills the table:

Ә	қаз.	ағылш.	орысша
S			
Mg			
Al			
Cl			
Na			
N			
O			

кесте
 table

<i>C</i>			
<i>Cu</i>			
<i>P</i>			
<i>Ca</i>			
<i>K</i>			
<i>H</i>			
<i>B</i>			

Қазақша, ағылшынша және орысша атауларын жаз.
Write the names in Kazakh and in English.

Elements can be classified in two groups:

Elements

Metals Nonmetals

(*Na, Mg, Ag м.б.*) (*S, C, O, H м.б.*)

A) Metals: Most of the elements are metals.

Ex: Li, Na, K, Ca, Mg, Ba, Al, Fe, Cu, Zn,
Hg, Ag, Au, Mn ...

- They conduct heat and electricity.
- They are all solid at room temperature.
- Metals have shiny colors (lustrous).
- They can be drawn into wires (ductile).
- They can be hammered into sheets (malleable).

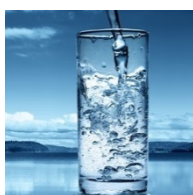
B) Nonmetals: There are a few nonmetals. They are H, C, N, P, O, S, F, Cl, Br, I.

- They don't conduct heat and electricity.
- They can be found in solid, liquid or gas states. (H, N, O, F, Cl are gases, Br is liquid, S, P, I are solid).
- They are not lustrous.
- They are not ductile.
- They are not malleable.

3-тапсырма: Кестені жаттау: Memorize table:

Formula	Name
H ₂ O	Water
NaCl	Sodium chloride
HCl	Hydrochloric acid
CO ₂	Carbon dioxide
CH ₃ COOH	Acetic acid
C ₂ H ₅ OH	Ethyl alcohol
C ₁₂ H ₂₂ O ₁₁	Sucrose
C ₆ H ₁₂ O ₆	□lucose

Карточкалардағы суреттер арқылы қай затқа жататынын анықтап, атын атау:

Сабақты бекіту
Assigning a lesson

T: What property is characteristic of metals

S: 1. Metal properties are characteristic

2. metals have a crystal lattice, a gloss, a density
-heraties metal – chromium
-the heaviest metal is osmium
-the lightest metal - lithium

T: What is a hydrogen?

S: -The symbol of hydrogen H
-Hydrogen has a gas state
-Molecular formula of hydrogen H₂
-Hydrogen has 1 atomic mass

T: What is a carbon?

S:

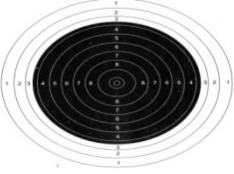
1. The symbol of carbon C
2. Carbon has a solid state
3. The diamond consists of carbon

T: What is an oxygen?

S:

1. The symbol of oxygen O
2. Molecular formula of hydrogen O₂
3. In the atmosphere, oxygen contains 21 percent (%).

Терминологиялық
сөздік
Terminological
Dictionary

	<p>4. Oxygen has 16 atomic mass</p> <p>5. Oxygen has 8 protons, 8 neutrons and 8 electrons.</p> <p>T: What is a sulfur?</p> <p>S:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. The symbol of sulfur S 2. Sulfur has 16 protons, 16 neutrons and 16 electrons. 3. Sulfur has 16 atomic mass 4. In the periodic table sulfur has 16 atomic number. 	
<p>Үй тапсырмасы Homework 1 мин</p>	<p>Терминдерді жаттау Understand terms</p>	
<p>Қорытынды 5 минут</p>	<p>«Нысана» стратегиясы арқылы рефлексия жүргізу</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сабақта қандай жаңа нәрселер үйрендің? <p>What new things have you learned in class?</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Не қиын болды? What was hard? 3. Өз тобыңды қалай бағалайсың? <p>How do you value your team?</p> <p>Стикерлерге өз тілектерін жазып, «идея себетіне» салады. Мұғалім сыныптың жұмысын бағалайды. Ең жақсы жауаптар анықтайды.</p> <p>Writing to the stickers his wishes and putting them in the "basket of ideas." The teacher evaluates the work of the class. The best answers determine.</p>	

Шағын жинақты мектептің 7-сыныбында «Биология» пәні бойынша үш тілде жүргізілетін сабақ жоспары.

<p>Пән: Биология</p> <p>Ұзақ мерзімді жоспардың тарауы: Жасушалық биология</p> <p>Мектеп: «Ы.Алтынсарин атындағы Обаған орта мектебі» КММ</p> <p>Мұғалімнің аты-жөні: Галым А.А.</p> <p>Күні:</p> <p>Сынып:7 Қатысқандар: Қатыспағандар:</p>		
<p>Сабақтың тақырыбы:</p>	<p>Жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесі түсініктері. Өсімдіктер және жануарлар жасушаларын салыстыру. Жарық микроскобынан көрінетін жасуша құрылымдары: пластидтер, вакуоль, ядро, цитоплазма, жасушалық мембрана, жасушалық қабырға.</p>	

Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	7.4.2.1 жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесі ұғымын түсіндіру 7.4.2.2 жануарлар және өсімдіктер жасушаларын ажырату	
Сабақтың мақсаты	Барлық білім алушылар:	
	Жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесі ұғымын түсіну	
	Жасуша бөліктерін, органоидтарын атау	
	Білім алушылардың басым бөлігі:	
	Берілген суреттерден, жасуша құрылысын, органоидтар қызметін ажырату	
	Кейбір білім алушылар: Өсімдік және жануарлар жасушасының айырмашылығын түсіндіру	
Бағалау критерийі	Жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесіне анықтама береді. Жасуша бөліктері мен органоидтерінің құрылысын, қызметін түсіндіріп, ажырата алады. Өсімдік және жануарлар ұлпаларын ажырата алады.	
Тілдік мақсаттар	Пәнге қатысты сөздікқор мен терминдер: Жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесі, органоид, сыртқа мембрана, жасуша қабығы, вакуоль, пластидтер, хромопласт, лейкопласт, хлоропласт, фотосинтез, крахмал, гикоген. Оқытудың тілдік мақсаты: Жасушаның өсімдік және жануар жасушасы деп екі топқа не себепті бөлінгенін айтады, Жасушалар құрылысындағы айырмашылық белгілерін атайды. Жазылым дағдысы: Өсімдік пен жануар жасушасының айырмашылығын жаза алады.	
Құндылықтарға баулу	Жеке жұмыс өмір бойы білім алу, жұптық жұмыс адалдық, топтық жұмыс жауапкершілік, ұйымшылдық	
Пәнаралық байланыс	Ағылшын тілі, орыс тілі, жаратылыстану	
Алдыңғы білім	Жаратылыстану 5.4.2.3 Микроскоппен жұмыс істеу ережелерін қолданады. 5.6.2.1 Ағзаларды тірі табиғат дүниесіне жіктеу. Биология 7.1.1.1 - жүйелеудің маңызын түсіндіру	
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған жаттығу түрлері	Ресурстар
Сабақтың басы (3 мин)	Ұйымдастыру. Амандасу.Түгендеу. Психологиялық ахуал қалыптастыру. Топқа бөлу	

(5 мин)

Стикерге жазылған сөздер (жасуша, ұлпа, мүше, мүшелер жүйесі) арқылы 4 топқа бөлінеді.

Үй тапсырмасын тексеру.

1- тапсырма.

а) Құпия код

1	vertebrates
2	invertebrates

Төменде берілген жануарлардың аттарын атау қай топқа жататынын дұрыс жауап алдындағы 1 және 2 сандарымен белгілеу.

- ant

-Жолбарыс lion

-snail

-bird

-fish

-mammals

-protozoa

-flat worms

Scaly

- amphibians

Дискриптор: - Омыртқасыз жануарларды таниды
- Омыртқалы жануарларды таниды.
- Омыртқалы және омыртқасыз жануарларды ажырата алады.

Бағалау:

9-10 ұпай (өте жақсы)

7-8 ұпай (жақсы)

6-7 ұпай (талпын)

5 ұпайдан төмен болса төмен бағаға ие боласыз.

«Миға шабуыл»

Топтың атаулары арқылы сабақтың тақырыбы мен мақсатын анықтау.

Интербелсенді
тақта

	<p><u>Терминология. Terminology</u></p> <p>Жасуша- <i>cell</i></p> <p>Ұлпа- <i>tissue</i></p> <p>Жасушалық ұлпа- <i>tissue cellular</i> Мүшелік жүйе - <i>organ system</i></p> <p>Қабықшасы-<i>membrane</i></p> <p>Цитоплазма- <i>Cytoplasm</i></p> <p>Ядро-<i>nucleus</i></p> <p>Вакуоль -<i>vacuole</i></p> <p>Пластидтер-<i>Plastid</i></p>																									
<p>Сабақтың ортасы (15мин)</p>	<p>3- тапсырма.</p> <p>«Аялдама» әдісі арқылы оқулықтағы мәтінді, суреттерді қолдана отырып, әр топ өз топ атаулары (жасуша, ұлпа, мүшелер, мүшелер жүйесі) туралы ақпаратты топта талқылап, қорғау. Әр топ (5 мин) оқу</p> <p>- ТОПТАР өз топ атауларына анықтама береді.</p> <p>ПРЕЗЕНТАЦИЯ. ВИДЕО БЛІМ ЛЕНД.</p> <p>Видео.</p> <p>Сыныппен талқылау.</p> <p>Тапсырмалар:</p> <p>I топ: Жасуша ұғымы, жасушаның үш құрылымы.</p> <p>Fill in the table</p> <table border="1" data-bbox="395 1440 1129 2047"> <thead> <tr> <th data-bbox="395 1440 600 1509">Берілгені</th> <th colspan="3" data-bbox="600 1440 1129 1509">Structur of cell</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td data-bbox="395 1509 600 1579">Name</td> <td data-bbox="600 1509 770 1579"></td> <td data-bbox="770 1509 924 1579"></td> <td data-bbox="924 1509 1129 1579"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="395 1579 600 1648">ерекшелігі</td> <td data-bbox="600 1579 770 1648"></td> <td data-bbox="770 1579 924 1648"></td> <td data-bbox="924 1579 1129 1648"></td> </tr> <tr> <td data-bbox="395 1648 600 1718">қызметі</td> <td data-bbox="600 1648 770 1718"></td> <td data-bbox="770 1648 924 1718"></td> <td data-bbox="924 1648 1129 1718"></td> </tr> <tr> <td colspan="4" data-bbox="395 1718 1129 1845"> <p>Мүшелер жүйесі терминіне түсінік</p> <p><i>Definition of organ system.</i></p> </td> </tr> <tr> <td colspan="4" data-bbox="395 1845 1129 2011"> <p>Мүшелер жүйесіне мысал келтіру.</p> <p><i>Example of organ system.</i></p> </td> </tr> </tbody> </table>	Берілгені	Structur of cell			Name				ерекшелігі				қызметі				<p>Мүшелер жүйесі терминіне түсінік</p> <p><i>Definition of organ system.</i></p>				<p>Мүшелер жүйесіне мысал келтіру.</p> <p><i>Example of organ system.</i></p>				<p>Биология</p> <p>7-сынып</p> <p>Е.А.Очкур, Ж.Ж.Құрманғалиева</p> <p>https://youtu.be/mUJryLNKScg</p> <p>Алматы «Мектеп» 2017</p> <p>48-50 бет</p> <p>Кесте</p>
Берілгені	Structur of cell																									
Name																										
ерекшелігі																										
қызметі																										
<p>Мүшелер жүйесі терминіне түсінік</p> <p><i>Definition of organ system.</i></p>																										
<p>Мүшелер жүйесіне мысал келтіру.</p> <p><i>Example of organ system.</i></p>																										

Дескриптор

1. Cell атауын білу
2. Жасушаның үш бөлігін атау
3. Әр бөліктің ерекшелігін ажырату
4. Әр бөліктің атқаратын қызметін дұрыс түсіну
5. *Organ system* - неден түзілетінін білу

13-16 (өте жақсы)

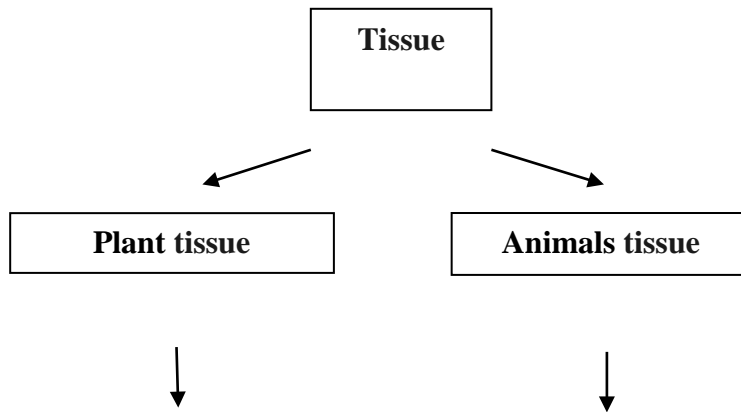
9-12 (жақсы)

5-8 (жаман емес)

5 ұпайдан төмен болса төмен бағаға ие боласыз

II топ:

а) Ұлпа, өсімдік және жануар ұлпаларының типтері

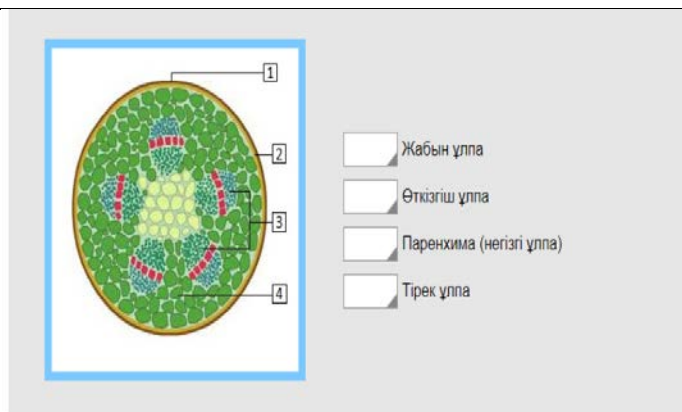

түрлері	қызметі		түрлері	қызметі
Жабын			Эпителиялды	
Паренх			Дәнекер	
Өткізгіш			Бұлшықет	
тірек			Жүйке	

В) Суреттеке қарап, оң жақтағы берілген тізімінен тандап әр ұлпа түріне сәйкестендіру

Тірек сызба-
белгі

(10 мин)

Дескриптор

1. **Tissue** анықтамасын білу
2. Ұлпаларды толық атау
3. Әр ұлпаның қызметін ажырату

13-16 (өте жақсы)

9-12 (жақсы)

5-8 (жаман емес)

5 ұпайдан төмен болса төмен бағаға ие боласыз

III топ: 5- тапсырма.

Өсімдік және жануар жасушасының құрылысын салыстыру, кесте толтыру.

а) Мәтінді оқу

ә) жануар және өсімдік жасушасының суреттеріне назар салу

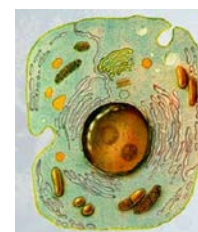
Берілгені	Plant cell	Animals cell
(<i>membrane</i>)	+	+
(<i>Cytoplasm</i>)	+	+
(<i>nucleus</i>)	+	+
(<i>vacuole</i>)	+	-
(<i>Plastid</i>)	+	-
Хлоропласт (green)	+	-
Хромопласт (red, yellow)	+	-

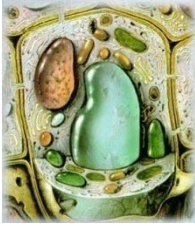

Микроскоп, дайын өсімдік, жануар жасушасының препараттары

Оқулық §14

52-53 бет

Жануар жасушасы

	<table border="1" data-bbox="395 114 1141 248"> <tr> <td data-bbox="395 114 598 248">Лейкопласт (colorless)</td> <td data-bbox="598 114 965 248">+</td> <td data-bbox="965 114 1141 248">-</td> </tr> </table> <p data-bbox="443 315 624 349">Дескриптор</p> <ol data-bbox="443 383 1129 456" style="list-style-type: none"> 1. Cell бөліктерін тани білу 2. Plant cell and Animals cell ерекшелігін ажырату <p data-bbox="395 495 624 528">13-16 (өте жақсы)</p> <p data-bbox="395 562 560 595">9-12 (жақсы)</p> <p data-bbox="395 629 624 663">5-8 (жаман емес)</p> <p data-bbox="395 696 999 730">5 ұпайдан төмен болса төмен бағаға ие боласыз</p> <p data-bbox="395 763 919 797">Бағалау: Жұптарымен алақан түйістіру</p>	Лейкопласт (colorless)	+	-	<p data-bbox="1294 114 1433 188">Өсімдік жасушасы</p>
Лейкопласт (colorless)	+	-			
<p data-bbox="113 857 331 891">Сабақтың соңы</p> <p data-bbox="113 920 209 954">(9 мин)</p>	<p data-bbox="395 857 568 891">Жеке жұмыс.</p> <p data-bbox="395 920 564 954">1- тапсырма</p> <p data-bbox="395 987 767 1021">Адасқан сөздер мен суреттер</p> <p data-bbox="395 1055 1034 1088">Тірі ағзалар құрылымын өсу ретімен орналастыру.</p> <p data-bbox="395 1122 820 1155"><i>(cell, tissue , organ, organ system).</i></p> <p data-bbox="395 1189 501 1223">(1 балл)</p> <div data-bbox="395 1245 903 1742"> </div> <p data-bbox="395 1839 967 1872">Бағалау: «жаман емес», «жақсы», «керемет»</p> <p data-bbox="395 1939 564 1973">2- тапсырма</p>	<p data-bbox="1273 920 1458 954">Таратпа кесте</p>			

Білімді тексер

Берілген сипаттамалар қай бөлікке тән екенін дұрыс жауаптың («C»- *cell*, «T»- *tissue*, «O»- *organ* «Os»- *organ system*) бас әріпін қойып белгілеу

№	Сипаттамалар	Жауап
1	Құрылысы, шығу тегі, құрылысы мен қызметі бірдей жасушалар тобы	T
2	Тірі ағзалар құрылысының ең кіші бірлігі	C
3	Үш бөліктен: қабықша, цитоплазма мен ядродан тұрады	C
4	Мүшелер атқаратын қызметтері бойынша ... бірігеді	Os
5	Тұрақты орны, құрылысы бар және белгілі бір қызмет атқаратын ағза бөлігі	O
6	Жануарларда төрт түрі, өсімдіктерде алты түрі болады.	T
7	Тамыр, сабақ, жапырақ	O
8	Қан айналым, тірек-қимыл, асқорыту	Os
9	Жүрек, өкпе, бүйрек, бауыр	O
10	Құрылымын □ пластидтер кіреді.	C

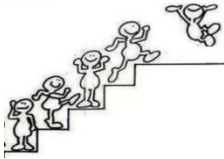
Дескриптор

1. **Cell, tissue, organ, organ system** деген түсініктерді ажырата алу
2. Өсімдік, жануар мүшелерін айыра білу
3. Мүшелер жүйесін ажырату
4. Жасуша құрылысын білу

9-10 ұпай (керемет)

7-8 ұпай (жақсы)

Таратпа қағаз

<p>(3мин)</p>	<p>4-6 ұпай (жаман емес)</p> <p>3 ұпайдан төмен болса төмен бағаға ие боласыз</p> <p>«Мухо бойка» әдісі бекіту.</p> <div data-bbox="571 309 1066 645" style="text-align: center;"> </div> <p>Жалпы сабақ бойынша қорытынды. Білім алушы бағалау парағы.</p> <p>25-27 ұпай (керемет)</p> <p>21-24 ұпай (жақсы)</p> <p>14-20 ұпай (жаман емес)</p> <p>3 ұпайдан төмен болса төмен бағаға ие боласыз</p> <p>Home work: Оқулық §11, §12 Жасуша құрылысының суреті (өсімдік, жануар)</p> <p>Кері байланыс:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ «Жетістік баспалдағы» 	<p style="text-align: center;">«Жетістік баспалдағы»</p>
---------------	---	--

Білім алушының бағалау парағы.

Білім алушының аты-жөні	Үй тапсырмасы (ең жоғарғы ұпай10)	Топтық жұмыс (ең жоғарғы ұпай16)	1-тапсырма (адасқан сөздер) (1 ұпай)	2- тапсырма Біліміңді тексер (ең жоғарғы ұпай 10)	Жалпы ең жоғарғы ұпай 27

--	--	--	--	--	--

Үштілде оқыту кезінде біріктірілген сыныптарда сабақтарды құрудың өзіндік өзгешеліктері бар. Сабақтың кезеңдерінің мазмұнын анықтай отырып, мұғалім іс-әрекет түрлерін ғана емес, әңгімелесу үшін сұрақтарды, міндеттер мен мысалдарды шешу жолдарын да жазады, орындалған жұмысты тексеру тәсілін көрсетеді және тағы сол сияқтылар.

Бір пәндік сабақтарда (мысалы, орыс тілі мен әдебиеті - орыс тілі мен әдебиеті, қазақ тілі мен әдебиеті - қазақ тілі мен әдебиеті, ағылшын тілі - ағылшын тілі) мұғалімдер кейде барлық сынып комплектілер үшін сабақтың бір кезеңін бірлестіріп бірге өткізеді.

Сабақтың бірлескен кезеңдері тіл сабақтарында мына жұмыстарға арналуы мүмкін: суретпен немесе кинофильмнен жеке көрініспен, түсіндірумен, шығармашылық міндетпен, түрлі грамматикалық талдау жұмыстарына.

Осындай ұқсас сабақтың конспектін мұғалім 3 сыныппен жұмыс істеген кезде құрайды. Әр сынып бірінші минуттан бастап жұмыс істей бастайды. Біреуі – мұғаліммен, екеуі – өзіндік жұмыс жасайды. Қолдан келерлік міндеттер, бірақ жеңілдетілген емес (қайталауға, жаңаны қабылдауға арналған немесе ұқсастығы бойынша үй жұмысын тексеру).

Бір сыныппен мұғалім қарқынды жұмыс істейді: қайталау, жаңаны түсіндіру, ішінара бекіту, басқа жағдайларда жаңа білімді қолдануға әрекет ету. Соңында келесі өзіндік жұмысты түсіндіреді.

Сонан соң мұғалім, жаңа материалмен өз бетінше ішінара танысу жасаған сыныпқа «ауысады». Мұнда басты міндеттерді міндетті түрде тексеру, тірек тапсырмалардың (тақырып бойынша жалпы міндет) өзектілігін арттыру және бекіту, дағдыларды қалыптастыру басталады. Соңында – өзіндік жұмыс және сабақтың тақырыбы бойынша үйге тапсырма.

Мұғалім 3-ші сыныппен жұмыс істеуді бастайды, мұнда өткен материал бекітіледі. Міндеттерді, ауызша жаттығуларды тексеру, жаңа жағдайларда алған білімдерін қолдану. Сабақ міндетті түрде жинақталады: 3-5 минут барысында. Балалар оқылғанды жүйелеп, қорытады, ал мұғалім ең бастысына назар аудартады.

Мұғалімнің басшылығымен және оның тікелей қатысуымен мыналар:

- дайындық жаттығулары;
- жаңа материалды түсіндіру;
- нұсқама беру;
- өткен материалды бекіту;
- білімді меңгеру деңгейін диагностикалау;
- меңгерілген білім, біліктіліктерді бақылау және түзету;
- білімді қолданудың оңтайлы тәсілдерін көрсету;
- материалды тақырыптық қорыту *жүзеге асырылады.*

Жоғарыда көрсетілгендей шағын жинақты мектептің жағдайында үш тілде оқытудың ерекшелігі бір мезгілде екі сыныппен қатар айналысу болып табылады. Тілдік пәндердің (қазақ тілі мен әдебиеті, орыс тілі мен әдебиеті, ағылшын тілі) мұғалімдері мұндай жағдайда оқытқанда, білім алушылардың жоғары білім

сапасына қол жеткізулері үшін оқу пәнін ұйымдастырудың арнайы механизмін меңгеруі тиіс. Бұл проблеманы шешу үшін келесілерді орындау:

1. Зерделенетін материалдың көлемін айтарлықтай ұлғайту үшін, оқу материалын ірі блоктарға біріктіру;

2. Білім алушылардың тілін дамыту үшін тірек, схемалар, моделдер, әңгімелер құру бағдарларын пайдалану;

3. Білім алушыға басқа білім алушылар арқылы әсер ету әдісін жүйеде пайдалану;

4. КБЖ-ні енгізудің арқасында өзіндік жұмысты ұйымдастыру сапасын жақсарту;

5. Оқулықпен, оқу құралдарымен жұмыс істеудің әртүрлі тәсілдерін үйрету;

6. Барлығына арналған тапсырма әрбіреуге арналған жеке тапсырмалармен толықтырылатын деңгейлік саралауды жүйеде пайдалану *қажет*.

Бұл тапсырма *барлығы үшін* МЖМБС-ға сәйкес, *әрқайсысы үшін* тапсырма – білім алушының жеке қабілетін ескере отырып, *әртүрлі дайындықтағы білім алушылар үшін* – топтық тапсырмалар жасалады.

Шағын жинақты мектептер жағдайында үштілді оқытудың негізгі түрі – ол, білім алушылармен жеке жұмыс жасау. Оны білім алушылардың қабілеттері түрін анықтауға бағыттау, осы негізде оқу дағдылары мен біліктіліктерге оқыту және үйрету керек.

Жеке оқыту түрі кезінде әр түрлі өзіндік жұмыс түрлерін пайдалану неғұрлым тиімді, мысалы:

- білім алушының кітаппен жүйелі түрде жұмыс істеуі;

- материалды блокпен оқуы;

- өзін-өзі бақылау парағымен жұмыс істеу.

Балаларды жаңа ақпаратты схемалық тұрғыда беруге үйрету өте маңызды. Бұл дағды білім алушылардың білім деңгейін арттыруға айтарлықтай мүмкіндік туғызады.

Білім алушылардың өзіндік жұмысы – әрбір сабақтың міндетті элементі және сабақ барысында бірнеше рет өткізілуі мүмкін. Мұғалімнің басшылығымен жұмысты өзіндік жұмыспен кезектестіру ірі кезеңдердің құрылымдарының нақтылығы мен өзара тармақталуын көздейді: «өзіндік жұмыс» - «мұғаліммен бірге жұмыс».

Сынып-комплектілерінде жиі қолданылатын өзіндік жұмыс білім алушылардың ерікті зейінін, олардың пікір айту қабілетін дамытады, білімді игеруде жалаң нысаншылдықты болдырмайды және қасиет сипаты ретінде өзінділікті қалыптастырады.

Біріктірілген сыныптарда өзіндік жұмысты жоспарлағанда мұғалім:

- әрбір сыныптың сабақ құрылымындағы оның орнын анықтауы;

- жұмыс мақсатының айқын тұжырымдалуын беруі;

- тапсырма мазмұнының көлемін анықтауы және оны дәл тұжырымдауы;

- материалды меңгеру деңгейінде білім алушыларға қойылатын талаптарға жақсы бағдарлану;

- әртүрлі топтардағы білім алушылармен жұмыс істеу кезінде пайда болуы мүмкін қиындықтарды алдын-ала ескеруі;

- өзіндік жұмыстың ұзақтығын анықтауы;
- қандай дидактикалық материал дайындау керек екенін анықтауы;
- жұмысты тексерудің тиімді әдісін ойластыруы керек.

Білім алушылардың өзіндік жұмысты орындау бойынша нұсқаулық картаны пайдалануы, жалпы оқу және пәндік біліктіліктерді игеру деңгейін айтарлықтай арттырып, білім алушылардың ойлау әрекеттерін жандандарады.

Осылайша, бір шама тұжырымдар жасауға болады: ШЖМ жағдайында үш тілде оқытудың жағымды жақтары бар (сыныптардың аз толымдылығы, жеке кісі оқытуы, әртүрлі жастағы ұжымда балалардың бір-біріне тілектестік қарым-қатынасы және т.б.). Барлық бұл факторлар әртүрлі тілде қарым-қатынас жасауға ынталандыруға және тілдік ортаны дәріптеу мен дамытуға мүмкіндік береді, оларды оқытуда тиімді пайдалану керек.

2. Шағын жинақты мектептерде үш тілде оқытуды дамыту жағдайында сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Белгілі болғандай, сыныптан тыс тәрбие жұмысы – ол, баланың жеке тұлға болып әлеуметтенуіне қажетті жағдайларды қамтамасыз ететін, сабақтан тыс уақытта білім алушылардың түрлі іс-әрекеттерін педагогтің ұйымдастыруы.

Сыныптан тыс тәрбие жұмысы әр түрлі іс-әрекет түрлерін білдіреді және білім алушыға тәрбиелік ықпал етуде кең мүмкіндіктерге ие, әсіресе ШЖМ жағдайында.

Осы мүмкіндіктерді қарастырсақ.

Біріншіден, түрлі сабақтан тыс іс-әрекет, сабақта қарастыруға әрдайым сәті түсе бермейтін, білім алушының жеке қабілеттерін, әсіресе бұқаралық мектеп туралы айтқанда, жан-жақты ашуға ықпал етеді.

Екіншіден, әр түрлі сыныптан тыс жұмыс түрлеріне қатыстыру, білім алушының жеке тәжірибесін, оның адамдардың іс-әрекеттерінің әр түрлілігі туралы білімдерін байытады, бала өзіне қажетті тәжірибелік біліктіліктер мен дағдыларға ие болады.

Үшіншіден, әр түрлі сыныптан тыс тәрбие жұмысы, білім алушылардың бойында әр түрлі іс-әрекет түрлеріне деген қызығушылықты, тиімді, қоғаммен құпталған іс-әрекеттерге белсене қатысуға деген ықыласын дамытуға ықпал етеді. Егер білім алушының бойында, тапсырмаларды орындауда оның табыстылығын қамтамасыз ететін, белгілі бір практикалық дағдылармен бірге еңбекке деген тұрақты қызығушылығы қалыптасатын болса, онда ол өзінің жеке іс-әрекетін өз бетімен ұйымдастыра алады. Бұл әсіресе қазіргі уақытта маңызды, балалар бос уақыттарында немен айналысарын білмейді, соның нәтижесінде әлеуетті түрде жасөспірімдер қылмысы, нашақорлық және маскүнемдік өсіп отыр.

Түрлі сыныптан тыс тәрбие жұмысы жақсы ұйымдастырылған бала саны аз шағын жинақты мектептерде «қиын» балалар саны төмен және қоғамға «бірігіп кетуі», бейімделу деңгейі жоғары екені байқалады.

Төртіншіден, балалар түрлі формадағы сыныптан тыс жұмыстарда өздерінің жеке ерекшеліктерін ғана танытып қоймай, ұжымда өмір сүруге де үйренеді, яғни бір-бірімен ынтымақтасуға, өз жолдастарына қамқорлық жасауға, өзін өзге адамның

орнына қоюға және т. б. Әрі сабақтан тыс әрекеттердің әрбір түрі (шығармашылық, танымдық, спорттық, еңбек, ойын) – белгілі бір аспектіде білім алушылардың өзара ұжымдық әрекеттесуі тәжірибесін байытады, ол сонымен бірге үлкен тәрбиелік әсер етеді.

Өйткені, сыныптан тыс жұмыс мектептегі тәрбие жұмысының құрамдас бөлігі болып табылады, ол тәрбиенің жалпы мақсатына қол жеткізуге бағытталған – қоғамда өмір сүру үшін қажетті әлеуметтік тәжірибені баланың меңгеруі және қоғаммен қабылданатын құндылықтар жүйесінің қалыптасуы.

Екі және одан да көп тілде сыныптан тыс іс-шаралар өткізудегі шетелдік тәжірибеден бірнеше мысалдар келтірейік.

Финляндия. Атап айтқанда, Лапландияда – Финляндияның тұрғылықты халқы саамдар тұратын жер, шағын жинақты мектептердің саны көп орналасқан. Лапландия үкіметі шағын жинақты мектептерге және саамдардың тілі мен мәдениетінің сақталуына өте ұқыптылықпен қарайды.

Бірнеше тілдегі сабақтармен қатар саам халқының күні (Saamelainen kansallispäivä), Пасха (Pääsiäinen) және т.б. мерекелеу сияқты сыныптан тыс іс-шаралар да жүргізіледі.

Саха Республикасы (Якутия) – көп ұлтты Ресейдің аймақтарының бірі, мұнда әркім әр түрлі мәдениеттер мен тілдерден тұратын көпмәдениетті ортада тұрады. Бұл аймақтың негізгі проблемаларының бірі өз халқының мәдениетін тануын қалыптастыру, рухани және материалдық әлемнің алуандығын сезіну, басқа халықтың мәдени құндылықтарын тану және түсіну, полиэтникалық елде өмір сүре және араласа білу болып табылады. Жаһандану жағдайында өзара кірігу, этникалық топтардың шиеленісуі орын алуда, бұл педагогтардың алдына көпмәдениетті білім беруді жүзеге асыру, әртүрлі ұлт адамдарымен ынтымақтастық тәжірибесін қалыптастыру міндетін қояды.

Білім алушылардың зерделеу пәні мәдениет болып отыр, бұл сөздің барлық маңыздылығы жағынан тіл таным құралы бола алмайды.

Федералдық мемлекеттік білім беру стандарттарын енгізуге байланысты білім алушыларды халықтардың мәдениетімен таныстыру оқу пәндерін зерделеу процесінде ғана емес, негізінен сыныптан тыс жұмыстар арқылы да жүргізіледі. Білім алушылар басқа халықтардың мәдениеті туралы ақпаратты көбіне сабақтарда, сондай-ақ өзіндік жұмыс процесінде: кітаптардан, анықтамалардан, телебағдарламалардан, Ғаламтордан алады. Білім алушылардың сабақтан тыс жұмыстарын ұйымдастыру үйірмелер, факультативтер, секциялар, клубтар, студиялар және сыныптық, мектептік тақырыптық іс-шаралар арқылы жүзеге асырылады. Мұндай жұмыстың бірлескен жұмыс жоспары кезінде білім алушылардың бойынан, басқа мәдениетке бірігудің маңызды шарты болып табылатын, этномәдени білімді игеруге оң ынталану; білім алушылардың басқа да халықтардың мәдениетін зерделуге, түрлі мәдениет өкілдерімен өзара әрекеттесуге дайын екендігі; олар ұлттық мәдениетті ғаламшардың экологиялық жағдайы және экономикалық дағдарыспен бір қатарға қоя отырып, ұлттық мәдениеттің сақталу проблемасының маңыздылығын жоғары бағалайтыны байқалады.

Сабақтан тыс жұмыс жұмысты үш тілде ұйымдастыруды көздейді, мысалы, баспасөз орталығы, театр, дебаттық клуб, конкурстар өткізу және әдістемелік

жұмыстар жазу. Практикалық мақсатпен қатар – қарым-қатынас жасауға үйрете отырып, тілдік оқытуға білім беру және тәрбиелік мақсаттар қойылады. Білім беру мақсатына қол жеткізу, білім алушылардың ой-өрісінің кеңейуі, олардың жалпы мәдениеті мен білімі деңгейінің, сондай-ақ ойлау, қарым-қатынас жасау және сөйлеу мәдениетінің артуын білдіреді. Тілдік оқытудың тәрбиелік әлеуетінің жүзеге асырылуы, мәдениетаралық және ғылыми байланыстар орнатуға ықпал етуге білім алушылардың дайындығы, өз мектебінің намысын қорғауы, басқа елдер мен халықтардың рухани құндылықтарына құрметпен қарауынан көрінеді.

Мектептің көп мәдениетті бағыт бойынша оқу жылына жасалған тәрбие жұмысы жоспары – көп мәдениетті әлемде өмір сүре білуін дамыту және Саха Республикасының (Якутияның) мәдени көптүрлілігі туралы түсініктерді жүйелеу негізінде мәдениетті тану құзыретін қалыптастыру сияқты мақсатты көздейді. Мұнда білім алушылар Саха Республикасының (Якутияның) этносы өкілі және көпұлтты Ресей азаматы ретінде өзін өздігінен теңестіруге үйренеді. Мектептерде ұлттық мереке Ысыах, якут тілі жазуы мен әдебиеті күні, мемлекеттік күні, Республиканың егемендігі күні, орыстың халықтық мерекелері: масленица, қысты шығарып салу және тағы көптеген басқа салт-дәстүрлерін өткізуге дағдыланған.

Осылайша, тәрбие жұмысы бойынша жоспар жалпы ресейлік және әлемдік мәдениеттің бөлігі ретінде этномәдениет туралы базалық түсініктерді меңгеру үшін жағдай жасайды.

Оңтүстік Африка Республикасында (ОАР) 11 мемлекеттік тіл: ағылшын, африкаанс, оңтүстік ндебеле, коса, зулу, солтүстік сото, сесото, тсвана, свази, венда және тсонга тілдері есепке алынады. Сондықтан Оңтүстік Африка Республикасында көптілділік ең табиғи жаратылысынан болады. Оңтүстік Африка Республикасында мектептердің жартысына жуығы шағын жинақты мектептер.

Мектептерде сыныптан тыс іс-шаралардың бірі, бірнеше тілде (ағылшын және аймаққа байланысты тағы бір-екі) шешендік конкурстар өткізіледі, оларға жоғары сыныптың білім алушылары (8-12 сыныптар) ғана емес, бастауыш сынып білім алушылары да қатыса алады. Сондай-ақ, Мұралар күні (Heritage Day) мемлекеттік мерекесі тойланады. Бұл күні тарихи оқиғаларға жаңартулар жасалып, үстел жасалып, әндер айтылады және т.б.

Оқылатын тілді функционалдық қолдану үшін қарым-қатынас жасау ортасын құру, білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін сабақтан тыс іс-әрекеттерді пайдалану мүмкіндіктері үштілділікті енгізудің үш басты құраушы бөлігі болып табылады.

Мектептердегі сабақтан тыс жұмыстар, ел ішіндегі сияқты шетелдерде де ғылыми-зерттеу жобаларды жазу және қорғауды, экскурсиялар, экспедициялар, үш тілдегі баспасөз-орталықтары жұмысын, мектеп театрларының, телестудий, пікір-сайыс клубтарының жұмысын, зияткерлік ойындар жүргізу, жазғы тілдік мектептер, халықаралық оқытушыларды тартуды қамтиды [11].

Сыныптан тыс жұмыс тұтас педагогикалық процестің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Оны ұйымдастыру, практикалық іс-әрекеттерде жүзеге

асырылады. Осыған қатысты сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың белгілі бір жүйелілігін айта кету керек. Ол жеке жұмыс істеуде де, бұқаралақ жұмыста да қолданылады.

1. *Тәрбиелік міндеттерді зерттеу және қою.* Бұл кезең, тиімді тәрбиелік ықпал ету үшін білім алушылар мен сынып ұжымын зерттеуге және тәрбиелік міндеттердің сыныптағы қалыптасқан жағдайлар үшін ең маңыздыларын анықтауға бағытталған.

Кезеңнің мақсаты – оның оң аспектілерін (баланың бойындағы, ұжымдағы жақсылықты), түзетуді, қалыптастыруды және ең маңызды міндеттерді тандап алуды қажет ететін де анықтап алудан тұратын педагогикалық шындық объективті бағалау.

Зерделеу қазіргі белгілі педагогикалық зерттеулер әдістері арасындағы, бұл кезеңде жетекші болып табылатын бақылау көмегімен жүзеге асырылады. Бақылау көмегімен педагог бала және ұжым туралы ақпарат жинайды. Шағын жинақты балалар ұжымындағы мұндай жұмысқа мұғалімнің толық шамасы келеді, оны өткізу жалпы мектеппен салыстырғанда салыстырмалы түрде аз уақыт алады. Әңгімелесу, бұл ретте баламен және сыныппен ғана әңгімелесу емес, ата-аналармен, сыныпта жұмыс істейтін мұғалімдермен де әңгімелесу ақпараттық әдіс болып табылады.

Жеке жұмыс жүргізуде баланың іс-әрекеттері нәтижелерін зерделеудің зор маңызы бар: жасағандары, баяндамалары, жобалары және т. б.

Ұжымды зерттеп білуде социометрия әдісі ақпараттық болып табылады, оның көмегімен педагог ең танымал және танымал емес балалар туралы, шағын топтардың бар екені, олардың арасындағы өзара қарым-қатынас сипаты туралы біледі.

2. Алдағы болатын сыныптан тыс тәрбие жұмысын *моделдеу*, педагогтің өз қиялындағы белгілі бір формадағы бейнесін жасаудан тұрады. Бұл арада бағдар ретінде мақсат, жалпы міндеттер, сыныптан тыс жұмыстарды пайдалану керек.

3. *Моделді практикалық тұрғыда іске асыру*, нақты педагогикалық процесте ойға алынған тәрбие жұмысын жүзеге асыруға бағытталған.

4. *Жүргізілген жұмысты талдау*, моделді нақты іске асуымен салыстыруға, сәтті және проблемалық сәттерді, олардың себептері мен салдарларын анықтауға бағытталған. Одан әрі тәрбие жұмысына арналған міндеттерді қою элементтері өте маңызды. Бұл кезең одан әрі сыныптан тыс жұмыстың тәрбиелік міндеттерін, мазмұнын, формаларын және жоспарлануын түзету үшін өте маңызды.

Кез келген тілді білу, қарастырылып отырған тақырып (үштілді қарым-қатынас) аясында, қарым-қатынас саласында тиімді дамиды және жетілдірілетіні белгілі.

Бүгінде әлем мәдениеттер диалогы бағытында даму үстінде, бұл әр адамға өз мәдениеті аясынан тысқары шығуына көмектесуге, жаңа мәдениет жағдайында өзін жат сезінбеуге мүмкіндік береді. Жоғарыда атап көрсетілгендей, әлемнің көптеген елдері көптілді білім беру жолымен жүріп келеді. Қазақстанның өзгеше ерекшеліктері бар. Ол, Л.С. Сырымбетованың, Р. М. Жумашева, Д. Нығметұлы, С.А. Шүнкеева, Б.А. Жетпісбаевалардың зерттеулеріне сәйкес бірқатар факторлармен анықталған:

Біріншіден, Қазақстан үшін көптілділік идеясы түбегейлі жаңа болып табылмайды. Қазақстанда жүзден астам мектеп үш тілде білім беруді жүзеге асырып

келеді. 2007 жылы ел Президенті Н. Назарбаевтың «Тілдердің үштұғырлылығы» мәдени жобасы бастамасымен басталған.

Екіншіден, білім алушылардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыруға назар аударылған.

Үшіншіден, үштілді білім бағдарламасы, қазақ тілі мен орыс тілін ана тілі емес ретінде және ағылшын тілін шет тілі ретінде CEFR (Шет тілін меңгерудің жалпыеуропалық құзыреттері) типі бойынша деңгейлеп оқыту принцип бойынша құрылады. Бұл әлемде танылған тілдерді табысты оқыту моделі.

Төртіншіден, үштілді білім берудің негізін салушы идеясы, ол оның негізі, өзегі және сонымен бірге «үшбұрыштың» жоғарғы нүктесі ретіндегі Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі болып табылады.

Бесіншіден, Қазақстандағы үштілді білім берудің ерекшелігі көбінесе, тілдік ахуалды дамытудағы тарихи алғышарттарға негізделген.

Соңғы тұжырымдау орыс тіліне де қатысты. Оның мәртебесі, сондай-ақ тәуелсіз Қазақстанның тарихи мұрасының бөлігі. Бүгінде орыс тілінің қазақстандық нұсқасы дамуда. Орыс тілді Қазақстанның ерекшелігі, ол орыс тілінде сөйлейтін адамдардың көпшілігі міндетті түрде этникалық орыстар емес. Бұл орыс тілін ғана білетін қазақтардың өзі немесе қостілді қазақтар.

Және сайып келгенде, үш тілді олардың бәсекелестігінде емес, олардың бірлігінде білу біз үшін маңызды [12].

Қазіргі уақытта Қазақстада жүргізіліп жатқан мектептегі білім беруді жаңғырту, ең алдымен білім мазмұнын сапалы жаңарту және оның дамытушылық сипатын қамтамасыз етуге байланысты. Үштілді білім беру аясында сыныптан тыс жұмыста балалардың тұлғалық және тілдік әлеуетін дамыту үшін қолайлы жағдай қалыптасады.

Барлық оқытылатын тілдер олардың ең маңызды функцияларына сәйкес қарастырылады: коммуникативті, ойлау, танымдық, реттеушілік.

Тілдерді табысты меңгеру үшін білім алушылардың тілін және қабілеттерін дамытуға көмектесетін табиғи жағдайларға жуық, еркін немесе арнайы ұйымдастырылған қарым-қатынас жағдайындағы оқыту мен тәрбиелеу ортасы үлгіленеді.

Жаңартылған бағдарламаларда өтпелі тақырыптардың болуы арқасында, үштілді лексиканы қалыптастыру үшін қолайлы жағдайлар бар. Мысалы, мына сияқты:

«Менің Отаным – Қазақстан»

«Табиғат құбылыстары»

«Адами құндылықтар»

«Қоршаған ортаны қорғау»

«Мәдени мұра»

«Ғарышқа саяхат»

«Мамандықтар әлемі»

«Болашаққа саяхат».

Мұндай тәсіл пәнішілік және пәнаралық байланыстарды іске асыру үшін тамаша мүмкіндіктер жасауға мүмкіндік береді.

Сөйлеу әрекетінің (тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым) 4 түрін дамыту халық ауыз әдебиетін, көркем әдебиетті, ғылыми-танымдық мәтіндерді зерделеу және түпнұсқа материалдарды: журналдар, газеттер, нұсқаулықтар, аннотация, жарнамалардың мәтіндерімен жұмысты пайдалана отырып, күнделікті өмірмен байланысу негізінде жүзеге асырылады.

Біздің мемлекетіміздің ерекшелігі, ол екі халықтың – қазақ және орыс, дұрысырағы орыс тілді (орыстар, немістер, татарлар, ұйғырлар, дүнгендер, украиндар, корейлер және басқалары) халықтардың бірлескен күнделікті өмірі жағдайындағы тілдік ортада пайда болған, оның өзіне тән «табиғи қостілділік» болып табылады. Бұл ретте әдетте қазақ халқының өкілдері екі тілді болып табылады – олардың басым көпшілігі ауызша орыс тілін еркін меңгерген. Орыс тілді халық қазақ тілін төменгі, аз дәрежеде меңгерген.

Бұдан басқа, қазіргі уақытта шет тілін меңгеру деңгейін, Қазақстан Республикасының барлық ұлттары өкілдері үшін шамамен бірдей.

Табиғи қостілділік орнықты әрі тұрақты, ол ұрпақтан ұрпаққа беріліп келеді және тілдердің тоғысуы кезінде тілін өзгерту үшін тілдік негіз болып табылады.

Ағылшын тілін оқу және оны меңгеру, ол:

- мектепте;

- сыныптан тыс жұмыстарда;

- тілдік және арнайы курстарда нақты коммуникативтік жағдайды жаңадан жасаушы, табиғи жағдайға барынша әдістемелік жуықтайтын, жасанды жағдайларда шет тілін (ағылшын тілін) мақсатты зерделеудің салдары болып табылатын ұштаспайтын деп аталған көптілділікке байланысты.

Заманауи кезеңде мәдениетаралық өзара әрекеттесудің қалыптасқан көпмәдениеттілік жағдайда үштілді оқыту үлгісі кеңінен таралуда. Қазақстан үшін екінші тіл (орыс тілі), сонымен ол зерделеу объектісі ғана емес, сонымен бірге қарым-қатынас құралы, оқыту тілі.

Осы бір деңгейге ағылшын тілін меңгеру (заманауи тәсілдерге сәйкес) жуықтауы тиіс:

- Білім алу әрекеті құралы ретінде екі тілді (ана тілі және ана тілі емес тілді) пайдалану негізінде белгілі бір салада пәнді оқыту және білім алушылардың пәндік білімдерді меңгеруі.

- Екі тілді өзара байланыстыра пайдалану арқылы белгілі бір пәндік білімді меңгеру және білім алу әрекеті құралы ретінде шет тілін меңгеру процесінде шет тілін оқыту.

Сонымен, тіл, ең алдымен арнайы білімдер әлеміне араластыру құралы ретінде қарастырылады және оқыту мазмұны оқу-тәрбие процесінің барлық буындарында пәндік және тілдік компоненттерін біріктіруімен ерекшеленеді.

ШЖМ жағдайында тілдік және коммуникативтік дағдыларды дамыту үшін, білім алушылар мен олардың айналасындағыларды тарта отырып, сабақтан және сыныптан тыс жұмысты пайдаланған орынды.

ШЖМ жағдайында сыныптан тыс жұмыста ұжымдық оқыту тәсілін (ҰОТ) іске асыруға кең мүмкіндіктер бар.

ҰОТ – әртүрлі жастағыларды оқытуда өзінің тиімділігін көрсететін оқыту әдісі. Бұл адамдар арасындағы қарым-қатынас жасаудың табиғи құрылымын оқу

процесінде қамту – диалогтық жұптарды, топтық қарым-қатынасты. Үштілдік оқыту жағдайында сыныптан тыс жұмыста қолданылатын ҰОТ-ның негізгі тәсілдері мен әдістерін атап көрсетейік.

ҰОТ әдістері мен тәсілдері.

1. Әр түрлі тілдегі өлеңдерді (әндер, мәтіндер) бірлесіп жатап алу.
2. Белгілі бір тілде ақпараттар іздеу (ақпараттарды аудару) бойынша топпен жұмыс істеу.
3. Жобалармен бірлесіп жұмыс істеу (белгілі бір тілді меңгеру деңгейіне сәйкес тапсырмаларды бөлу).
4. Бірнеше тілде сұхбат алу (әңгімелесу) үшін сауалнамалар құрастыру.
5. Тілдік ортаға «Бойлап кіру» (мысалы, қазақ тілі, орыс тілі, ағылшын тілі апталықтары).

ҰОТ қағидалары:

- жалпы түпкі нәтижелерге бағыттау;
- алынған мәліметтерді бір-біріне белсенді түрде және дұрыс беру;
- білім алушылар арасындағы өзара көмек және ынтымақтастық;
- тақырыптар мен тапсырмалардың (тапсырмалар мен міндеттерді бөлу) алуандығы;
- педагогикалық процеске қатысушылардың әр түрлі деңгейлігі (әр түрлі жастылығы);
- қарым-қатынас жасау және өзара әрекеттесу процесіне әрбір қатысушының салымының құндылығы.

Мұндай оқыту мен өзара әрекеттесудің бірқатар артықшылықтары бар:

- мұғалімдер мен білім алушылардың әр түрлі тілде қарым-қатынас жасауларына көп уақыт пайда болады;
- тілдік қарым-қатынас жасауға ынталануы пайда болады;
- коммуникативті дағдылары жетілдіріледі;
- тілдік тәжірибесі ұлғаяды;
- пәндерге деген қызығушылығы артады.

Сыныптан тыс жұмыс процесі басқа да ұйымдастыру формаларымен қатар жетекші ретінде, ұжымдық ұйымдастыру формасымен қамтамасыз етіледі: жеке даралық, жұптық, топтық. Ұйымдастырушылық формалар мен әдістерді ақылмен құрамдастыру сыныптан тыс сабақтарды икемді құруға мүмкіндік береді, олардың басты мақсаты – ойша әрекет ету тәсілдерін, коммуникативті біліктілікті, ұжымдық еңбек дағдыларын, жалпыға танылған мінез-құлық нормалары мен білім алу жүйесін дамыту.

Мұғалім мен білім алушы келесі нұсқамаларды басшылыққа алады: оқыту тәсілдері мен қарқынын жеке даралау, бір-бірімен қарым-қатынас жасау мәдениеті алдыңғы қатарға қойылады.

Сыныптан тыс жұмыста ҰОТ-ны пайдалану кезінде келесі жұмыс жүйесі қолданылуы мүмкін: білім алушылар тапсырма алады, оны талқылайды, өздігінен (немесе мұғалімнің жетекшілігімен) әр қатысушыға арналған міндеттерді тұжырымдайды. Одан әрі тапсырмалар бойынша жоспар және есептік материалдарды белгілейді.

Жалпы, білім алушының іс-әрекеті мен мұғалімнің қызметі түбегейлі өзгереді. Ұжымдық сабақтарда әрбір білім алушы өзін мұғалімнің, әңгімелесушінің, әріптесінің ролінде байқап көреді. Әрине, ол лезде болмайды, бірақ білім алушылар бірлесіп жұмыс істей бастағанда міндетті түрде болады: барлығы бәрін оқытады.

Әрбір білім алушы, одан бір жағынан өзінділікті және ілгерілетуді талап ететін, ал екінші жағынан – ынтымақтастықта қарым-қатынас жасай білу, оқу міндеттерін шеше білуді талап ететін жүйеге, жұмыс процесіне тартылады.

Осындай жұмыс әрі қарым-қатынас жасау процесінде тілдік және пәндік білім, біліктілік және дағдыларды меңгеру болып өтеді. Нәтижесінде білім алушы коммуникативтік дағдыларды ғана алып қоймай, өз бетінше білім алу біліктігін де алады.

Мұндай сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру жақсы нәтиже береді, ақыл-ой мен тілді дамытуды және ең бастысы – бірде-бір қазіргі оқыту жүйесі бере алмайтын біліктілікті, еңбекқорлықты, өзіне сенімділікті, өзінділікті дамытуды қамтамасыз етеді.

Ұжымдық оқыту түрі кезіндегі мұғалімнің функциялары туралы мәселе принципті және өте маңызды. Ұжымдық оқыту тәсілі кезінде мұғалімнің рөлі айтарлықтай өзгереді.

Жұмыс принципі келесілерден тұрады: уақыттың $\frac{1}{4}$ бөлігінде білім алушылар өз бетінше жұмыс істейді, $\frac{3}{4}$ уақыт – жұп бойынша және тұрақты әрі ауыспалы құрамдағы топтармен, мұнда әрбір білім алушы өз бетінше жұмыс істейді. Содан кейін балалар бір-бірімен кездесе отырып, өздерінің тапсырмалары мен жауаптарын бөліктер бойынша тексеріп шығады. Бұл ретте білім беру жүйесі білім алушылардың бойында, өзіндік жұмыс және жолдастарымен қарым-қатынас жасау арқылы қалыптасады, ал мұғалім осы жүйенің қалыптасуына көмектеседі, ықпал жасайды. Ұжымдық оқыту түрі жүзеге асыру кезінде, әсіресе қалыптасу процесінде, мұғалім ұйымдастырушы ролінде де шығып көрінеді: өйткені, оған барлық білім алушылардың көңілін аударып баулу, оларда алдымен білім алу, содан кейін өздігінен білім алатын ұжым пайда болатындай етіп ұйымдастыру қажет.

Мұғалім сондай-ақ, тілдерді өте жақсы меңгерген болуы тиіс. Сондықтан, оған сонымен қатар жақсы тілдік тәжірибе қажет.

Сыныптан тыс жұмыстың ұжымдық түрін ұйымдастыру кезінде негізгі – сыныптағы барлық білім алушыларды ұжымдық істерге қосу. Бұл ауыспалы құрамда жұптасып жұмыс істеу болуы мүмкін, оның үстіне әр жұпта алға қойылған міндеттерге байланысты көшбасшысы өзгеруі мүмкін. Жалғыз адамға тілдерді оқыту мүмкін емес, сондықтан жұптасып жұмыс істеу білім алушылардың білімін біріктіруге, оларды керекті арнаға бағыттауға мүмкіндік береді.

Сыныптан тыс жұмыстың мақсаты нақты жағдай үшін әртүрлі болуы мүмкін, алайда тілдік мақсаттар (сөздік қорды толықтыру, тілдік конструкциялардың жаңа түрін құру) әрдайым бар болады. Мұғалім әрбір білім алушының әрқайсысы қалай ілгері жылжитынын бақылап отырады. Әрине, осы күрделі жетілдіру уақытында мұғалімдер ұжымының көмегі үлкен демеу болып табылады. Мектеп педагогикалық және тілдік орта құруға ұмтылуы тиіс. Ұжымның өзі тілдік тәжірибеге мүдделі болуы тиіс.

Ұжымдық оқыту түрінің технологиясының басты критерийі: барлық білім алушылар оқиды және өзінің коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді.

Білім алушылар түрлі пәндерді игеруде, әр түрлі қарқынмен жылжуы мүмкін екені тән. Және әр түрлі деңгейлер – бұл ұжымдық оқыту тәсілі кезінде қалыпты құбылыс, мұнда басты бағдар бағалау емес, материалды сапалы меңгеру болып саналады. Білім алушы оны тамаша баяндап, дәлелдеп, тәжірибеде қолдануға және одан да жоғары деңгейге көшуі мүмкін.

Тілдік және коммуникативтік дағдылардың дамуы үштілді білім беру жағдайында дәстүрлі түсініктегі бағалауға жатпайды. Мысалы, орыс тілді бала оған түсінікті деңгейде пән бойынша материалды қазақ тілінде баяндай алады және сонымен бірге қазақ тілінің ауызекі жақсы дағдыларын меңгерген. Бұл шет тіліндегі тілдік дағдыларға жатады. Балалар түсінікті деңгейде коммуникация (сауалнамалар жүргізеді, ақпаратты табады) құрады, бұл ретте жалпы мақсаты – оқу-жаттығу мен қарым-қатынастың түрлі жағдайларында тілді қолдану.

Мектептің басты міндеттерінің бірі – білім алушылардың бойында әлемнің жаһандық проблемаларын көріп, түсініп және оларды шешу тәсілдерін таба білуді, әлемге біріңғай өзара байланысты тұтас ретінде көзарас қалыптастыру. Мұғалім ауыл мектебінде бірнеше пәннен сабақ жүргізген кезде, әсіресе кіріктірілген сабақтар жүргізгені орынды.

Осындай сабақтан тыс жұмыстардың негізіне пәнаралық байланыстар алынуы тиіс, олар білім беру мазмұнының басты элементтерін жеке бөліктерге бөлуге, оқу әрекетінің жүйе құраушы идеяларының, ұғымдарының, тәсілдерінің дамуын алдын ала ескеруге мүмкіндік береді. Біріктіру, бір жағынан «әлемді тұтас» көрсетуге, ал екінші жағынан – бейіндік саралауға пайдалануға боландай етіп, оқу уақытын азайтуға мүмкіндік береді.

Біріктірілген сабақтан тыс және сыныптан тыс сабақтардың артықшылықтары, ол:

- оқуға ынталануын арттыруға, білім алушылардың оқу әрекеттерін, танымдық қызығушылығын қалыптастыруға және құбылыстарды бірнеше тараптардан қарастыруға ықпал етеді;

- тілді дамытуға, білім алушылардың салыстыру, қорыту, қорытынды жасау, оқу-тәрбие процесін қарқындату, шамадан тыс зорлануды, артық жүктемені болдырмауға көп дәрежеде ықпал етеді;

- пән туралы түсінікті тереңдетіп, ой-өрісті кеңейтіп қана қоймай, жан-жақты дамыған, үйлесімді және интеллектуалды дамыған тұлғаны қалыптастыруға ықпал етеді;

- біріктіру белгілі бір қорытындыларды, білім алушылардың әр түрлі пәндерден бақылауларын растайтын немесе тереңдететін, фактілер арасындағы жаңа байланыстарды табу көзі болып табылады.

Бұл балаға әлемнің тұтастығын және адами қарым-қатынастардың құндылығын көрсетуге бірегей мүмкіндік береді.

ШЖМ жағдайында (үштілділік контекстінде) сыныптан тыс жұмысты жүргізудегі маңызды сәт балалар мен мұғалімдер ұжымын ғана тарту емес, балалардың тілдік және жеке өзінің дамуына ата-аналардың белсене араласуы болып табылады.

Балалардың, ата-аналардың, мұғалімдердің, ауыл тұрғындарының бірлескен шығармашылығы – баланың тілдік тұлғасын, оның зияткерлік және адамгершілік қасиеттерін дамыту үшін берекелі негіз. Сабақтан тыс білім беру кеңістігін кеңейту оқыту процесі мен білім беруді көп деңгейлі және көп функционалды етуге мүмкіндік береді. Тек бірлескен іс-әрекеттерде ғана бала өзін ашып көрсетіп, жеке коммуникативтік қасиетін, ынтасын таныта алады. Осындай іс-әрекетте кешенді өмірлік дағдылар пысықталады.

Егер білім алушылардың сыныптан тыс және сабақтан тыс жұмысын ұйымдастыруға олардың ата-аналары тартылса, балалардың танымдық белсенділігі мен қызығушылығы айтарлықтай артатынына тәжірибеден көз жеткіземіз.

Бұл ересектерге баланы оқыту мен тәрбиелеуде біріңғай тәсілдер жасап шығаруға, онымен пікірлес, одақтас болуға мүмкіндік береді.

Оқу проблемаларын шешу кезіндегі ата-аналар мен педагогтардың өзара іс-әрекеттерінің кейбір тәсілдері:

- тілдерді бірлесіп оқып үйрену және отбасында осы тілдерде қарым-қатынас жасау;

- тілдік қарым-қатынас жасауда баланың проблемаларын анықтау және басқа да педагогтар мен білім алушының өзін қатыстыра отырып оларды шешу тәсілдерін іздеу;

- тілдік қарым-қатынас жасау үшін бірлескен сыныптан тыс іс-шаралардың жоспарларын жасау;

- басқа тілдерде пәндерді оқып білу туралы, тілдерді оқып үйрену туралы ата-аналарының пікірлерін зерттеу.

Педагогқа ата-аналар мен балалардың бірлескен іс-әрекетін ұйымдастыру маңызды. Сыныптан тыс іс-шараны дайындау кезінде отбасылық жобалардың орындалуын осы мақсатта қолдануға болады.

Нәтижелерін білім алушылар және ата-аналар (бірге немесе бөлек) сабақтардың бірінде ұсынады.

Қорытындысы бойынша отбасылық байқаулар ұйымдастыру орынды, олар шығармашылық үй тапсырмаларының орындалуын, сабақтарда немесе олардан кейін отбасылық командалардың дайындықсыз жарысын, отбасылық шығармашылық нәтижелерінің көрмелерін ұйымдастыруды жорамалдайды. Мұғалім ата-аналарды тарта отырып, білімнің қоғамдық байқауларын, шығармашылық есептер өткізе алады, ата-аналар сондай-ақ осы іс-шараларды дайындауға (балаларға сыйлықтар, тосын сыйлар дайындау, осы тақырып бойынша білім алушылар үшін өмірлік маңызды мәселелерді таңдау, ата-аналардың сөзі) және өткізуге (балалардың іс-әрекеттері нәтижелерін бағалау және талқылау, марапаттаулар тапсыру, қазылар алқасында жұмыс атқару) қатыса алады.

Оқу сабақтарын ұйымдастыруға ата-аналарды тартудың тәжірибеде әр түрлі тәсілдері пайдаланылады:

- сабаққа әдістемелік материалдарды дайындау;

- сабақта ата-аналардың немесе мамандардың зерделенетін проблема бойынша шығып сөз сөйлеуі;

- тілдерді бірлесіп оқыту және т.б.

Білім алушыларға өздерінің ата-аналарынан, әжелерінен және аталарынан алынған ақпараттарға байланысты үй тапсырмалары ұсынылуы мүмкін.

Ата-аналарға арналған ашық сабақтар өткізу сияқты жұмыс түрі тәжірибеде таралған. Олардың мақсаты әр түрлі болуы мүмкін: оқуда балаларға көмек көрсету кезінде ата-аналарға білу мақсатқа сай болып табылатын, білім алушыларды оқыту тәсілін көрсету; ата-аналардың назарын балаға, оның проблемаларына аудару; балалардың жетістіктерін көрсету, олардың жақсы жақтарын ашып көрсету, ата-аналарды балалардың істеріне қызықтыру. Басым мақсаттарға байланысты сабақтың құрылымы таңдап алынады, бірақ кез-келген жағдайда мұғалім балаларды жақсы жағынан көрсетуді, әсіресе кімнің ата-аналары іс-шарада қатысып отыр, соларға назар аударуды ойластырады.

Ата-аналардың пікірін тыңдау, олардың сұрақтарына жауап беру, сабақты талқылау мақсатында ересектер мен балалар үшін сұрақтар дайындау орынды. Балалардың жасына және сабақтың ерекшеліктеріне байланысты, талқылау ата-аналар мен балалардың қатысуымен жүргізілуі мүмкін. Ата-аналар ауызша немесе жазбаша түрде мұғалімге өздерінің пікірін, тілектерін білдіре алады. Осындай сабақтарды өткізген кезде баламен бірлесіп тапсырмаларды орындауға, шығып сөз сөйлеуге, сұрақтарға жауап беру, балаларға пікір айтуға ата-аналарды тартуға болады. Мұндай іс-шараларды жиі өткізу мүмкіндігі екіталай, бірақ олардың тиімділігі зор екені сөзсіз.

Балалардың оқу іс-әрекеттеріне ата-аналардың қатысуын ынталандыру және насихаттау қажет. Осыған байланысты, бірлескен шығармашылықтың нәтижелерін бағалау, оларды көрмелерде көрсету, ата-аналар мен балаларды алғыс хаттармен, білім алушының күнделігіне мақұлдау жазбалармен мадақтау, мектептің және жергілікті газеттер арқылы отбасылық конкурстар жеңімпаздары туралы баяндау орынды.

Ата-аналардың едәуір бөлігі мектептің педагогтарымен өзара іс-әрекетте болудың қажеттілігін, маңыздылығын жете түсінеді. Сонымен бірге баланы оқыту мен тәрбиелеуге олардың нақты қатысуы, елеулі түрде педагогтің өзінің кәсіби және жеке қасиеттеріне байланысты, оның ата-аналармен өзара іс-әрекет жасауға деген ықыласы мен талабына, оқу-тәрбие процесін ұйымдастыруға ата-аналарды тарту бойынша педагогтің нақты мақсатты іс-әрекеттеріне байланысты.

Шағын жинақты мектептің білім алушыларының әртүрлі жастағы ұжымы, білім алушыларға түрлі әлеуметтік: өзінен кіші жолдастары үшін жауаптының ересектің; топта жұмысты ұйымдастырушы мұғалімнің, рөлдерін меңгеруге мүмкіндік береді. Осындай сабақтарда коммуникативтік біліктілік дамиды. Балалар өзін-өзі бақылауға, өз бетінше білім «ала» білуге, оларды жинақтауға, қорытынды жасауға және ең бастысын көре білуге үйренеді. Әртүрлі жастағы топтың ересектер және кішілер мәртебесіндегі болатын айырмашылықтар – ол өзіндік «ересек өмірге машықтану». Бұл тілдік қарым-қатынас жасауға да оң әсер етеді.

Өзінің жолдасын оқыта отырып, білім алушы ақпарат беріп қана қоймайды: коммуникациялар процесінде ол бар білімдерінің маңыздылығын арттырып, оларды жаңаша ұғынады. Осы мағынада өзара оқытуды, басқа біреуді оқыту және өзін-өзі оқыту ретінде қарастыруға болады.

Шағын жинақты ауыл мектебінің әртүрлі жастағы ұжымдарында білім алушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру – білім беру үрдісін ұйымдастырудағы негізгі проблемалардың бірі. Басқа сыныппен жұмыс істеу кезінде, келесі бір сыныптың білім алушыларымен өзіндік жұмыс ұйымдастыру, мұғалімнен сабаққа дайындалуда да және оны өткізуде де қосымша күш салуды талап етеді. Мұғалімнің алдында, түрлі дидактикалық құралдар: кітаптар, оқулықтар, компьютер, бейнематериалдар және т. б.; берілген алгоритм бойынша әрекет ете білу, мәтіндегі бастыны атап көрсету және т. б. көмегімен білім алушылардың бойында оқу материалының белгілі бір бөлігін игеру дағдыларын дамыту міндеті тұр. Бұл ретте мұғалімге сабақтың уақытын тиімді пайдалануды үйрену өте маңызды.

Ересектер мен кіші жастағы білім алушылардың өзара іс-әрекеттерін дамыту педагогтің ұстанымына, оның балалармен қарым-қатынас жасау стиліне байланысты. Мұғалім проблеманы шешу бойынша білім алушыны өзінің серіктесі ретінде қабылдауы маңызды. Педагогтың міндеті – баламен және балалардың бір-бірімен тең құқықты диалогын ұйымдастыру. Мұндай өзара іс-әрекеттің негізі, мұғалімнің білім алушылармен және білім алушылардың бір-бірімен серіктестік қарым-қатынас орнатудан тұратын *ынтымақтастық педагогикасының* идеялары болып табылады.

Ересектермен кішілердің өзара іс-әрекеттерін оңтайландыруда, білім алушылар өзін серіктес ретінде сезінуге көмектесіп, түрлі адамдармен өзара әрекет ете білуін дамыту, балаларды қарым-қатынас жасауға үйрететін арнайы ұйымдастырылған тренингтер өткізу маңызды рөл атқарады.

Шағын жинақты ауыл мектебі мұғалімінің ерекше назар аударуын қажет ететін және оқыту процесінің тиімділігіне ықпал ететін факторлардың бірі – оқуға ынталандыру. Балаларды оқуға басты ынталандыру көбіне сыртқы сәттерге бай: үйреншікті іс-әрекет жасау ретіндегі оқу процесі; көшбасшылық және абырой үшін оқу; ата-аналар алдындағы (ата-аналар мәжбүрлейді) парыз ретінде оқу; сәтсіздіктерден құтылу ретінде оқу. Мұғалімнің міндеті – білім алушының ынталану құрылымындағы оқуға ынталандырудың ішкі үлес салмағын арттыру. Танымдық іс-әрекетін жандандыруға, білім алушыға түсінікті, ол үшін маңызды, ол қиналғанда тірек нүктесі болып және үн қосатын, белгілі бір деңгейдегі, бірақ шешуге болатын қиындықтармен сипатталатын оқу міндеттерін қою арқылы қол жеткізіледі. Өзінділік түрінде оқу іс-әрекетін ұйымдастыру – проблеманы шешудің ең маңызды жолдарының бірі. Сабақта бай шығармашылық ортаны құру – мұғалімнің міндеті.

Шағын жинақты ауыл мектебі жағдайында білім беру процесін ұйымдастыру, мұғалімнен оның психологиялық-педагогикалық негіздерін терең ұғынуды, педагогтің кәсіби біліктілігі мен дағдыларын:

- интерактивті технологияларды меңгеру және практикалық тұрғыда қолдануды;
- білім алушылардың өзіндік жұмысы ұйымдастыруды;
- ішкі ынталандыруға назар аудара отырып, білім алушыларды оқу іс-әрекетіне талаптандыруды;
- тиімді оқытудың маңызды факторы ретінде шығармашылық мазмұнды ортаны құруды жетілдіруді талап ететіні анық болып отыр.

Әрине ауыл қауымдастығы, мектеп мүдделері мен мектептің іс-әрекеті ортасына өз кезегінде ата-аналарды тартып отыратын мектептің әрекетіне мүдделі. Бір параллельдегі білім алушылар санының аздығы, әр түрлі жастағы балалардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау мүмкіндігі, мектепті аздап отбасы бойынша құру, ерекше ұрпақаралық қарым-қатынастарға алып келеді, мұны үлкен мектепте арнайы ұйымдастыру керек, ол өте оңай емес; жақсы шағын мектепте бұл дерлік автоматты түрде пайда болады. Бірақ мұнда, әрбір нақты жағдайда жеке іздестіру қажет болатын оны шешу жолдары да, ол туралы есте сақтау керек болатын қарама-қайшылық та бар.

Бала саны аз мектептің әдетте үй-жайы кішкентай болады. Және бұл үй-жайда бастауыш мектептің балалары мен жасөспірімдер бір бірімен қатар өмір кешіп жатады. Шағын жинақты мектептер үшін елеулі проблема туындайды: әр түрлі ұрпақтардың жалпы белсенді өмірі мүмкіндіктері мен дамуы үшін түрлі орталардың қажеттілігін шағын үй-жайда қалай біріктіруге болады.

Білім алушылардың аздығынан, ауызша сөйлесуге, мазмұнды бағалауға, әр баланы қолдауға көбірек мүмкіндіктер пайда болады. Әсіресе бірнеше тілде оқытуда. ШЖМ-да мұғалімдердің балаларға, балалардың бір-біріне, олардың тентектігіне, нақты проблемаларға және есеюдегі күрделіліктеріне қатысты шыдамды болу мүмкіндіктері көбірек. Шағын мектепте балалардың күнделігіндегі жазбалармен шектеліп қана қоймай, ата-аналарымен жан-жақты қарым-қатынас жасауға мүмкіндіктер көбірек.

Шағын жинақты мектепте тәрбие жұмысын жүргізуде белгілі қиындықтар туындайды, олардың ішіндегі бастысы білім алушылардың қарым-қатынас жасау ортасының аз көлемді болуы себепті және ана тілі мен ана тілі емес тілдерде тілінің даму деңгейінің төмендеуінен білінетін даму мүмкіндіктерінің шектеулілігі, эмоционалдық саласы, сыныптардың толымдылығының аздығынан, оқуға нағыз ынталандырудың болмауынан қатты шаршаушылық. Ұжымда қызықты сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыруға мүмкіндігі болмағандықтан сынып жетекшілері де қиыншылыққа ұшырайды.

Белсенді азаматтық позицияны қалыптастыру алуан түрлі проблемаларды шешу дағдыларын білім алушылардың бойында дамытуға ықпал ететін тәрбиелеудің белсенді түрлері мен әдістерін педагогикалық процеске енгізу, әлеуметтік маңызды іс-әрекеттерге қатысу негізінде жүргізіледі. Осындай әдістердің бірі *жобалар әдісі* болып табылады, мұнда балалар өз мүдделерін негізге ала отырып, мұғаліммен бірге бір пән бойынша немесе біріктірілген өзінің жеке жобасын орындайды, қандай да бір практикалық, зерттеушілік жұмыстарын жүзеге асыра отырып, олар тілдік және коммуникативтік дағдыларды меңгереді. «Жобалар әдісін» пайдалана отырып, білім алушылар қысқа мерзімді немесе ұзақ мерзімді зерттеу тапсырмаларын орындайды. Мұндай жұмыс мектепті консультация беруші, жоспарлаушы, басқарушы орталыққа айналдырады.

Жобалық әдіс түрлерінің бірі *әлеуметтік жобаларды* жүзеге асыру болып табылады. Кез келген жобаны әзірлеу және жүзеге асыру білім алушыларға өзінің азаматтық ұстанымын анықтауға, көшбасшының рөлінде өз күшін сынап көруге, өзінің іріктеуші немесе әлеуметтанушы рөлін бағалауға, өкілді билік органдарына

қатысудың мағынасын түсінуге, заңдардың рөлін түсінуге және оларды мүлтіксіз сақтауға дайын болуын өз бойында қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Білім алушылар түрлі жобалар әзірлей отырып, бір мезгілде Қазақстанда азаматтық қоғамның қалыптасуына тікелей қатысушылары болып табылады, өзінің энергиясы және құштарлығымен үздік патриоттық қасиеттерін көрсетеді. Жобаларды жүзеге асыру бойынша жұмыс нақты істі орындау кезінде білім алушыларды, педагогтарды, ата-аналарды, шенеуніктерді біріктіруге мүмкіндік береді; олардың қарым-қатынасы өзара тәрбиелеуші сипат алады.

Сондай-ақ оқытудың тиімді әдісі *өлкетану қызметі* болып табылды. Өлкетану білім алушылардың мұғалімнің әңгімесінен ауыл, аудан, өлке туралы білім алуын, өздігінен білім алуын, танымдық және ғылыми қызығушылықтарын білдіретін зерттеу процесінде туған өлкені зерделеуді қамтиды. Шағын жинақты мектептегі өлкетану – өлкетану жұмысының ең бұқаралық түрі. Ол көптеген оқу пәндерімен – географиямен, тарихпен, биологиямен, музыка, бейнелеу өнері, әдебиет және басқалармен байланысты.

Мектептегі өлкетанудың мақсаты – балаларды өмірге жақындату, кәсіби бағытын таңдап алуға дайындау, олардың ой-өрісін кеңейту, туған жерге деген сүйіспеншілігін, өз халқының тарихына, мәдениетіне, салт-дәстүрлеріне, жетістіктеріне мақтаныш сезімін тәрбиелеу, өскелең ұрпақтың бойында азаматтық сана-сезімді қалыптастыруға мүмкіндік беру.

Отансүйгіштікке баулуға болмайды – оны ұқыптылықпен тәрбиелеу керек. Азаматтық тәрбие, балалардың бойында жалпы адамзаттық құндылықтарға, жеке тұлғаларға деген оң көзқарасты, олардың қоғамдық өмір құбылыстарымен әрекеттесуін тәрбиелеуге бағытталған, тәрбиелік шаралар мен әсер ету.

Өлкетану бойынша сыныптан тыс жұмыс ерекше құнды. Өлкетану, ұлтаралық қарым-қатынас жасау мәдениетін қалыптастыруға, Қазақстан аумағында тұратын ұлттар мен ұлыстардың тілін, мәдениетін, ғұрыптарын, салт-дәстүрлерін, тарихына құрметпен және төзімділікпен қарауға тәрбиелеуге бағытталған. Өлкетану өзекті міндетті де шешеді: туған өлкесінің рухани мұрасы мен мәдениетін сақтау, туған жерлерін білуге және сүйуге үйрету, тарихқа, өнерге, әдебиетке, мәдениетке көңіл қоюды үйрету, өз мәдени деңгейін көтеру мәселелеріне оң әсер етеді.

Өткенге деген терең қызығушылық, құлшыныс, іздестіру өлкетану жұмысының негізіне жатады. Бұл зерттеулер тілдік іс-әрекеттермен тығыз байланысты.

Өлкетану – кез-келген оқу пәні бойынша педагогтар мен білім алушылардың арасында ең көп тараған және танымал сыныптан тыс жұмыстардың бірі.

Өлкетану жұмыстары түрлері сабақ уақытындағы және сабақтан тыс болуы мүмкін. Сабақтан тыс өлкетану жұмысының түпкі нәтижесі газет, альбом, әр түрлі тілдердегі бейнерепортаждар болуы мүмкін. Бұл туристер үшін тартымдылығы (үш тілде материалдар іріктеу және басқалар) тұрғысынан туған өлкенің көрінісі болуы мүмкін.

Жоғарыда көрсетілген әдістерден бөтен, сондай-ақ *танымдық ойындар* өткізу болуы мүмкін. Танымдық ойындар – ол, білім беру процесі қарым-қатынас жасау процесіне енгізілген, ал білім алушылардың белсенділігі оқытушының белсенділігіне теңгермелі немесе тіпті асып түсетін интерактивті әдіс.

Сонымен, білім алушыларды әлеуметтік маңызды іс-әрекет түрлеріне тарту, олардың бойында оң адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға, қоғамшыл қасиеттер, белсенді азаматтар тәрбиелеуге ықпал етеді.

Қазақстанда ауыл мектебі, ең алдымен еңбеккер адам тәрбиелеудегі, ауылдың әлеуметтік өміріне дәстүрлі түрде көңіл бөлінетін рөлінің арқасында ерекше орын алады. Қазіргі уақытта ауыл мектебі ауылдың негізгі, ал кейде бірден-бір интеллектуалдық-мәдени орталығы болып табылады, сондықтан ауыл тұрғындарының тіршілік әрекетінің көптеген мәселелерінің шешімі оның іс-әрекетіне тікелей байланысты.

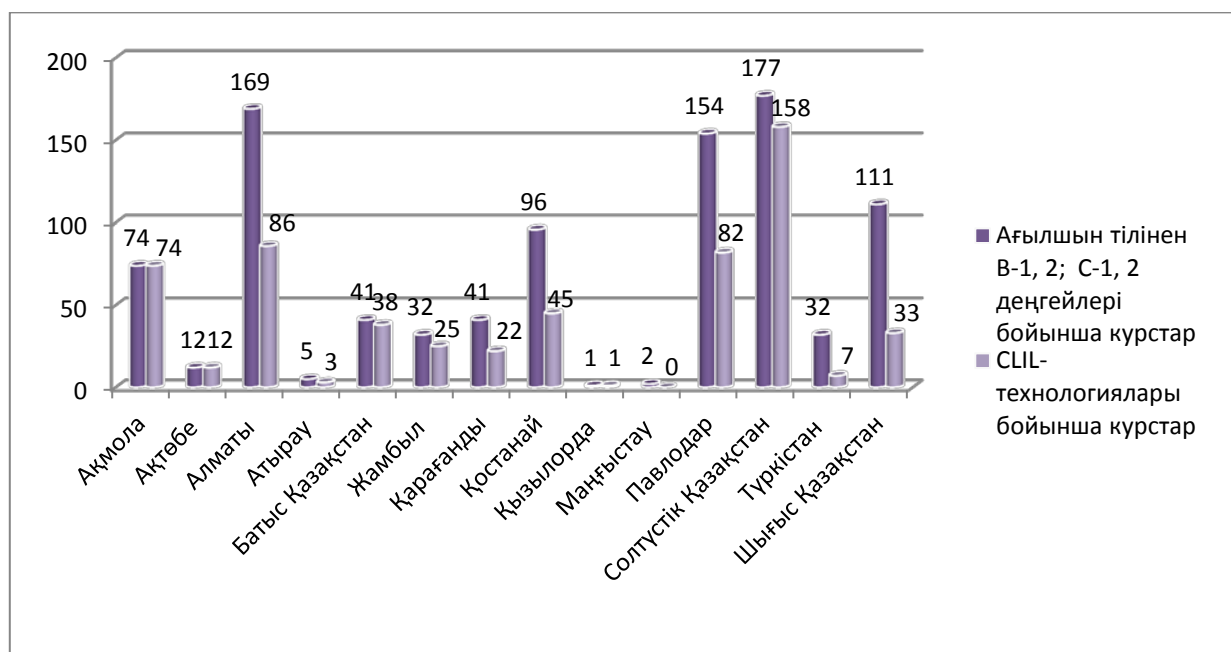
ШЖМ жағдайында үштілді оқыту аясында сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру одан әрі зерттеулер мен әзірлемелерді талап етеді.

Қолдағы бар статистикалық мәліметтер бойынша Қазақстан Республикасында қазірдің өзінде үш тілде оқытын белгілі бір білім алушылар бар екені анық.

Зерделеуге және таратылуға лайық оң тәжірибелер де жеткілікті.

Балаларды үш тілде оқытудың табыстылығы, сондай-ақ сабақтар мен сыныптан тыс іс-шараларды ұйымдастыру білім беру ұйымының педагогикалық құрамына, яғни педагогикалық кадрларды қайта даярлауға байланысты. Нәтижелері б-диаграммада келтірілген.

ШЖМ мұғалімдерінің қайта даярлау курстарынан өтуі

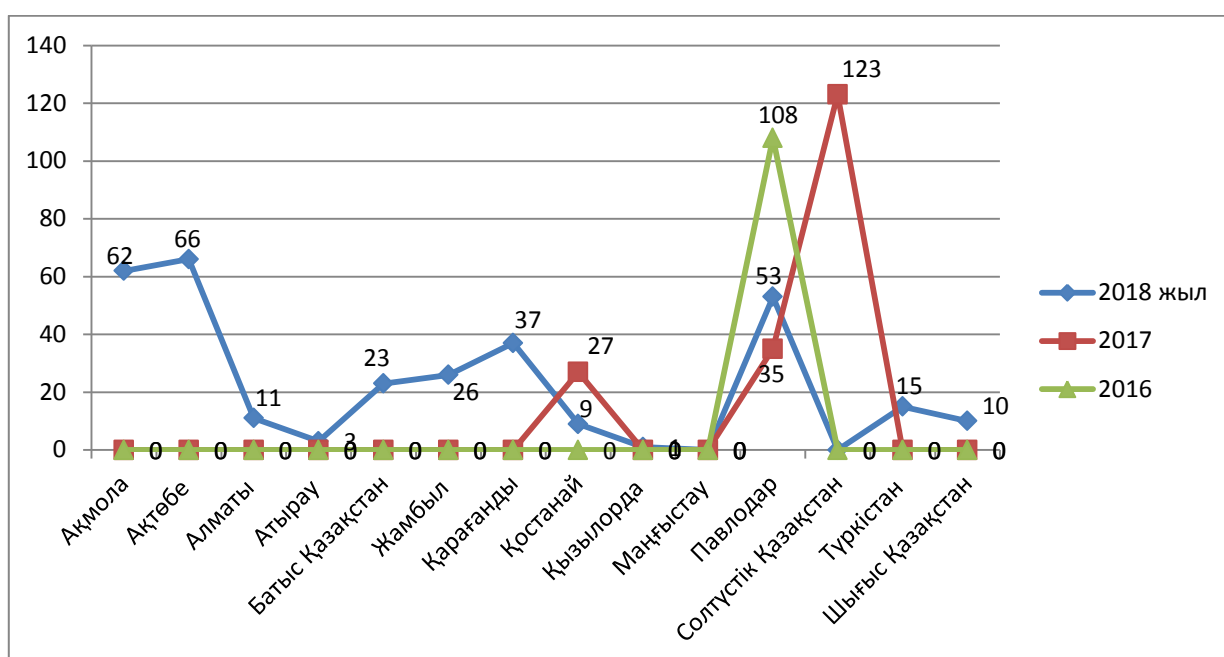

б-диаграмма

ШЖМ-де үш тілде оқытуды даму жағдайында сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыруды зерттеу мақсатында, әдістемелік ұсынымдамаларды әзірлеу барысында мұғалімдер арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға еліміздің аймақтарындағы шағын жинақты мектептер мен ресурстық орталықтардың ұстаздары қатысты.

Алынған деректер ауылдық шағын жинақты мектептер мен ресурстық орталықтардың ұстаздарының үш тілде оқытуды дамыту жағдайындағы сыныптан тыс жұмыстардың өткізілуін талдауға мүмкіндік берді. «Қай жылдан бастап үштілділікті енгізу басталды?» деген сұраққа, 451 сауалнамаға қатысып жауап берушілердің 193 сауалнамаға жауап берушілері, жеті аймақта Ақмола, Алматы, Шығыс Қазақстан, Жамбыл, Батыс Қазақстан, Қарағанды және Түркістан облысында 2018 жылдан бастап енгізу басталды; 150 сауалнамаға жауап беруші (Қостанай, Павлодар және Солтүстік-Қазақстан облысында) 2017 жылдан бастап енгізу басталды деп жауап берді; 108 сауалнамаға жауап беруші 1 аймақта – Павлодар облысында 2016 жылы енгізу басталды деп жауап берді. Маңғыстау облысының ШЖМ-де үш тілде оқыту жүргізілмейді.

ШЖМ-де үш тілде оқытуды енгізу бойынша сауалнама нәтижелері

4-сурет

Біз осы әдістемелік құралды әзірлеу барысында Қазақстан Республикасының ШЖМ-де үш тілде оқытуды дамыту жағдайында сыныптан тыс жұмысты ұйымдастыру бойынша деректер жинақтаған болатынбыз. Мұндай мектептердің санының ең көбі Солтүстік Қазақстан облысында 123 мектеп және Павлодар облысында – 108 мектеп орналасқан.

«Қандай ШЖМ-де үш тілде сыныптан тыс іс-шаралар жүргізіледі?» деген сұраққа, мұндай сыныптан тыс іс-шаралар барлық аймақтарда өткізіледі деген жауап алынды.

Мысалы, Ақмола облысының Жақсы ауданының «Белағаш орта мектебінде», Сандықтау ауданының «Мәдениет орта мектебінде» 6-11 сыныптарының білім алушылары үшін «Драма театры» атты сыныптан тыс іс-шаралар жүргізіледі.

Шығыс Қазақстан облысының бірқатар мектептерінде: Бутаково ауылының «Негізгі орта мектебі», Поперечное ауылының «Негізгі орта мектебі», Ұлан

ауданының «Октябрдің 17 жылдығы атындағы орта мектебі», Күршім ауданының «Алғабас орта мектебі», «Бурабай орта мектебі», «Қаратоғай орта мектебі», «Құйған орта мектебі», «Сарыөлең орта мектебі», «Теректібұлақ орта мектебі» 5-8 сыныптарында тілдер күніне орай бастауыш сынып білім алушыларына арналған театрландырылған қойылымдар, үш тілде іс-шаралары жүргізіледі, балалар театрлары мен дөңгелек үстелдер, ертеңгіліктер, жиындар, талқылау клубтары құрылады, КТК-лар, зияткерлік ойындар өткізіледі.

Қарағанды облысының 22 мектебінде мына сияқты сыныптан тыс іс-шаралар өткізілді: викториналар, конкурстар, КТК-лар, «21 ғасыр көшбасшысы» ойыны, үш тілдегі «Биология», «Мектептің полиглоты (көп тіл білетін адамы)», поэзия сағатын т. б. Бұл іс-шаралар үш тілде өтеді.

Қостанай облысының бірқатар мектептерінде: Ы. Алтынсарин атындағы Обаған орта мектебі қазақ тілінде оқитын 7-сынып білім алушылары үшін «Әдеби қойылымдар» өткізіледі; Аққарға ОМ, Забеловск ОМ, Красноармейская ОМ, Милютин ОМ, Мықтыкөл ОМ, Пригород ОМ, Степной ОМ, Тимирязев ОМ, Тохтаровский ОМ, Чайковский ОМ, Қосақан НМ, Станционный ОМ, Ырсай НМ, Тимирязев ОМ, Красногорский НМ орыс тілінде оқитын 5-11 сынып білім алушылары үшін үш тілде іс-шаралар өткізіледі: тілдер күні, викториналар, тілдер фестивальдары, әдеби қойылымдар.

Павлодар облысында үш тілде іс-шаралар 108 мектепте өткізеді. Мысалы, Железинский ауданы Михайлов ЖОБМ, Башмачин ЖОБМ, Мынкульский НМ 6, 8-сынып білім алушылары үшін мынадай сыныптан тыс іс-шаралар өткізілді: «Егер адамдар дос болса, тілдер де достасады» атты қарым-қатынас сағаты, «Тіл – менің досым» атты ауызша журнал. Тереккөл ауданының Воскресенка ЖОБМ, Байқоныс ЖОБМ қазақ тілінде оқитын 7-11 сынып білім алушылары үшін «Тіл – асыл қазына» тақырыбына үш тілде сыныптан тыс іс-шара, пән апталықтары, викториналар өткізді.

Солтүстік Қазақстан облысында 123 мектеп сыныптан тыс іс-шараларды үш тілде жүргізеді: дөңгелек үстелдер, факультативтік сабақтар, элективті курстар, тіл үйрену клубтары, тілдер декадасына орай викториналар.

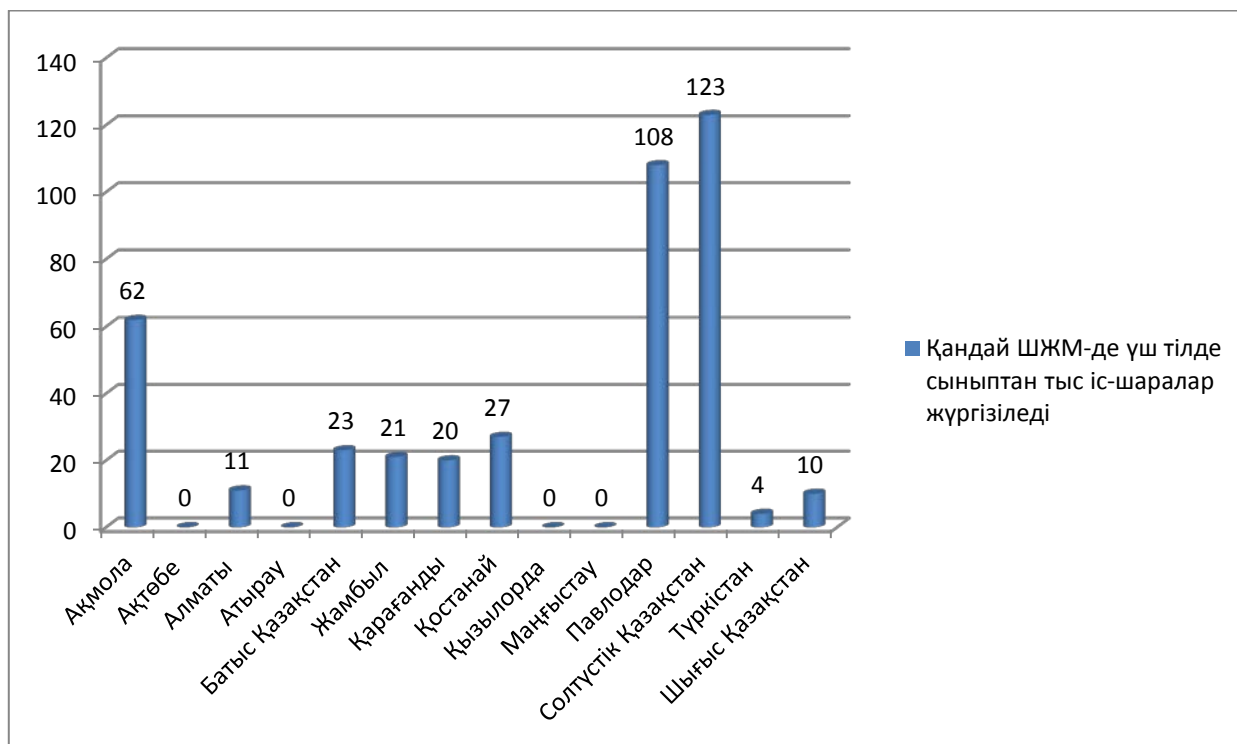
Түркістан облысында 4 мектеп тілдер күніне орай үш тілде іс-шаралар, үш тілде үзілістер, дөңгелек үстелдер, интеллектуалдық ойындар және т. б. іс-шаралар өткізді.

Зерттеу көрсетіп отырғандай, үш тілдегі сыныптан тыс жұмыс тәжірибесі, оқытудағы және сабақтан тыс іс-әрекетте ұжымдық тілдік өзара әрекеттесу тәжірибесі Қазақстанның көптеген ШЖМ-де іске асырылуда.

Қазіргі уақытта бұл бағыт белсенді түрде әзірленуде. Көптеген мұғалімдер мен әдіскерлер бұл процеске белсенді түрде кірістірілген.

Бұл мұғалімдер мен білім алушылардың тілдерді зерделеу және қолдануға құштарлықтарын, әртүрлі тілдерде қарым-қатынас жасап үйренуге ықыласы туралы білдіреді (7-диаграмма).

ШЖМ-де үш тілде сыныптан тыс іс-шаралардың өткізілуі

7-диаграмма

Сауалнамада «Ағылшын тілінде сыныптан тыс іс-шаралар өткізген кезде ШЖМ білім алушылары қандай қиындықтарды бастан өткеруде?» деген сұрақ қойылған болатын. Бұл мәселе көпшілік ШЖМ үшін маңыздылардың бірі болып табылады. Бұл бірқатар объективті және субъективті факторларға байланысты. Ауылдық шағын жинақты мектеп мұғалімінің іс-әрекетінің басты ерекшелігі оның ғылыми, әдістемелік және мәдени орталықтардан қашықтығы. Ауыл мұғалімі жаңа әдістемелік әдебиеттерді іздестіруде қиындықтарды басынан өткізеді, оған білім беру бағдарламаларын өз білім алушыларына бейімдеу жолдарын іздеуге тура келеді. Бұл сұраққа жауаптар көрсетілген кестеде орналастырылған. Сауалнамаға жауап берушілердің көпшілігі ресурстардың шектелуіне, мұғалімдер мен білім алушылардың әртүрлі дайындық деңгейлеріне, әдебиеттің жоқтығына байланысты елеулі қиындықтарға тап боламыз деп жауап берді.

8-кесте. Мұғалімдердің сауалнамаға жауаптары нәтижелері

Облыстар	Ұсыныстар
Ақмола	<p>Білім алушыларды оқыту тілін ескере отырып жасалған ұсынымдамалардың, оқу-әдістемелік құралдардың жетіспеушілігі.</p> <p>Химия, биология, информатика, физика пәндері бойынша ағылшын тіліндегі әдебиет қорын ұлғайту.</p>

Батыс Қазақстан	Білім алушылардың тілді толық меңгермеуі, тілдік кедергі.
Жамбыл	ШЖМ-нің материалдық-техникалық жарақтандырылу деңгейінің төмендігі: лингафонды-мультимедиялық кабинеттер, аудио-бейне аппаратураның және т. б. болмауы. Оқу-әдістемелік базасының жетіспеушілігі: оқулықтар, әзірлемелер және т. б.
Қарағанды	Ресурстардың жетіспеушілігі, оқу-көрнекі, дидактикалық материалдардың болмауы. Оқулықтар мен әдістемелік ұсынымдар санының жетіспеушілігі. Ағылшын тілін оқуға білім алушылардың ынтасының төмендігі, олардың іс-шараларға қызығушылығының төмендігі. Дайындау кезінде ата-аналар тарапынан қолдау көрсетудің әлсіздігі немесе болмауы. Тілді дұрыс меңгермейді, барлығын түсіне бермейді.
Қостанай	Ағылшын тілін толық түсінбеуі, бұл пәнді оқып білуді қиындатады. Қарым-қатынас жасауда табиғи ортаның болмауы, ынталанудың төмендігі, ағылшын тілінде терминологияның ауыр игерілуі. Негізгі орта сыныптардың білім алушылары сөздік қоры, сондай-ақ тыңдауға байланысты қиындықтарды өткереді.
Павлодар	Ағылшын тілін жетік білмейді, ОӘК-нің көмекші базасы жоқ.
Солтүстік Қазақстан	Мұғалімдердің ағылшын тілінен жақсы базалық білімінің жеткіліксіздігі. Айту мен дұрыс жазудағы қиындықтар.
Түркістан	Ағылшын тілінен білім алушылардың әртүрлі деңгейі. ЖМБ пәндерін ағылшын тілінде оқуға білім

	<p>алушылардың орташа ынталануы. Мектептің шектелген ресурстары мен мүмкіндіктері. Ағылшын тілін меңгеру деңгейі.</p> <p>Арнайы әдебиеттер жоқ, материалдық база жоқ. Қарым-қатынас жасайтын ортаның болмауы, сөздіктердің жеткіліксіздігі, балалар ағылшын тілінде көркем әдебиеттер оқымайды.</p> <p>Шет тілінде сөйлеу дағдыларына байланысты білім алушылардың жеке тұлғалық психологиялық кедергілері. Көптеген білім алушыларға әлсіз қысқа мерзімді естігенін есте сақтау, қысқа кезеңде назар аударуы тән.</p> <p>Жабдықталған кабинеттің жетіспеуі.</p> <p>Кітаптар, көмекші материал әзірлемелердің болмауы.</p>
Шығыс Қазақстан	<p>Ағылшын тілінен білім алушылардың әртүрлі деңгейі.</p> <p>ЖМБ пәндерін ағылшын тілінде оқуға білім алушылардың орташа ынталануы. Мектептің шектелген ресурстары мен мүмкіндіктері. Ағылшын тілін меңгеру деңгейі.</p> <p>Арнайы әдебиеттер жоқ, материалдық база жоқ. Қарым-қатынас жасайтын ортаның болмауы, сөздіктердің жеткіліксіздігі, балалар ағылшын тілінде көркем әдебиеттер оқымайды.</p> <p>Шет тілінде сөйлеу дағдыларына байланысты білім алушылардың жеке тұлғалық психологиялық кедергілер. Көптеген білім алушыларға әлсіз қысқа мерзімді естігенін есте сақтау, қысқа кезеңде назар аударуы тән.</p> <p>Жабдықталған кабинеттің жетіспеуі.</p> <p>Кітаптар, көмекші материал әзірлемелердің болмауы.</p>

Көптеген аталған қиындықтар объективті және субъективті сипаттарға ие. Көпшілік аймақтар үшін өткір тұрған кадр мәселесі (оларды даярлау және қайта даярлау). Алайда, елеулі оң тәжірибе бар.

Жүргізілген зерттеулер негізінде, біз ең аса сәтті үш тілде жасалған сыныптан тыс іс-шаралар әзірлемелерін тандап алдық, олар қосымшада көрсетілген. Бұл әзірлемелер ұсынымдық сипаттарға ие, олар нақты сынып пен мектептің қажеттіліктерін ескере отырып, толықтырылуы және өзгертілуі мүмкін.

Қорытынды

Елімізде соңғы жылдары болып жатқан білім саласындағы жаһандық өзгерістер, ауылдық шағын жинақты мектептердің қызметіне түбегейлі өзгерістер енгізді. Шағын жинақты мектептердің жай-күйі мен дамуы, бүгінде Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі мен ел басшылығының тұрақты назарында болып келеді. Білім алушылардың қажеттіліктері мен мүдделерін дамытуды және анықтау үшін, сапалы білім алуға әрбір адамның конституциялық құқығын жүзеге асыру үшін қолайлы жағдай жасау керек.

Шағын жинақты ауыл мектебі – бірегей әлеуметтік-педагогикалық феномен. Онда мұғалім жұмыс істеп қана қоймай, ол балалардың өмірімен өмір сүреді, өз мектебін өз отбасындағы сияқты табиғи тұрғыда жан жылуын беретін туған үйі ретінде қабылдайды. Мұғалім әрбір білім алушыны, оның ата-анасын, баланың мектептен тыс жағдайын біледі, оған көмектеседі. Бүгінгі күнгі отбасылық қолайсыздық ауқымында, балалардың денсаулығының психикалық және физикалық нашарлауы жағдайында бұл фактор оларды әлеуметтік қорғау сипатына ие. Бала саны аз мектептердің тәрбиелік артықшылықтары орасан зор, оларды толық жинақты мектептер ешқашан алмастыра алмайды. Шағын жинақты мектеп заманауи жағдайда өзінің барлық әлеуметтік және экономикалық проблемаларымен ауыл халқының өмірін тұрақтандырушы фактор ретінде көрінеді. Ауыл мектептерінің материалдық базасын және кадрлық әлеуетті тиімді пайдалану, дамыту, сақтау үшін жаңа тәсілдер қажет – ауылдың зияткерлік және мәдени өмірі орталықтары.

Ауыл мектебі, барлық типтегі мектептерден өзінің күрделілігімен және ұқсас еместігімен ерекшеленеді. Сондықтан білім алушылардың көптілді қарым-қатынас жасау және білім алуға қызығушылығын, оларды оқу әрекетіне ынталандыруды дамыта отырып, білім алушылардың іс-әрекет түрлерін, қарым-қатынастарын түрлендіру сияқты жағдайларда оқу және сыныптан тыс жұмыстарын ұйымдастырудың жаңа түрлерін іздестіру талап етіледі.

ШЖМ түлектері көптеген жылдар бойы ҰБТ нәтижелері бойынша құрдастарынан айтарлықтай кем түсіп келеді. Тілдерді оқыту және әсіресе ана тілі емес тілде оқыту – ұстаздар мен балалар үшін маңызды міндет.

Бүгінде, үштілді білім беру идеясын жүзеге асыру міндеті тұр, оны шешудің тиімді жолдарын табу қажет.

Шағын жинақты мектептерде көптілді білім беруді дамыту үшін жалпы білім беретін мектептерге қарағанда бірқатар артықшылықтары бар: білім алушылардың аз контингенті мұғалімге әр білім алушымен жеке-жеке жұмыс істеуге, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану білім алушылардың білімі мен біліктілік әлеуетін, сөйлеу және тыңдау дағдыларын жандандаруға мүмкіндік береді. Үш тілде оқыту және соның салдары ретінде оларды меңгеру, білім алушылардың академиялық ұтқырлыққа, олардың халықаралық кеңістікте, мәдениетте және әр түрлі халықтардың дәстүріне еркін бейімделе білуіне ықпал етеді.

Бұл әдістемелік құралда ШЖМ жағдайында үш тілде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері ашып көрсетілген.

Зерттеу нәтижелері бойынша келесідей негізгі тұжырымдар жасалған:

- ШЖМ жағдайында үш тілде оқытуға табысты көшу үшін, осындағы мектептердің ұстаздары мен білім алушыларына арналған қосымша құралдар мен ұсынымдамалар қажет;

- көптілді білім беруді дамыту әрбір баланың жеке тұлғасының дамуы үшін үлкен келешегін жасайды;

- тілдік даму нәтижелі сабақтан тыс іс-әрекеттерде тиімді жүзеге асырылады;

- педагог-практиктер шағын жинақты мектепте оқу-тәрбие процесін ұйымдастыру мәселелерімен үнемі бетпе-бет қалады, оларға жауап беру көп уақытты және жеке шығындарды талап етеді. Бұл шағын жинақты мектеп қызметкерлеріне бағытталған әдістемелік ұсынымдамаларды жасау қажеттілігіне себепші болып отыр.

Әдістемелік құралдың бірінші бөлімінде Қазақстанда көптілділікке оқытудағы айырмашылық ерекшеліктеріне сипаттама берілген. Шетелдегі көптілді оқытуға талдау жасап ұсынылған.

Екінші бөлімде сыныптан тыс жұмыстарда ШЖМ жағдайында тілдік дағдыларды дамыту бойынша ұсыныстар берілген.

Сыныптан тыс іс-шаралардың әзірлемелері мен оларға ұсыныстар ұсынылған.

Осы ұсыныстар Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім Акамедиясының қызметкерлерімен дайындалған.

Бұл әдістемелік ұсынымдамалар педагог-практиктер тарапынан сұранысқа ие болатынына біз үміттенеміз.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Қазақстан Республикасының Президенті Н. Назарбаевтың «Төртінші өнеркәсіптік революция жағдайындағы дамудың жаңа мүмкіндіктері» атты Қазақстан халқына жолдауы. 2018 жылғы 10 қаңтар.
2. Кен Робинсон. Изменение парадигмы образования. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IAJUTxdYtrM>.
3. Абай Құнанбаев. «Қара Сөздер» (21-30). URL: <http://www.abay.nabrk.kz/index.php?page=content&id=106>.
4. «Мәдени әртүрлілік және мәдениеттер арасындағы диалогқа инвестициялау» дүниежүзілік ЮНЕСКО баяндамасы, 2010. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001852/185202r.pdf>.
5. Usage of content languages for websites. URL: https://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all.
6. Образование в многоязычном мире: Установочный документ ЮНЕСКО. — Париж. — 2003. — 38 с.
7. China Daily. November 12-13. 2016 (The 2016 White Paper on Chinese Studying English).
8. http://www.mext.go.jp/a_menu/kokusai/gaikokugo/_icsFiles/afieldfile/2014/01/31/1343704_01.pdf.
9. К. Хууско, А. Корепанова. Образование в Финляндии. / Теория инновационной деятельности. Инновационные проекты и программ в образовании. №5. — 2010. — 11-16 стр.
10. Иванова А.В. Развитие поликультурного образования в Республике Саха (Якутия): историко-педагогический анализ. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, Якутск, 2010. URL: <http://www.dissercat.com/content/razvitie-polikulturnogo-obrazovaniya-v-respublike-sakha-yakutiya-istoriko-pedagogicheskii-an#ixzz5W3Oo4afy>.
11. С. С. Зикирина. Қазақстанның мектепте білім беру жағдайында сабақтан тыс уақытта шет тілін оқуға оқушылардың қызығушылығын арттыру// Мектеп педагогикасы. — 2016. — №3. — 51-54 Б. — URL <https://moluch.ru/th/2/archive/37/1119/> (өтініш берген күні: 06.11.2018).
12. Сырымбетова Л. С., Жумашев Р. М., Ныгметулы Д., Шункеева С. А., Жетписбаева Б. А. Методологические подходы и основные стратегии обучения трем языкам в Республике Казахстан// Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. - 2017, том 7, № 4. — С. 72 – 87.

Шағын жинақты мектептердегі сыныптан тыс іс-шаралардың сценарилері

Павлодар облысы
«Ақсу қаласының
дарынды балаларға арналған
мамандандырылған гимназиясы» ММ

Әдеби кештердің сценарияларын құрастырғандар:

Бакирбекова Г.А. – директордың тәрбие жөніндегі орынбасары.

Туллубаева К.Б.- орыс тілі пәнінің мұғалімі.

Шапауова К.М. – қазақ тілі пәнінің мұғалімі.

Нургалиева С.Е. – ағылшын тілі мұғалімі.

Сыздыкова М.К. – ағылшын тілі мұғалімі.

Жинақтаған: Аккентаева К.М. – директордың ғылым жөніндегі орынбасары.

«ҒАСЫР АҚЫНЫ – МҰҚАҒАЛИ» әдеби- музыкалық кеш

Презентация. Пойыз үні естіліп, «Болашақ - Аманат» атты пойыз видео

1 видео

*Сахна
сыртындағы
дауыс*

Таслима
(жолсерік):

«Құрметті жолаушылар! Ақсу қаласына «Болашақ -Аманат» атты пойыз тоқтады».

Құрметті жолаушылар! «Болашақ – Аманат» пойызына билет алған жолаушыларды отырғызу басталды. Билеттеріңізді көрсетулеріңізді сұраймыз.

Бір топ жақындап, тоқтайды.

Таслима
(жолсерік):

Құрметті жолаушылар! «Болашақ – Аманат» пойызына отырғызу аяқталды. Шығарып салушылардан вагондарды босатуларыңызды сұраймыз.(қолында кітабы бар жігіт вагонға кірмей теңселіп жүреді). Азамат сіз неге кірмейсіз?

Таслима
(жолсерік)
Серікбол
(ақын)

Қарындасым тұра тұршы.
Мен пойызға мінсем қайта түспейтін сияқтымын.
Көктемгі ауа қандай таза! Аспан қандай ашық.
Япыр-ай! Неткен көктем! Көктем! Көктем!
Дүние-ау, Сен осылай көкпеңбек пе ең?!
Қымырандай ашымын қырға шығып,
Өзегімді жалайды өткен-кеткен.
Мына дала, мына өлке – жап-жас әлі,

Адамдардың жоғалды сан жасағы.
 Бір ұрпаққа бір ұрпақ жалғасады,
 Мына дала, мына өлке – жап-жас әлі.
 Жап-жас әлі. Ой да жас, орман да жас,
 Елтіп тұр. Көктемге болған ба мас?!
 Көзге күйкі жалғыз-ақ – қиырдағы
 Құлазыған, мүжілген қорған–қораш.
 Япыр-ай! Неткен көктем! Көктем! Көктем!
 Дүние-ау, сен осылай көкпеңбек пе ең?!
 Мәңгі-бақи түлеген қаз қалпыңда,
 Табиғат керемет ең неткен, неткен?!
 - Мекен-жәйің?
 - Мекен-жәйім - жер менің.
 Жерде жүрген ақын деген пендемін.
 Қалам, қағаз, уақыт бер тек аздаған,
 Мен өмірді жырлау үшін келгемін!
 Мына кісі біртүрлі екен. Кімге ғашықпын дейді? Жеке
 төлқұжатыңызды көрсетуіңізді сұраймын.
 Мен бұл пойыздың ең құрметті жолаушысымын, болашақта әлі
 танырсыз мені, қарындас!
 – Туған жерің?

Таслима
(жолсерік):
Серікбол
(ақын):
Таслима

Серикбол
Портрет ММ

– Ұланымын Қарасаз деп аталатын ауылдың.– Туған жылың?
 – 1931. Құрдасымын Шәмілдің.
 – Жынысың кім? – Еркекпін ғой, еркекпін!
 Және-дағы тәуірмін...
 – Партияда барсың ба?
 – Жоқпын. Бірақ коммунистік көзқараспен қараймын.
 – Шыққан тегің?
 – Шаруамын. Бар тірліктен бағалы оны санаймын.
 – Білімің ше?
 – Орташа ғой. Алайда өзім жоғарыға балаймын.
 – Ана тілің?
 – Қазақша. Қысылғанда орысша да, немісше де, тағы бар.
 – Қайда істедің?
 – Мынау «Еңбек кітапшамнан» танып ал.
 Оқымаған, дипломсыз демесең, Бір басымнан бар мамандық табылар.
 – Міндеттісің бе әскерге?
 – Міндеттімін. Біздің әлі жас кеуде.
 Жауынгердің ұлымын ғой, Жанын қиған Мәскеуге.
 – Сөгіс алып көрдің бе?
 – Ол жағынан періште едім дей алмаймын.
 Мен мүлде. Ойлы-қырлы бұл өмірде болады ғой мүлт кету, Ол өзі бір
 еншісі ғой ездің әрі ердің де...
 – Шетелдерде болдың ба?
 – Болғамын жоқ. Олар маған тұрған да жоқ қол бұлғап.
 – Мекен-жайың? Мекен-жайым жер менің Жерде жүрген ақын пендемін
 Қалам, қағаз, уақыт бер тек маған Мен өмірді жырлау үшін келгемін

Жүргізуші 1: - Кешіріңіз, ақын аға, бізден бір білместік өтті. Қарбаласта тани алмай қалдық. Төр сіздікі, жоғары шығыңыз, Мұқағали аға!

2 видео үзінді «Есіңе мені алғайсың» Фанфары

Қайырлы күн, құрметті ұстаздар, оқушылар, ата-аналар және қонақтар!
Қазақтың қара өлеңін кие тұтқан, жүрегінің түбінен қайнап шыққан асыл жырларымен қалың жұртшылықтың махаббатына бөленген Мұқағали Мақатаевтың шығармашылығына арналған «Ғасыр ақыны - Мұқағали» атты әдеби - сазды кешімізге хош келдіңіздер!

Жүргізуші 2 Жыл керуені алға жылжыған сайын Мұқағали атамның артына қалдырған өшпес мұрасы жарық жұлдыздың қараңғы түн қойнауынан құпия сәулесін шашқандай жарқырай, өркендей өсіп, айшықтала түсуде. Абай үндес Мұқағалидай перзенті бар халық - шынымен бақытты халық.

«Қыздар – ай» биі

Жүргізуші 1: Құдіретті ақынға көзі тірісінде көрсетілмеген құрметтің, берілмеген сый-сияпаттың орнын толтырудың бір жолы, бір жөні бар: ол- ақынның қисапсыз рухани қазынасын ұлт игілігіне асыру біздерге міндет.

Жүргізуші 2: Олай болса, Мұқағалиның рухани қазынасын үш тілде, ұлт игілігіне асыратын ХХІ ғасырдың жастары - біздерміз. Ақын өмірбаянын ағылшын тілінде таныстырып өтейік.

Меруерт Лаура Mukagali Makatayev is a Kazakh Soviet poet, writer and translator. He was born on the ninth of February in 1931 in Karasaz village of Almaty region. In 1948-49 he studied at the Faculty of Philology of the Kazakh State University. In 1952—1962 he worked in high school as a teacher of Russian language, a speaker on the Kazakh radio, an executive secretary of the Soviet border newspaper, a literary contributor to the newspapers “Socialist Kazakhstan” and “Culture and life”, “Star” magazine. In 1970 he joined the Writers’ Union of Kazakhstan. In 1973-1974 he studied in the Moscow Institute of arts and letters.

Жүргізуші 1: Мен-дағы өлең жазбаймын ермек үшін,
Ермек үшін немесе өлмеу үшін.
Жазсам, жазам жырды мен жасырмаймын,
Жаралы жүректерді емдеу үшін.

Жүргізуші 2: «Я поэт, пришедший воспеть жизнь» пишет Мукагали Мақатаев. И на самом деле главным в творчестве поэта является любовь к жизни. Жизнь в постоянном поиске, в творчестве, любви к окружающим.

Жүргізуші 1: Mukagaly Makataiev was a popular, kazakh lyric poet and he wasn't marked in his period but now his creation is very high and was given State prize after dead.

Нурхат Кто я? огонь, охвативший полмира? Ил уголёк? Рифмоплёт иль поэт?
Так как сегодня нет хана Жангира, Нашу эпоху минул Махамбет.
Я, к сожаленью, не стал Спартаком, А ты разве пробовал Цезарем стать?
На всём притяженьё огромной земли К векам обращаюсь
- Но нет мне ответа,

Нет здесь Магжана, нет Махамбета, - Есть Макатаев Мукагали!

Асет: О чём вы задумались, горы, Держа на плечах небеса?
На склонах, усталых и голых, Взойдут молодые леса.
О чем вы задумались, тучи, Кочевники в небе седом?
Что может быть легче и лучше На землю вернуться дождём.
О чем вы задумались, люди, О собственной трудной судьбе?
О тех, кого помним и любим? О правде? О завтрашнем дне?

Жомарт Не сыйлайды, не береді келер күн?! Неде болса тірі тұрсам көрермін.
Желідегі құлынымын мен елдің, Көгендегі козысымын мен елдің.
Не сыйласын, несін берсін ел маған?! Тұрсақ екен елім де аман, мен де аман.

Таулар - менің таусылмайтын бақытым, Ал ырысым - ұланғайыр кең далам.
Не істемекпін алтын, гауһар, жақұтты, Оларды іздеп өткізбеспін уақытты,
Мен бақытсыз бола қойман сірә да, Туған елім болса екен бақытты.
Дәнеңе де сыйламасын келер күн. Сый көрмей-ақ суалармын, сөнермін.
Туған елім тұғырында тұрса екен, Әрі қарай... Әрі қарай көрермін...

Ақырын әуен ойналады.

Бадинур
3 видео Березка с сердечками-листьями, Давай поменяемся жизнями.
И стану я тысячелистным, А ты будешь – с сердцем единственным.
Мы договорились, березка, Пусть это смешно и наивно,
Но я предлагаю серьезно, Давай поменяемся жизнями.
Увидишь мир смутный и грозный Моими глазами пристальными,
В лесу, где березки-невесты, Мне тоже найдется место.
Я жизнь совсем неизвестную В лесу, где березки-невесты,
Мне тоже найдется место. Я жизнь, мне совсем неизвестную,
Глазами березки исследую. Питаешься ты от земли,
Питаюсь и я от земли, Твой корень пророс из земли,
Моя жизнь родилась из земли. Ты без языка, но душа есть,
Вся разница – я человек Мне сердце мое жить мешает,
Твои – тысяча – тянут твой век. Поэтому жить будешь долго –
В грядущем в тебе больше толка. Единственное мое сердце
Перестанет стучать – мне конец. А тысяча листьев-сердец
Весною проснутся, деревце, Лист проклюнется как птенец!
Березка с сердечками-листьями, Давай поменяемся жизнями.
Ты станешь поэтом редчайшим, Я стану березой торчащей.
Меняемся, договорились? В толпе и в лесу растворились!..
Оказывается, все так просто!...Так будем меняться, весь век,
Я – то человек, то – березка, Ты – то березка, то – человек.

Жүргізуші 1: Мұқағали поэзиясына бас имейтін адам жоқ. Қазақ жырын, қазақ өлеңін оқитын халқы барда, Мұқағали ақынның да халқымен бірге, ұлы Тауларымен бірге, ұлы Даласымен бірге өмір сүрері, ғұмыр кешері ақиқат.

Жүргізуші 2: There is no place like your motherland
The place where you were born
The place where you grew up
The place which has given you memories of a lifetime

Фондық музыка «Детство» А.Енсепов

- Лаура** The Last Spring of war As If painted in green Those hills those mountains
Is it painted in green
By the last year of war, Ninteen forty-five spring? As if clouds in blossom
Jumping ator the rocks Blue sky in peace Like a pearl's bliss As if
that old forest Woke and bloomed to glow Merrily singing flowers
Jealously hide their prickles
Thus you had come Gifting freedom and joy
The last spring of war Folk had longed so for!
- Алишер** Поэт провел несколько лет в Москве, он учился на Высших литературных курсах.
Перед отъездом из Москвы Мукагали Макатаев прощается с Пушкиным:
-А теперь попрощаемся, предводитель поэтов!
Завтра я возвращусь в свои рыжие степи, Сокол может быть соколом только в степях,
Беркут может быть беркутом только в горах, Завтра я возвращусь в свои степи родные.
Что ж, прощай, будь здоров, предводитель поэтов! Не сердись, что на ты говорю я вот здесь.
Быть поэтом – не быть всех известней на свете, Для поэта важней всего его честь.
- Асет** Жазылар естеліктер мен туралы, Біреулер жан еді дер өр тұлғалы.
Біреулер тұлпар еді дер де мүмкін, Бүтінделмей кеткен бір ер-тұрманы.
Аңыз ғып айтар мүмкін қылығымды, Қылығымды ұнатқан жұлынуды.
Жаксы көрген дер мүмкін «жылынуды» Әйтеуір қазбас былық-шылығымды.
Жазылар естеліктер нешелеген, Көрерміз онын, бәрін пешенеден.
Әйтеуір, білетінім бір-ақ нәрсе - Көшеді өлең немесе өшеді өлең!
Қулары, таудың қызыл түлкісі дер, Момындар, біздің үйдің кірпіші дер.
Мәңгілікке өзіммен ала кеткен, Менің нәзік жанымды кім түсінер!?
- Жүргізуші 1:** Мукагали Макатаев писал: Родина! Родина! Как бы я без тебя жил? Я бы вечным скитальцем был.
(*сахна сыртында*) Я бы горькие слезы лил, Никогда б никого не любил.
- Жүргізуші 1:** **4 видео** *Ән «Саржайлау» Сабыржан Адина, Берденбек Амина*
Первые стихи семнадцатилетнего Мукагали Макатаева нашли своих почитателей, читатели узнавали своего поэта по публикациям в газетах и журналах, Его стихи вошли в сборник «Жастар жыры». А вот первая книга стихов М.Макатаева вышла, когда ему было тридцать три года.
- Жүргізуші 2:** Иә, алғашқы жыр жинағы жарыққа шыққанда 33 жаста болған Мұқағалидың небәрі 12 жылдық өмірі қалғанды. Соны сезіп білгендей ақын жүрегі алабөтен асығады.
Қай күні менің тәмамдалады дастаным?
Бітпесе екен, жаңада ғана бастадым... – деп жанұшыра үн қатады.
- Экранда Ақынның жан күйзелісі...**
Қойылым / 5видео
- Асхат** Мұқағали Мақатаевтың қазақ әдебиетінде жарияланған өлеңдерінде күңгірт, көмескі ойлар, жұмбақ, жұтаң ойлар баршылық.

Ақын, ақын өмірдің сан алуан сырын астарлап жырлаймын деп отырып, жеке адамның басында кездесетін күйректілік, күйбең сарындарға бой алдырып кеткен!

Қазақ әдебиетінің басшысы Ғабдуллинге газетке баратын материалдарға жауапсыз қарағаны үшін ескерту жасалсын!

Ей безілдектер, сендер емессіңдер, маған баға беретін, нағыз бағалаушылар әлі алда, жылдар өтеді, жаңа ұрпақтар келеді, біздің әрқайсымызды өз орнымызға солар қояды, ежелден солай болып келген, солай болады, бола береді де.

Мен өзім жайында мынаны айтам. Мен ХХІ ғасыр ұрпақтарының құрдасымын, бәлкім одан әрідегі ұрпақтардың туысымын да.

Жүргізуші 1: «Поэзия! Менімен егіз бе едің?

Сен мені, сезесің бе, неге іздедім?» деп поэзиямен егіз жаратылған ақын ие жырдың шапағатына бөлене білді, сол жырларымен бүкіл қазақтың жүрегінің түкпірінен орын алды, жыр сүйер қауымның піріне айналды.

Жүргізуші 2: We were put on this planet

To live and to love.

To cherish the ones in our lives

And never let them get hurt

**Асхат
6 видео**

Мен сені сүйгем Жаныммен сүйгем, Жарық Күн!

Жатсам да сүйем тұңғиығында тамұқтың.

Ақ сәулең сенің аймалап мені, Жарық Күн,

Тұрған да болар үстінде мынау табыттың.

Ғарыштан құйған ғаламға ортақ шуағың, Сизгемін, білгем,

Мен үшін бір күн тынарын.

Тастама мені, Тастама мені, Шырағым! Шуағың түссін,

Шөп болып, мейлі, шығамын.

Қомағай көңіл құмартып өткен әр неге.

Тірлікте сонау түскемін талай әуреге.

Кешкен өмір де, Көрген бақыт та, барлығы, Жетпейді екен ғой,

Бір күндік сенің сәулеңе.

Бір күндік сәуле... Бір күндік жарық мекенім!

Мәңгілік түнек — қапасақ қалай кетемін.

Келмейді-ау тілім... Өлгеннен сұра дер едім, Тірі жандарға,

Өмір дегеннің не екенін.

Өмір дегенге, Тірлікте, сірә, жетер ме ой.

Жарық сәуледен басқаның бәрі бекер ғой.

Бекер ғой бәрі, Бекер ғой бәрі — бөтен ғой, Өмір дегенің — бір күндік

Сәуле екен ғой!..

Жүргізуші 1: Из воспоминаний жены Мукагали Макатаева Лашын: «На всех снимках Мукагали улыбается. Улыбаются его глаза, скрывающие грусть и тоску своей трудной жизни. Он улыбался, потому что горячо любил родных, любил жизнь, родную природу, землю»

**Диалог
Таслима
/Асет**

Ұл: Ұнатамын мен сені, дегенменен, Көрмегенді басқадан сенен көрем.

Өз обалың өзіңе, өзіңнен көр, Ғайып болсам, бір күні егер де мен.

Қыз: Қаншама жан болғанмен соры қалың,

7 видео

Әйтеуір, саған бір күн жолығармын.

Әзірге зарығармын, торығармын, Білемін, болар бір шақ жолығар күн.

Қыз: Мен сені сүймеймін де, Сүйген де емен,

Тағдырдан шын сүюді үйренбегем.

Жанымда лапылдаған жоқ махаббат,

Тек қана тірлігім бар күйбеңдеген.

Сүюден күйген ерін, күйген денем, Жаралы жолбарыспын киреңдеген.

Ұл: Басқадан көрмегенді сенен көрем, Сен биікте жүрсін деп, төмендегем.

Кім екен мені өзіңе дуалаған?! О, тоба! Мен неғылған өлермен ем?!

Қыз: Басқадан өзің бөлек, сөзің де ерек,

Сорлаттың сорлап жүрген кезімде кеп.

Мен сені сағынамын, сезесің бе, Сезімді сезу үшін сезім керек.

Сондықтан зарығамын, торығамын, Әйтсе де төзу керек, Төзу керек!

Ұл: Ұнатамын мен сені бірақ, бірақ, Мейірімінді қайтейін жылап сұрап.

Ұнатамын дегенім - жасандылық, Саған деген жүрегім құрақ-құрақ.

8- видео *Кабулдинова Меруерт «Мен деп ойла» әнін орындайды*

Жүргізуші 2: Мукагали Макатаев- сын родной степи, вдохновленный ее вольным ветром, питавший в себя величие гор, чистоту глубоких озер и быстрых рек.

Жүргізуші 1: Mukaghali Makatayev is a son of native steppe, surrounded its willy wind, soaked great mountains in itself, cleanness of deep lakes and fast rivers .

Жүргізуші 2: Поэзия – песня души. Вечные идеалы воспевал Мукагали – правду, свободу, честь и совесть. И с этими ценностями поэт шагнет в грядущий век, навсегда оставаясь добрым наставником и современником будущих поколений. Как он любил свою родину! Как он умел ее воспеть.

Жүргізуші 1: The poetry of Mukagali Makatayev glorifies its natural, sensible and spiritual manner, which is set on the peak of Kazakh literature.

9- видео «Алтай-Атырау» поэмасынан үзінді

Эльдар

Адастырмас алдыма ұстап үміт, Нарынқолдан аттандым құсқа мініп.

«Ал енді өзіңді-өзің ұста, жігіт» Дегендей қарап қалды ауыл маған

Ауылдан аттандым мен құсқа мініп. Самға, ұшқыш!

Қазақтың көгіменен. Жүруші едім кездеспей көбіменен,

Берерімді еліме беріп өлем, Мынау алып ақ құстың қанатымен,

Кең өлкеме кетейін сеуіп өлең.

Әсет

Уа, Шығыс! Жерінде емес, көгінде мен, Үңіліп Бұқтармаңа көңілденем.

Аспаныңа жыр сызып, өтіп барам, Құс болып сенен ұшқан темірменен,

Керемет, керемет қой өмір деген!!! Мынау жатқан Марқакөл, Зайсаным ба?

Шығыстағы кішкене Байқалым ба?

Қос жанары Шығыстың сияқты-ау бір,

Қос жанары, ұшқышым, байқадың ба?

Ұлан

Ойхой, Абай даласы, «Абайлаған», Семей десе, Абай деп қарайды адам.

Талай жылдар өтсе де, талай заман Қалам тартар қазақта ақын туса,

Аруағына Абайдың қарайлаған.!

- Нұрхат** Айқай, заман! Арқаның даласын-ай Даласына қаласы жарасуы-ай!
Павлодар- Арқаның ағасындай,
Бұғып қалған жауаңкөз – Жасыбайы, Бабалардың құт құйған сабасындай.
Қайтіп, Ертіс, арнаңда ағасың жәй? Сұрапылды сапырып, аласұрмай?!
- Серікбол** ...О, ғажап! Өзіңбісің Көкше деген?! Тастарын жиған жүктей текшелеген.
Бурабай Оқжетпесті Өкшелеген, Бұлттарың – Ақын айтқан кешпелі өлең,
Біржан ба, тасқа барып өскен емен?! Көлкіген сынаптайын көлдерің бе?
Сәкеннің аққулары кестелеген. Ақаның ардақ еді өскен ерен,
Біржайың алмас еді кеспе-берен. Көкшетау – ән отауы, жыр отауы,
О, ғажап! Осы екен ғой Көкше деген!
- Ермухан** Қызыл құмның қойнында қазына бар, Кісі болса, болғаны қазып алар.
Шертілмеген осында шежіре бар, Тек иесі табылсын жазып алар!
Кентауым, Қазығұртым, Қаратауым, Әулиеата – әйгілі ақ отауың,
Арыма, Оңтүстігім бақ Отаным
- Әсет** Басынан Қаратаудың көш келмейді, Қаратау енді ешкімге дес бермейді,
Жатады жайнап, түлеп, Жамбылым да,
Жаншылмайды ешкімнің де хандығында.
Енді қазақ қайғырмас «Елім-ай» деп, Әлдеқашан жерлеген зарды құмға.
- Эльдар** О, Жетісу! Жеті құт, ырыс маған, Барша халық баурында тыныстаған
Араласып әрбір ұлт достасып жүр. Аралассың Адамдар туыс маған.
Жетісудың байлығын білмек болсан, Бір уыс топырағын ап қарағын.
Айналайын, жетісу – аппақ арым.
- Жүргізуші 2:** Mukagali is the only bird with big wings, living in the heavens. When birds ground on the land, they leave their feathers of wings and suffer in such way.

Ән «Бақыт деген» Меруерт пен Іңкәр
Соңғы шумақта барлығы ұлдар залға, Таслима сахнаға шығады

- Таслима** Уважаемые пассажиры! Внимание, Поезд «Болашақ - Аманат» отправляется с первого пути. Все, кто сегодня помнит Мукагали Макатаева, знает его стихи, у кого в сердце живет любовь к поэту, –вы почетные пассажиры этого поезда. Без прошлого – нет будущего.
Так, давайте возьмем в свое будущее великое наследие – поэзию Мукагали Макатаева.
- 10 Видео - поезд кетеді.*
- Жүргізуші 1:** Ақынның өміршіл өлеңі, артында қалған асыл мұрасы қандай сыйға болса да лайық дейміз. «Ғасыр ақыны» аталатын Мұқағали Мақатаев жырлары жылдан жылға, ғасырдан ғасырға жалғаса бермек! Мұқағали- мәңгілік өмір.
- Жүргізуші 2:** Өмір жайлы, өзің жайлы, ел жайлы,
Әлі талай келер ұрпақ толғайды.
Туған күні тойланған шын ақынның,
Өлген күні болған емес болмайды! —
дей отырып бүгінгі «Ғасыр ақыны - Мұқағали» атты әдеби - сазды кеш өз мәресіне жетті.

«ӨЛЕҢІМ – ӨМІРІМНІҢ АЙНАСЫ.»
Мұхтар Шахановқа арналған *әдеби- музыкалық кеш*

Музыка «Атадан мұра» күйі видео 1

«Төрт ана» Тағдырыңды тамырсыздық міндетінен қалқала!
Әр адамға өз анасынан басқа
Жебеп жүрер, демеп жүрер арқада
Болу керек құдіретті төрт ана:
Туған жері- түп қазығы, айбыны,
Туған тілі – сатылмайтын байлығы,
Туған дәстүр, салт-санасы-тірегі,
Қадамына шуақ шашар үнемі.
Және туған тарихы, еске алуға қаншама
Ауыр әрі қасіретті болса да
Төрт анаға да әнін жалғай алмаған
Пенделердің басы қандай қалмаған?
Төрт анасын қорғамаған халықтың
Ешқашан да бақ-жұлдызы жанбаған.
Қасиетті бұл төрт ана- ағдырыңның тынысы,
Төрт ана үшін болған күрес – күрестердің ұлысы!

2. Чтец: *Судьбу от болезни беспамятства ты защити.*
10 кл *- Ведь человеку на долгом и трудном пути,*
Аубакиров *Помимо Материт- той, что его родила,*
Алишер *Четыре матери есть- словно четыре крыло.*
Родная Земля – наша суть и основа основ,
И Слово Родное, пришедшее к нам от отцов,
Родные Обычаи – добрый и благостный свет,
Горящий для нас через тьму поколений и лет,
Родная История – как бы она ни была
Горька и печальна, мучительна и тяжела..,
Беспамятным ветром развеет беспамятных прах
Того, кто забыл о своих четырех Матерях.
Народ, что четыре Святыни не смог защитить,
Не сможет и счастья судьбы никогда ошутить.
Четыре Матери – словно судьба дороги:
Коль жить – лишь для них,
А погибнуть – так только за них!...

3. Чтец: Your fate, from the sick loss of memory you must protect
Самира - Man on his hard, long road must remain erect.
фон Apart from Mother – the one who to life children brings
- There 's Mother Custom – f kindly and generous light,
Which shines and warms us through generations, still bright!
There' s Mother History – however hard it was seen
-With bitter distresses, tormenting, oppressing has been!
An unconscious wind blows above the unconscious dead dust,
O' er those who forgot their four Mothers, let Memory rust.
Those folk who four Holy of Holies could not well protect,

Can never a bright future fortune then ever expect.
There are four Mothers – the fate of the faithful and true.
Those who live, live for them, and rightfully thus they do.
Those who die give their lives for them – and willingly too!

- Жүргізуші 1:** Бүгін кешіміз, қазір қазақ поэзиясының атын әлемге танытқан ақын, қазақтың тілі мен ділі, ұлттық қасиеті жайлы, адамгершілік ізгіліктер жайлы тынбай жазып келе жатқан ақын, қоғам қайраткері – Мұхтар Шахановтың шығармашылығына арналады.
- Жүргізуші 2:** Поэзия всегда необъяснима. Стихов много, поэтов мало. Разные люди любят разные стихи. Но есть такие поэты, стихи которых дороги и понятны всем. И сегодня наш разговор пойдет именно о таком поэте, чье имя известно всему миру, - о Мухтаре Шаханове.
- Жүргізуші 1:** We will perform you works and life of Mukhtar Shakhanov. Mukhtar Shakhanov is one of the outstanding poets of Asia, but he also attracts us by his inquisitive curious manner of thinking, binding in himself the sources of Eastern wisdom: with the sensitive world- feeling of the west.
- Жүргізуші 2:** Мұхтар Шаханов қазақ тілі - ұлт тілі туралы бірде шырқырай түсіп, бірде от алып тіл мәртебесін көтеру жөніндегі азаматтық та, ақындық та үнінің тым биік екендігінің куәсі болып жүрміз.

Адам қанша болғанымен дарынды әрі табанды,
Туған жерін сүймей тұрып, сүймек емес ғаламды
Өзге ананың мазмұнына мерейіне тор құрара,
Алдымен өз анасын сүйе алмаған сорлылар
Нарық – ғасыр бәрін сатып жібере ме алтынға,
Кім қалады сол алтынға сатылмайтын қалпында,
Ана тілін сыйламаған, сыйламайды халқын да!

Мәнерлеп оқу *Жумабаева Дильнара, Жомарт Ақтоты, Олжас Далида*
Ұлы Абай ізін жалғазған Мұхтар ақын былай дейді.

Мұхтар *Музыкалық фон*
Эльдар Абай ақын бір басқа, Мұхтар басқа,
Мен де досым, ендеше басқа болам.
Өзіме шақ көгілдір аспан алам.
Сағынумен күн кешем мен ертеңді,
Сүйіп өтем өлгенше кең өлкемді.
Өткізбеймін ешкімге зорлығымды,
Түсірмеймін ешкімге зорлығымды,
Заманымнан алғанша үлесімді
Тоқтатпаймын тағдырмен күресімді
Мұхтар деген – киелі ат, ал марқұм әкем
Маған тегін қоймаған бұл есімді
Мені осынау сенімнен айырма, Отан!
Қастарыма күшімді пайымдатам.
Өзім қанша мықтыны мойындадым
Енді өзімді соларға мойындатам!

Жүргізуші 1: Келешек ұрпақтың рухын асқақтатып, ұлттық өнерімізді дәріптеп,

тарихымызды сақтап жүрейік деген ақынның дана сөзін бишілеріміз өздерінің әсем биімен өрнектейді.

Қазақ - биі

Жүргізуші 2: Мұхтар Шаханов 1942 жылы 2 тамызда Оңтүстік Қазақстан облысы, Ленгір ауданы, Қасқасу селосында дүниеге келген. Ол бір анадан 13 баладан қалған жалғыз тұяқ.

Жүргізуші 1: Mukhtar Shakhanov was predestined since his birthday to have an unusual destiny. He was to surpriseth.

Жүргізуші 2: Отец ребенка, который недавно прочитал книгу Ауезова «Путь Абая» решил назвать сына именем автора этого романа – Мухтаром. Впоследствии этот факт биографии найдет свое отражение в стихотворении «Почему меня назвали Мухтаром».

Мұхтар
Эльдар

Музыкалық фон

Менің атымды неге Мұхтар қойған
Ниетімді құптар деп
Бұл есімде ерекше құт бар деп
Мына мендей перзентіне сол күні
Ат қойыпты Мұхтар деп.
Мықтылардың күйін шертіп өтер күн,
Заман –терек? Адам соның бұтағы,
Мен туғанда, досым, сенің әкеңнің
Жазылыпты Абай жайлы кітабы.
Менің әкем соны оқып,
Ұзақ түндер отырыпты оңаша.
Бір биікпен табыстым деп тамаша,
Шаттаныпты балаша
Айқара ашып аспаным,
Жинап барлық достары мен қастарын
Ниетімді құптар деп,
Бұл есімде ерекше бір құт бар деп,
Мына мендей перзентке сол күні
Ат қойыпты Мұхтар деп.

Жүргізуші 1: According to Mukhtar's memoirs his father often put him on his legs and told about courages forefathers. He probably wanted to cultivate love to their motherland in his childish soul. He felt that the best upbringing is upbringing with feelings.

Мұхтар
Эльдар

Мен ер жеттім, әлгіге қас қылғандай
Қас қылғандай, қалжыңды тасқа ұрғандай
Атқа міндім... болса да көп арманы,
Көре алмады ол тағдырдың мергендігін
Ұланының жырдан гүл тергендігін.
Абай, Мұхтар - бастаған елге әйгілі
Ұлы көштің соңынан ергендігін.
Сапар сайын олжасыз боп қайтпадым,
Көрмеді әкем талайдан бақ қайтпадым
Көрмеді әкем баяғы қалжыңбастың,
Немересі жырымды жатқа айтқанын.

Мейлі, қасым көп болсын досынан да,
Мейлі, мұным сөз алсын тосылғанда,
Борыштымын есімін маған берген
Сенің әкең секілді асыл жанға!

«Әке туралы жыр» әні (Сөзі М. Шахановтікі)

Жүргізуші 2: Сүйікті Отан, аз ба бізде дүмшелер?
Оттан қашып піспей қалған күлшелер.
Әркез сені жалғандықтан қорғауға
Бақыттымын, күшім жетіп тұрса егер!

Жүргізуші 1: yes, it must be so- the fate of person from the very start, is laid down by his native land, the place where he was born and grew up. It is important to be able to take into your soul that which you found there, and like a bee gathering nectar, to collect those memories and pour them into your heart.

Жүргізуші 2: Куда бы не заносила переменчивая судьба людей по волнам жизни, по разным местам и разным сторонам, одно место остается для человека всегда притягательным – это Родина. Она для каждого – начала мира , отправная точка обитания на Земле, и о ней нужно помнить всегда.

Жүргізуші 1: Мухтар Шаханов твердо убежден, что каждый человек обязан знать историю своей земли, своего народа.
Қазақ ұлты қашан да өзінің тарихын, өнерін, салт-дәстүрін жоғары бағалап,
ұрпақтан ұрпаққа мұра етіп қалдырған.

Ақсақ құлан «Киіктер» биі

Жүргізуші 2: К «Отрарской поэме...» Мухтар Шаханов взял эпиграфом строки Олжаса *видео*
Сулейменова:
«Мы не забываем никогда
свои тысячелетние обиды,
Великие сжигали города,
не ведая, что летописец видит»

«Отырар» көрініс+дауыссыз видео

*Шынғысханның алдына Қайырхан мен сатқындық істеген кісіні әкеледі.
Қайырхан өкінішін білдіреді: осындай әкеден қалай сатқын туды деп.
Сатқынның әкесі бір баланы құтқарып қалғанын айтады.
Қайырхан сенім білдіреді – ұрпақ жалғастырылады деп.
(Серикбол, Бихан, Нұрхат, Алишер, Айзада)*

Мұхтар
Элдар
Мой предок могучий, я слышу твой зов,
Дошедший ко мне через толщу веков.
Узнай, что мечта не погибла – живет,
Тот мальчик спасенный продолжил наш род.
Я этого гордого племени сын,
От первого крика до поздних седин,
А значит и ты уцелел от меча...
Бессмертны во веки под толщей песков
Могучие корни моих городов,

Надежнее слово и крепче рука,
Коль память корнями уходит в века...

Жүргізуші 1: Поэзия Мухтар Шаханова корнями своими глубоко уходит в недра народного поэтического духа, питающего ее живительными соками.

Жүргізуші 2: Then more languages we know paying tribute to gratitude to languages, unite people, there are English, Russian and Chinese languages. Then there is more scope for thought. To turn from Native languages means to refuse from your own mother.

Жүргізуші 1: Ақынның өткір ойы тіл тағдырын ел тағдырымен, ұлт тағдырымен тұтас қарастыруда өз өлеңін мінбер етіп пайдаланады. Егемендік алып, Тәуелсіздікке қол жетіп, қойнымыз қуанышқа толғанда оның баянды болуының бір тетігі тіл құдіретінде жатқандығын, қателеспесек, М. Шахановтан басқа ешкім айта алған жоқ. Ол ана тіліміздің бірегей жанашыр ақыны.

видео «Тұлпар намысы»

Бихан Мәңгі лаулап жану үшін ғаламда,
Үлкен бақыт табу үшін ғаламда,
Үлкен болып қалу үшін ғаламда,
Үлкен арман керек екен адамға!
Өмірдегі үлкен жеңіс әрдайым
Басталмай ма өзінді-өзің жеңуден?
Бүгін көрсет қайратыңды, күшінді
Ертең мүмкін кеш бола ма, кім білсін!

Видео 1 мин 05 сек тоқтату. Фон күй Атадан мұра.

Жүргізуші 2: Бүгінгі Мұхтар Шахановқа арналған «Өлеңім – өмірімнің айнасы» атты әдеби кешіміз өз мәресіне жетті.

Жүргізуші 1: Көңіл қойып тыңдағандарыңызға көптен көп рахмет.

«Жалындап өткен жас ғұмыр» С. Торайғыровқа арналған әдеби кеш.

1-жүргізуші: Сәлеметсіздерме құрметті қонақтар, мұғалімдер, білім алушылар!

2 - жүргізуші: Здравствуйте уважаемые гости нашего вечера!

1 - жүргізуші: Good afternoon, dear guests!

2 - жүргізуші: Қандай бақыт қуанышты күн бүгін,
Дәлелдеуде Қазақстан елдігін.
Арман еткен, қыршын кеткен ағалар,
Елің алды егеменді теңдігін.

1 - жүргізуші: «Тілдер үштұғырлығы» шеңберінде Сұлтанмахмұт Торайғыровтың 125 жылдығына арналған «Жалындап өткен жас ғұмыр» атты қорытынды әдеби кешке қош келдіңіздер!

2 - жүргізуші: Сөз кезегі Ақсу қаласының дарынды балаларға арналған мамандандырылған гимназиясының мектеп директоры Касенова М.А. *құттықтау.*

1 - жүргізуші: Сұлтанмахмұт Торайғыров – қазақ халқының XX ғасыр басындағы аса көрнекті ақыны, ғажап ақыл - ойшысы. Ол - ұлы Абай дәстүрін жалғастырушы. Абай ашқан поэтикалық мүмкіндікті өзі өмір сүрген қоғам шындығын, қайшылығын бейнелеуге еркін де пайдаланған шебер.

2 - жүргізуші: Сұлтанмахмұт өлеңдегі Абай өрнегін шебер пайдаланушы ғана емес, өзінің ақындық қуат - дарынымен жаңалаушы, ілгері дамытушы. Ол – қазақ халқының XX ғасыр басындағы қазақ әдебиеті аталатын тұтас дәуірдің айырықша ірі тұлғасы.

1 - жүргізуші: Мақсатхан Алтынбектің Сұлтанмахмұт Торайғыровқа арнауын қабыл алыңыздар.

1 - жүргізуші: Sultanmahmut Toraygirov was a prominent Kazakh writer and poet. He was born in Qyzyl Tau (near the city of Kokshetau) but moved to Bayanaul in the province of Pavlodar at the age of four.

2 - жүргізуші: Toraygirov wrote his first poems when only 13 years old. From 1913 on, he was the sub-editor for the first Kazakh journal Aikap. In 1914 and 1915 he worked as a teacher in Bayanaul. In 1916 Toraygirov moved to Tomsk in Russia, but the next year the February Revolution made him return to Semey, in Kazakhstan. During this time he developed his style and wrote prolifically.

1 - жүргізуші: He was very active politically, advocating both Kazakh national interests and the new Soviet ideals.

2 - жүргізуші: 1918 жылы Сұлтанмахмұт туған жеріне Баянауылға келеді. Туған жерін сағынып келген ақынды елі ыстық құшақпен қарсы алды.

1 - жүргізуші: Домбыра үні сағынып келген жүрекке жылы тиді.

Сахнада домбыра ансамблі күй ойнайды.

Көрініс

Білім алушылар (*Асхат, Ерасыл, Жасұзақ, Мұхамеджан, Мадияр, Ислам*) қазақша киіммен қарапайым киіммен шығады. Домбырада бір қайталап ойнайды.

Презентацияда – 1918 жыл

Бала Мадияр: Сүйінші, Махмұт ағам келді.

Жомарт (С.Т.) амандасады.

Мұхамеджан: Алыстан алты жасар бала келгенде, алпыстағы қария сәлем берер дегендей, **(қария)** иә, қош келдің балам, ат көлік аман келдің бе? Неге үйреніп, нені көңіліңе тоқып келдің?

Жомарт: Ассалаумағалейкүм, ата!

(С.Т.) Шығамын тірі болсам адам болып,
Жүрмеймін бұл жиһанда жаман болып.

Жатқаным көрде тыныш жақсы емес пе,
Жүргенше өмір сүріп, надан болып.
Мен балаң жарық күннен сәуле қуған,
Алуға күнді барып белді буған.
Жұлдыз болып көрмеймін елдің бетін,
Болмасам толған айдай балқып туған.
Бұл сезім асып айтқан асылық емес,
Ойында оты барлар асылық демес.
Тебем деп тірі болсам надандықты,
Серт етіп, өз - өзіме еткен емес.

Мадияр: Сен өмірдегі әлеуметтік қайшылықтар мен теңсіздіктерді, ауыртпалықтарды өткір әшкерелейсің.

Кедей көп өмір бойы бейнет көрген,
Бай бар ма ол еңбектің құнын берген.
Даулы болып төреге бара қалса,
Кедейдің кім бар еді жасын көрген?
Жеңу, төре қашан да байға тиген,
Арам би бар кінәні кедейге үйген.
Айтысудан пайда жоқ, зияны бар,
Сорлы кедей, арт қысып, әлін білген.
Өте ме теңсіздіктен дүние солай,
Байды жақтап, кедейге бір қарамай?
Жалғанда бір кезегі келмесе оның,
Ақыретте теңелу екі талай.
Кезек қашан келеді байлар саған.
Барған сайын бұзылды ниетің жаман?
Өз қылғаның өзіңе бір келеді,
Ақыретте емес, жалғанда қарсы алдыңнан.
Кедейдің де күткені сондай кезек,
Ұзамай болатынын ішім сезеді.
Барлық адам теңеліп бірдей болмай,
Дүниені басқамен болмас түзеп.

Ерасыл: Рас, аға сіздің аңсаған барлық адамның теңеліп бірдей болып, оқу- білімге ұмтылу керек екенін түсінетін күн туды.

Барлық адам баласы
Өзіндей көрсе өзгені —
Озбырлық өшіп қарасы,
Өзімшілдік өлгені.
Кедей, жалшы, қарттың да
Бірдей болса арасы —
Шын әділет таптың да,
Теңеліп қолдың саласы.
Әлемдегі ғаламат
Игілікке арналса,
Өнері ортақ азамат
Еңбекте ғана арланса.
Оқу-білім өркеймек,
Елге егіп пайдасын.
Ел жетіліп көркеймек,
Өнер қанат жайғасын.

Әлемдегі терең сыр.
Ғылыммен ғана ашылмақ,
Асау, тағы ой мен қыр
Керекке жарап бас ұрмақ.
Сондай елді көре алмай,
Ақын Абай зарыққан.
Соңынан елі ере алмай,
Қайғыда жүдеп қамыққан.
Біз көрерміз, үміт бар,
Тией бер осы халыққа.
Озбырлық күш ғұрыштар
Жасай бермес тарихта.

Асхат: Өзің айтқан Алаш ұраны біздің де ортақ мақсатымыз.

Алаш туы астында,
Біз алаштың баласы.
Күніміз туып көгерді,
Сарыарқаның даласы.
Құрт аурудай жайлаған,
Құртпаққа бізді ойлаған,
Қанымызға тоймаған,
Қолымызды байлаған,
Ерімізді айдаған,
Елімізді лайлаған.
Жерімізді шимайлаған,
Өшті залым қарасы.
Жасасын, алаш, жасасын!
Алаш туы астында,
Қолдайтын алаш бабамыз.
"Туысқандық", "теңдік" деп,
Туын қолға ап шабамыз.
Берілгенде тілектер,
Жарылмай ма жүректер?!
Заң жасайтын орынға,
Жұртпен бірге барамыз!
Қатардан орын аламыз!
Жасасын, алаш, жасасын!
Алаш туы астында,
Куә болсын арымыз.
Көркейтуге алашты,
Құрбандық біздің жанымыз!
Былай тұрсын малымыз,
Алаш деген ел үшін
Сарыарқаның жері үшін,
Бостандық берген ер үшін,
Төгілсін біздің қанымыз!
Аялмасын жанымыз!
Жасасын, алаш, жасасын!
Алаш туы астында,
Өлсек бірге өлдік біз.
Не жақсылық, не қайғы,
Көрсек бірге көрдік біз!
Ішкі жанжал таласты,

Күншілдікпен қарасты,
Мына жерге көмдік біз!
Жасасын, алаш, жасасын!
Алаш туы астында,
Күн сөнгенше сөнбейміз.
Енді ешкімнің алашты,
Қорлығына бермейміз!
Адамдықтың жолына,
Бастаған ерлер соңында,
Басқаға көңіл бөлмейміз,
Қандай шайтан келсе де,
Алдауына көнбейміз.
Өлер жерден кеттік біз,
Бұл заманға жеттік біз!
Жасайды алаш, өлмейміз!
Жасасын, алаш, жасасын!

Жомарт: Өмір бойы халқым азап пен надандық көріп келеді. Шындықтың ауылын
(С.Т.) іздеуге бел шешіп кіріспекпін. Осы Тың жол, тың мақсат үшін орыстың тілін,
ғылымын үйренуді өзіме мақсат тұтам.

Ден сау болса, тағдырдың,
Көкке ұшырам күлдерін!
Жігермен талап еткен соң,
Қоям ба екен сүлдерін.
Аждаһадай ақырып,
Алдымнан қарсы шапса да
Естімеймін үндерін!
Серпіп тастап түндерін,
Туғызамын күндерін!

Мұхамеджан: *Қоштасу.* Иә, балам жолың болсын! Саған аллам күш қуат берсін!

1 - жүргізуші: Халық олең-жырдан, әннен де, биден де ләззат, күш-қуат алады.

«Айгөлек» биі

1 - жүргізуші: Сұлтанмахмұт – адам құқын қорғаушы, азат өмірді аңсаушы. Қазақтың ұлттық тәуелсіздігі жолына өмірін арнаған ұлдары Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатов өмірі мен ісіне араласып, олардың идеясын қолдаушы.

2 - жүргізуші: Қазақстанда Кеңес үкіметі орнаған кезде Сұлтанмахмұт Торайғыров Жаңа өкіметке тілектестік білдіріп, оның елдегі шараларына қатысады.

Презентацияда – 1919 жыл

Көрініс 2 әскери киіммен білім алушылар *Алихан, Арман, Бадинур*

Жомарт: -Здравствуйте, я, представитель революционного комитета Павлодарского
(С.Т.) уезда Торайғыров. Будем вместе работать, товарищи. Я назначен председателем Шидертинского ревкома.

Бадинур: Здравствуйте, а откуда вы?

Жомарт: Я родом из Баянаула.
(С.Т.)

Бадинур: Баянауыл – удивительная земля, край казахских легенд и сказаний!

Сұлтанмахмұт, Вы же поэт? Это же ваши стихи о Баяне?
Начало лето, стаял снег, в ручьи сбегая,
И солнечный струится свет, всех ослепляя,
Такие краски на земле и обновленье,
Что рада этому всему душа живая.
А вечер благостный придет – в огне заката
Восходят звезды и луна. Вся степь объята.
Прохладной дымкой голубой... Ревут верблюды,
И овцы блеют, кони ржут, мычат телята.
Бурлят ключи, бьют родники – алмазов чаши,
Козлята скачут возле них, козлята пляшут,
Растянуты жели вокруг, поднялись юрты...
Щедры казахские луга, стоянки наши.
Смеется марево вдали, и сердце радо,
Что воды весело журчат, течет прохлада
В тени развесистых чинар, в тени зеленой
И для овец, и для коней она отрада.
Синели воды на лугах в лавинах света,
Так провели в кочевьях мы степное лето.
Пускали в волны стригунков забавы ради,
А ныне с грустью и тоской я вспоминаю это.

Жомарт: Да, это моя родина. После многих лет скитаний – я побывал на родине,
(С.Т.) повидался со своими земляками. Я еще раз убедился, что мы делаем правильное дело. Я хочу, чтобы мой народ вырвался из нищеты, стал счастливым.

Арман: Советская власть – власть народа. Сұлтанмахмұт, ты достойный сын своего народа. Твои слова находят отклик в сердце каждого казаха.

Я не хвалюсь – поймите! Мне нужен яркий свет!
Добыть сиянье солнца я твердый дал обет.
Смогу ли помочь я людям, когда звездой тусклой
Мелькну и вновь исчезну за гранью этих лет?
Как месяц в полнолуние – не трепетной звездой! –
Я поднимусь над нашей извечной темнотой.
Стремленьем горячим охвачен я – значит,
Я стану человеком и долг исполню свой!
Надежды наши сбудутся, друзья.
Светлеет небо – близится заря.
Придет на нашу землю справедливость
Для миллионов, для таких, как я.
Моя мечта – дожить до этих дней,
Увидеть свет над родиной моей.
Не обмани, последняя надежда,
Свершись, мое желанье, поскорей.

Алихан: Каждый из нас, как и ты, хотим счастья своему народу. И именно у народа мы ищем поддержку.

Ты опорой считаешь меня,
Ты с надеждой поддерживаешь меня.

Только в деле, тебя достойном,
Ты, отец мой, узнаешь меня.
Что же могу я, народ родной?
Состраданье к тебе — со мной.
Но неужто, скорбя и вздыхая,
Свой отыщет душа покой?
Пусть я буду в чужом краю —
В сердце любящем затаю
Языка родимого звуки...
Поддержите меня в пути,
Чтобы смог я вам принести
Свет учениями свет науки!

Жомарт: Человек, овладевший науками, должен подобно солнцу «обогревать сердца (С.Т.) людей».

Я бы солнцем взошел над землей,
Озарив родные края.
Как смогу я бороться с тьмой,
Если светить не сумею я?!
Пусть сияние жарких лучей
Обогреет сердца людей!..
В темноте в небо казахов,
Карабкаясь, поднимусь, стану солнцем!
Мстя темноте и невежеству,
Кем я стану, если не буду солнцем?
Вперёд, товарищи, ради светлого будущего трудового народа!
уходят со сцены...

1-жүргізуші: Үміт үзбей тірліктен көп көрінген
Жиырма жеті жасында өтті өмірден.
Жас ғұмырын арнаған өз халқына
Тастап кетті мол мұра ол артына!

2-жүргізуші: Серік еткен өзіне қайран жырды
Сұлтанмахмұт тағдыры ойландырды.
Жастайынан жабысқан қу жөтелі
Бірте-бірте күшейіп айландырды.

1-жүргізуші: Қысқа өмірін білім іздеп, арман қуып, аурумен арпалыста өткізген ақын
1920 жылы 21 мамырда дүние салады. Өмірден жұлдыздай ағып өткен өте
дарынды, классик ақын Сұлтанмахмұт Торайғыров артына өшпестей мол мұра
қалдырып кетті.

2-жүргізуші: Ұлты үшін маңдайдан тер төккен,
Еңбегімен айтулы ардақталған.
Жазған «Алаш ұранын» шын жүректен
Сұлтанмахмұт ақынмен ел мақтанған!-дей келе әр жас ұрпақ Сұлтанмахмұт есімін
ешқашан ұмытпай, ұрпақтан-ұрпаққа жеткізе білсін.

ағылшынша

Аида – мұғалім рөлі + 3-4 білім алушы (2 –сынып білім алушылары)

1-жүргізуші: Ұлт көсемінің мұраттары мен асқар мақсаттары, күрескерлік келбеті мен
қымбат мұралары. Ол бүгінгі қоғам үшін ауадай қажет, келер ұрпақ үшін

таптырмас қазына.

2-жүргізуші: Сұлтанмахмұт жырлары жылдан жылға, ғасырдан ғасырға жалғаса бермек!

1-жүргізуші: Сұлтанмахмұт алдымен өзінің ана тілін қадірледі, соның барлық ерекше қасиеттерін танып білді.

«Сүйемін туған тілді, анам тілін,

Бесікте жатқанымда-ақ берген білім.

Шыр етіп жерге түскен минутымнан,

Құлағымға сіңірген таныс үнін», - деп, халқының асыл мұрасын бойына сіңіріп, жақсылығын мақтан етті.

2-жүргізуші: Қазақ тілім-өз тілім, ана тілім,

Абай, Мұхтар сөйлеген дана тілім.

Қастерлейді ұл-қызың мәңгі сені

Болашағым, бақытым, дара тілім.

Ән «Жаса, Қазағым» + «Айгөлек» тобы

**Нұрхат, Іңкәр,
Эльдар**

Жастарының жалыны бар,

Қарттарының қадірі бар,

Жақсылыққа жаны құмар,

Жаса қазағым!

Тарихының тамыры бар,

Дәстүрінің тәлімі бар,

Сақ пен ғұнның сарыны бар,

Жаса қазағым!

Қайырмасы:

Жаса, жаса қазақ тілім!

Жаса, жаса ғажап дінім!

Баянды боп, азат күнің,

Бағың таймасын!

Жаса, жаса рухты халқым!

Жаса, жаса құтты салтым!

Айдан асып мықты даңқың,

Жаның жайнасын

1-жүргізуші: Адам деген ардақты атын асқақтатып ұстаған

Сұлтанмахмұт көрінеді ақ періште құс маған!

Қыршынынан қиылса да тағдырына мойымай

Өмір сүрген рухани азығына тойып-ай... дей отырып бүгінгі

«Тілдер айлығы» шеңберінде Сұлтанмахмұт Торайғыровтың 125 жылдығына арналған

«Жалындап өткен жас ғұмыр» атты қорытынды әдеби кеш өз мәресіне жетті.

2-жүргізуші: Көңіл қойып тыңдағандарыңызға көп рахмет!

«Рухани жаңғыру тетігі – тіл» - тілдер мерекесіне арналған кеш

Домбыраның, музыка үні естіліп тұр.

Жүргізушілер:

Болатбек Айгерім

Файст Алина

Хасенова Анар

Жүргізуші: Айгерім

Армысыздар, құрметті ұстаздар және білім алушылар. 22 қыркүйек халықаралық тілдер мерекесіне арналған «Рухани жаңғыру тетігі – тіл» атты мерекелік кешіне қош келдіңіздер!

Ведущий: Алина

Здравствуйте, уважаемые гости. Здравствуйте, все те, кто пришел на наш праздник. Мы рады приветствовать вас в нашем уютном зале. Праздник, посвященный Дню языков народов Казахстана, разрешите считать открытым.

Ведущий: Анар

Good afternoon dear guests teachers and pupils

Good afternoon everybody.

We are very glad to see you here.

Today is the day of languages. Let's start.

Жүргізуші: Айгерім

Бұл жанды тіл – менің азат тілім,

Жадымда талмай самғар қанат тілім.

Жыры - қуат, сөзі – ана уызындай,

Бірге: Жасай бер, Ана тілім – Қазақ тілім!

Қазақстан Республикасының әнұраны орындалады!!!

(Гимн)

Ведущий: Алина

Слово для поздравления предоставляется директору нашей школы Умирбаеву Нуридону Марьяковичу.

(слово директора)

Жүргізуші: Айгерім

Ұлттық сананы қалыптастыру жолында тілдің атқарар рөлі өте маңызды. Ұлттық код ол - ұлттық тіл, діл, мәдениет, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, тәрбие, тарих және Отаны мен оның шекарасы. Осының бәрі бірігіп ұлттық болмысты қалыптастырады делінген Елбасының «Рухани жаңғыру» бағдарламасында.

Ведущий:

22 сентября – это не только день языков народов Казахстана, но также это день культуры, искусства, поэтому сегодня мы хотим показать как знания языков, так и культуру разных народов. На празднике будут звучать стихотворения, песни, будут исполнены танцы.

Ведущий: Анар

Today we have the guests. We hope that it will be interesting for you.

Жүргізуші: Айгерім

«Ұлтқа тілінен қымбат нәрсе болмақ емес, бір ұлттың тілінде сол ұлттың сыры, тарихы, тұрмыс-тіршілігі мінезі айқын көрініп тұрады», - деп Мағжан Жұмабаев атамыз айтқандай тіл барлық ұлттың дүниетанымын көрсете алады.

Құрметті көрермен қауым, біз сіздердің назарларыңызға ұлттар фестивалін ұсыныамыз. Фестивалда оқушылар әр ұлттың әнін орындайды.

Ведущий: Алина

А сейчас мы приглашаем на сцену представителей разных наций, проживающих на территории нашей огромной и многонациональной Родины.

(выход участников праздника под музыку)

Казахи (музыка)

Русские (музыка)

Итальянцы (музыка)

Корейцы (музыка)

Румыны (музыка)

Французы(музыка)

Арабы (музыка)

Африканцы (музыка)

Ведущие У каждого народа есть свой язык, культура, свои писатели, поэты. Каждая нация гордится своей культурой, которая прежде всего выражается в стихах и песнях народа.

Жүргізуші: Айгерім

Қазақ тілі - Қазақстан Республикасының мемлекетік тілі. Қазақ тілі – түркі тілдерінің ішінде сөздік қоры мол, әлемдегі ең таза тілдердің бірі. Қазақ бар жерде оның тілі де бар. Ол мәңгі алаулап жанып тұрмақ.

Қазақ ұлтының ән шашуын қарсы алыңыздар!

Песня «Атамекен»

Ведущий: Алина

Знание языков необходимо как воздух и вода. Изучение языков требует серьезного и ответственного отношения. Для дальнейшего процветания и развития нашего государства знание трех языков казахского, русского и английского обязательно.

Вашему вниманию мы предлагаем послушать стихотворения Александра Пушкина на казахском, русском и английском языках.

(чтение стихов)

Жүргізуші: Айгерім

Қыздар, тіл туралы әлемде сан қилы қызық ақпараттар бар білесіңдер ме?
Шығыс ғұламасы Әл-Фараби 70-ке жуық тілді меңгерген. Ал, Ұлы Абай орыс-қазақ тілдерімен қатар парсы, араб тілдерін меңгерген. Орыс тілін меңгерген.

Ведущий: Алина

Мой Казахстан! Богатая земля!
Щедра ты недрами, озерами, хлебами.
Но именно богата та страна,
Что славится своими сыновьями.
Пусть говорим на разных языках
На разных языках поем мы песни
Но славим в них тебя, Мой Казахстан,
Объединивший все народы вместе!

(Русская народная песня Березка)

Жүргізуші: Анара **Italian** is a Romance language. Italian is by most measures, together with the Sardinian language, the closest language to Vulgar Latin of the Romance languages.

(Итальянцы- Мама Мария)

(1-сынып білім алушылары өлең шумақтары)

Жүргізуші: Айгерім

Корей тілі туыстық тегі жөнінен ешқандай тілдік топқа қосылмайды. Грамматикалық құрылысы жағынан жалғамалы тіл. Корей жазуы Қытай иероглифтерінен шыққан.

Назарларыңызға корей халқының Сухалий әні

(Корейцы-Сухалий)

Жүргізуші Анар: Romanian is a Romance language having much in common with languages such as French, Italian, Spanish and Portuguese.

(Румыны Нумоней)

Жүргізуші: Алина

Величайшее богатство каждого народа – его язык! Тысячелетиями накапливаются и вечно живут в слове несметные сокровища человеческой мысли и опыта.

(Французы- Танго)

Жүргізуші: Айгерім

Араб тілі қолданылу жағынан әлем бойынша бесінші орында тұр. Араб тілі 26 елде ресми түрде мемлекеттік тіл деп танылған. Әдеби араб тілі – жалғыз. Ендеше сіздердің назарларыңызға араб тілінде ән орындалады.

«Хей-Ли-Ли» араб әні

Жүргізуші: Анара **The Language of Africa** are divided into 5 major language families:

- Afro-asiatic languages are spread
- Austronesian languages are spoken in Madagascar.
- Indo-European languages
- Niger–Congo languages
- Nilo-Saharan languages

(Африканцы-Хафан-На-На)

Финал «Жаса, Қазақ»

Жүргізуші: Айгерім

Ана тілі - әр адамның өз ұлтының жан дүниесі мен мәдениетінен ғасырлар бойы жиған рухани азығынан нәр алатын кіндік тамыры. Ол тамыр ғасырдан-ғасырға жалғасын тауып кете береді. Осымен біздің тіл мерекесіне арналған мерекелік кешіміз аяқталды. Келесі кездескенше қош сау болыңыздар!!!

Жүргізуші: Алина

Хотим завершить нашу программу словами президента Н. А. Назарбаева: «Для народа нет лучше и дороже, чем родной язык, который острый, как алмаз, чуткий, как парящий орел, мягкий, как свинец, и оружие, и щит - древний и вечно молодой».

Жүргізуші: Анара

As said Cesar Chavez **Our language is the reflection of ourselves**. A language is an exact reflection of the character and growth of its speakers. See you next concerts. Thank you, goodbye!

*Алматы облысы, Талдықорған қаласы
«Дарынды балаларға арналған үш тілде
оқытатын №20 арнаулы лицейі» КММ*

**«Тіл тұнық ойдың кәусары» атты мектепішілік полиглот зияткерлік ойыны
(8-9 сыныптар арасында)**

Мақсаты:

1. Үш тілді қазақ, орыс, ағылшын тілдерін жетік меңгерген дарынды білім алушыларды анықтау және қолдау.

2. Қазақстандық патриотизмді нығайту, тілдік мәдениетті тәрбиелеу, өзге халықтардың тілі мен мәдениетін құрметтеуді қалыптастыру.

Міндеттері: Өтілген оқу материалдарын ойын және жарыс арқылы бейресми түрде қайталау.

Коммуникативтілік – Үштілде сөйлеу қабілеттілігін ұштау (қазақ, орыс және ағылшын тілдері), білім алушылардың сөйлеу дағдыларының деңгейін жоғарылату.

Дамытушылық – ауызша сөйлеу, есте сақтау қабілеттерін, тілдік біліктіліктерін, зейінін және дүниетанымын дамыту.

Тәрбиелілік – топта жұмыс істеу мәдениетін қалыптастыру, достық қарым-қатынасқа тәрбиелеу.

Іс-шара барысы

Кіріспе

1-жүргізуші: -Қайырлы күн! Қош келдіңіздер! Тіл, сөз дегеніміз - ата - бабамыздан келе жатқан ел дәстүрі. Бұл дипломатиялық құрал халықтың бүкіл сана - парасатын, биіктігі мен тереңдігін паш ететін үлкен өнер. Тіл - адамдар арасындағы қасиетті қатынас құралы. Тілсіз қоғам жоқ. Бұл екі нәрсе бір - бірінсіз өмір сүрмейді. Қай халықтың болса да басынан өткендері, қилы кезеңдері, өз ана тілі арқылы бір - біріне жалғасқан.

2-жүргізуші: -Good morning, pupils and teachers, guests! Welcome to our intellectual show! We are glad to see you we hope that you'll enjoy today game.

1-жүргізуші: -Добрый день, гости нашего интеллектуального шоу! Мы рады видеть вас и надеемся, что вам понравится наша игра.

1-жүргізуші: - Бүгінде әлем **Төртінші өнеркәсіптік революция** дәуіріне, технологиялық, экономикалық және әлеуметтік салалардағы **терең және қарқынды өзгерістер кезеңіне** қадам басып келеді.

2-жүргізуші:

Как сказал наш президент Н.Назарбаева «-Будущее казахстанцев – за свободным владением казахским, русским и английским языками.»

Идеалом нашего общества должен стать казахстанец, знающий свою историю, язык, культуру, при этом современный, владеющий иностранными языками, имеющий **передовые и глобальные взгляды**.

1-жүргізуші:- As a result, all our graduates will master three languages at the level necessary for life and work in the country and in the global world.

2-жүргізуші: Қазақ жерінде 100-ден аса ұлт пен ұлыстар тұрып жатыр. Қаншама жыл бойы тату-тәтті, бірлік пен достықта тұрып жатқан елдің тілі достық тілі деп аталады.

1-жүргізуші:-Для человека знающего языки, не существует границ, и он может проходить через них без всяких трудностей.

2-жүргізуші: -Қазіргі заман талабына сай көп тілді білу, меңгеру- замануи қажеттілік. Әсіресе, үш тілді білу келешегіміздің жарқын болуының кепілі. Тек қазақ жұрты ғана емес, барша қазақстандықтар осы үш тілді өзара ұштастырып, өз орнымен қолдана білулері қажет.

«2008 - жыл тілдер жылы» болып жариялануына орай бүгін сіздермен тілдер жайлы айтпақпыз.

Ойынымыз бірнеше кезеңнен тұрады.

Ойын шарттарымен таныс болыңыздар.

1 кезең «Өзіңді таныстыр»

2 кезең «Мақал-мәтелдер»

3 кезең « Полиглот»

4 кезең «Рөлдік ойын»

5 кезең «Своя игра»

6 кезең «Шығарма»

Алдымен біздің зияткерлік ойынымыздың әділқазы алқаларымен таныс болыңыздар:

- 1.
- 2.
- 3.

1-жүргізуші:

Бүгінгі ойынға қатысушыларды қошеметпен ортаға шақырайық

8 «а» - Сапарбекова Аруна

8 «б» - Турарбек Даурен

9 «а» - Нұрланұлы Нұрбек

9 «б» - Орынбай Аружан

10 «а» - Қанатұлы Даулет

10 «б» - Туғанбай Айжан

Құрметті қатысушылар алдарыңызда жатқан парақшаларды алып, берілген сандар бойынша кезекпен шығасыздар.

2-жүргізуші:

1- кезең: «Өзіңді таныстыр» деп аталады.

-Первый тур каждый участник должен рассказать на трех языках о себе в течение 3 минут

1-жүргізуші:

2-кезең-The second round «Proverbs» кезеңі деп аталады

-Look at the screen you should listen a proverb. Your task is to translate and explain the meaning

2-жүргізуші:

3-кезең: Әр қатысушы таңдап алған парақшада үш тақырып беріледі. Сол тақырыпқа сай қазақ, ағылшын, орыс тілінде ауызша өз ойларын айтады. Дайындыққа берілетін уақыт- 3 минут.

8-сынып

1. My town
2. Бессіке салу
3. Моя страна-мое богатство
1. Reading in my life
2. «Туғанжер» бағдарламасының мәні
3. Иностранный язык в моей жизни

9-сынып

- 1.The role of internet in our life
2. Идея проекта «100 новых лиц Казахстана»
- 3.Тұсаукесер
1. Sport in our life
2. Астана-арман қала
3. Идеальный человек в моей жизни
1. Foreign language in our life
2. Мәңгілік Ел» ұлттық идеясының құндылықтары және мәні.
3. Быть патриотом для меня..

10 класс

1. Global warming
- 2.«Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру»
- 3.Эволюционное а не революционное развитие казахстана
1. Myfutureprofession
2. Беташар
3. Влияние интернета на подростков

1-жүргізуші:

4-кезең - «Полиглот» деп аталады. Вы сейчас должны выбрать карточки и разделить на 2 группы. На партах находятся ноутбуки с мультфильмами.

2-жүргізуші: Әр топқа бейнефильмнен, мультфильмдерден үзінді беріледі. Сол бейнефильмге дыбыс беру қажет. Яғни, әр топ үш тілді қолдана отырып

бейнефильмге жан бітіреді. Кейіпкерлерін сөйлетеді. Қандай тақырыпта сөйлетесіздер, қай тілді көбірек қолданасыздар- сіздердің қалауларыңызда. Бірақ шарт сол- қазақ, орыс және ағылшын тілі қатар қолданылу қажет. Дайындыққа ... уақыт беріледі. Іске сәт!

1-жүргізуші:

5-кезең «Своя игра.» Внимание на экран. Вы выбираете темы и баллы, если вы не ответите, другие участниуй смогут дать ответ и заработать баллы.

1-жүргізуші: Әділқазы алқалары сараптама жүргізгенше, 8 «а» сынып білім алушысы Нурайдың орындауында әнді қабыл алыңыздар.

2-жүргізуші: - Любой язык удивительный, интересный, увлекательный и совсем не скучный. Ведь человек, знающий только один язык, уже не является конкурентом на мировой сцене, на которой вы должны будете достойно представлять свое государство, свой народ.

1-жүргізуші: - Бәсекеге қабілетті болу үшін Елбасымыз айтқандай көп тілді меңгеруіміз қажет. Қазір бізге көп тілді меңгеру үшін қаншама мүмкіндік беріліп отыр. Елімізді болашақта дамыған елдің қатарында көру үшін біз бәріміз қазір бірнеше тілді білуіміз қажет. Ендеше болашағымыз өз қолымызда.

Сөз кезегі әділқазылар алқасына беріледі.

Осымен бүгінгі зияткерлік ойынымыз өз мәресіне жетті. Келесі кездескенше сау болыңыздар!!!

«Тілдер патшалығы» атты кеш

Сыныбы: 5 – 9

Күні: 17. 09. 2018

Тақырыбы: «Тілдер патшалығы»

Ұйымдастырушы : Г. Убайда

Мақсаты: Білім алушылардың білімін, ой ұшқырлығын, зияткерлік мүмкіндіктерін дамыту. Білім алушылардың қабілеттерін ашу, олардың қазақ, орыс, ағылшын тілдеріне деген қызығушылықтарын ояту, тіл үйренуге деген ықыластарын туғызу. Балалардың сөздік қорлары мен тіл байлығын дамыту. Ана тілі мен өзге тілдерді құрмет тұтуға, достыққа тәрбиелеу. «Үштұғырлы тіл» саясатын насихаттау.

Сабақтың барысы:

Жүргізуші:

О, Адамдар, қадіріне жетіндер,
Ана тілім – анаң, сыйлап өтіндер.
Әркімнің туған тілі – туған шеше,
Оған бала міндетті сан мың есе.

Армысыздар, құрметті ұстаздар, білім алушылар, ата – аналар!

Елбасымыз Н.Әбішұлы Қазақстан халқына жолдауында: «Қазақстан халқы бүкіл әлемде үш тілді пайдаланатын жоғары білімді ел ретінде танылуға тиіс. Бұлар қазақ тілі – мемлекеттік тіл, орыс тілі – ұлтаралық қатынас тілі және ағылшын тілі жаһандық экономикаға ойдағыдай кірігу тілі», - деген болатын. Елбасы көргендік танытып, алдымызға үш тілді білу қажеттігін қойып отыр. Әсіресе, өскелең ұрпақтың, жастар алдында бірнеше тіл білу міндетті тұр. Адамды мұратқа жеткізетін ана тілі мен ата дәстүрі. Ендеше, тілге қандай құрмет көрсетсек те лайық. Бүгінгі «Тілдер патшалығы» атты кешімізге қош келдіңіздер! Добро пожаловать на мероприятие «Королевство языков»! Welcome to the celebration «Kingdom of languages»!

Ендеше, «Тілдер патшалығы» кешіне қатысушы білім алушыларымызды ортаға шақырайық.

- Балалар, біз сендермен бірге қай елде тұрамыз?

- Қазақстанда.

- Иә, дұрыс айтасындар, балалар. Біз сендермен бірге Еуразияның орталығы – Қазақстанда тұрамыз. Міне, біздің еліміз – Үш тілдің патшалығы болып табылады. Бұл бейбітшілік пен достықтың сиқырлы елі.

Мы с вами живем в центре Евразии – Казахстане. Это и есть Королевство трех языков. Это волшебная страна мира и дружбы.

Біздің патшалықта мынадай бұйрық жарыққа шықты:

В нашем королевстве вышел такой приказ, послушаем:

1 – тілмаш: «Бәріңе! Бәріңе! Бәріңе! Кішкентайлардан бастап үлкендерге дейін, қалалар мен ауылдарда үш тілде (қазақша, орысша, ағылшынша) сөйлеп үйренеміз.

2 – тілмаш: «Всем! Всем! Всем! От мала до велика, в городах и селах научиться разговаривать на трех языках (казахском, русском, английском)».

3- тілмаш: «Everybody! The young and the old in the cities and villages should learn three languages- Kazakh, Russian, English!»

Жүргізуші: Ендеше, балалар, ортаға Тілдер патшалығының Патшайымын шақырайық. Тогда пригласим Королеву королевства языков. (Патшайым ортаға шығады)

Патшайым: (Ұлбосын)

Сәлеметсіңдер ме, балалар! Мен сонау алыстан №146 негізгі мектепке ат басын тіредім. Патшалығымыздың ішінен сіздің мектептеріңіз тіл үйренуден жақсы нәтиже көрсетіп жүр екен. Менің көмекшім жарлығымның орындалуын тексеріп көреді. Кәне, көмекшім, баста!

Көмекші: (Нұрсұлтан)

Олай болса, балалар, кімнің қандай өнері бар?

«Балалар сәлемі» (Балалар үш тілде өлең оқиды)

1. Нұрайым

Ана тілің біліп қой,
Еркіндігін, теңдігін.
Ана тілің біліп қой,
Мақтанышың, елдігің.
Ана тілің - арың бұл,
Ұятың боп тұр бетте.
Өзге тілдің бәрін біл,
Өз тіліңді құрметте!

2. Нұрлыайым

Ана тілім - ұраным,
Ана тілім - құралым,
Ана тілім - болмаса,
Мықты болмас тұрағым.
Ана тілім - елдігім,
Ана тілім - ерлігім.
Ана тілім - болмаса,
Бүтінделмес кемдігім.

3. Бекарыс

Я - казах, в степи рожден,
Знойным солнцем опалён.
Встречаю новую зарю,
Как беркут, гордый, опалён.

Под щедрым солнцем, золотым,
Под ясным небом голубым.
Мой флаг и герб себя вобрали,
Весь мир степной родные дали.

4. Сағындық

We learned our ABC's
And counting 1, 2, 3's
And now we know all these,
The kindergarten class.
And we learned how to share.
And we learned how to care.
Just ask us if you dare,
The kindergarten class

II. «Рәміздерім - мақтанышым» Әр елдің мемлекеттік рәміздері туралы айту.
Жүргізуші: Әр адам өз халқын, өз Отанын, өз мемлекетін құрметтеуге, мақтаныш тұтуға міндетті. Оны сезінуге мемлекеттік рәміздер көмектеседі. Рәміздер - бір мемлекетті басқа мемлекеттен айырып тұратын белгілер. Ал осы үш тіл патшалығының рәміздері жайлы не білесіңдер?
ҚР мемлекеттік туы мен гербінде не бейнеленген? Кім сипаттап береді.

Наргиз

1. Бұл - ҚР мемлекеттік туы. Тудың түсі аспан түстес көгілдір. Туда күн, қыран, ою бейнеленген. Күн, арай, қыран және ою-өрнек - алтын түсті. Тудың көгілдір түсі ашық аспан мен тыныштықтың белгісін көрсетеді. Тудың ортасында бейнеленген күн - өмір сүрудің белгісі. Қыран құс – егемендіктің белгісі. Ою-өрнек - қазақ халқының мәдениетінің көрінісі. Тудың авторы суретші Шәкен Ниязбеков.

Анел

2. Это - герб республики Казакстан. Шанырак - часть юрты, это символ семейного благополучия, мира, спокойствия. Тундык- зернистое отверстие юрты-яркое солнце на фоне мирного голубого неба . Уыки - купольные опоры. Они изображены в виде лучей солнца -источника тепла и жизни. Кульдреуши - символизируют единство трех жузов. Тулпары – мифические кони, означают бесстрашие льва, силу быка хитрость и находчивость лисы в борьбе против врагов. Золотые крылья тулпара напоминают снопы золотых колосьев являющихся признаком труд, изобилия, благополучия. Звезда- наши сердца и объятия открыты всем пяти континентам. Внизу надпись « КАЗАХСТАН». Голубой - цвет небо едино для всех народов мира. Авторы Жандарбек Малибеков и Шота Валиханов.

Саламат

3. ҚР Президентінің 2006 жылғы 7 қаңтарында Әнұранның мәтіні бекітілді. Сөзін жазғандар: Жүмекен Нәжімеденов, Нұрсұлтан Назарбаев.

Музыкасын жазған Шәмші Қалдаяқов. Әнұранның әуенінен Отанға деген сүйіспеншілік аңғарылса, сөзінен жан-дүниемізді танытар ұлттық қасиетіміз жақсы көрініс тапқан. Мемлекеттер басшыларының ресми кездесулері, салтанатты жиындар Әнұранның орындалумен ашылады.

Әнұран айту.

Патшайым:

Жарайсындар, балалар! Мен сендерге сыйлық әкелдім. Ол – «Білім кілті» қане, көмекшім, білім кілті салынған қорабымды беріп жіберші?

Жүргізуші: Ой, Патшайым, кілт орнында жоқ, білім кілті жоғалды. Бұл кімнің ісі екен?

Патшайым: Бұл кілтті ұрлаған кім екенін ішім сезіп тұр. Жақында Дымбілместің елді дүрліктіріп жүргенін естігенмін. Ақыры бізге жеткен екен ғой.

Жүргізуші: Патшайым мен Дымбілмес тікелей эфирде. Тыңдайық! (Экраннан Дымбілмес көрінеді.)

Дымбілмес: «Патшайым және балалар! Сендердің жоғалған кілттерің менде.

«Білім кілтін» алып, одан әрі білімдерінді шыңдайын деп отырсындар ғой, бірақ былай болмайды. Мен ол кілтті сендерге ешқашан бермеймін.

Ж-о-о-о-қ! Егер сендер өте білімді, үш тілге жетік болсаңдар сендерді уысыма қалай түсірем? Сендер менен қашып, шетелге асып кетесіңдер ғой! Мен болашақта балалардың білімді болғандарын қаламаймын. Ал, ендеше, батылдарың жетсе алып көріңдер!» - деп мысқылдап күледі. (ха-ха-ха)

Патшайым: Қорықпаңдар, балалар! Бұл кедергіден құтылудың амалын табуға болады. «Білім кілтінің» екіншісі біреуі біле бермейтін қасиеті бар. Бұл кілт кім білімді, соның қолына өзі еш кедергісіз келетін болады. Бұған Дымбілмес те кедергі бола алмайды.

Жүргізуші: Ендеше, «білім кілтін» Дымбілместің қолынан алу үшін үш тілді үйренуді жалғастырайық! Балалар, «Мақал-сөздің көркі» дегендей, осы үш тілде мақал-мәтел білесіңдер ме?

4. «**Мақал- сөздің көркі**» (Мағыналас мақал-мәтелдерді үш тілде айту)

1. Ештен кеш жақсы.

Лучше поздно, чем никогда.

Better late, than never.

2. Жүз сомың болғанша, жүз досың болсын.

Не имен сто рублей, а имен сто друзей.

Having friends is better than having money.

3. Еңбексіз өнбек жоқ.

Без труда нет плода.

No rains, no gains.

4. Қанағат қарын тойғызар.

Хорошенького помаленьку.

Enough is as good as a feast.

5. «Ұйқас тауып, тіл үйрен!».

Жүргізуші: Ал, балалар, енді мына сөздерге қазақша, орысша ұйқас тауып көріндерші!

1. Үйірме – кружок,
Секіру – прыжок.
2. Бала – мальчик,
Саусақ – пальчик.
3. Сладкий – тәтті,
Твёрдый – қатты.

Жүргізуші:

Енді, мен сендерге жұмбақ жасырамын. Жұмбақтың шешуін үш тілде айтып бересіндер.

1. Үш тілі бар,
Тықылдаған үні бар. (сағат – часы – clock)
 2. Таңмен көзін ашады,
Әлемге нұрын шашады. (күн – солнце – sun)
 3. Су мен кірді ашады,
Өзі судан қашады. (сабын – мыло – soap)
5. «**Өнерлі өрге жүзер**». (Балалардың өнері)

Қазақ биі, орыс биі, ағылшын биі.

Жүргізуші: Патшайым, қораптың ішінде бір нәрсе жылт – жылт етеді. Кәне, ашып көрейкші! Ой, Патшайым, қорап ішінде «Білім кілті» тұр. «Білім кілті» Дымбілместің қолынан қалай келген?

Патшайым: Міне, балалар, мен сендерге айтып едім ғой, «Білім кілті» білімдінің қолына өзі – ақ келеді деп. «Білім кілті» сендерді адаспай тапқан екен. (Есік қағылады).

Жүргізуші: Біреу есік қағып тұрған сияқты, есікті ашайын! М – м – м – м, Дымбілмес, сізді мұнда кім шақырып еді? Балаларға тағы да қиянат жасамақшысыз ба?

Дымбілмес: Жоқ, менің балалар мен патшайымға айтар сөзім бар. Балалар, сендер үш тілге де жүйрік екенсіңдер. Сондықтан «Білім кілті» менің қолымда ұзақ тұра алмады. Мен кілтті бекер ұрлап алған екенмін. Ай, ақмақ басым – ай! Барлығыңнан кешірім сұраймын. Балалардың үш тілге жетік екеніне көзім жетті. Енді мұндай жамандық жасамаймын. Мені кешіресіз бе, патшайым?

Патшайым: Алдымен, мұны балалардан сұрайық. Балалар, Дымбілместі кешіресіңдер ме?

Балалар: Иә, кешіреміз!

Патшайым: Балалар кешірсе, менде кешіремін сені. Тек енді адамдарға ешқашан жамандық жасамаймын деп уәде бер!

Дымбілмес: Иә, патшайым, иә, балалар, мен енді ешкімге қиянат жасамаймын. Мен елімізде бейбітшілік пен білімді ұрпақ көп болсын деп тілеймін! Сау болыңдар, балалар!

Патшайым: Міне, балалар, енді «Білім кілті» сендердікі! Осы кілттің атына сай білімді де тілге жүйрік болындар! Әлі де алатын асуларыңыз алда. Сол асулардан сүрінбей өтіңдер дегім келеді.

Жүргізуші: Рахмет, патшайым, айтқаныңыз келсін! Ендеше, Ақыл көпке жеткізер, Өнер көкке жеткізер, - деп бүгінгі кешімізді аяқтаймыз. Барлық қатысушы балаларға рахметімізді айтамыз. Благодарим всех детей за участие!

*Қызылорда облысы
Қазалы ауданы
№ 259 негізгі мектеп*

«Ана тілім – ардағым» атты кеш

Тақырыбы: Ана тілім – ардағым/ My mother tongue

Сыныбы: 6-7 сыныптар

Мақсаты: Білім алушылардың патриоттық сезімін ояту, тілге деген құрметін арттыру.

Көрнекіліктер: Шарлар, қабырға газеттері, қанатты сөздер.

Кештің барысы:

I - жүргізуші: Қайырлы күн, құрметті білім алушылар, қонақтар, мұғалімдер! Бүгінгі біздің «Ана тілім - ардағым» - «My mother tongue» атты мерекелік кешімізге қош келдіңіздер.

II - жүргізуші: Тіл қай ұлттың болмасын тарихы мен тағдыры, тәлімі мен тәрбиесінің негізі қатынас құралы. Тіл болмаса сөз болмайды. Сөз болмаса адамзаттың тірлігінде мән-маңызы болмайтыны белгілі. Демек, тілдің орны ерекше. Міне, осы орайда ана тіліміз жайлы терең ойлау әрқайсысымыз үшін парыз. Жыл өткен сайын ана тіліміздің мәртебесі өсіп, абыройы арта түсуде. Тіл – халықтың жаны. Тілі құрыса, халқы да жер бетінен жоғалады.

1 – білім алушы: О, туған ана тілім! Тас бұлақтың тұнығы да сенде, ана сүтінің жұғымы да сенде, райхан гүлдің жұпары да сенде, сахара даланың жазықтығы да сенде!

Ана тілің арың бұл
Ұятың боп тұр бетте.
Өзге тілдің бәрін біл
Өз тіліңді құрметте!

2 – білім алушы: Тіл – ұлттың жан дүниесі. Расында қазақ халқының басында талай қиын нәубет, зұлматтың қайғылы күндерінің болғаны тарихтан белгілі. Сондай ауыр сәттерде, сын сағаттарда атамекен қонысын тастап босқан халықтың өзімен бірге алып жүрген байлығы ана сүтімен санасына дарыған ана тілі ғана.

4 – білім алушы: Сүйемін туған тілді анам тілін,
Бесікте жатқанымда – ақ берген білім.
Шыр етіп жерге түскен митнұтымнан,
Құлағыма сіңірген таныс үнім.

5 – білім алушы: Тіл саясатын жүргізуді мемлекеттік реттеу қажеттігі Қазақстандық тіл қоғамдастық мүшелері арасында түсіністік орнату мен бұл бағытта белсенді әрекет ету мақсатынан туындайды. Бұл орайда басты міндет – қазіргі күнде қалыптасып отырған тілдік ахуалды нығайту үшін саналы, мақсатты жұмыстар жүргізу. Қазақстанда тұратын өзге халықтардың ана тілін оқып үйрену ісіне мемлекетпен қоғам тарапынан жан-жақты қолдау көмек көрсетіліп келеді. Бұл мақсатта республикалық бюджеттен жүйелі түрде қаржы бөлініп тұрады.

6 – білім алушы: Қазір көптеген жастар ана тілін дұрыс білмейді. Ауылдық жерде жақсы, қалалық жерде тіл құнарлығы сұйыла түскен. Қазақ тілінің жанашыры болған сатирик ақын Шона Смаханұлының бір шумақ өлеңінде осындай жағдайды сипаттайды.

Қазіргінің баласы:

«Көп білем», деп көкіді.

Әкесінің жазғанын,

Аудармадан оқиды.

7 – білім алушы: Ана тілің – асылың, оны білмегенің – масылың.

8 – білім алушы: Ана тілін ұмытқан адам өз халқының өткенінен де, болашағынан да қол үзеді.

9 – білім алушы: Тіл қай ұлтта, қай жерде болса да қастерлі, құдіретті. Ол әрбір ана сүтімен еніп қалыптасады. Тіл байлығы әрбір елдің ұлттық мақтанышы. Ол атадан балаға мирас болып қалып отыратын баға жетпес мұра. Демек, әр адам ана тілін көзінің қарашығындай қорғауға, оның орынсыз шұбарлануының қандай болса да, қарсы тұруы тиіс.

Ана тілі – ең басты байлығымыз. Ана тілі – ең ұлы және тамаша тіл. Менің ана тілім – қазақ тілі. Қазақ тілі – мемлекеттік тіл.

10 – білім алушы: Ұлттың тілі – сол ұлттың жаны, жан дүниесі. Ол жүректі соқтырып тұрған қан тамыры сияқты. Егерде қан тамыры жабылып қалса, жүрек те соғуын тоқтатпай ма.

11 – білім алушы: Ғұндардағы, сақтардағы,

Ақ сүтін берген арман тіл.

Атқандағы, шапқандағы,

Қаңсырап аман қалған тіл,

Өрт шалған тудай жаралы тілім,

Желбіреп желмен шабудың

Қақ жарып шығып дала түнін

Жусан мен қымыз аңқыдың.

12 – білім алушы: Тіл жүректің айтқанына көнсе, жалған шықпайды.

Ақылмен ойлап білген сөз,

Бойына жұқпас сырғанар.

Ынталы жүрек сезген сөз,

Бар тамырды қуалап.

13 – білім алушы: Жаурасам да, тоңсам да,

Осы тілде сайрап ем.

Мылқау болып қалса да,

Осы тілде ойлар ем.

II - жүргізуші: Қазақ тілі – өзінің даласындай кең, жайдары да, жалпақ тіл. «Қазақ» сөзі қашанда даланың қоңыр желіндей аңқылдап, еркін есіп тұрады. Қазақ тілінің биязы мақымы домбыраның күмбір қаққан сазындай, асқан әуездігілі – шырқап салар әндей. Туған тіл біздің бірінші бақытымыз, бірінші ырысымыз, біз сондықтан «Ана тіліміз» дейміз. Қазақтар «ана тілі» деп ерекше құрметтейді. Басқа тілді білу әрине мақтаныш. Әйтсе де, өз ана тілін аяқ асты етуге болмайды.

15 – білім алушы: Адам көңілден озады, тілден жазады.

16 – білім алушы: Ана тілі – бәріміздің анамыз,

Өйткені ол – ұлтымыздың анасы.

17 – білім алушы: Ана тілің алпыс тілге татыйды.

18 – білім алушы: Тіл білім беру саласында Қазақстан Республикасында мемлекеттік тілде, ал ұлт топтары жинақы тұратын жерлерде солардың тілдерінде жұмыс істейтін мектепке дейінгі балалар ұйымдарын құру қамтамасыз етіледі.

19 – білім алушы: Адамның адамдық, ұлттық ең жоғары қасиеті – тіл өткірлігі мойымасын, тіл сұлулығы кемімесін.

20 – білім алушы: Қазақстан Республикасының азаматының ана тілін қолдануына, қарым-қатынас, тәрбие, оқу және шығармашылық тілін еркін таңдауына құқығы бар.

I - жүргізуші: Қазіргі таңда біздің елімізде мемлекеттік тіл – қазақ тілі, ресми тіл – орыс тілімен қатар халықаралық ағылшын тілі де қатар жүріп келеді.

1 – білім алушы: Мой верный друг! Мой враг коварный!

Мой царь! Мой раб! Родной язык!

Мои стихи – как дым алтарный!

Как вызов яростный – мой крик!

2 – білім алушы: Ты дал мечте безумной крылья,

Мечту ты путами обвил.

Меня спасал в часы бессилья

И сокрушал избытком сил.

3 – білім алушы: Уму и сердцу язык твой проводник,

Без него попадешь ты в тупик.

Язык твой – жизнь твоя, твои мечты,

Ты без него уже не ты.

4 – білім алушы: Язык твой как родная мать,

Которую не унижать нельзя, не оскорблять.

Его ты должен, друг, благодарить

За то, что правильно умеешь говорить.

5 – білім алушы: Родной язык – твоя душа, твой мир, твой луч,

Люби за то, что он могуч.

Язык твой – щит, твое общенье

Не допусти к нему пренебреженья.

6 – оқушы: Не дай повесить родному языку чужой ярлык.

Наследие твое – твоя земля и твой язык

И исказить его невеждам не давай,

Об этом ты, дружок, не забывай.

Хор «С чего начинается Родина?»

1 – білім алушы: The rain is raining all around,
It falls on field and tree.

It rains on the umbrellas here,
And on the ships at sea.

2 – білім алушы: The school has doors that open wide
And friendly teachers wait inside.

Hurry, hurry, let's go in,
For soon the lessons will begin.

3 – білім алушы: Books and pencils I will need,
When I start to write and read,

Lots to learn and lots to do
I like to go to school, don't you?

4 – білім алушы: The woods are lovely, dark and deep.
But I have promises to keep,

And miles to go before I sleep
And miles to go before I sleep.

5 – білім алушы: Many wonderful things to hear, to see,
Belong to you, belong to me!

The sun, the trees, the grass, the sky
The yellow moon that's passing by.

6 – білім алушы: The blowing winds, the birds that sing
Bright autumn woods, gay flowers of spring,

The cold long winter with snow so white,
The running rivers, the stars of night.

Chorus "My Bonnie lies over the ocean"

22 – білім алушы: Қазақ мектептерінде келешекте қай мамандыққа барам десе де, ең алдымен өзінің ана тілін, әдебиетін сүюі шарт. Сол сүюді орта мектеп табалдырығын аттаған соң да, мамандық, білім беретін жоғары мектепке ауысқанда да асыл қасиетіндей сақтауы керек.

23 – білім алушы: Әлем әдебиетіндегі әйгілі жүз кітапты елін еркін бар бояуымен төгілтіп түсіретін тіл қуатты тіл, қазақ тілі – сондай тіл.

24 – білім алушы: Туған тілім – бабам тілі – өз тілім,

Туған тілім – анам тілім - өз тілім.

Туған тілім – далам тілі – өз тілім.

Туған тілде сыры терең жаным бар,

Туған тілім тіл болудан қалса егер,

Жүрегімді суырып-ақ алыңдар.

II - жүргізуші: Осымен, құрметті қонақтар, бүгінгі біздің мерекелік концертіміз аяқталды. Көңіл бөліп тыңдағандарыңызға рахмет.

Хор «Анамның тілі»

Мазмұны

Кіріспе	3
1. Шағын жинақты мектеп жағдайында үш тілде оқытуды ұйымдастырудың ерекшеліктері	6
2. ШЖМ үш тілде оқытуды дамыту жағдайында сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар	70
Қорытынды	91
Әдебиеттер тізімі	93
Қосымша	94

Введение

Будущее любой страны формируется и определяется в школе. Это отличает значимость образования от любой другой сферы деятельности. То, что вложено в образование сейчас, прорастет с годами и сформирует будущее нации, народа, страны в целом.

Для Казахстана с его особой историей и геополитическим положением одним из основных приоритетов в системе образования и дальнейшего развития общества и страны в целом, является переход на трехязычное образование.

По вопросу поэтапного перехода на трехязычное образование Президент Республики Казахстан Н.А. Назарбаев в своем Послании народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» 10 января 2018 года еще раз обозначил задачу трехязычного образования: «Будущее казахстанцев – за свободным владением казахским, русским и английским языками» [1].

Как показывает мировой опыт, распространение полиязычия в мире – закономерный процесс, обусловленный коренными изменениями в экономике, политике, культуре и образовании. Согласно концепции ЮНЕСКО понятие «многоязычное образование» предполагает использование в образовании, по меньшей мере, трех языков: родного, национального и международного языка.

Согласно дорожной карте развития трехязычного образования в Казахстане *на 2015-2020 годы предусматривается:*

- изучение предмета «История Казахстана» (с 5-го класса) на казахском языке в школах с неказахским языком обучения;
- изучение предмета «Всемирная история» (с 5-го класса) на русском языке в школах с нерусским языком обучения;
- изучение двух предметов (по выбору обучающихся) из предметов «Информатика», «Химия», «Физика», «Биология» на английском языке в 10-х и 11-х классах во всех школах независимо от языка обучения.

Однако, для успешного усвоения предметов на неродном языке необходимо хорошее владения языком и, что немаловажно, – языковая практика. Ни для кого не секрет, что в условиях малокомплектной школы (далее – МКШ) порой сложно обеспечить детям языковую практику с применением необходимых языковых средств и живого языкового общения. Применение языковых знаний и языковая коммуникация должны осуществляться не только в учебной деятельности, но и во внеурочной работе. Большую роль в решении этой проблемы может сыграть целенаправленная внеклассная работа.

Целью данного методического пособия является поиск эффективных методов организации внеклассной работы в условиях трёхязычного обучения в МКШ.

Задачи:

- изучение мирового опыта по многоязычному образованию;
- изучение опыта трехязычного образования в малокомплектных школах РК;
- выявление эффективных форм и методов внеклассной работы для реализации идеи трехязычного образования;

- разработка методических рекомендаций по организации внеклассной работы с учетом трехязычного образования в МКШ.

Научная новизна пособия – в обосновании научно-теоретической возможности и практической необходимости проведения внеклассной и внеурочной работы на трех языках, с целью развития языковых умений, применения предметных знаний и расширения кругозора учащихся МКШ.

Практическая значимость пособия заключается в возможности применения результатов исследования в учебно-воспитательном процессе малокомплектных школ Республики Казахстан.

Особенности внеклассной работы в МКШ определяются не только субъективными условиями, но и рядом объективных условий:

- отдаленностью от больших городов;
- малой численностью населения;
- отсутствием центров культуры в населенном пункте;
- нестабильностью коммуникации (электричества, интернета, связи, телевидения и т.д.);
- нередко отсутствием в школе организатора внеклассной работы.

Дети, растущие в отдаленных поселках, отличаются характерными особенностями воспитания. В небольших населенных пунктах все друг друга знают, дети более открыты и дружелюбны в общении. Это в свою очередь создает и ряд преимуществ при организации внеклассной работы в МКШ.

Современный учитель малокомплектной школы должен учитывать основные требования к организации и проведению внеклассной работы в условиях трехязычного обучения в условиях МКШ:

- выбирать эффективные методы и приемы организации внеучебной деятельности и адаптировать их к условиям работы в рамках трехязычного образования;
- конструировать и использовать оптимальные методы внеурочной деятельности с детьми разновозрастных групп для обеспечения языковой коммуникации;
- организовывать самостоятельную деятельность учащихся при проведении внеурочных занятий по реализации языковых навыков, предметных знаний, коммуникативных умений;
- уметь осуществлять переход от предметного знания к межпредметной интеграции;
- выбирать технологии организации внеклассной работы с учетом индивидуализации и дифференциации обучения, коммуникативного опыта обучающихся, их языковой подготовки.

Владение казахским, русским языком и английским языками становится в современном казахстанском обществе потребностью и необходимостью для каждого человека. В этой связи в школьном обучении на первый план выходит формирование у детей умений общаться и взаимодействовать с представителями разных культур в рамках своей страны и в мировом пространстве. Повышение уровня языковой подготовки обучающихся напрямую связано с созданием условий для языкового общения, мотивации к такому общению.

Внеурочная деятельность создает возможности для организации на трёх языках работу детских коллективов (показ спектакля в школьных театрах, проведение конкурсов, дистанционное участие в международных мероприятиях и пр.).

Вместе с возможностью языковому обучению и языковой практике, реализуются и воспитательные цели. Возможности реализации воспитательного потенциала языкового обучения проявляется в готовности обучающихся содействовать налаживанию межкультурных и межконфессиональных связей, накоплению начального опыта научной и творческой деятельности, формированию уважительного отношения духовным ценностям других стран и народов.

Это означает, что при организации внеклассной работы внимание уделяется развитию тех качеств личности, которые востребованы для межкультурной коммуникации. Этот подход позволит решить несколько задач:

- сформировать представление о малой Родине, ее своеобразии, культуре, традициях;

- создавать условия для транслирования полученной информации о культуре, традициях, истории своего края;

- обеспечить каждому человеку возможность самореализации в культурно-образовательном пространстве.

Таким образом, внедрение полиязычного образования предусматривает обеспечение готовности педагогического коллектива к решению задач инновационного развития, а внеклассная работа рассматривается как одна из форм работы по реализации трехязычного образования в малокомплектной школе. При этом внеклассная работа может и должна интегрировать в себе языковое образование, совершенствование коммуникативных навыков, а также применение предметных и надпредметных знаний, умений и способов деятельности.

1. Особенности организации обучения на трех языках в условиях малокомплектных школ

*«Народ, потерявший свой язык, исчезнет и сам»
А. Байтурсинов*

Каждое государство на данный исторический момент времени отличается несколькими базовыми признаками: его территория, язык и религия. Считается, что утрата одного из признаков, в конечном счете, ведет к утрате всего государства. Было бы наивно считать, что эти признаки на протяжении истории народов никогда не подвергались серьезным изменениям. Тем не менее, сегодня мы знаем немало древних народов, которым удалось сохранить свой этнический язык, вероисповедание и суверенную территорию в тех или иных пределах. Дальнейшая судьба всех государств связана с двумя основными целями - повышением конкурентоспособности и сохранением культурной идентичности. Эти порой противоречащие друг-другу цели ставятся и перед современным образованием [2].

Казахстану, находящемуся в сердце Евразии, на стыке интересов крупных цивилизаций, всегда была присуща многокультурность и толерантность. Великий Абай видел в языке важный фактор развития общества. В 25-м слове назидания он говорит: «Изучив язык и культуру других народов, человек становится равным среди них, не унижается ничемными просьбами». Абай призывал учить русский язык, чтобы «перенять их достижения», «постичь их науку. Потому что русские, стали такими, какие они есть, узнавая иные языки, приобщаясь к мировой культуре» [3]. Шокан Уалиханов также считал, что просвещение должно быть европейским и общечеловеческим.

Эти заповеди актуальны и сейчас, в 21-м веке. Исторические, геополитические, социально-экономические и культурные факторы вывели на первый план важность изучения международных языков.

Правда, не все языки имеют одинаковый статус в науке, литературе и ИКТ-технологиях. Согласно данным проекта Index Translationum с 1979 по 2007 гг. английский язык имеет доминирующее положение [4, С88].

Примерно схожая картина в мировой сети Интернет. По данным ресурса «w3techs.com» 52,3% контингента всемирной паутины - на английском языке. Доля русского и казахского языков здесь составляет 6,5% и 0,008% соответственно [5]. В целом, в области средств массовой информации английский язык имеет статус «лингва-франка», т.е. языка, используемого как средство международного общения.

Современные исследования показывают, что распространение многоязычия в мире — закономерный процесс, обусловленный коренными изменениями в экономике, политике, культуре и образовании. Согласно концепции ЮНЕСКО понятие «многоязычное образование» предполагает использование в образовании, по меньшей мере, трех языков: родного, национального и международного языка. Применение этих языков является «важным фактором качества образования» [6].

В Казахстане идея триединства языков впервые озвучена Н. Назарбаевым ещё в 2004 г. В октябре 2006 г. на XII сессии Ассамблеи народа Казахстана Президент вновь отметил, что знание, как минимум, трех языков важно для будущего наших

детей. А уже в 2007 г. в Послании народу Казахстана «Новый Казахстан в новом мире» Н. Назарбаев предложил начать поэтапную реализацию культурного проекта «Триединство языков», согласно которому необходимо развитие трех языков: казахского как государственного, русского как языка межнационального общения и английского как языка успешной интеграции в глобальную экономику: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками».

По причине того, что английский язык – язык успешной интеграции в глобальную экономику и как средство международного общения во многих развитых странах основу многоязычности или полиязычности составляет английский язык. Не исключение – Япония и Китай, где по последним данным, раннее обучение английскому языку рассматривают как залог успешного развития государства.

В 1998 году в рамках проекта Совета Европы «Language Learning for European citizenship р» в Австрии (г. Грац) состоялся международный семинар, посвященный проблемам раннего обучения иностранному языку. Этот семинар подвел итоги многолетних экспериментов и научных исследований, связанных с включением предмета иностранный язык в программу начальной школы стран – участниц Совета Европы, включая Россию. На семинаре были сформулированы рекомендации, реализация которых может быть рассмотрена как фундамент для успешного включения иностранного языка в начальный этап обучения (возраст от 5-6 до 10-11 лет). Эти рекомендации в обобщенном виде могут представлены следующим образом.

Обучение иностранному языку должно стать неотъемлемой частью начального образования в Европе. Чтобы помочь детям овладеть базисными умениями, необходимыми им для активного и всестороннего участия в жизни современного общества, европейские начальные школы должны включать изучение иностранных языков и культур в свои учебные программы.

Система начального образования в разных странах отличаются друг от друга. Но, как свидетельствует практика, процесс овладения младшими школьниками иностранным языком будет успешным, если:

- изучать иностранный язык дети начинают в возрасте до 9 лет;
- процесс обучения иностранному языку, его содержание и технология органично включены в учебный план начальной школы;
- преподавание иностранного языка осуществляется опытными и высококвалифицированными учителями.

Обучение иностранному языку в целом должно быть направлено на приобретение обучающимися способности к межкультурному общению, а начальная школа призвана заложить крепкий фундамент для последующего развития языковых навыков.

Важным является вопрос преемственности языкового образования. Программы обучения иностранному языку в средней школе должны разрабатываться с ориентацией на опыт школьников, приобретенный ими в начальной школе.

В учебных программах Китая английский язык включен в учебные планы второго 2 класса и выше, при этом в крупных городах дети начинают изучать его с 5 лет [7]. По плану Правительства Японии английскому языку с 2018 года отводится 1-2 часа в неделю в 3-4 классах, по 3 часа в неделю в 5-6 классах. Япония намерена лидировать по уровню владения английским языком в Азии [8].

Роль малокомплектных школ во многом определяется демографическими, экономическими и политическими условиями жизни конкретной страны или ее региона. Такие школы распространены во многих странах мира: в России, США, странах Западной Европы, Финляндии, Новой Зеландии и др. – главным образом в сельской местности.

Рассмотрим подробнее образовательную политику тех стран, в которых есть положительный пример решения вопроса полиязычного образования в малокомплектных школах.

Новая Зеландия, где английский язык, язык маори, а также новозеландский жестовый язык являются официальными языками страны, также имеет опыт полиязычного образования в организациях общего среднего образования, в том числе в малых школах. В этой стране имеется сеть школ под названием Kura Каурара Мāōгі (дословно «Маорийский школьный проект»), в большинстве из которых преподавание ведется на двух языках: английском и маори.

Создание школ Kura Каурара Мāōгі последовало за докладом исследователя Ричарда Бентона от 1971 года о том, что язык маори находится на этапе исчезновения. К 1980-м годам общины маори были настолько обеспокоены потерей языка, знаний и культуры маори, что взяли дело в свои руки и создали свои собственные учебные заведения в дошкольных, начальных школах, средней школе и высших учебных заведениях.

Основным направлением деятельности школ Kura Каурара Мāōгі является постоянное и непрерывное развитие языка маори у учащихся. В то же время у родительской общественности существует озабоченность по поводу того, что кроме языка маори необходимо также обучать основным разговорным навыкам и на английском языке, что позволит их детям быть конкурентоспособными в мировом пространстве. Данный языковой вопрос для школ Kura Каурара Мāōгі стал одним из способов определения оптимального результата в развитии обоих языков.

Впоследствии был разработан документ «Te Aho Matua» с описанием принципов, которыми должны руководствоваться все школы Kura Каурара Мāōгі.

«Te Aho Matua» (дословно «Основная линия») имеет шесть разделов:

1. Te Ira Tangata (человеческая сущность), утверждает природу ребенка как человека с духовными, физическими и эмоциональными потребностями.

2. Te Reo (язык), касается языковой политики и того, как школы могут способствовать изучению языка своими учениками.

3. Ngā Iwi (люди), фокусируется на социальных институтах, которые влияют на развитие детей, т.е. на всех тех людях, с которыми дети взаимодействуют в процессе изучения окружающего мира и нахождения своего места в нем.

4. Te Ao (мир), имеет дело с окружающей средой как с условиями жизни, которые влияют на жизнь человека.

5. Ahuatanga Ako (обстоятельства обучения), описывает требования национальной учебной программы, которые предъявляются к преподавателям и непосредственно к самому процессу обучения.

6. Ngā Tino Uaratanga (основные ценности), фокусируется на том, какими могут быть достижения детей, окончивших школу, и определяет личностные качества, которые школа стремится развивать у своих детей.

Среди основных принципов, описанных в «Te Aho Matua», немало таких, которые могут быть приняты не только в Новой Зеландии, но и повсеместно:

- роль школы – всестороннее развитие детей, а не ориентация на карьеру;
- необходимо уважать всех людей независимо от возраста, вероисповедания, цвета кожи, пола или убеждений, поэтому нельзя никого обижать, умалять достоинство, показывать предрассудки в отношении кого-либо еще;

- важно поощрять использование всех видов мышления и всех органов чувств в обучении: слушание, визуализацию, наблюдение, осязание, анализ и синтез, выдвижение и проверку гипотез и т. д.;

- в школе должны применяться такие методы преподавания, которые учитывают различные стили обучения и мотивируют учащихся на нахождение оптимального для них способа обучения;

- важно создать такую учебную среду, которая будет побуждать интерес к исследованию окружающего мира.

- необходимо предусмотреть особые интересы, которые могут иметь отдельные дети в развитии самостоятельного обучения (принцип инклюзивного образования);

- школа должна развивать «свободные, открытые и вопрошающие умы», способные приносить пользу в каждую область знаний, по которой они предпочитают следовать в своей жизни;

- и другие.

В разделе Te Reo, который касается вопроса языков, указаны следующие принципы:

- уважать все языки;
- ожидать полную компетентность в языке маори и английском языке для учащихся школы;

- отдавать предпочтение полному погружению, что наиболее быстро развивает языковые компетенции.

В результате выпускники школ Kura Каурара Māori должны полноценно владеть как английским языком, так и языком маори, свободно и компетентно доносить свои мысли в устной и письменной форме на двух языках, а также на двух языках воспринимать информацию как на слух, так и с бумажных/электронных носителей.

Одной из школ сети Kura Каурара Māori, в которой успешно реализуются принципы «Te Aho Matua», является Te Kura Каурара Māori o Te Koutu, которая находится в Роторуа. Эта школа предоставляет образование для мальчиков и девочек с 1 по 13 класс (с 5 до 17 лет). В 1993 году, когда была основана школа, в ней обучалось всего чуть более 20 учеников, сейчас же количество обучающихся составляет около двухсот человек. Особенностью школы является широкий

диапазон проводимых спортивных и культурных мероприятий, а также изучение помимо двух государственных языков и испанского языка.

США. Распространение в малых школах США полилингвального обучения – следствие комплекса педагогических и социальных причин, в том числе намерений межнационального общения, роста «языкового национализма» (стремлений с помощью языка сохранить культурные корни) и т. д.

Полилингвальное обучение подтверждено законодательством 22 штатов. На Гавайях английский и местный языки считаются равными языками обучения. Билингвальное обучение поддерживается федеральными фондами и программами. В числе их – специальные альтернативные программы (Special Alternative Instructional Program), предполагающие использование родного языка в школе. Школьники, не говорящие на официальном языке, получают уроки английского. Обучение организуют и в частных учебных заведениях: на английском и на языке этнического меньшинства. Создаются классы с преподаванием на родном языке, «простом» английском, а также смешанные классы, ученики которых не испытывают трудностей с английским языком. Классы делятся на разные уровни, в зависимости от глубины и объема изучаемого материала.

Канада. Популярность многоязычного обучения в малых школах обусловлена желанием этнических общин Канады освоить собственные культурные идеалы, что затруднительно без хорошего знания родного языка, а также добиться жизненного успеха, что невозможно без овладения государственными языками (английский и французский).

В Канаде широко применяется преподавание второго языка с самого начала учебы – раннего тотального погружения (early total immersion). Модель практикуется в двух вариантах. Первый (вариант обогащения) используется англоязычным населением при изучении французского языка. В этом случае обучение идет интенсивно, в атмосфере использования французского языка как языка преподавания. Второй (вариант перехода) состоит в том, что дети из национальных меньшинств постепенно приобщаются к французскому и английскому языкам. При этом большая часть учебной программы преподается на официальных языках, а остальная – на языке меньшинства.

Применительно к Канаде можно говорить о многоязычном обучении. Помимо того, что, по сути, обязательно изучение двух национальных языков – английского и французского, широко распространено многоязычное обучение в т. н. классах наследия, где приобщают детей из малых субкультур к языку исторической родины. Классы наследия организованы в массовом порядке в шести провинциях. В них преподают, помимо английского и французского, на языке той или иной малой национальной группы. Классы наследия действуют во внеучебное время, либо в рамках учебных заведений. Для получения государственной финансовой поддержки учащиеся классов наследия должны продемонстрировать эффективное овладение английским и французским разделами программы.

Западная Европа. В Западной Европе полилингвальное обучение рассматривается как одно из условий межкультурного диалога и противостояния национальной нетерпимости, ксенофобии. Наднациональными органами интегрированной Европы подготовлены и запущены соответствующие

образовательные проекты: «Европейская хартия о региональных языках и языках меньшинств» (1992), «Плюрализм, диверсификация, гражданство» (2001) и др. Внедрение проектов должно учить «принимать, понимать и уважать взгляды и убеждения, ценности и традиции представителей других национальностей», «содействовать обучению языкам национальных меньшинств», «формировать у учащихся с первых дней учебы представления о лингвистическом и культурном многообразии Европы».

Европейский Союз и Совет Европы инициируют распространение учебных материалов на всех европейских государственных языках и языках национальных меньшинств, использование при изучении языков современных коммуникационных и информационных технологий. Предлагается учитывать стартовый уровень владения неродным языком, поощрять развитие речевых навыков общения на неродном языке и т. д.

В общеобразовательных учебных заведениях Западной Европы, в том числе в маломасштабных (small-scaled) школах, схема полилингвального обучения следующая: учащемуся надо овладеть тремя языками: родным, одним из рабочих языков Европейского Союза, а также любым другим государственным языком стран Евросоюза.

На особом месте стоит проблема лингвистической подготовки малых национальных групп, поскольку билингвальное обучение рассматривается как важная гарантия развития малых национальных групп. Учителям приходится преодолевать существенные трудности: учащиеся из малых субкультур часто плохо владеют неродными языками; за пределами класса, в семье, они предпочитают использовать родной язык. В Германии, Швейцарии, Финляндии так поступают от 54 до 66 % учащихся.

В отдельных странах Западной Европы традиция полилингвального обучения складывается по-особому. Так, в Испании полилингвальное обучение рассматривается как проявление не только лингвистической самостоятельности басков и каталонцев в сфере культуры и образования, но и как важная основа их автономии. Государство гарантирует право обучения на каталонском языке и языке басков. Законы Каталонии и страны Басков предписывают овладение учащимися двух языков (коренного и испанского). От преподавателей требуют знания коренных и испанского языков.

В Каталонии свидетельство об общем образовании выдается лишь при подтверждении достаточного знания коренного языка. Язык обучения в общеобразовательных учебных заведениях выбирается согласно пожеланиям родителей; в 99,9 % государственных начальных школ преподавание ведется на каталонском языке; в старших классах популярнее обучение на испанском языке. Иная статистика в частном общем образовании. Тут меньше школ, где преподавание ведется на каталонском языке, и наметилась тенденция снижения количества подобных заведений (с 1992 по 1997 гг. с 70 до 58 %).

В стране Басков также поощряется преподавание коренного языка как способа сохранения этнической идентичности. Эскуара (язык басков) на котором говорят 25 % из 2 млн. жителей этого региона, обязателен для изучения на всех ступенях образования.

Во Франции в начальных школах с середины 1970-х гг. закон предусматривает преподавание региональных языков – корсиканского, каталонского, итальянского, эльзасского, бретонского, баскского и фламандского. Педагогические перспективы билингвального обучения подтверждает опыт заморских департаментов Франции. В Новой Каледонии и на Таити французский является официальным языком, а также языком преподавания. Значительная часть населения считают французский язык родным. На нем говорят все жители, он служит межэтнической коммуникации. На Таити, кроме французского, вторым официальным языком является таитянский. У таитян двуязычное обучение (французский и таитянский) – давняя практика. В Новой Каледонии, где распространено до 30 языков канаксов, преподавание ведется почти исключительно на французском языке, и билингвальное обучение – на французском и канакских языках – остается фрагментарным. Чтобы изменить ситуацию, была предложена модель билингвального обучения, согласно которой родной язык (канакский или французский) первоначально служит языком обучения, а «второй язык» (канакский или французский) преподается как предмет. Второй язык должен вводиться после полного овладения родным языком (со второго-третьего года обучения) и постепенно превращаться в язык преподавания, тогда как канакские языки далее преподаются как предметы.

Уэльс (Великобритания) – один из образцов удачного учета путем полилингвального обучения образовательных потребностей коренных меньшинств. Актом 1967 г. в Уэльсе валлийский и английский языки уравниваются в правах. К началу 1980-х гг. численность жителей, говорящих по-валлийски составила около 20 % населения Уэльса (500 тыс.). Растет число учащихся, изучающих школьную программу на валлийском языке, увеличивается перечень базовых дисциплин среднего образования, преподаваемых на коренном языке Уэльса, создаются специальные учебные центры для оказания помощи по изучению этого языка. В результате наблюдается рост говорящих на валлийском языке детей до пяти лет.

Любопытную практику многоязычного обучения можно наблюдать в крохотном государстве – Андорре. В результате роста населения андоррцы, каталонский язык которых является официальным, перестали быть абсолютным большинством. Ученики посещают французские, испанские и каталонские школы. Наряду с преподаванием на испанском и французском языках обязательным является изучение каталонского языка и культуры.

Финляндия. Министерство образования Финляндии проводит политику выравнивания системы образования – это значит, что образование должно быть везде и для всех одинаковым как по содержанию, так и по доступности. Политика выравнивания вплотную упирается в географическую проблему. Дело в том, что согласно этой образовательной парадигме плотность школ по территории страны должна быть одинакова. Что вызывает определенные трудности в слабозаселенных областях.

Всего в Финляндии насчитывается 4300 общеобразовательных школ. Самые небольшие из них имеют примерно 10 учеников, наиболее крупные – до 900 [9].

При этом финское правительство стремится сделать все возможное, чтобы сделать образование максимально доступным для детей из глубинки, чтобы школы в

прямом смысле были рядом с домом. В тех частях страны, где это обеспечить невозможно, до ближайшей школы ходит бесплатный транспорт.

В частности, в Лапландии – местности, где проживает коренной народ Финляндии – саамы, большое количество малокомплектных школ. Правительство Лапландии очень бережно относится к малокомплектным школам и к сохранению языка и культуры саамов. Например, детей в школу могут подвозить на расстояние до ста километров. Для подвоза детей арендуют специальное такси, а муниципалитет оплачивает эти расходы. Густота населения на территории Лапландии сравнительно небольшая, отчетливых границ между поселениями нет. Это характерная картина для северной территории, где в основном всегда развивалось оленеводство.

На территории Финляндии действуют два государственных языка – финский и шведский. Учащиеся школ могут выбрать для изучения еще английский или саамский. Общая идея этой системы заключается в том, что и обучение, и общение детей между собой и с преподавателями проходят в условиях полного языкового погружения в изучаемый язык. В инари-саамских и колтта-саамских школах в нулевых, первых и вторых классах школы образование ведётся только на саамских языках, затем, постепенно, некоторые предметы начинают преподавать на финском языке; в шестом классе число предметов на финском достигает примерно половины от их общего числа; однако, в целом, с преподаванием предметов на этих языках имеются существенные трудности, поскольку не хватает преподавателей и учебных материалов. Северносаамский язык более распространён в Финляндии по сравнению с инари-саамским и колтта-саамским, поэтому преподавание в школах с обучением на северносаамском обычно ведётся на нём с нулевого по девятый класс почти по всем предметам; есть и гимназии (в которые поступают ученики после девятого класса) с преподаванием на северносаамском.

Российская Федерация. Рассмотрим опыт многоязычного обучения в малокомплектных школах этнических республик Российской Федерации. Оно строится по-разному. Так в Кабардино-Балкарии национально-русское двуязычное обучение выглядят так: выбор родного (этнического) языка обучения, который доминирует до формирования языковой способности; переход на второй язык (русский) при достижении функциональной готовности учащегося к его изучению; Затем – обучение иностранному языку (английский, немецкий, турецкий). В Дагестане преподавание в школах ведётся на 14 языках, начальная школа – на родном, дальше обучение идет на русском, в средней школе добавляется иностранный язык. При организации многоязычного обучения возникает немало вопросов, связанных с распределением учебных часов, перегрузкой учащихся, неравномерной языковой компетентностью школьников и т. д. Не хватает специалистов, владеющих методиками преподавания языков в условиях полиязычия как иностранного. Мало учебных пособий.

Республика Саха (Якутия) – один из регионов многонациональной России, где каждый живет в поликультурной среде разнообразных культур и языков.

Интегрированное обучение предмету и языку предусматривает двойное погружение в изучение языка, таким образом, достигается две цели одновременно –

предмет изучается с помощью второго языка и формируется академический язык через изучение предмета.

В Республике Саха (Якутия) как фактор успешного внедрения полиязычного образования наблюдается процесс реконструкции подхода к изучению языков. Так, если раньше изучение языков строилось традиционно на основе грамматики и перевода, то сейчас – на коммуникативном подходе развития четырёх видов деятельности (говорение, чтение, письмо и аудирование) [10].

На рисунке 1 представлена модель формирования поликультурной компетентности, разработанная педагогами и учеными республики Саха.

Модель формирования поликультурной компетентности

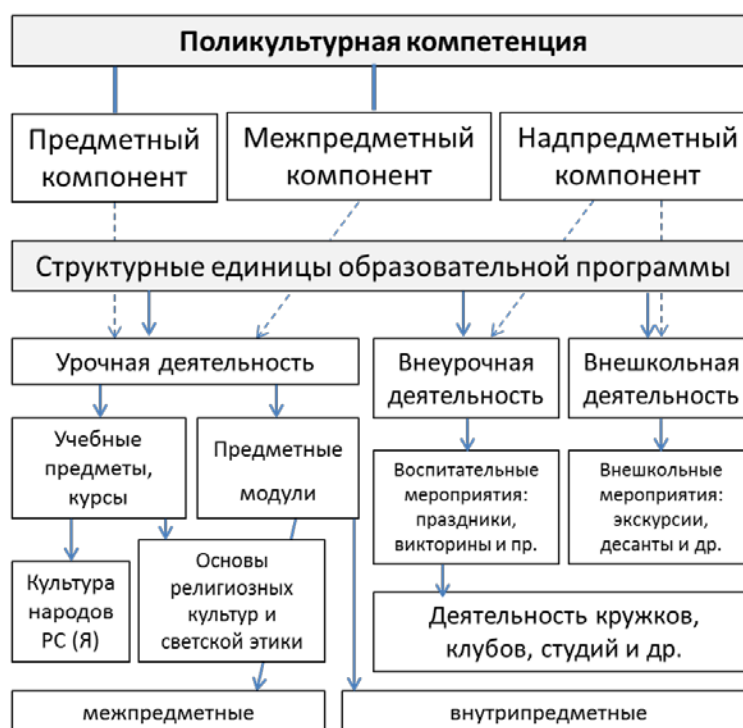

Рисунок 1.

Языковые предметы направлены на развитие у учащихся:

- функциональной грамотности;
- коммуникативных навыков;
- навыков получения знаний на протяжении всей жизни.

Для внедрения полиязычного образования требуется внедрение современных методик и подходов преподавания.

Таким образом, внедрение полиязычного образования предусматривает обеспечение готовности педагогического коллектива к решению задач инновационного развития.

Одной из школ в Республике Саха (Якутия), успешно реализующей полиязычное образование, является МКОУ «Затонская ООШ».

Развитие системы полиязычного образования в МКОУ «Затонская ООШ» направлено на создание оптимальных условий адаптации и самореализации

учащихся в современной социокультурной среде, определяя тенденции и направления дальнейшего развития. Так, якутский язык – государственный язык; его должен изучать и знать каждый гражданин, проживающий на территории Республики Саха (Якутия); русский язык – язык межнационального общения, который продолжает оставаться важным языком для многонациональной Якутии; английский язык – это «язык успешной интеграции в глобальную экономику».

В 2015 году Информационно-аналитическим центром **Министерства образования и науки Республики Казахстан** был изучен мировой опыт, а также готовности вузов и общеобразовательных школ к внедрению обучения на трех языках.

Как показал анализ, в научной литературе общепринято определение «полиязычного образования», как систематического преподавания и обучения на двух или более языках. Такое образование обеспечивается тем, что предусматривается в учебных программах и имеет различные модели. Все эти модели можно поделить на две основные группы: слабые и сильные. При слабых моделях родной (первый) или второй язык преподается только как языковой предмет. Слабость подобных моделей заключается в том, что они ведут к моноязычию, даже если при поступлении на обучение обучающийся знал два языка.

Сильные модели полиязычного образования предполагают некий процент погружения в другие языки. Когда в одной школе на протяжении обучения первый и второй (в некоторых странах третий) языки поочередно выполняют роли основного языка обучения. На рисунке 2 представлена схема слабой модели полиязычного образования.

Пример слабой модели полиязычного образования

Рисунок 2

Нетрудно догадаться, что существующее ныне в Казахстане школьное обучение языкам относится к слабым моделям полиязычного образования. В настоящее время уровень владения английским или другим иностранным языками у выпускников общеобразовательных школ, как правило, невысокий. Сильные модели используют в Казахстане Назарбаев Интеллектуальные школы и казахско-турецкие лицеи. Схема модели представлена на рисунке 3.

Элементы сильной модели полиязычного образования в преподавании
некоторых предметов старшей школы в РК с 2019 года

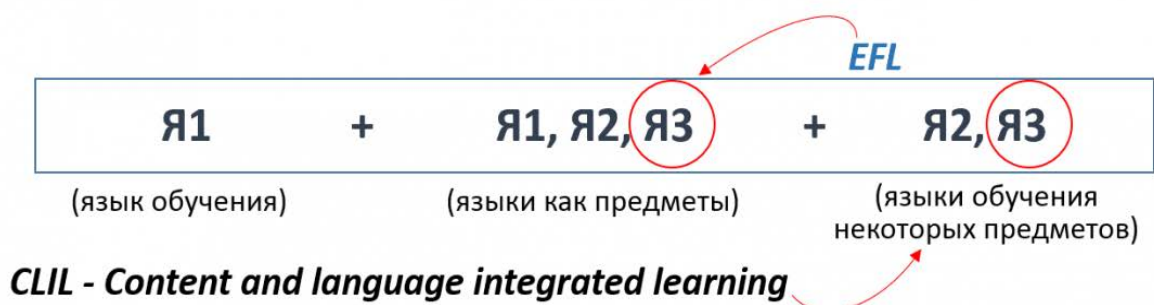

Рисунок 3

В Казахстане есть пример полиязычного обучения в школах с уйгурским, узбекским и таджикским языками обучения. Их выпускники успешно сдают ЕНТ, поступают в престижные университеты.

Да, это экспериментальные школы, работающие при поддержке ОБСЕ. В этих школах, расположенных в местах компактного проживания диаспоры, сохранившей родной язык, есть педагогическая необходимость в полиязычном образовании, поскольку дети не владеют ни казахским, ни русским языками на уровне, необходимого для обучения. Они начинают учиться на своем родном языке, поскольку в большинстве – это сильные диаспоры. Но в них консолидируется система первого языка, затем постепенно добавляется второй язык (русский, а сегодня чаще казахский) и предметы на них, в старших классах остается меньше предметов на первом, родном, языке, а большинство преподается на втором языке. И именно тот факт, что дети начали обучение на своем родном языке, во многом объясняет их академический успех. Кроме того, не следует забывать, что уйгурский и узбекский языки родственны казахскому, что значительно облегчает его усвоение.

В школах Казахстана начат поэтапный переход на обновленное содержание образования. Важной составляющей обновления учебных программ является внедрение трехязычного образования. Возможности использования внеурочной деятельности для развития коммуникативных навыков обучающихся, создание среды общения для функционального применения изучаемого языка является одним из трех главных составляющих внедрения трёхязычия.

Трёхязычие предполагает развитие казахского языка, поддержание русского языка и внедрение английского языка. Реализация этой программы уже начата через изучение языковых предметов, преподавание предметов на трех языках и внеурочную деятельность. Обучение в начальных классах проводится на языке обучения: обучающиеся изучают казахский, русский, английский языки как отдельные предметы. В основной школе предусмотрено изучение «Истории Казахстана» на казахском языке и «Всемирной истории» на русском языке (независимо от языка обучения школы) с 2019 года. И только с 2019 года в старшей школе (10–11 классы) предполагается изучение двух предметов (по выбору учащихся) из 4 предметов естественного цикла «Химия», «Физика», «Информатика», «Биология» на английском языке.

Владение казахским, русским языком и иностранными языками становится в современном обществе неотъемлемым компонентом личной и профессиональной деятельности человечества. Всё это в целом вызывает потребность в большом количестве граждан, практически и профессионально владеющих несколькими языками и получающих в связи с этим реальные шансы занять в обществе более престижное как в социальном, так и в профессиональном отношении положение.

Одной из задач приобщения подрастающего поколения к универсальным, глобальным ценностям является, формирование у подростков умений общаться и взаимодействовать с представителями других культур в мировом пространстве. В этой связи понимание роли языков в современном мире ставит перед нами вопрос обучения языкам и повышение уровня языковой подготовки обучающихся, а также учителей школ, которые должны знать свой родной язык и язык международного общения – английский.

Главная цель, стоящая перед учителями и учениками школы, - это развитие поликультурной личности, знающей обычаи и традиции своего народа, владеющей несколькими языками, способной осуществлять коммуникативно – деятельностные операции на трёх языках во всех ситуациях, стремящийся к саморазвитию и самосовершенствованию.

Нами был проведен анализ данных, представленных в 2018-2019 учебном году. Были собраны сведения о количестве обучающихся на трех языках в различных регионах 14 областей Казахстана. По этим сведениям всего по РК функционируют 2852 МКШ, из них в 512 (17,95%) МКШ начато обучение на трех языках, им охвачено 6411 обучающихся. Данные представлены в диаграммах 1 и 2.

Количество МКШ обучающихся на трех языках по регионам РК

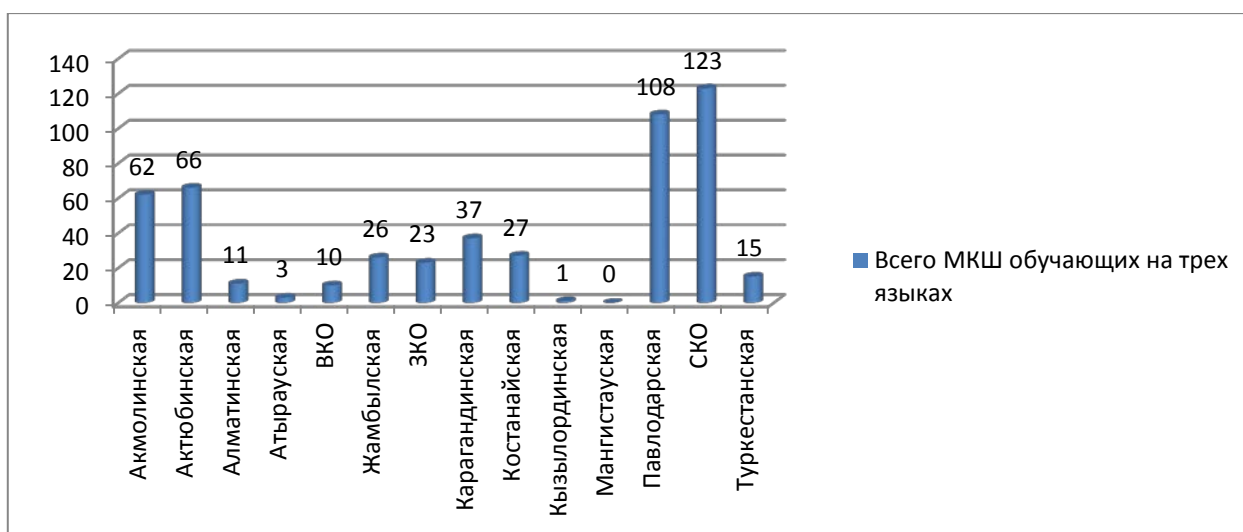

Диаграмма 1

Количество обучающихся МКШ охваченных обучением на трех языках

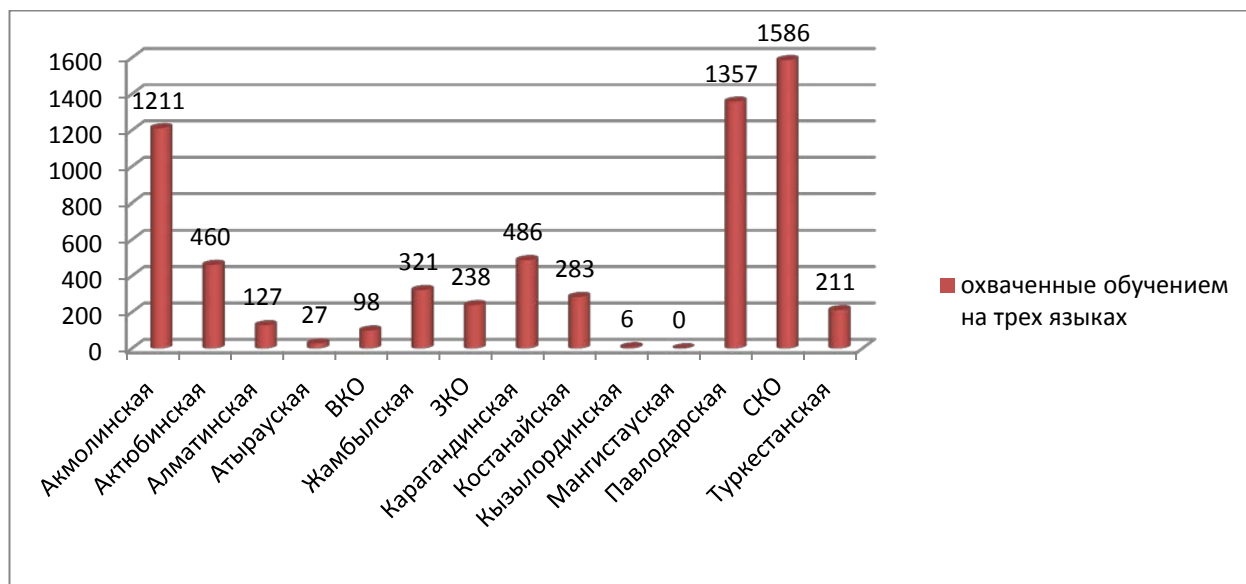

Диаграмма 2

В приведенной ниже таблице представлены данные о показателях обучения на трех языках.

Таблица 1. Показатели обучающихся на трех языках в МКШ в разрезе регионов

№	Область	Всего МКШ	Всего МКШ обучающихся на трех языках	Год внедрения обучения на трех языках	В МКШ обучающихся на трех языках	
					всего обучающиеся	охваченные обучением на трех языках
1	Акмолинская	379	62	2018 г.	6834	1211
2	Актюбинская	202	66	2018 г.	6280	460
3	Алматинская	229	11	2018 г.	1471	127
4	Атырауская	26	3	2018 г.	343	27
5	ВКО	350	10	2017 г.	1109	98
6	Жамбылская	128	26	2018 г.	3382	321
7	ЗКО	225	23	2018 г.	2539	238
8	Карагандинская	232	37	2018 г.	3572	486
9	Костанайская	342	27	2017 г.	902	283
10	Кызылординская	22	1	2018 г.	44	6
11	Мангистауская	12	-	-	-	-
12	Павлодарская	225	108	2016 г.	2300	1358
13	СКО	340	123	2017 г.	8946	1586
14	Туркестанская	140	15	2018 г.	2105	211
	Итого	2 852	512		39827	6411

Как видно из приведенных данных самое большое количество МКШ обучающихся на трех языках и обучающихся в них приходится на долю Северо-Казахстанской и Павлодарских областей.

Если рассмотреть обучение трехязычное обучение в разрезе базовых языков обучения, то установлено, что МКШ с казахским языком обучения на 110 школ больше, чем трехязычных МКШ с русским языком обучения (диаграмма 3).

Обучение на трех языках в условиях МКШ в разрезе языков обучения РК

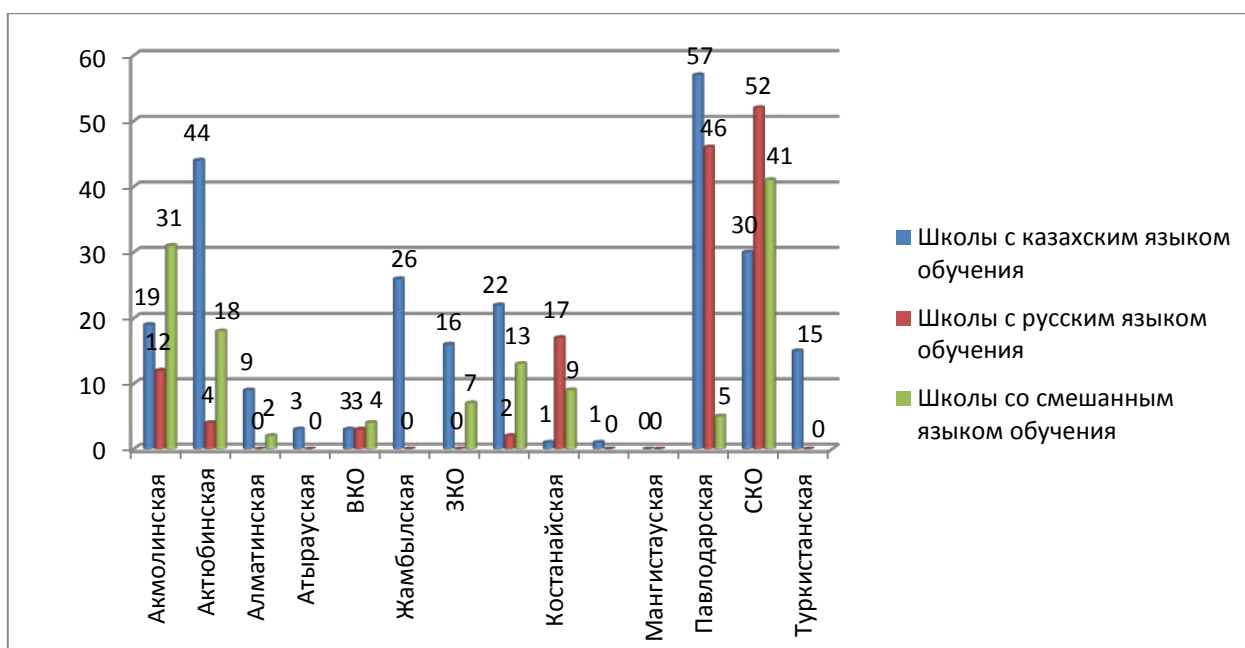

Диаграмма 3.

В следующей таблице представлены показатели трехязычного обучения в разрезе базовых языков обучения.

Таблица 2. Показатели обучения на трех языках в условиях МКШ в разрезе языков обучения РК

№	Область	Школы с казахским языком обучения	Школы с русским языком обучения	Школы со смешанным языком обучения
1	Акмолинская	19	12	31
2	Актюбинская	44	4	18
3	Алматинская	9	-	2
4	Атырауская	3	-	-
5	ВКО	3	3	4
6	Жамбылская	26	-	-
7	ЗКО	16	-	7
8	Карагандинская	22	2	13
9	Костанайская	1	17	9
10	Кызылординская	1	-	-
11	Мангистауская	-	-	-
12	Павлодарская	57	46	5
13	СКО	30	52	41

14	Туркестанская	15	-	
	Итого	246	136	130

По уровням образования, как видно из представленных ниже данных, обучение на трех языках на основном уровне образования проводится в 136 МКШ, а в среднем уровне образования – 376 (диаграмма 4).

Обучение на трех языках в условиях МКШ по уровням образования

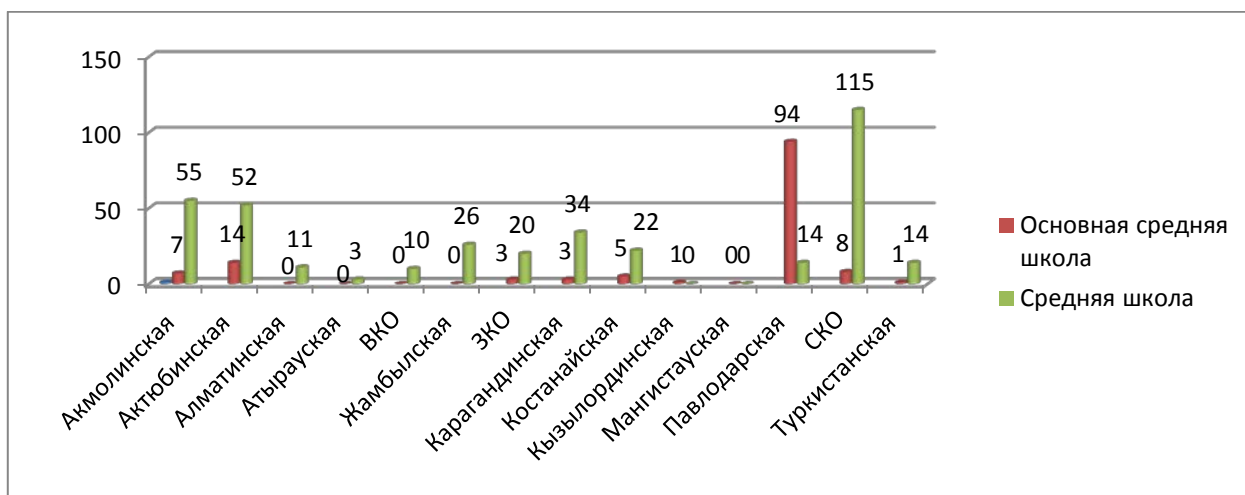

Диаграмма 4.

В таблице 3 представлены показатели обучения на трех языках в условиях МКШ по уровням образования

Таблица 3. Показатели обучения на трех языках в условиях МКШ по уровням образования

№	Область	Начальная школа	Основная средняя школа	Средняя школа
1	Акмолинская	-	7	55
2	Актjубинская	-	14	52
3	Алматинская	-	-	11
4	Атырауская	-	-	3
5	ВКО	-	-	10
6	Жамбылская	-	-	26
7	ЗКО	-	3	20
8	Карагандинская	-	3	34
9	Костанайская	-	5	22
10	Кызылординская	-	1	-
11	Мангистауская	-	-	-
12	Павлодарская	-	94	14
13	СКО	-	8	115
14	Туркестанская	-	1	14
	Итого	-	136	376

В Казахстане в рамках перехода на обновленное содержание образования начато обучение двух предметов (по выбору обучающегося) из 4 предметов естественного цикла «Химия», «Физика», «Информатика», «Биология» на английском языке. В настоящее время по республике в 483 МКШ проводятся уроки по предметам естественного цикла на английском языке в режиме частичного погружения, а также в 29 МКШ уроки естественного цикла (по выбору обучающегося) проводятся в режиме полного погружения. Частичное погружение означает, что на английском языке (ЯЗ) ведутся отдельные этапы урока. Полное погружение – весь урок проводится на английском языке (ЯЗ). Данные представлены в диаграмме 5.

Сведения по МКШ об изучении на английском языке предметов естественного цикла

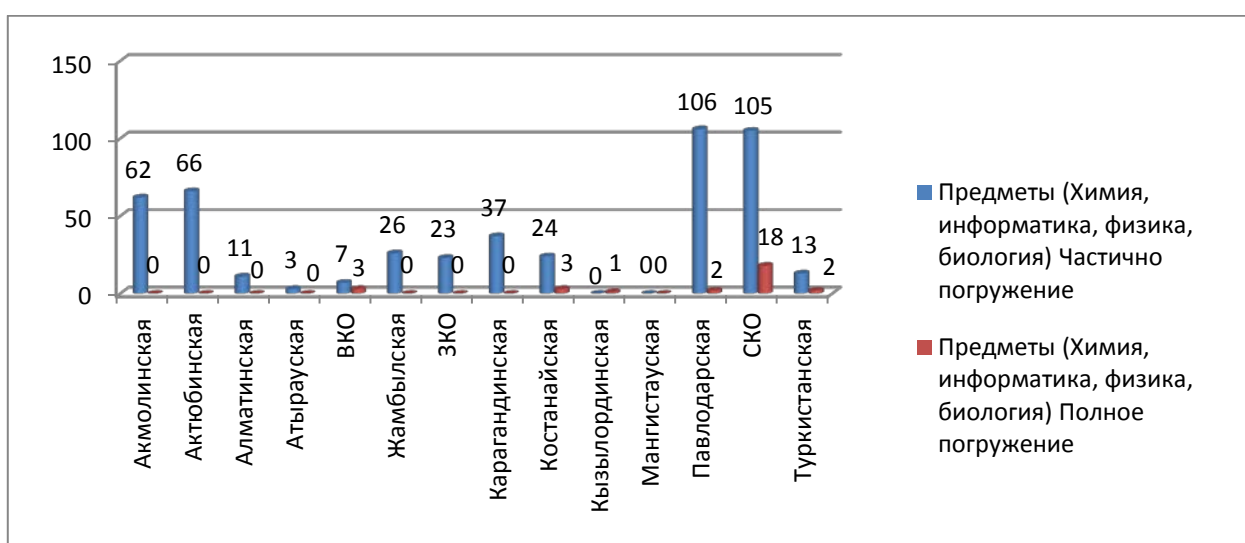

Диаграмма 5

В таблице 4 приведены сведения по МКШ об изучении на английском языке предметов естественного цикла.

Таблица 4. Сведение по МКШ об изучении на английском языке (ЯЗ) предметов естественного цикла

№	Область	Предметы (Химия, информатика, физика, биология)	
		Частичное погружение	Полное погружение
1.	Ақмолинская	62	-
2.	Ақтөбінская	66	-
3.	Алматынская	11	-
4.	Атырауская	3	-
5.	ВКО	7	3
6.	Жамбылская	26	-
7.	ЗКО	23	-
8.	Қарағандынская	37	-
9.	Қостанайская	24	3

10.	Кызылординская	-	1
11.	Мангистауская	-	-
12.	Павлодарская	106	2
13.	СКО	105	18
14.	Туркестанская	13	2
	Итого	483	29

При обучении на трех языках в МКШ учителя и обучающиеся систематически используют интернет, электронные учебники, учебные пособия Назарбаев Интеллектуальных школ, материалы образовательного ресурса Bilim Land, Билингвальный учебный терминологический материал, Quirlet приложение изучение терминов и т.д. Общие сведения приведены в таблице 5.

Таблица 5. Используемые ресурсы при обучении на трех языках в условиях МКШ

№	Область	Ресурсы
1	Акмолинская	Интернет, учебники, учебные пособия Назарбаев Интеллектуальных школ, материалы образовательного ресурса BilimLand, билингвальный учебный терминологический материал, Quirlet приложение изучение терминов
2	Актюбинская	Электронные учебники, интернет, методическая копилка, материалы образовательного ресурса BilimLand, билингвальный учебник Chemistry, учебные пособия Назарбаев Интеллектуальных школ.
3	Алматинская	Учебники, билингвальный учебник 8 класс по биологии, интернет ресурсы, материалы образовательного ресурса BilimLand.
4	Атырауская	Электронные учебники, интернет, методические копилки учителей, материалы образовательного ресурса Bilim Land, билингвальный учебник Chemistry, учебные пособия Назарбаев Интеллектуальных школ.
5	ВКО	Учебники, билингвальный учебник 8 класс по биологии, интернет ресурсы Smk.edu.kz . http://chemistry-chemists.com http://study-english.info/vocabulary-chemistry.php , CLIL lesson – English and Chemistry Глосарий. Интерактивная доска, дидактические материалы, сборник и задач по химии, биологии, физики, информатики, словари.
6	Жамбылская	BilimLand.kz.; www.guizlet.live ;
7	ЗКО	«Biology», «Chemistry», «Physics», «Informatics» «Астана кітап» баспасы; «Complete Biology for Cambridge», «Complete Physics for Cambridge», «Complete Chemistry for Cambridge» «Oxford» баспасы; Science, Glossary.
8	Карагандинская	Электронные учебники, интернет, методические копилки, учебник «Терминология» Е.Базаров, аудио, билингвальный учебник CoreBiology, программы, интернет ресурсы, АКТ, билинг. Учебники Zambak_Publ_Physics_Mechanics

		Zambak_Publ_Physics_Electricity_Magnetics FirststeptoPhysics билингвальный учебник 8 кл. Physics Образовательные сайты Newtonew.com genphys.phys
9	Костанайская	1) Complete Biology for Cambridge Secondary 1 – учебник для обучающихся. Teacher pack - методическое пособие для учителя. Workbook - рабочая тетрадь для учителя - издательство - OXFORD university press - 2013 г. 2) Bilimland. Biology for Cambridge Secondary 1 – учебник. Teacher pack - методическое пособие для учителя. Workbook - рабочая тетрадь для учителя - издательство - OXFORD university press - 2013 г. 3) Physics.Grade 8 Student`s book, Physics.Grade 8. Teacher's book. Билингвальный учебник, Bilimland, Chemistry.Grade 8 Student`s book + CD 4) Учебник. Cambridge IGCSE® ICT Coursebook with CD-ROM Biolodgi book Express Publishing, книга для учителя. 5) Интернет-ресурсы, методические пособия для учащихся. 6) Учебник химии на английском языке.
10	Кызылординская	Электронные учебник, интернет, методические копилки учителей, учебные пособия Назарбаев Интеллектуальных школ, материалы образовательного ресурса BilimLand, билингвальный учебный терминологический материал, Quirlet приложение.
11	Мангистауская	-
12	Павлодарская	Учебники по дисциплинам естественно-математического цикла, Пособие «Интегрированное обучение английскому языку и учебным предметам ЕМЦ».
13	СКО	http://www.ucheba.com/met_rus/k_pedagogika/otsenka.htm Smk.kz, Учебник биологии 10 класс, учебник информатики 10 класс, Учебник биологии 10 класс, учебник информатики 10 класс, интернет ресурсы. Chemistry. Textbook. Астана кітап. Complete Chemistry for Cambridge Secondary 1. https://lengish.com/media/audioarticles+with+translation-36.html http://trackerdh.weebly.com/blog/uchebnik-himii-na-anglijskom-yazike http://www.icymavy.xpg.com.br/prepodavanie-himii-na-angliyskom-yazyike.html smk.edu.kz
14	Туркестанская	Учебники, билингвальный учебник для 8 класса по биологии, интернет ресурсы Smk.edu.kz . http://chemistry-chemists.com http://study-english.info/vocabulary-chemistry.php ,

Таким образом, учителя имеют определенный опыт в преподавании на английском языке предметов гуманитарного и естественно-научного цикла.

Всем известно, что важнейшим фактором успешности обучения детей на трех языках является качество педагогического состава. Речь идет о подготовке и переподготовке педагогических кадров. По информации из регионов на 2018-2019

учебный год в 512 МКШ обучающихся на трех языках работают 20513 учителей, из них 947 прошли курсы по английскому языку уровней В-1, 2; С-1, 2; 12572 учителей прошли курсы по обновленному содержанию образования, 586 – курсы по CLIL-технологии, общие сведения представлены в таблице 6.

Таблица 6. Сведения о прохождении курсов переподготовки учителей МКШ

Область	Всего МКШ	МКШ на трех языках обучения	Сколько учителей работают	Курсы по англ. яз. уровней В-1, 2; С-1, 2	Курсы по обновлен. содержанию образования	Курсы по CLIL-технологии
Акмолинская	379	62	1446	2017 г -13 2018 г -61 Всего: 74	2017 г.- 44 2018 г. - 30 Всего: 74	2017 г.- 13; 2018 г. -61. Всего: 74
Актюбинская	229	66	3554	2018 г -12 Всего: 12	2017 г.- 4 2018 г. – 1 Всего: 5	2017 г.- 1 2018 г - 11. Всего: 12
Алматинская	202	11	299	2017 г -89 2018 г -80 Всего:169	2017 г - 1233 2018 г - 1563 Всего: 2796	2017 г – 42 2018 г – 44 Всего: 86
Атырауская	26	3	73	2017 г.- 1; 2018 г.- 4. Всего: 5	2017 г.- 3; 2018 г. – 1. Всего: 4	2018 г. - 3. Всего: 3
ВКО	350	10	237	2017 г.-68 2018 г.-43 Всего:111	2016 г. - 152; 2017 г. - 263; 2018 г. - 165. Всего: 580	2017 г. - 4; 2018 г.- 29. Всего: 33
Жамбылская	128	26	791	2018 г.: В1, В2-12; В1-8; В2-10; С1-2. Всего: 32	2017 г.- 13; 2018 г. - 6. Всего: 19	2018 г. - 25. Всего: 25
ЗКО	225	23	1667	2017 г.- 13 2018 г.- 28 Всего: 41	2016-2017 г.- 1042 2018 г. – 598 Всего: 1640	2017 г.- 10 2018 г. – 28 Всего: 38
Карагандинская	232	37	978	2017г. В1-4; 2018 В1-2 2017 В2-3 2018 В2-9 2017 С1-1 2018 С1 – 22 Всего: 41	2016 -1 2017-7 2018-18 Всего: 26	2018 – 19 2017 - 3 Всего: 22
Костанайская	342	27	632	2017 г: В1 – 8, В2 –	2017 г – 60.; 2018 г – 46.	2017 г – 2, 2018 г – 43

				7, C1 – 3, C2 - 0 2018 г – B1 – 4, B2 – 38, C1 – 35, C2 -1 Всего: 96	Всего: 106	Всего: 45
Кызылординская	22	1	23	C1 – 1. Всего: 1	2016 г – 54; 2017 г - 73; 2018 г - 52. Всего: 179	2018 г. -1. Всего: 1
Мангистауская	12	-	-	2018 г. – B1 – 1; C1 -1. Всего: 2	Өрлеу 2016 г. 27; 2017 г. -19; 2018 г. – 49. НИШ 2016 г. – 6; 2017 г. – 21; 2018 г. – 4., не получил сертификат – 1 учитель. Всего: 127	-
Павлодарская	225	108	4286	154	2852	82
СКО	340	123	6103	2017 г.- 49; 2018 г. – 128. Всего: 177	2017 г. – 1830; 2018 г. – 1460. Всего: 3290	2017 г. – 52; 2018 г. – 106. Всего: 158
Туркестанская	140	15	424	2017 г. – 9; 2018 г. – 23 Всего: 32	2017 г. - 500; 2018 г. - 374 Всего: 874	2017 г. -1; 2018 г. – 6. Всего: 7
Итого	2 852	512	20513	947	12572	586

Как видно из таблицы, основная часть учителей МКШ была охвачена курсами переподготовки и повышения квалификации. Однако, уровень владения языками учителей-предметников не дотягивает до необходимого уровня, обеспечивающего качественное преподавание.

Следует отметить, что процесс введения трехязычного обучения требует решения ряда проблем. Как было указано выше, это проблемы подготовки кадров и методического и материального обеспечения.

Однако есть и успешный опыт, о чем свидетельствует диагностика будущих выпускников. Языковое развитие происходит в условиях качественного усиления процесса как языкового, так и культурного взаимодействия. К примеру, знание языков знакомит с культурным наследием народов изучаемых языков, происходит переосмысливание собственной индивидуальности, основанной на общности человеческих ценностей. Внедрение такой модели обучения и воспитания в

казахстанской школе позволяет формировать гармоничную, всесторонне развитую личность, способную свободно ориентироваться в международном пространстве, владеющую казахским, английским и русским языками на достаточном хорошем уровне.

Приоритет применения казахского государственного языка был, есть и остается. Более того, решается задача всеобщего владения казахским языком. Это во многом и есть смысл трехязычия. Во всех школах, включая русскоязычные школы, помимо казахского языка и литературы в старших классах, еще и история Казахстана будет преподаваться на казахском языке с 2019 года.

Особые возможности для языкового развития дает малокомплектная школа. Такие школы напоминают большую семью.

Отношение между педагогами и обучающимися здесь ближе и теплее, чем в больших коллективах. В малокомплектной школе учитель не просто работает, он живет жизнью детей, воспринимает свою школу как родной дом, где отдавать душевное тепло так же естественно, как в собственной семье. Учитель знает каждого ученика по имени, его родителей, братьев, сестер, положение ребёнка вне школы, помогает ему.

При сегодняшних масштабах семейного неблагополучия, в условиях ухудшения психического и физического здоровья детей этот фактор носит характер их социальной защиты. Воспитательные преимущества малокомплектных школ огромны, их не заменят крупные школы.

Специфика малокомплектной школы заключается в отсутствии не только параллельных классов, но и некоторых отдельных классов. Также отличительной особенностью обучения на трех языках в условиях МКШ является многопредметность в работе учителя. На Востоке говорят: «Учитель не тот, кто учит, а тот у кого учатся». Именно в силу малой наполняемости некоторым преподавателям приходится преподавать одновременно несколько предметов.

Особенности организации учебно-воспитательного процесса на трех языках в условиях малокомплектных школ определяются условиями, в частности:

- а) отдаленностью от больших городов;
- б) сложившимися отношениями между людьми;
- в) отсутствием других очагов культуры в населенном пункте;
- г) нестабильностью коммуникации (телевидения, почты).

Дети, растущие в деревнях и отдаленных поселках, воспитаны иначе. Дети развиваются в тесном коллективе, отличаются дружелюбием, открытостью, коммуникативностью.

В общем учебно-воспитательном процессе на трех языках в условиях малокомплектной школы сливаются три потока;

- 1) воспитательная работа на уроках;
- 2) внеурочная и внеклассная воспитательная работа;
- 3) воспитание общественной средой населенного пункта.

При организации обучения на трех языках в условиях малокомплектных школ учителю легче осуществлять:

- индивидуальный подход к учащимся с учетом типа их темперамента и нервной системы, особенностей развития, способностей и интересов, уровня знаний и умений;

- личностно-ориентированный подход в обучении, при котором личное общение выступает как цель и средство обучения и воспитания, как понимание внутренней позиции ученика. Ученик и учитель «слышат» друг друга;

- практическую направленность учебной деятельности учащихся (экскурсии на сельскохозяйственные объекты, участие в опытнической работе и т.д.).

Труд учителя во время обучения на трех языках в малокомплектной школе требует творчества, одержимости, доброты и сердечности, профессионализма и комплексности.

В сельской малокомплектной школе любого учителя удерживает любовь к детям, которые в отдаленных маленьких деревнях многим обделены: отсутствие кинотеатров, музеев, библиотек, более низкий образовательный уровень населения, более низкий уровень жизни и др. Есть только школа – порой единственный очаг культуры.

Обучение на трех языках в малокомплектной школе имеет ряд важнейших особенностей, которые обусловлены тем, что урок в них проводит один учитель одновременно с двумя, тремя, а то и четырьмя классами в одном помещении.

Учитель в малокомплектной школе работает в сложных условиях: ему приходится вести занятия одновременно с детьми разного возраста, разной подготовленности, по учебным программам разных классов.

Организация обучения на трех языках учителем в малокомплектной школе, несомненно, трудно и сложно, чем в обычной школе. Одновременные занятия с двумя классами требуют от учителя малокомплектной школы более тщательной подготовки, правильной организации учебной работы, рационального использования расписаний уроков, а также умелого проявления педагогического такта.

При обучении на трех языках в условиях малокомплектной школы, работа с несколькими классами имеет некоторые негативные особенности:

- ✓ учитель вынужден работать непосредственно с классом только половину урока, а в остальное время организовать самостоятельную работу детей;
- ✓ внимание учителя распределяется между несколькими классами;
- ✓ при выполнении самостоятельной работы дети лишены возможности получить немедленную помощь со стороны учителя, так как учитель в это время занят другим классом;
- ✓ обучающиеся должны, а вернее вынуждены работать самостоятельно при наличии помех со стороны другого класса, так как в это время в другом классе может идти беседа, объяснение и т.д.;
- ✓ в малокомплектной школе учитель должен ежедневно составлять планы и готовить учебные материалы для большего количества уроков.

Но при организации обучения на трех языках в условиях малокомплектной школы, в работе учителя при одновременных занятиях с двумя классами есть и свои преимущества по сравнению с одним классом. Число обучающихся небольшое, поэтому учитель имеет возможность в течение урока опросить каждого

обучающегося, лучше изучить индивидуальные особенности детей, лучше узнать и домашние условия детей. При меньшем числе обучающихся меньше затрачивается времени на проверку тетрадей.

Обучающиеся старших классов также имеют больше возможностей для оказания помощи младшим, так как они ежедневно в одно и то же время находятся в одной классной комнате.

Преодолевая трудности и используя положительные стороны при одновременной работе с несколькими классами, учителя малокомплектных школ успешно решают учебно-воспитательные задачи, стоящие перед школой при трехязычном обучении.

Результативность урока в малокомплектной школе зависит от его подготовки. Готовясь к уроку, учитель должен настолько хорошо продумать логику учебного процесса, чтобы предвидеть, где могут возникнуть затруднения, и ему необходимо подключиться к работе, т.е. заранее выделить так называемые зоны особого педагогического внимания.

Организация урока в совмещенных классах МКШ требует чередования видов деятельности обучающихся под руководством учителя и самостоятельной работы.

Структура урока в совмещенном классе-комплекте МКШ, состоящем из двух классов, может быть примерно такой (таблица 7).

Таблица 7. Структура урока в совмещенном классе-комплекте МКШ

Продолжительность, мин	Классы	
	2	3
2-3	Организация работы	Организация работы
15-17	Объяснение, первичное закрепление нового материала под руководством учителя	Самостоятельная работа
15-17	Самостоятельная работа	Объяснение, первичное закрепление нового материала под руководством учителя
2-3	Подведение итогов. Задание на дом	Подведение итогов. Задание на дом

Часть уроков в классах-комплектах может иметь общие этапы, когда все обучающиеся выполняют одну и ту же работу – слушают объяснение учителя, играют, выполняют задание. Например:

На уроке русского языка общим могут быть задания по чистописанию, словарный диктант, работа с картиной, грамматический разбор и т.д.

При проведении уроков в совмещенном классе можно встретиться с различным сочетанием типов уроков. Например, в одном классе может быть обобщение новых знаний, а в другом – проверка знаний. Или же в обоих классах может быть урок одного типа, например, обобщения новых знаний.

Наличие разных сочетаний требует от учителя более тщательной планировки урока.

Схематично план урока в малокомплектной школе можно представить таким образом – это план урока русского языка и литературы в совмещенных 7/8 классах с казахским языком обучения.

Классы	
7 класс	8 класс
Предмет	
Русский язык и литература	Русский язык и литература
Автор: Ешимешева Кульжан Саметовна	
Тема: Причастный оборот	Тема: Односоставные предложения
Цель урока: 1. Углубить понятия о причастии. 2. Формирование у учащихся понятие о причастном обороте. 3. Активизировать мыслительную деятельность путем сопоставления, анализа текста, развивать речевые навыки, вырабатывать умения работать с текстом, определить морфологические навыки, развивать орфографическую зоркость. 4. Использовать весь излагаемый материал в воспитательных целях.	Цель урока: 1. Систематизация изученного о двусоставных и односоставных предложениях. 2. Умение выделять и определять односоставные предложения. 3. Повторить порядок разбора простого и сложного предложения. 4. Повторить виды связи в словосочетании. 5. Использовать весь изложенный материал в воспитательных целях.
Тип: Изучение и усвоение нового материала	Тип: Повторение изученного
Методические приемы: Стратегии критического мышления RWST: «Мозговая атака, частично – поисковый, работа в группе, эссе, авторский стул, Жигсо – 2, кластер и др.	Методические приемы: «Мозговая атака», частично-поисковый, репродуктивный метод, тестирование. Стратегии критического мышления RWST.
Формы: Коллективная работа, индивидуальная работа, работа в группе, Эссе, авторский стул, класте.	Формы: Коллективная работа, индивидуальная работа, работа в группе, Эссе, авторский стул, диаграмма Венна, кластер, синквейн.
Оборудование: интерактивная доска, таблицы, маркеры, бумаги.	Оборудование: интерактивная доска, таблицы, маркеры
Ход урока	
Организационный момент: Санитарный режим Психологический настрой учащихся Работа в группах	Организационный момент: Санитарный режим Психологический настрой учащихся Работа в группах
I. Побуждение Работа класса с учителем 10 мин А) Урок начинается с того что учитель читает наизусть строки	I. Побуждение Самостоятельная работа 10 мин а) Синтаксический штурм Диаграмма Венна (есть

Вот свойство мое обязательное :
 Склоняюсь я как прилагательное.
 На все вопросы его отвечаю.
 Глагол по значению напоминаю.

(П. Чесноков)

- О чем эта загадка? (О причастии)
- Далее обращается внимание на эпиграф, записанный на доске

Эпиграф к уроку .

Причастие – это часть речи, причастная глаголу в образе прилагательного. В.Даль

- Как понять смысл этого высказывания?
- Что значит «причастный»? (Имеющий непосредственное отношение, касательство к чему -нибудь)

Б) Мозговой штурм

1. Что такое причастие?
2. Как образуются действительные причастия настоящего времени?
3. Как образуются действительные причастия прошедшего времени?
4. Как образуются страдательные причастия настоящего времени?
5. Как образуются страдательные причастия прошедшего времени?

В) Работа по таблице

Выразительно прочитайте текст. Запишите в первую графу таблицы выделенные причастия с теми существительными от которых они зависят. Укажите суффиксы причастия. Докажите, что использования в тексте причастия придает ему динамику (свойство глагола) и образность описания (свойство прилагательного)

Прич +сущ	От какого глагола образовано	Признаки глагола			Признаки прилагательного		
		вид	время	Возвратность	число	род	падеж
Обазац: улыбающиеся дети	Улыбаться	Несов. вид	Наст. вр	Возвр.	Мн.ч	-	И.п.

Вылетевшее слово и на коне не догонишь.

Обдуманное слово дороже золота.

Причастия – особая форма глагола, **имеющая свойство** глагола и прилагательного.

– это картина, **написанная** известным художником Левитаном.

Юрий Гагарин, **побывавший во многих странах** мира, посетил Японию.

приложении);

б) Тесты на односоставные предложения (стр 140-141 учебник 8 класс Г.Бадамбаева)

II. Осмысление

Самостоятельная работа 15 мин

Жигсо -2 . Работа в группе

а) Ребята работают в группе над темой «Причастный оборот» и готовят презентацию,

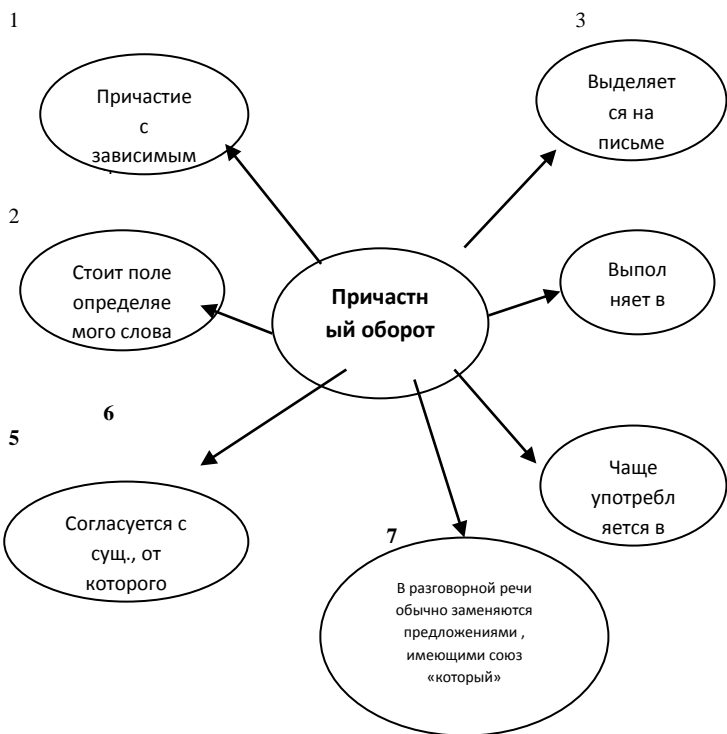
II. Осмысление

Работа класса с учителем 15 мин

Работа в паре. Учащимся даются задания

а) Определите вид односоставных

защиту в форме кластера, Синквейна или форме диаграммы Венна.

Упражнение 2 (Найдите в тексте предложения с причастным оборотом, выпишите их в тетрадь. Определите грамматические признаки причастия)

предложении (стр141 учебник)
(Работа в тетрадях и у доски)

1. Тихая, звездная ночь. (Ф)
Какая ночь! Такая лунность. (С.Е)
 2. Молнией убило двух матросов на берегу. (А.К.Т)
Мне довелось написать много разных книг. (Пауст.)
 3. Город и людей как будто подменили. (Пауст)
Пусть в Европе прочтут горькую правду. (А.К.Т)
 4. На деньги ума не купишь. (Посл.)
За оскорбление деньгами не платят. (Ч.)
 5. Надеюсь вас найти в парке Сокольники.
Значит, присматриваешь за пишущими. (Ф.И.)
- б) Работа индивидуально.
Синтаксический разбор простого и сложного предложения, пользуясь памяткой у доски - индивидуально (стр141 учебник)
Найти в предложениях словосочетания и определить виды подчинительной связи.
Без тебя, вероятно я погиб. (М.Г)
По дороге зимней, скучной тройка борзая бежит. (П.)
Осенняя ночь приближалась очень медленно. (Пауст.)
- в) Домашнее творческое задание в форме диаграммы Венны (словосочетание и предложение) (есть приложения)

III. Рефлексия.

Работа класса с учителем

1. «Вопросы в лоб».

3. Примеры по теме «Зимняя олимпиада в Сочи», с использованием причастия, причастного оборота
4. Эссе на темы под музыку (романс Г. Свиридова к повести А.С.Пушкина «Метель»)

а) Чему учит искусство?

б) «Красота спасет мир» (Ф.М. Достоевский)

в) Авторский стул

III. Рефлексия.

Работа класса с учителем

1. «Вопросы в лоб».

- Какие предложения называются двусоставными?

- Какие предложения называются односоставными?

- Назовите типы односоставных глагольных предложений. - Что такое назывное предложение? – Какие односоставные предложения используются в пословицах?

Приведите примеры.

Проиллюстрируйте на примерах по теме «Зимняя олимпиада в Сочи»

2. Ребята, мы с вами прошли темы из разделов «Морфология» и

	«Синтаксис» по материалам связанные с художественной тематикой «Искусство и жизнь». В связи с этим предлагается вам пятиминутное эссе на темы под музыку (романс Г. Свиридова к повести А.С.Пушкина «Метель») а) Чему учит искусство? б) «Красота спасет мир» (Ф.М. Достоевский) в) Авторский стул								
IV. Оценивание работ. а) ФИДБЕК оценочные листы, смайлики (Понравился ли мне урок?, Что я взял для себя с урока?)	IV. Оценивание работ. а) ФИДБЕК оценочные листы, смайлики (Понравился ли мне урок?, Что я взял для себя с урока?)								
V. Домашнее задание а)Подобрать к существительным море и ветер причастия и составить два-три предложения с причастным оборотом. Если останется время, работа по таблице. Образуйте от глаголов различные причастия, согласно заданию и запишите их с существительными . (словарная работа: лелеять, гонимые)	V. Домашнее задание (упр 1, стр 136) Прочитайте текст «Осенний день. Сокольники» по ролям. Подготовьте сценарий и разыграем его. Презентация работ. 2. Пересказ по тексту «Искусство скифов».								
<table border="1"> <tr> <td>Действительные причастия настоящего времени</td> <td>Страдательные причастия прошедшего времени</td> </tr> <tr> <td>Строиться</td> <td>Разбирать</td> </tr> <tr> <td>Расстилаться</td> <td>Лелеять</td> </tr> <tr> <td>Колебаться</td> <td>Гнать</td> </tr> </table>	Действительные причастия настоящего времени	Страдательные причастия прошедшего времени	Строиться	Разбирать	Расстилаться	Лелеять	Колебаться	Гнать	
Действительные причастия настоящего времени	Страдательные причастия прошедшего времени								
Строиться	Разбирать								
Расстилаться	Лелеять								
Колебаться	Гнать								

Следующим приводится схематичный план урока в малокомплектной школе по казахскому языку и литературе в совмещенных 5/6 классах с русским языком обучения.

Сыныптар	
5 сынып	6 сынып
Пән	
Қазақ тілі және әдебиеті	Қазақ тілі және әдебиеті
Автор: Ерпенова Алма Сагындыковна	
Тақырып: Қыс. Есімдік	Тақырып: Қыс. Есімдік
Білімдік мақсаты: есімдік сөз табы туралы теориялық білім беруге, есімдіктердің түрлерін ажырата білуге себеп болу. Дамытушылық мақсаты: жаңа технологияларды басшылыққа ала отырып, оқушылардың өз бетімен жұмыс жасау арқылы сөздік қорын, ойлау жүйесін дамытуға себеп болу,	Білімдік мақсаты: есімдік сөз табы туралы теориялық білім беруге, есімдіктердің түрлерін ажырата білуге себеп болу. Дамытушылық мақсаты: жаңа технологияларды басшылыққа ала отырып, оқушылардың өз бетімен жұмыс жасау арқылы теориялық ойлауына, сөздік қорын, ойлау жүйесін дамытуға себеп болу,

қазақ тілі сабағына қызықтыру: Тәрбиелік мақсаты: Отаның сүюге, ұлттық салт-санасың, ұқыптылыққа, ізденімпаздыққа тәрбиелеуге себеп болу	қазақ тілі сабағына қызықтыру: Тәрбиелік мақсаты: Отаның сүюге, ұлттық салт-санасың, ұқыптылыққа, ізденімпаздыққа тәрбиелеуге себеп болу
Түрі: жаңа білім меңгерту	Түрі: жаңа білім меңгерту
Әдістемелік тәсілдері: ұжымдық, сөздік.	Әдістемелік тәсілдері: ұжымдық, сөздік.
Формлары: ұжымдық жұмыс, сөзбен жұмыс істеу арқылы тілді дамыту.	Формлары: ұжымдық жұмыс, сөзбен жұмыс істеу арқылы тілді дамыту.
Көрнекіліктер мен құрал-жабдықтар: Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қысқы таулар» суреттері, оқулық, интерактивті тақта, маршруттық парақ, бағалау парағы, сөзжұмбақ.	Көрнекіліктер мен құрал-жабдықтар: Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қысқы таулар» суреттері, оқулық, интерактивті тақта, маршруттық парақ, бағалау парағы, сөзжұмбақ.
Сабақтың барысы	
I. Ұйымдастыру кезеңі: Кезекшінің манологы. Білім алушыларды психологиялық тұрғыда дайындау. Топпен жұмыс.	I. Ұйымдастыру кезеңі: Кезекшінің манологы. Білім алушыларды психологиялық тұрғыда дайындау. Топпен жұмыс.
II. Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Тіл дамыту. а) «Қыстың келбеті». - Суретте қандай жыл мезгілі бейнеленген? Ауа райы қандай болады? - Қай ақын қыстың бейнесін жазған? (Абай Құнанбаев) Өлеңнің үзіндісін оқы. ә) Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қыс таулары» (9-қосымша) суреттерінне қарап, қыстың бейнесін әңгімелендер.	II. Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Тіл дамыту. а) «Қыстың келбеті». - Жылдың ең қысқа күні мен ұзақ түні қай айда болады? - Жыл басы, қыстың дәл ортасы деп, қай айды айтады? - Ең ызғарлы, аязы қатты кез қай айда болады? - Қандай мақал-мәтелдер білесіңдер? - Қандай жаңылтпаш білесіңдер? ә) Ә. Қастеевтің «Қыс», «Қыс таулары» (9-қосымша) суреттерінне қарап, қыстың бейнесін әңгімелендер.
III. Өзіндік жұмыс. Сөздік-диктант. (1-қосымша). Сөздікті не үшін өткіземіз? (Сауатты жазу үшін, сөз қорымызды толықтыру үшін)	III. Өзіндік жұмыс. Сөздік-диктант. (1-қосымша). Сөздікті не үшін өткіземіз? (Сауатты жазу үшін, сөз қорымызды толықтыру үшін)
IV. Өзіндік жұмыс. «Дұрыс», «Бұрыс» (2-қосымша).	IV. Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Кесте бойынша қайталау (2-қосымша).
V. Сергіту сәті.	
Ал қанекей бәріміз тұрайық Бір дем алып алайық Сен оңға қарай иілік, Ол солға қарай иілік, Біз алға қарай бір адым, Отырып, тұрып алайық Түгел жайқалайық ағашша. Өзіміз секірейік лақша.	– Қандай есімдіктер кездесті?
VI. Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Сөйлем құру (3-қосымша).	VI. Топтық өзіндік жұмыс. Шығармалардың үзіндісімен жұмыс (3-қосымша).

<p>VII. Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Мақал-мәтелдермен жұмыс (4-қосымша).</p>	<p>VII. Өзіндік жұмыс. «Аулақ бол!» көрініске дайындалу (4-қосымша). Өздік оқушы – өзіндік жұмыс (5-қосымша).</p>																																
<p>VIII. Сергіту сәті.</p>																																	
<p>Көрініс. «Аулақ бол!» Қорытынды: Жаман әдеттерден жирену керек. Тыйым сөзді тыңдау.</p>																																	
<p>IX. Өзіндік жұмыс (6-қосымша).</p>	<p>IX. Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. (6-қосымша).</p>																																
<p>X. Сабақты бекіту (7-қосымша).</p>	<p>X. Сабақты бекіту (7-қосымша).</p>																																
<p>XI. Бағалау (8-қосымша).</p>	<p>XI. Бағалау (8-қосымша).</p>																																
<p>Сабаққа қосымшалар</p>																																	
<p>Сөздік-диктант. (1-қосымша). 1-нұсқа. Сіздер, мен, өзі, міне, неше, осы. 2-нұсқа. Сол, біз, нешінші, өзім, анау, бұл. Тексеру: «5» - қате жоқ «4» - 1 қате «3» - 2 қате</p>	<p>Сөздік-диктант. (1-қосымша). 1-нұсқа. Мынау, өзім, сендер, бәрі, ешбір, міне, нешінші. 2-нұсқа. Бүкіл, өзіміз, барлық, ешқайдан, өзің, түгел, неше, өзімнің.</p>																																
<p>Өзіндік жұмыс. «Дұрыс», «Бұрыс» (2-қосымша). Жіктеу есімдігі</p> <table border="1" data-bbox="167 1081 782 1641"> <thead> <tr> <th>Тапсырма: орыс тіліне дұрыс аударған ба?</th> <th>Дұрыс</th> <th>Бұрыс</th> <th>Дұрыс жауабы</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1. Мен – Я</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>2. Сен – Он</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>3. Сіздер – Вы</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>4. Біз – Мы</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>5. Сендер – Я</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>6. Олар – Ты</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>7. Ол – Он</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	Тапсырма: орыс тіліне дұрыс аударған ба?	Дұрыс	Бұрыс	Дұрыс жауабы	1. Мен – Я				2. Сен – Он				3. Сіздер – Вы				4. Біз – Мы				5. Сендер – Я				6. Олар – Ты				7. Ол – Он				<p>Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Кесте бойынша қайталау (2-қосымша).</p> <p>- Қандай есімдік түрлерін білесіңдер? - Сөздікте жазылған есімдіктердің түрлерін ажыратыңдар.</p>
Тапсырма: орыс тіліне дұрыс аударған ба?	Дұрыс	Бұрыс	Дұрыс жауабы																														
1. Мен – Я																																	
2. Сен – Он																																	
3. Сіздер – Вы																																	
4. Біз – Мы																																	
5. Сендер – Я																																	
6. Олар – Ты																																	
7. Ол – Он																																	
<p>Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Сөйлем құру (3-қосымша). Сұрау есімдік. Сөз тіпкестерін пайдаланып, сөйлем құрастырыңдар. <i>Үлгі:</i> Мектепке кім келді? Кім келді? Не бар. Нешінші бөлме. Неше жаста. Қайдан келді. Қайда отыр. - Қандай сөздермен сұрақ қойылған? - Оқулықтан тауып оқыңдар, бұл қандай есімдіктер?</p>	<p>Топтық өзіндік жұмыс. Шығармалардың үзіндісімен жұмыс (3-қосымша). Тапсырма: Қай шығармадан алынған үзінді? Есімдіктің астын сызыңдар, оқулық бойынша есімдіктің түрін ажыратыңдар. Әкем айтушы еді: «Бүкіл жердің ұрысы, далалы жердің бөрісі болады». - «Екі балаңыз – қос бүтін қанатыңыз, тірегіңіз», - деп, екі қанатын ханның балаларына береді.</p>																																

	<p>Жолда келе жатып, малшылар: - Сендердің жұртта қалғандарыңды біліп, кешеден ауылдың баршасы түгел іздеуге кетіп еді, - деді. «Мен өзім орташа адаммын, мына қаздың орта денесі маған жарайды» - деп қазды өзіне алып, оны дастархан басындағы барлық баршаға бөліп береді.</p>
<p>Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. Мақал-мәтелдермен жұмыс (4-қосымша). Өздік есімдік. Мақал-мәтелді оқып, мағынасын түсіндір. Сізге белгісіз есімдіктердің астын сыз. Өз елім – өлең төсегім. Ел-елдің бәрі жақсы, Өз елің бәрінен жақсы.</p>	<p>Өзіндік жұмыс. «Аулақ бол!» көрініске дайындалу (4-қосымша). Мәтінді оқып, көрініске дайындалындар. «Аулақ бол!» Ербол: - Асқар біз екеуміз доспыз ғой, иә?! Асқар: - Иә, доспыз. Ербол: - Сен ешкімге айтпа, менде керемет нәрсе бар. Асқар: - Ол не нәрсе? Ербол: - Мінекей көрсеңші (қалтасынан темекі көрсетеді). Асқар: - Ол не нәрсе? (шошынып) Қайдан алдың? Ербол: - Оған көрсетпей алдым. Асқар: - Папаңнан алдың ба? Онан неге аласың, темекі деген жаман нәрсе, денсаулыққа зиянды. Ербол: - Болса ше?! Менің папам неге тартады? Асқар: - Ой, достым, сенің папаң жас күнінде темекіге әуестенген, сол қателігін қазір жөндей алмай жүр. Ербол: - Ой досым, дегенмен осыны тартып көрсек қайтеді? Асқар: - Жоқ, мұндай жаман әдеттен аулақ болғанымыз абзал. Әйтпесе денсаулығымызды құртамыз, онан да ойынымызды жалғастырайық. Өзіндік оқушы – өзіндік жұмыс (5-қосымша). Берілген сөздерден, сөзтіркестерден тыйым сөздерді құр. Тербетуге болмайды, бесікте, балмаса, бала. Жүгірмендер, үйге қарай, еш уақытта, дауыс көтеріп. Ешқашан, жыланды, өлтіруге болмайды, үйге кіріп кеткен, басына сүт құйып шығарады.</p>
<p>Өзіндік жұмыс (6-қосымша). Сілтеу есімдік. Сөйлемдерді оқып, қарамен жазылған сөздерге екпінді дұрыс қойып оқындар, оқулық бойынша есімдіктің түрін</p>	<p>Сыныптың мғаліммен бірге жұмысы. (6-қосымша). Тапсырма: Көп нүктенің орынына Қазбек шешеннің қалмақ ханына айтқан сөзінен керекті сөзді алып қой.</p>

<p>ажыратыңдар. 1. Мынау – Алатау. 2. Оның етегінде – Алматы қаласы. 3. Анау – үлкен-үлкен үйлер. 4. Бұл – «Қазақ фильм» студиясы. 5. Ол – Әл-Фараби көшесі.</p>	<p>Біз – қазақ деге мал баққан елміз, Бірақ ... соқтықпай, жай жатқан елміз. ... дұшпаға басындырмаған елміз, Басымыздан сөзді асырмаған елміз.</p> <p>Атадан ұл туса, құл боламын деп тумайды, Анадан қыз туса, күң боламын деп тумайды. ... ұл мен қызды қаматып отыра алмайтын елміз.</p> <p>Керекті сөздер: ешкімге, ешбір, ешқаша. Тексеру. Қандай есімдіктерді қойдыңдар? Мәнерлеп оқыңдар. Бұл сөздер қандай оқиғаны айтады? (болымсыз, сондықтан бұл болымсыз есімдіктер) Қандай сезіммен жазған? Біздің еліміз қандай? Бізді неге шақырады?</p>
--	---

Сабақты бекіту (7-қосымша).

- 1. Проблемалық сұрақ.** Адамдардың қарым-қатынасына есімдіктер әсер ете ме?
2. Сөзжұмбақты шешу.

1																			
2																			
3																			
4																			
5																			
6																			
7																			
8																			
9																			
10																			

1. Имя
2. Вы
3. Местоимение
4. Отрицательное местоимение
5. Возвратное
6. Неопределенное
7. Личное
8. Все
9. Указательное
10. Вопросительное

Бағалау парақтары (8-қосымша).

Критерий	Баллы
1. Знаком с текстом/ проблемой, умеет их анализировать.	2
2. Ответственно подходит к полученному заданию.	2
3. Высказывает интересные идеи.	1
4. Предлагает серьезные, осмысленные аргументы.	2
5. Формирует свою точку зрения логично и убедительно.	2
6. Стремиться к сотрудничеству.	2
7. Мотивирует других к работе.	1
8. Уважает личность каждого.	1
9. Толерантно относится к другим	1
10. Умеет слушать	2
11. Воспринимает чужие мнения.	1
12. Сознает свою ответственность за результаты групповой работы.	1
13. Не помогает другим членам группы в работе.	-2
14. Недостаточно добросовестно выполняет полученные задания.	-1
15. Мешает другим.	-2
16. Не сотрудничает с остальными участниками.	-2
17. Манипулирует другими.	-2
18. Навязывает свое мнение.	-1
19. Обижает и высмеивает других.	-2
20. Не приемлет критики в свой адрес.	-1

Таблица 2. Карта индивидуального оценивания.

Критерий имя	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	K15	K16	K17	K18	K19	K20	Общий балл	

Таблица 3. Выведение итоговой индивидуальной оценки.

Группа из двух человек: Максимальный балл – 18 18-14 баллов – «5» 14-10 баллов – «4» 10-8 баллов – «3»	Группа из трех человек: Максимальный балл – 36 36-29 баллов – «5» 29-22 баллов – «4» 21-18 баллов – «3»	Группа из четырех человек: Максимальный балл – 54 54-50 баллов – «5» 49-42 баллов – «4» 41-32 баллов – «3»
Группа из пяти человек: Максимальный балл – 66 66-55 баллов – «5» 54-45 баллов – «4» 44-36 баллов – «3»	Группа из шести человек: Максимальный балл – 90 83-70 баллов – «5» 70-55 баллов – «4» 154-45 баллов – «3»	
9-қосымша Әбілхан Қастеев «Қыс», «Қыс таулары» суреттері		

Схематичный план урока в малокомплектной школе по английскому языку в совмещенных 5/6 классах с русским языком обучения.

Предмет: английский язык	
Дата: 3.02.2017	
Класс: 7 «Б»	Класс: 8 «Б»
Раздел: Unit IV- Fauna and flora of Kazakhstan and Great Britain- (18 hours)	Раздел: Unit IV- The flora and fauna (18 hours)
Тема: Animal world in Kazakhstan. Животный мир Казахстана.	Тема: Environmental protection. Защита окружающей среды.
Aims: Цели урока: <u>Educational:</u> discussing about wildlife of our country animals, to enlarge students outlook, to enhance the knowledge of vocabulary <u>Developing:</u> to develop creative fantasy, to develop speaking abilities <u>Bringing-up:</u> to bring up love to the nature	Aims: Цели урока: <u>Educational:</u> Talking about the ecological problems. Learning the new words. <u>Developing:</u> To develop students' communicative skills and abilities using various kinds of activities. Training in speaking, reading, writing, listening. <u>Bringing-up:</u> To appreciate the

problems of ecology and to think of ways how we should help. To bring up love to the nature, love to our country.

Methods of teaching: explanation, demonstration, presentation, working with tables, games, matching

Inter-subject connection: Kazakh, Russian, Biology, Geography, Music.

The equipment of the lesson: an interactive board, cards, pictures, posters, A3 papers.

The Procedure of the lesson

I. Org. moment:

1. Greeting.

Учитель приветствует учащихся, создает атмосферу иноязычного общения. Учащиеся приветствуют учителя, отвечают на вопросы о дежурстве, погоде, включаются в речевую деятельность

T: - Good morning, pupils. I'm glad to see you at our English lesson. Let's start our lesson with duty report.

Who is on duty today?

Who is absent?

What date is it today?

What is it day of week today?

What is the weather like today?

2. Psychological training. Психологический настрой

Flowers. На доске размещён рисунок стебля цветка без бутонов, учащимся в корзинке необходимо выбрать цветок понравившейся окраски (жёлтый, красный, зелёный) написать на нём своё имя и прикрепить его к стеблю. Когда все учащиеся разместят свои цветы, учитель зачитывает что каждый цвет цветка-это настрой на сегодняшний урок: тот кто выбрал жёлтый- будет сегодня очень активно работать, тот, кто выбрал красный цветок- получит «5», зелёный цветок выбрали позитивные учащиеся.

Yellow – active

Red – get excellent marks

Green – positive

T: You can see we get our beautiful flower!

The main part

T: - And now we are going to start our main part. The 7 th form will get crossword

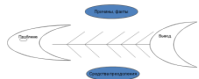
back legs.
10. a very large grey mammal which has a trunk (= long nose) with which it can pick things up.

books and write down the date and the theme.
-T: Can you complete the aims of our lesson?
(Учитель помогает сформулировать целиурока и предлагаетвспомнить изученный ранее материал по теме «Окружающая среда»
And now let’s recollect words about this topic. At the screen and at the sheets of paper you can see some words which are connected with the environment.
Your task is to match them to the translation.
Now put word combinations with these words into the right column. (ways of protection, pollution: air, water, soil)
Let’s check your work.

Деятельностьучителя.
Let'scheckourcrossword. Areyouready?
(Проверка выполнения задания с кроссвордом. Учащиеся определяют тему урока по кроссворду)
So, how can we name panda, zebra, horse, hare, rabbit in one word? (pupils give answer “Animals”)
Yes, you are right! And uprightyou get the word Kazakhstan. Can you formulate the theme of our lesson?
(pupilsgiveanswer, teacher corrects)
Please, open your copy-books and write down the date and the theme.
T: Can you complete the aims of our lesson?
(Учитель помогает сформулировать цели урока)
3.Активизация лексики по теме
Teacher: In order that we can speak of a new theme, we need to study the lexical material.
Please, repeat after me!
Wildlife, animals,

3.Активизация лексики по теме “Окружающая среда” (Работают в парах)
Деятельность учащихся.
Учащиеся читают слова по теме «Окружающая среда», соотносят их с переводом. Располагают словосочетания по теме в таблице, поместив каждое в подходящую колонку.
to protect animals, to plant trees, to recycle wastes, to cut down forests, to throw litter away, to clean parks and rivers, to stop cutting down woods, to maintain chemical balance, to pollute water with factory waste, to release harmful gas into the air, to kill insects and animals

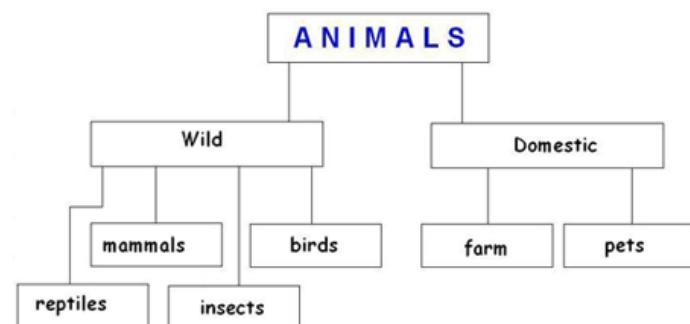
Ways of protection	Pollution		
	air	water	land

<p>plants, the Red Book, sea, ocean, rivers, fish, Leopard Glacier Falcon Extinction Species [spi: Siz] Reptile [ˈreptail] Amphibian [mfibian] Mammal æmməl Cause danger]</p> <p>Деятельность учащихся. (Учащиеся записывают слова в словари)</p>	<p>Деятельность учителя. (Проверка выполненного задания)</p>
<p>4.Активизация навыков чтения. Работа с текстом. Wildlife of Kazakhstan Today the wildlife of Kazakhstan includes 158 species of mammals, 458 species of birds,52 species of reptiles, 12 species of amphibians, and 150 species of fish, 19 species of animals and 23 of birds. They are included into the International Red Book of rare or endangered animals. In the mountains of the ZailiiskiAlatau alone, there are about 50 species of mammals, 141 species of birds and3 species offish. In the steppesherds of koulans and jeirans graze.Deserts are inhabited withgiant lizards, snakes andspiders. On the peaks of itsmountains snow leopards -mountain turkeys occur. Kazakhstan is inhabited with birds, marmots, wild sheep, the Tien Shan brown bear, flamingoes and swans.</p>	<p>4.Активизация навыков поискового чтения. Работа с текстом. Делятся на группы, читают текст «ENVIRONMENTAL PROTECTION». После прочтения заполняют схему «Рыбная кость»: Голова – главная проблема, кости – причины ее появления, хвост-способы ее устранения.</p> <p>It's a pity, but sometimes people destroy not only air, water and soil. Often they make animals badly. You should read this text and then you should make the scheme which is called Fishbone. I'd like to remind you what it is. It's a special scheme that helps us to structure the text. The main problems are put in the head, upper and lower bones are used for reasons (why the problem exists). Your notes should be short. Use key words, contractions and exact details from the text. In the end you should come to the conclusion (or find possible ways to solve the</p>

Деятельность учащихся.

Работа в тетрадях. Учащиеся выписывают из текста названия животных и распределяют их по категориям.

What categories of animals do you know?
What species of animals do you know?
Write out the animals of Kazakhstan in each category.

problem) and put it in its tail.
Work in groups of four. I give you 5 minutes.

Деятельность учителя.

Сверяются варианты всех групп.

Let's check your schemes.
What's the main problem, according to the text?
What are the reasons of these problem?
What are possible ways of solving this problem?

RELAXATION:

ФИЗМИНУТКА: <https://www.youtube.com/watch>

5. Активизация умений монологической речи. Творческое задание

Деятельность учителя.

Учащиеся получают ватман, на котором должны написать слоган о защите животных, используя интернет источники.
Have you ever seen a leopard? Have you ever seen a falcon?

Have you ever seen a koulan?

What are the typical Kazakhstan animals?

Do you know any of them?

What animals do you have in your region?

Today, many more animals *are in danger* not only because man destroys their home, but because man *hunts* them. Man has always been a hunter. He still is. But many modern hunters don't kill for food- they kill for profit. That's why so many protected animals are still dying. There is only one way to save animals – to protect them.

Task: You need to write a slogan calling people to protect and take care of animals.

5. Активизация умений монологической речи. Творческое задание.
Деятельность учащихся.
(Получают конверт с заданием)

Делятся на группы, читают текст снова. Обсуждают и находят пути решения проблемы. Пользуются интернетом. (<http://www.myenglishpages.com>) Записывают их на ватмане Готовят высказывание по опоре:
In order to protect... we can...

There some other environmental problems, but some of them we can reduce and make the world around us better. Let's find ways of environmental protection. Work in groups. You should discuss it, and using a vocabulary of today's lesson find ways to solve it..

These words can help you to make your answer better. (In order to protect... from...we can...)

I give you 5 minutes.
Time is over and I ask you to give your answers.

6. Аудирование.

Приложение

Слушают песню «Сохрани нашу Планету!» и заполняют пропуски.

The topics of our today's conversation was very serious. There are a lot of problems but, unfortunately, we don't have enough time to discuss all of them. So may be this song will give you food for thought. Please look at the title of the song. (SAVE OUR PLANET [2]). Now turn the page over and look at the pictures. Which of these problems do you expect to hear about in the song? Listen and check.

Now listen to the song and fill in the blanks.

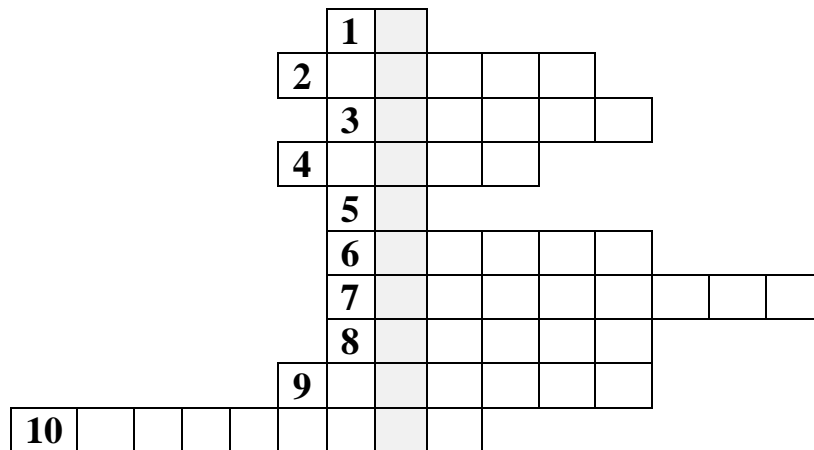
Key:

11. air
12. little
13. wildlife
14. reason
15. clean-up
16. warming

17. planet	
18. cars	
19. burning	
20. waste	
Подведение итогов	
1. Домашнее задание	
To make a project work “ Rare animals of our region” (Работа над проектом "Редкие животные нашей области")	To make a presentation of environmental protection (сделать презентацию по защите окружающей среды)
Учитель: итоги нашего урока мы подведём с помощью шести шляп критического мышления the resultsofourlessonwetosumwithsixcriticalthinkinghats	
Выставление оценок	
We'll have to stop now. That's all for today. I'd like to thank you for good work at the lesson. All of you worked very well. The lesson is over. Goodbye!	

Приложения 1, 2 и 3 к данному уроку приведены в приложении

1.
7th form

1. Write a letter
2. a large black and white mammal similar to a bear, that lives in forests in China.
3. an African wild animal which looks like a horse, and which has black or brown and white
4. an animal like a large rabbit that can run very fast and has long ears.
5. Write a letter
6. a large animal with four legs which people ride on or use for carrying things or pulling
7. a small animal covered in fur with a long tail with a lot of fur, which climbs trees and feeds on nuts and seeds.
8. a large wild animal of the cat family with yellowish orange fur with black lines which lives in parts of Asia.
9. a small animal with long ears and large front teeth, which moves by jumping on its long backlegs.

10. a very large grey mammal which has a trunk (= long nose) with which it can pick things up.

2.

«ENVIRONMENTAL PROTECTION»

Many centuries ago people lived in harmony with nature because industry was not much developed. There was no ecological problem until people built lots of plants and factories which sent wastes into the air, water and land where they didn't disappear but lasted forever in one form or another. Nowadays people live only according to their wants and requirements, they ignore the laws of nature. That's why today the contradictions between man and nature are dramatic.

People are slowly destroying the nature environment around them. Today we are anxious about the state of the air we breathe because every year world industry throws out into atmosphere about 1 000 million tons of dust, smoke and other harmful substances and people of many cities suffer from smog.

Another reason why there is such high level of air pollution in large cities is because of car exhaust fumes from very intensive transport. A great number of plants get used to dump poisonous chemical wastes in rivers, lakes and seas that has led to polluting water and killing fish life.

At present time pollution from sinking ships and tankers with oil is increasing and there is a strong destruction of sea life.

We face the fresh water supply problem today because of the depletion of water resources and the disruption of water cycle. Speaking about atmosphere we should mention ozone holes which are result of air pollution and their increase can lead to the destruction of the whole great chain of life of our planet. The pollution of the air, oceans, seas, rivers and lakes and the destruction of the ozone layer could lead our planet to a global catastrophe. But the most terrible catastrophe of our age is the Chernobyl disaster which has resulted not only in atomic explosion but has brought death to 300 thousands hectares of farm lands and has affected the lives of millions of people. The radiation doses have affected and will continue to affect the health of people living in contaminated areas.

The Earth is our home that's why we must take measures to fight land pollution and keep our environment clean; we must plant trees and flowers and take care of animals, we must not throw our wastes into the rivers.

In many countries environmental protection organizations such as "Green Peace", "Friend of the Earth", "World Wild Life Fund" are set up which try to put pressure upon the governments that don't care for ecology in their countries. The humankind will be able to survive only if we all realize that environmental protection is our universal concern.

3.

SAVE OUR PLANET [2]

There's so much pollution
Poisoning the 1).....

There is so much 2).....
We can see it everywhere
3)..... is
Disappearing
While everyone stands by
The world we love is dying
And we're the
4).....why.

*Why are we killing our world
Why aren't we doing our share
We can save our planet
We can help it survive
All it needs is a little care*

If we all work together
Something can be done

We need a 5)..... campaign
Which involves everyone
We can slow down global 6).....
We can stop the acid rain
We can heal our 7).....
We can help it alive again.

We must stop killing our world...

If we don't act quickly
Our world will soon be dead
We must leave our 8)..... at home
And use our bicycles instead
We must stop using chemicals
And 9)..... fossil fuels
We must recycle all our 10).....
It is easing to do.

We must stop killing our world...

При трехязычном обучении структура уроков и вообще практически все они однотипные, строятся в основном по схеме комбинированного урока: организационный момент, повторение изученного, усвоение новых знаний, закрепление, задание на дом.

Формы организации могут быть различными, но ведущих форм в основном две:

1) работа под руководством учителя;

2) самостоятельная работа обучающихся. В сумме они занимают около 80-90% времени.

План урока проводимой на трех языках по предмету «Информатика» в 6 классе малакомплектной школы.

Раздел долгосрочного плана:		Школа: Тогузакская СШ	
6.1А Компьютерные системы и сети			
Дата:		ФИО учителя: Лысенко В.А.	
Класс: 6		Участвовали:	Отсутствовали:
Тема урока	Беспроводные сети		
Учебные цели для достижения на этом уроке	6.1.3.1. объяснять преимущества беспроводной связи		
Цель урока	<ul style="list-style-type: none"> - выяснить понятие беспроводной сети; - рассмотреть беспроводные сети согласно топологиям; - находить преимущества и недостатки беспроводной связи; - определить технологии повышения безопасности работы в беспроводных сетях. 		
Критерий оценки	<ul style="list-style-type: none"> - сформируют понятие беспроводной сети; - классифицируют беспроводные сети согласно топологиям; - различают преимущества и недостатки беспроводной связи; - выделяют технологии повышения безопасности работы в беспроводных сетях. 		

Языковые цели	Термины, касающиеся предмета. беспроводная сеть, топология: «точка-точка», «звезда», «многочейковая сеть», «кластерное дерево», виды сетей, скорость передачи данных: Мегабит, Мегабайт. wireless connection, topology: «point-to-point», «star», «multicell network», «cluster tree», types of networks, data transfer speed: Megabit, Megabyte.		
Предшествующие знания по теме	5.1.3.1– размещать, изменять, скачивать файлы общего доступа Умеют размещать, изменять, скачивать файлы общего доступа и защищать свои данные на компьютере.		
Ход урока			
Запланированные этапы урока	Виды запланированных упражнений на уроке	действие ученика	ресурсы
Начало урока	Консолидация внимания учеников (К) - проверяет готовность к уроку - отмечает отсутствующих - Good morning! - Who is on duty today? - Who is absent? - What is the weather like today?	демонстрация готовности к урокам - Good morning! - I'm on duty today. - Nobody is absent. - It's sunny today. It's frosty.	
	- А на какую погоду похоже ваше настроение сейчас? Подпишите стикеры и приклейте их на барометр настроения. Учитель раздает стикеры и просит учеников написать свои имена на них и приклеить на барометр настроения. - Ну, хорошо! Я вижу, что мы начинаем урок с хорошим настроением, а это значит, что всё у нас получится!	 Пишут свои имена на стикерах и приклеивают их на барометр настроения	барометр настроения
	(II) «Рисунок: Что происходит?» (III) Формативное оценивание в устной форме (IV) Деление на группы «Пазлы»	Рассказывают о происходящем на рисунке, объясняют причину Собирают пазлы, делятся на 3 группы	Рисунок 1

	<p>Приём «Целеполагание» (И) Проблемный вопрос «В чём заключается необходимость использования беспроводной сети?» (Г) определяют цель обучения и критерии оценивания</p> <p>Оценивание: (Г) Метод «2 звезды и пожелание»</p>	<p>Обсуждают и отвечают на проблемный вопрос</p> <p>комментарий в письменной форме</p>	<p>Презентация</p> 						
<p>Середина урока</p>	<p>Задание 1 Работа в группах «Беспроводные сети. Топология сетей»</p> <p>Задание 2 Просмотр ролика «Как работает беспроводная технология Wi-Fi?»</p> <p>Задание 3 Заполнение таблицы</p> <table border="1" data-bbox="379 1290 866 1532"> <tr> <td>Преимущества беспроводных сетей</td> <td>Недостатки беспроводных сетей</td> <td>Технологии повышения безопасности работы в беспроводных сетях</td> </tr> <tr> <td> </td> <td> </td> <td> </td> </tr> </table> <p>Дескрипторы: *раскроют преимущества и недостатки беспроводных сетей; *правильно определяют технологии повышения безопасности работы в беспроводных сетях.</p> <p>Задание 4 (И) Определение скорости скачивания файлов: Переведите 20 Мбайт/с - скорость при скачивании файлов - в Мегабит/с. Дескрипторы: *правильно переводят Мбайт/с в</p>	Преимущества беспроводных сетей	Недостатки беспроводных сетей	Технологии повышения безопасности работы в беспроводных сетях				<p>Читают текст учебника стр. 24-28, обсуждают, заполняют кластера</p> <p>Обсуждение в группах</p> <p>Изучив материал, заполняют таблицу Преимущества и недостатки</p>	<p>Видеоролик</p> <p>http://www.doctorrouter.ru/preimushhestva-nedostatki-besprovodnoj-seti/</p>
Преимущества беспроводных сетей	Недостатки беспроводных сетей	Технологии повышения безопасности работы в беспроводных сетях							

	<p>Мегабит/с;</p> <p>Задание 5 Из предложенных английских слов выбрать слова, обозначающие данные термины wireless connection, topology: «point-to-point», «star», «multicell network», «cluster tree», types of networks, data transfer speed: Megabit, Megabyte.</p> <table border="1" data-bbox="379 539 858 1227"> <thead> <tr> <th>Русский язык</th> <th>Английский язык</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>беспроводная сеть</td> <td></td> </tr> <tr> <td>топология: «точка-точка»</td> <td></td> </tr> <tr> <td>звезда</td> <td></td> </tr> <tr> <td>многочейковая сеть</td> <td></td> </tr> <tr> <td>кластерное дерево</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Мегабит</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Мегабайт</td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>Дескрипторы: *правильно осуществляют перевод</p>	Русский язык	Английский язык	беспроводная сеть		топология: «точка-точка»		звезда		многочейковая сеть		кластерное дерево		Мегабит		Мегабайт		<p>Переводят</p> <p>Заполняют таблицу</p>	<p>Раздаточный материал</p> <p>Таблица</p>
Русский язык	Английский язык																		
беспроводная сеть																			
топология: «точка-точка»																			
звезда																			
многочейковая сеть																			
кластерное дерево																			
Мегабит																			
Мегабайт																			
<p>Конец урока</p>	<p>Формативное оценивание: (И) «Лестница успеха» в письменной форме</p> <p>(И) Творческое задание на дом</p> <p>Эссе «вред беспроводных сетей на здоровье человека?»</p>	<p>Оценивают себя</p>	<p>Презентация</p>																

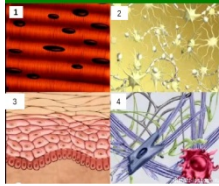
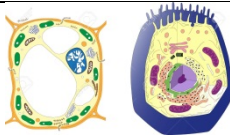

План урока проводимой на трех языках по предмету «Биология» в 7 классе малакомплектной школы.

Раздел долгосрочного плана: Клеточная биология		Школа: КГУ «Б-Чураковская средняя школа отдела образования акимата Алтынсаринского района» ФИО учителя: Мосейко Наталья Александровна	
Date: 09.10.18г.			
Class: 7		Количество присутствующих:	отсутствующих:
Subject lesson	Concepts :cell, tissue ,organ ,organ system . Понятия: клетка, ткань, орган, система органов.		
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке	7.4.2.1 Учащиеся будут: <ul style="list-style-type: none"> • давать определение понятиям клетка, ткани, органы и системы органов. 		
Цели урока	объяснить понятия: клетки, ткани, органы, системы органов		
Критерии оценивания	Обучающийся: <ul style="list-style-type: none"> - дает определение понятий клетки, ткани, органы, системы органов. - умеет составлять иллюстрированную цепочку с терминологией - умеет правильно располагать последовательность от большого по размеру биологического объекта к меньшему. -устанавливает соответствие между понятиями, определениями и рисунками. 		
Языковые цели	Учащиеся могут использовать термины: cell, tissue ,organ ,organ system в устной и письменной речи, при описании рисунков и диалоге Словарь специфических терминов: cell, tissue, organ ,organ system		
Привитие ценностей	Взаимоуважение через сотрудничество, открытость, умение работать в группах, парах.		
Межпредметные связи	Межпредметная связь осуществляется через содержание предметов: химия, физика.		
Первоначальные знания	Учащиеся должны уметь объяснять понятия: клетка, ткань, орган, система органов.		
Plan			
Этапы урока	Запланированная деятельность на уроке		Ресурсы
Start 0-10мин	<p>Организационный момент.</p> <p>Приветствие. Good afternoon children.How are you? (ответы учащихся)</p> <p>Психологический настрой. Чтобы наш урок прошёл плодотворно предлагаю smile at each other and present a wish. Sit down, please.</p> <p>Мотивационный момент : Watch the video , please. (просмотр видео -1мин)</p> <p>Итак ребята, ка вы думаете о чем мы сегодня на уроке будем с вами говорить.</p> <p>Правильно о клетке, тканях, органах.</p> <p>Итак тема урока Concepts: cell, tissue, organ ,organ system.</p> <p>Ознакомление с целями и критериями успеха</p>		Видео

<p>Middle 10-25мин</p>	<p>Активити – разделение на группы- «Найди пару» учащиеся должны найти себе пару , собрав соответствующую картинку. (клетки растений и животных) Соответственно учащиеся поделились на 2 группы. Каждая группа получает задание. (G) Задание № 1 – Найдите определения к терминам:</p> <table border="1" data-bbox="280 338 1142 745"> <tr> <td>Cell</td> <td>это часть организма, имеющая собственные функции</td> </tr> <tr> <td>Tissue</td> <td>Органы, совместно выполняющие общие функции</td> </tr> <tr> <td>Organ</td> <td>элементарная единица строения и жизнедеятельности всех живых организмов</td> </tr> <tr> <td>Organ system</td> <td>система клеток и межклеточного вещества, объединённых общим происхождением, строением и выполняемыми функциями.</td> </tr> </table> <p>По презентации учителя ответы сверяются и записываются в тетрадь.</p> <p>(G) Задание №2 Даны рисунки с органами и необходимо собрать их по системам органов. 1 гр.-пищеварительная 2 гр-дыхательная По презентации учителя ответы сверяются и записываются в тетрадь.</p> <p>(P) Игра «Вопрос-ответ» Учитель задает вопрос , учащиеся на ламинированных листах маркером пишут ответ.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Структурная единица всего живого... cell • Клетки образуют... tissue • Ткань образует... organ • Группа клеток и межклеточное вещество, имеющие общее происхождением, строение и выполняемые функции. tissue • Группа органов, имеющая различное строение, но выполняющая одну определенную функцию образует... organ system 	Cell	это часть организма, имеющая собственные функции	Tissue	Органы, совместно выполняющие общие функции	Organ	элементарная единица строения и жизнедеятельности всех живых организмов	Organ system	система клеток и межклеточного вещества, объединённых общим происхождением, строением и выполняемыми функциями.	<p>Презентация к уроку</p> <p>Презентация</p> <p>Ламинированные листы, маркеры</p>
Cell	это часть организма, имеющая собственные функции									
Tissue	Органы, совместно выполняющие общие функции									
Organ	элементарная единица строения и жизнедеятельности всех живых организмов									
Organ system	система клеток и межклеточного вещества, объединённых общим происхождением, строением и выполняемыми функциями.									
<p>Конец 25-40мин</p>	<p>(ФО) Формативное оценивание для достижения учебной цели Уровень мыслительных навыков: Знание, понимание и анализ Задание 1. Запишите понятия в схему от большего к меньшему по размеру биологического объекта: ткань, орган, клетка, система органов. _____ → _____ → _____ → _____ .</p>	<p>Листы с заданиями ФО.</p>								

А	Б	С	Д	Зада ние 2.

Установите соответствие между понятиями, определением и рисунком.

А. ткань	1. структурно функциональная единица всех живых организмов	 5.
Б. клетка	2. обособленная совокупность различных типов клеток и тканей, выполняющая определённую функцию в живом организме.	 6.
С. система органов	3. группа клеток и межклеточное вещество, объединённые общим происхождением, строением и выполняемыми функциями.	 7.
Д. орган	4. группа органов, имеющих разное строение, но выполняющих единую функцию.	 8.

Дескрипторы: Обучающийся

- даёт определение терминам клетка, ткань, орган, система органов.

- устанавливает соответствие между понятиями, определениями и рисунками.

Reflection:

«Рефлексивный кубик»

Дополнительная информация

Дифференциация – как Вы планируете оказать больше поддержки? Какие задачи Вы планируете поставить перед более способными учащимися?	Оценивание – как Вы планируете проверить уровень усвоения материала учащимися?	Соблюдение техники безопасности
---	--	---------------------------------

<p>Дифференциация прослеживается на видах формативного задания. Одно задание направлено на знание и понимание, а другое на анализ.</p>	<p>Взаимопроверка Поощрение учащихся словами поддержки учителя. Формативное оценивание - дать определение понятиям клетки, ткани, органы, системы органов</p>	<p>Соблюдение техники безопасности в кабинете биологии.</p>
--	---	---

Построение уроков в совмещенных классах при трехязычном обучении имеет свою специфику. Определяя содержание этапов урока, учитель записывает не только виды деятельности, но и вопросы для беседы, ход решения задач, примеров, указывает способ проверки выполненной работы и тому подобное.

На однопредметных уроках (например, русский язык и литература - русский язык и литература, казахский язык и литература - казахский язык и литература, английский язык – английский язык) учителя иногда проводят один этап урока совместно для всех класса-комплекта.

Совместные этапы уроков могут быть посвящены на уроках языка работе: за картиной или кадрами фильма, комментированию, творческой задачей, различным видам грамматического разбора.

Аналогичный конспект урока составляет учитель при работе с 3-мя классами. Каждый класс с первой минуты начинает работать. Один – с учителем, два – самостоятельно. Задачи посильные, но не упрощенные (на повторение, проверку домашней работы по аналогии или творческие, для подготовки восприятия нового).

С одним классом учитель работает интенсивно: повторение, объяснение нового, частичное закрепление, попытка применения новых знаний в других условиях. В конце объясняет следующую самостоятельную работу.

Затем учитель «переходит» в класс, где уже частично произошло самостоятельное знакомство с новым материалом. Здесь обязательные проверки главной задачи, актуализация опорных заданий (общая задача – по теме), и начинается закрепление, формирование умений. В завершение – самостоятельная работа и задание на дом по теме урока.

Учитель начинает работать с 3 классом, где закрепляется предыдущий материал. Проверка задачи, устные упражнения, применение полученных знаний в новых условиях. Обязательно суммируется урок: в течение 3-5 мин. Дети обобщают, систематизируют изученное, а учитель акцентирует внимание на главном.

Под руководством учителя и при его непосредственном участии осуществляются:

- подготовительные упражнения;
- объяснение нового материала;
- инструктажи;
- закрепление изученного материала;
- диагностика уровня усвоения знаний;
- контроль и коррекция усвоенных знаний, умений;

- показ рациональных приемов применения знаний;
- тематическое обобщение материала.

Как было указано выше особенностью обучения на трех языках в условиях малокомплектной школы являются занятия с двумя классами одновременно. Учитель языковых предметов (казахского языка и литературы, русского языка и литературы, английского языка) в таких условиях преподавания должен владеть специальным механизмом организации учебного предмета для достижения высокого качества знаний обучающихся. Чтобы решить данную проблему необходимо выполнить следующее:

1. Необходимо объединять в крупные блоки учебный материал, чтобы значительно увеличить объем изучаемого материала.
2. Для развития речи обучающихся необходимо использовать опоры, схемы, модели, ориентиры построения рассказов.
3. В системе использовать метод воздействия на обучающегося через других обучающихся.
4. Улучшать качество организации самостоятельной работы при помощи введения КСО.
5. Учить различным способом работы с учебником, учебными пособиями.
6. В системе использовать уровневую дифференциацию, при которой задания для всех дополняются индивидуальными заданиями для каждого.

При этом *задания для всех* составляются в соответствии с ГОСО, *задания для каждого* – с учетом индивидуальных способностей ученика, для *учеников разной подготовленности* – групповые задания.

Основная форма трехязычного обучения в условиях МКШ – это индивидуальная работа с обучающимися. Ее нужно направить на определение типа способностей обучающихся, на этой основе учить и обучать умениям и навыкам учения.

При индивидуальной форме обучения наиболее эффективно использование различных видов самостоятельной работы, например:

- систематическая работа обучающихся с книгой;
- изучение материала блоками;
- работа по листам самоконтроля.

Важно обучать детей схематически представлять новую информацию. Этот навык значительно способствует повышению уровня знаний обучающихся.

Самостоятельная работа обучающихся – обязательный элемент каждого урока и может проводиться в течение урока несколько раз.

Чередование самостоятельной работы с работой под руководством учителя предполагает четкость структур крупных этапов: «самостоятельная работа» - «работа с учителем».

Часто применяемая самостоятельная работа в классах-комплектах развивает произвольное внимание обучающихся и их способность рассуждать, предотвращает формализм в усвоении знаний и формирует самостоятельность, как черту характера.

Планируя самостоятельную работу в комбинированном классе, учитель должен:

- определить ее место в структуре урока каждого класса;

- дать четкую формулировку цели работы;
- определить объем содержания задания и точно сформулировать его;
- хорошо ориентироваться в требованиях к обучающимся на данном уровне овладения материалом;
- предусматривать трудности, которые могут возникнуть во время работы в различных группах обучающихся;
- определить продолжительность самостоятельной работы;
- определить, какой дидактический материал надо подготовить;
- продумать рациональный способ проверки работы.

Использование инструктивных карт по выполнению самостоятельной работы обучающихся значительно повышают уровень овладения общеучебными и предметными умениями, активизирует мыслительную деятельность обучающихся.

Таким образом, можно сделать некоторые выводы: обучения на трех языках в условиях МКШ имеет свои положительные стороны (малая наполняемость классов, камерность обучения, доброжелательное отношение детей друг к другу в разновозрастном коллективе и др.). Все эти факторы позволяют развивать и культивировать языковую среду и мотивацию к общению на разных языках, и их нужно эффективно использовать в обучении.

2. Методические рекомендации по организации внеклассной работы в условиях развития обучения на трех языках в МКШ

Как известно, внеклассная воспитательная работа – это организация педагогом различных видов деятельности школьников во внеучебное время, обеспечивающих необходимые условия для социализации личности ребенка. В нашем случае мы рассматриваем особенности организации внеклассной работы в условиях полиязычного обучения в разновозрастных классах.

Внеклассная воспитательная работа представляет собой совокупность различных видов деятельности и обладает широкими возможностями воспитательного воздействия на обучающегося, особенно в условиях МКШ.

Рассмотрим эти возможности.

Во-первых, разнообразная внеучебная деятельность способствует более разностороннему раскрытию индивидуальных способностей обучающегося, которые не всегда удастся рассмотреть на уроке, особенно, когда речь идет о массовой школе.

Во-вторых, включение в различные виды внеклассной работы обогащает личный опыт обучающегося, его знания о разнообразии человеческой деятельности, ребенок приобретает необходимые практические умения и навыки.

В-третьих, разнообразная внеклассная воспитательная работа способствует развитию у обучающихся интереса к различным видам деятельности, желания активно участвовать в продуктивной, одобряемой обществом деятельности. Если у обучающегося сформирован устойчивый интерес к труду в совокупности с определенными практическими навыками, обеспечивающими ему успешность в выполнении заданий, тогда он сможет самостоятельно организовать свою собственную деятельность. Это особенно актуально сейчас, когда дети не умеют

занять себя в свободное время, в результате чего потенциально повышается уровень подростковой преступности, наркомании и алкоголизма.

Замечено, что в малочисленных и малокомплектных школах, где хорошо организована разнообразная внеклассная воспитательная работа, «трудных» детей меньше и уровень приспособления, социализации в общество выше.

В-четвертых, в различных формах внеклассной работы дети не только проявляют свои индивидуальные особенности, но и учатся жить в коллективе, т.е. сотрудничать друг с другом, заботиться о своих товарищах, ставить себя на место другого человека и пр. Причем каждый вид внеучебной деятельности – языковой, а также творческой, познавательной, спортивной, трудовой, игровой - обогащает опыт коллективного взаимодействия школьников в определенном аспекте, что в своей совокупности дает большой воспитательный эффект.

Поскольку внеклассная работа является, составной частью воспитательной работы в школе, она направлена на достижение общей цели воспитания - усвоения ребенком необходимого для жизни в обществе социального опыта и формирования принимаемой обществом системы ценностей.

Приведем несколько примеров из зарубежного опыта проведения внеклассных мероприятий на двух и более языках.

Финляндия. В частности, в Лапландии – местности, где проживает коренной народ Финляндии – саамы, большое количество малокомплектных школ. Правительство Лапландии очень бережно относится к малокомплектным школам и к сохранению языка и культуры саамов.

Наряду с занятиями на нескольких языках проводятся и такие внеклассные мероприятия, как празднование Дня саамского народа (Saamelaisten kansallispäivä), Пасхи (Pääsiäinen) и др.

Республика Саха (Якутия) – один из регионов многонациональной России, где каждый живет в поликультурной среде разнообразных культур и языков. Одной из основных проблем этого региона является формирование познания культуры собственного народа, осознание многообразия духовного и материального мира, признание и понимание культурных ценностей другого народа, умение жить и общаться в полиэтнической стране. В условиях глобализации происходит сложный процесс взаимопроникновения, переплетения этнических групп, что выдвигает перед педагогами задачу реализации поликультурного образования, формирование у них опыта сотрудничества с людьми разных национальностей.

Предметом изучения учащихся становится культура, во всём многообразии значения этого слова, язык же выступает как средство познания.

В связи с введением федеральных государственных образовательных стандартов ознакомление учащихся с культурой народов проводится не только в процессе изучения учебных дисциплин, но и, в основном, через внеурочную деятельность. Учащиеся получают информацию о культуре других народов больше на уроках, а также в процессе самостоятельной работы: из книг, справочников, телепередач, Интернета. Организация внеурочной деятельности учащихся реализуется через деятельность кружков, факультативов, секций, клубов, студий и проведение тематических классных, школьных мероприятий. При совместном плане такой работы у учащихся наблюдается положительная мотивация к освоению

этнокультурных знаний, являющихся важным условием интеграции в другие культуры; школьники готовы к изучению культур других народов, взаимодействию с представителями разных культур; они высоко оценивают значимость проблемы сохранения национальных культур, ставя их в один ряд с экологическим состоянием планеты и экономическим кризисом

Внеурочная деятельность предусматривает организацию на трёх языках работу, например, пресс-центра, театра, дебатного клуба, проведение конкурсов и написание методических работ. Наряду с практической целью — обучением общению, языковому обучению, ставятся образовательные и воспитательные цели. Достижение образовательных целей означает расширение кругозора учащихся, повышение уровня их общей культуры и образования, а также культуры мышления, общения и речи. Реализация воспитательного потенциала языкового обучения проявляется в готовности учащихся содействовать налаживанию межкультурных и научных связей, представлять свою школу, относиться с уважением к духовным ценностям других стран и народов.

План воспитательной работы школы на учебный год по поликультурному направлению предусматривает такую цель, как формирование культуроведческой компетенции на основе систематизации представлений о культурном многообразии Республики Саха (Якутия) и развития умений жить в поликультурном мире. Где школьники учатся само идентифицировать себя как представителя этноса в Республике Саха (Якутия) и гражданина многонациональной России. В школе выработаны такие традиции, как национальный праздник Ысыах, День письменности якутского языка и литературы, День государственности, День суверенитета Республики, русские народные праздники: Масленица, Проводы зимы и многие другие.

Таким образом, план по воспитательной работе создает условия для освоения базовых понятий об этнокультуре как части общероссийской, мировой культуры; формирует основы для дальнейшего развития коммуникативной, социокультурной компетенций, необходимых в глобализирующемся мире.

Южно-Африканская Республика. В Южно-Африканской Республике насчитывается 11 государственных языков: английский, африкаанс, южный ндебеле, коса, зулу, северный сото, сесото, тсвана, свази, венда и тсонга. Поэтому полиязычие в ЮАР имеет самое естественное существование. Около половины школ ЮАР – малые.

Из внеклассных мероприятий в школах проводятся конкурсы красноречия на нескольких языках (английском и еще одном-двух в зависимости от региона), где могут выступать не только старшеклассники (8-12 класс), но и учащиеся начальных классов. Также активно справляется государственный праздник День Наследия (Heritage Day). В этот день проходят реконструкции исторических событий, накрывается стол, поются песни и пр.

Возможность использования внеурочной деятельности для развития коммуникативных навыков обучающихся, создание среды общения для

функционального применения изучаемого языка является одной из главных составляющих внедрения трехязычия.

Внеурочная деятельность в школах включает в себя написание и защиту научно-исследовательских проектов как внутри страны, так и за рубежом, экскурсии, экспедиции, работу пресс-центров на трех языках, работу школьных театров, телестудий, дебатных клубов, проведение интеллектуальных игр, летние языковые школы, привлечение международных преподавателей [11].

Внеклассная работа является важной составной частью целостного педагогического процесса. Ее организация реализуется в практической деятельности. В этой связи отметим определенную последовательность организации внеклассной работы. Она применима как при индивидуальной, так и при массовой работе.

1. *Изучение и постановка воспитательных задач.* Данный этап направлен на изучение особенностей школьников и коллектива класса для эффективного воспитательного воздействия и определение наиболее актуальных для сложившихся в классе ситуаций воспитательных задач.

Цель этапа - объективная оценка педагогической реальности, заключающаяся в определении ее положительных аспектов (лучшее в ребенке, коллективе), и того, что нуждается в корректурке, формировании и выборе наиболее важных задач.

Изучение осуществляется с помощью уже известных методов педагогического исследования, ведущим среди которых на данном этапе является наблюдение. С помощью наблюдения педагог собирает информацию о ребенке и коллективе. В малочисленном детском коллективе такая работа вполне по силам учителю, ее проведение занимает несопоставимо меньшее время по сравнению с массовой школой, многие сведения учителю не приходится собирать специально. Информативным методом является беседа, причем не только с ребенком и классом, но и с родителями, учителями, работающими в классе.

В индивидуальной работе большое значение имеет изучение продуктов деятельности ребенка: поделки, доклады, проекты и т.д.

В изучении коллектива информативным является метод социометрии, с помощью которого педагог узнает о наиболее популярных и непопулярных детях, наличии малых групп, характере взаимоотношений между ними.

2. *Моделирование* предстоящей внеклассной воспитательной работы заключается в том, что педагог создает в своем воображении образ определенной формы. При этом следует использовать в качестве ориентиров цель, общие задачи, функции внеклассной работы.

3. *Практическая реализация модели* направлена на осуществление задуманной воспитательной работы в реальном педагогическом процессе.

4. *Анализ проведенной работы* направлен на сравнение модели с реальным воплощением, выявление удачных и проблемных моментов, их причин и последствий. Очень важен элемент постановки задачи для дальнейшей воспитательной работы. Данный этап очень важен для корректировки воспитательных задач, содержания, форм и планирования дальнейшей внеклассной работы.

Известно, что знание любого языка эффективно развивается и совершенствуется в сфере общения, в рамках рассматриваемой темы - общения трёхязычного.

Сегодня мир развивается в направлении диалога культур, что позволяет помочь каждому человеку выйти за рамки своей культуры, не чувствовать себя чужим в новых культурных условиях. Как отмечалось нами выше, многие страны мира идут по пути полиязычного образования. Казахстан имеет отличительные особенности. Согласно исследованиям Сырымбетовой Л. С., Жумашевой Р. М., Ныгметулы Д., Шункеевой С. А., Жетписбаевой Б. А., это определено рядом факторов:

Во-первых, идея полиязычия для Казахстана не является принципиально новой. В Казахстане более ста школ уже реализуют трехязычное образование. Начало было положено еще в 2007 году, когда Президентом страны Н.Назарбаевым был инициирован культурный проект «Триединство языков».

Во-вторых, акцент сделан на формирование коммуникативных навыков обучающихся.

В-третьих, программы трехязычного образования строятся по принципу уровневого обучения казахскому, русскому как неродным языкам и английскому как иностранному языку по типу CEFR (Общевропейские компетенции владения иностранным языком). Это – признанная в мире модель успешного обучения языкам.

В-четвертых, основополагающей идеей трехязычного образования является то, что основанием, фундаментом и одновременно высшей точкой «треугольника» выступает государственный язык Республики Казахстан.

В-пятых, специфика трехязычного образования в Казахстане во многом обусловлена историческими предпосылками в развитии языковой ситуации.

Последнее утверждение относится и к русскому языку. Его статус – также часть исторического наследия Независимого Казахстана. Сегодня уже развивается казахстанский вариант русского языка. Особенность русскоязычия Казахстана в том, что большинство людей, говорящих по-русски, не обязательно этнические русские. Нередко это сами казахи, владеющие только русским, или казахи-билингвы.

И наконец, знание трех языков для нас важно в их единстве, но не в их конкуренции [12].

Модернизация школьного образования, которая проводится в Казахстане в настоящее время, связывается, прежде всего, с качественным обновлением содержания и обеспечением его развивающего характера. В рамках трехязычного образования складываются благоприятные условия для развития личностного и языкового потенциала детей во внеклассной работе.

Все изучаемые языки рассматриваются в соответствии с их важнейшими функциями: коммуникативной, мыслительной, познавательной, регулятивной.

Для успешного овладения языками моделируется среда обучения и воспитания со специально организованной или непринужденной ситуацией общения, приближенной к естественным ситуациям, которая помогает развитию речи и творческих способностей учащихся.

В обновленных программах имеются благоприятные условия для формирования трехязычной лексики, благодаря наличию сквозных тем. Например, таких как:

- ✓ «Моя Родина – Казахстан»
- ✓ «Природные явления»
- ✓ «Человеческие ценности»
- ✓ «Охрана окружающей среды»
- ✓ «Культурное наследие»
- ✓ «Путешествие в космос»
- ✓ «Мир профессий»
- ✓ «Путешествие в будущее».

Такой подход позволяет создать прекрасные возможности для реализации внутри и межпредметных связей.

Развитие 4 видов речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо) осуществляется через изучение устного народного творчества, художественной литературы, научных познавательных текстов и на основе связи с повседневной жизнью с использованием аутентичных материалов: работа с текстами из журналов, газет, инструкций, аннотаций, рекламы.

Особенностью нашего государства является то, что для него характерно так называемое «естественное двуязычие», приобретенное в языковой среде в условиях совместной повседневной жизни двух народов – казахского и русского, вернее русскоязычного (русские, немцы, татары, уйгуры, дунгане, украинцы, корейцы и прочие). Причем следует отметить, что двуязычными, как правило являются представители казахского народа – большинство из них свободно владеют разговорным русским. Русскоязычное же население в меньшей степени владеет казахским языком.

Помимо этого уровень владения иностранным языком в данное время приблизительно одинаков для представителей всех национальностей РК.

Естественное двуязычие устойчиво и постоянно, оно передается из поколения в поколение и является языковой основой для изменения языка при скрещивании языков.

Изучение английского языка и владение им связано с так называемым неконтактным полиязычием, которое является следствием целенаправленного изучения иностранного (английского языка) в искусственных условиях, максимально методически приближенных к естественным, воссоздающих реальную коммуникативную ситуацию:

- в школе;
- во внеклассной работе
- на языковых и специальных курсах.

В создавшихся поликультурных условиях межкультурного взаимодействия на современном этапе все большее распространение получает модель трехязычного обучения. Второй язык для Казахстана (русский), таким образом, не только объект изучения, но и одновременно средство общения, язык преподавания.

К такому же уровню должно приблизиться владение английским языком (в соответствии с современным подходом):

- Обучение предмету и овладение учащимся предметным знанием в определенной области на основе использования двух языков (родного и неродного) в качестве средства образовательной деятельности.

- Обучение иностранному языку в процессе овладения определенным предметным знанием за счет взаимосвязанного использования двух языков и овладение иностранным языком как средством образовательной деятельности.

Таким образом, язык при рассматривается, прежде всего, как инструмент приобщения к миру специальных знаний, и содержание обучения отличается совмещением предметного и языкового компонентов во всех звеньях учебно-воспитательного процесса.

Для развития языковых и коммуникативных навыков в условиях МКШ целесообразно использовать внеурочную и внеклассную деятельность, вовлекая в нее обучающихся и их окружение.

Во внеклассной работе в условиях МКШ имеются широкие возможности для реализации коллективного способа обучения (КСО).

КСО – метод обучения, который показывает свою эффективность в условиях разновозрастного обучения. Это включение в учебный процесс естественной структуры общения между людьми – диалогических пар, группового общения. Выделим основные приемы и методы КСО, применимые во внеклассной работе в условиях трехязычного обучения.

Приемы и методы КСО

1. Совместное разучивание стихотворений (песен, текстов) на разных языках.
2. Работа в парах по поиску информации на определенном языке (перевод информации).
3. Совместная работа над проектами (распределение заданий в соответствии с уровнем владения определенным языком).
4. Составление вопросников для интервью (бесед) на нескольких языках.
5. «Погружение» в языковую среду (например, неделя казахского языка, неделя русского языка, неделя английского языка).

Принципы КСО:

- ориентация на общие конечные результаты;
- активная и корректная передача полученных данных друг другу;
- сотрудничество и взаимопомощь между учениками;
- разнообразие тем и заданий (разделение заданий и обязанностей);
- разноуровневость (разновозрастность) участников педагогического процесса;
- ценность вклада каждого участника процесса общения и взаимодействия.

Такое обучение и взаимодействие имеет ряд преимуществ:

- у учителей и учащихся появляется больше времени для общения на различных языках,
- появляется мотивация к языковому общению,
- совершенствуются коммуникативные навыки,
- расширяется языковая практика,
- повышается интерес к предметам.

Процесс внеклассной работы обеспечивается коллективной организационной формой как ведущей наряду с другими организационными формами: индивидуальной, парной, групповой. Разумное комбинирование методик и организационных форм позволяет гибко строить внеклассные занятия, главная цель которых - развитие способов мыследеятельности, коммуникативных умений, навыков коллективного труда, общепризнанных норм поведения и получения системы знаний.

Учитель и учащийся руководствуются при погружении следующими установками: на первый план выдвигается индивидуализация темпов и приемов обучения, культура общения друг с другом.

При использовании КСО во внеклассной работе может быть применена следующая система работы: обучающиеся получают задание, обсуждают его, формулируют задачи для каждого участника самостоятельно (или под руководством учителя). Далее намечают план и отчетные материалы по заданиям.

В принципе, в корне меняется деятельность обучающихся и деятельность преподавателя. На коллективных занятиях каждый обучающийся примеряет на себя роль учителя, собеседника, коллеги. Конечно, это происходит не мгновенно, но происходит обязательно, как только обучающиеся начинают работать совместно: все обучают всех.

Каждый обучающийся вовлекается в процесс работы, в систему, требующую от него, с одной стороны, самостоятельности и продвижения в своем темпе, а с другой – умения общаться в сотрудничестве, решать учебные задачи.

В процессе такой работы и общения происходит усвоение языковых и предметных знаний, умений и навыков. В результате обучающийся получает не только коммуникативные навыки, но и умения, связанные с самообразованием.

Подобная организация внеклассной работы дает хорошие результаты, обеспечивает умственное и языковое развитие и, главное – развитие самостоятельности, уверенности в себе, трудолюбия, умений, что не может дать ни одна существующая система обучения.

Вопрос о функции учителя при коллективной форме обучения принципиальный и очень важный. Роль педагога при коллективном способе обучения существенно изменяется.

Принцип работы состоит в следующем: $\frac{1}{4}$ часть времени обучающиеся работают самостоятельно, $\frac{3}{4}$ времени – по парам и группами постоянного и сменного состава, в которых каждый обучающийся работает самостоятельно. Затем дети, встречаясь друг с другом, прорабатывают по частям свои задания и ответы. При этом система знаний формируется у обучающихся благодаря самостоятельной работе и общению с товарищами, а учитель содействует, помогает формированию этой системы. При реализации коллективной формы обучения, особенно в процессе становления, учитель выступает и в роли организатора: ему необходимо всех учеников настроить, организовать, чтобы у них появился коллектив – в начале образовательный, а потом и самообразовательный.

Учитель также должен обладать очень хорошим знанием языков. Поэтому ему также необходима хорошая языковая практика.

Основное при организации коллективной формы внеклассной работы - включение всех обучающихся класса в коллективное дело. Одним из видов может

быть и работа в парах сменного состава, причем в каждой паре лидер может меняться в зависимости от поставленной задачи. Обучение языкам невозможно в одиночестве, поэтому работа в парах позволяет интегрировать знания обучающихся, направлять их в требуемое русло.

Цель внеклассной работы может быть различной для конкретного случая, однако, языковые цели будут присутствовать всегда (пополнение словарного запаса, построение языковых конструкций нового вида и прочее). Учитель же постоянно наблюдает, как продвигается каждый обучающийся. Конечно, в это сложное время модернизации большим подспорьем является помощь учительского коллектива. Школа должна стремиться к созданию педагогической и языковой среды. Сам коллектив должен быть заинтересован в языковой практике.

Главный критерий технологии коллективной формы обучения: все обучающиеся учатся и совершенствуют свои коммуникативные навыки.

Характерно, что в освоении разных предметов ученики могут продвигаться с разным темпом. И разные уровни – это нормальное явление при коллективном способе обучения, где главным ориентиром становится не оценка, а качественное усвоение материала. Ученик может прекрасно его изложить, доказать, применить на практике и перейти на более высокий уровень.

В ситуации трехязычного образования развитие языковых и коммуникативных навыков не подлежит оцениванию в традиционном понимании. Например, русскоязычный ребенок может на доступном ему уровне излагать материал на казахском языке по предмету, и в то же время владеть хорошими навыками разговорного казахского языка. Это же относится к языковым навыкам на иностранном языке. Дети на доступном уровне выстраивают коммуникацию (ведут опросы, находят информацию), при этом общая цель – применения языка в различных ситуациях общения и учения.

Одна из главных задач школы – формирование у обучающихся взгляда на мир как на единое взаимосвязанное целое, умения видеть и понимать его глобальные проблемы и находить способы их решения. Когда в сельской школе учитель ведёт несколько предметов, особенно целесообразно проведение интегрированных занятий.

В основу таких внеурочных занятий должны быть положены межпредметные связи, которые позволяют вычленять главные элементы содержания образования, предусматривать развитие системообразующих идей, понятий, приёмов учебной деятельности. Интеграция даёт возможность, с одной стороны, показать «мир в целом», а с другой – освобождает учебное время, которое можно использовать для профильной дифференциации.

Преимущества интегрированных внеурочных и внеклассных занятий заключаются в том, что они:

- способствуют повышению мотивации учения, формированию учебной деятельности, познавательного интереса обучающихся, целостной научной картины мира и рассмотрению явления с нескольких сторон;

- в большей степени способствуют развитию речи, формированию умения обучающихся сравнивать, обобщать, делать выводы, интенсификации учебно-воспитательного процесса, снимают перенапряжение, перегрузку;

- не только углубляют представление о предмете, расширяют кругозор, но и способствуют формированию разносторонне развитой, гармонически и интеллектуально развитой личности;

- интеграция является источником нахождения новых связей между фактами, которые подтверждают или углубляют определенные выводы, наблюдения учащихся в различных предметах.

Это уникальная возможность показать ребенку целостность мира и ценность человеческих отношений.

Важным моментом проведения внеклассной работы в условиях МКШ (в контексте трехязычия) является привлечение не только детского и учительского коллектива, но и активное участие родителей в языковом развитии детей и своем собственном.

Сотрудничество детей, родителей, учителей, сельчан – благодатная почва для развития языковой личности ребенка, его интеллектуальных и нравственных качеств. Расширение образовательного пространства за пределами урока позволяет сделать процесс обучения и образования многоуровневым и многофункциональным. Только в совместной деятельности ребенок может раскрыть себя, проявить личные коммуникативные качества, инициативу. В такой деятельности отрабатываются комплексные жизненные навыки.

Опыт убеждает в том, что познавательная активность и заинтересованность детей существенно возрастают, если к организации внеклассной и вне учебной деятельности учащихся привлекаются их родители.

Это позволяет взрослым стать единомышленниками, союзниками, выработать единые подходы к обучению и воспитанию ребенка.

Некоторые способы взаимодействия педагогов и родителей при решении учебных проблем:

- совместное изучение языков и общение на них в семье;

- выявление проблем ребенка в языковом общении и поиск способов их решения с привлечением других педагогов и самого обучающегося;

- составление планов совместных внеклассных мероприятий для языкового общения;

- изучение мнения родителей об изучении языков, об изучении предметов на других языках.

Педагогу важно организовать совместную деятельность родителей и детей. С этой целью можно использовать выполнение семейных проектов при подготовке к внеклассному мероприятию.

Результаты представляются обучающимися и родителями (совместно или порознь) на одном из занятий.

По итогам целесообразно организовать семейные конкурсы, которые предполагают выполнение творческих домашних заданий, экспромтные соревнования семейных команд на занятиях или после них, организацию выставок результатов семейного творчества. Учитель может провести творческие отчеты, общественные смотры знаний с привлечением родителей, которые также могут участвовать в подготовке (изготовление подарков, сюрпризов детям, подбор жизненно важных вопросов для обучающихся по данной теме, выступления родителей) и проведении этих мероприятий (оценка и обсуждение результатов деятельности детей, вручение наград, работа в жюри).

В практике используются различные способы привлечения родителей к организации учебных занятий:

- подготовка методических материалов к занятию;
- выступление на занятии родителей или специалистов по изучаемой проблеме;
- совместное обучение языкам и т. д.

Обучающимся могут предлагаться домашние задания, связанные с получением информации от своих родителей, бабушек и дедушек.

В практике получила распространение такая форма, как проведение открытых занятий для родителей. Цель их может быть различной: показать способы обучения учащихся, которые целесообразно знать родителям при оказании помощи детям в учебе; привлечь внимание родителей к ребенку, его проблемам; показать достижения детей, раскрыть их лучшие стороны, заинтересовать родителей делами ребенка. В зависимости от доминирующей цели и выбирается структура занятия, но в любом случае учитель продумывает, как показать с лучшей стороны детей, особенно обратить внимание на тех, чьи родители присутствуют на мероприятии.

Целесообразно выслушать мнение родителей, ответить на их вопросы, подготовить вопросы для взрослых и детей с целью обсуждения занятия. В зависимости от возраста детей и особенностей занятия, обсуждение может проводиться с участием родителей и детей. Родители могут выразить свое мнение, пожелание учителю в устной или письменной форме. При проведении таких занятий можно привлекать родителей к высказыванию оценок, ответов на вопросы, выступлению, выполнению совместных заданий с ребенком. Вряд ли возможно часто проводить такие мероприятия, но, безусловно, их эффективность велика.

Необходимо стимулировать и пропагандировать участие родителей в учебной деятельности детей. В этой связи целесообразно оценивать результаты совместного творчества, представлять их на выставках, поощрять благодарственными письмами родителей и детей, одобрительными записями в дневнике обучающегося, рассказывать о победителях семейных конкурсов через школьную и местную газету.

Значительная часть родителей осознает важность, необходимость взаимодействия с педагогами школы. В то же время их реальное участие в обучении и воспитании ребенка существенно зависит от профессиональных и личностных качеств самого педагога, от его желания и стремления взаимодействовать с родителями, от конкретных целенаправленных действий педагога по привлечению родителей к организации учебно-воспитательного процесса.

Разновозрастной коллектив обучающихся малокомплектной школы позволяет школьникам овладеть различными социальными ролями: взрослого, ответственного за младшего товарища; учителя, организующего работу в группе. На таких уроках развиваются коммуникативные умения. Дети приучаются к самоконтролю, умению самостоятельно «добывать» знания, обобщать их, делать выводы и видеть главное. Имеющиеся различия в статусе старших и младших в разновозрастной группе – это своеобразная «тренировка взрослой жизни». Это положительно сказывается и на языковом общении.

Обучая своего товарища, обучающийся не только передаёт информацию: в процессе коммуникации он актуализирует имеющиеся знания, осмысливает их по-новому. В данном смысле взаимообучение можно рассматривать как обучение другого и самого себя.

Организация самостоятельной работы обучающихся в разновозрастных коллективах малокомплектной сельской школы – одна из основных проблем организации образовательного процесса. Организация самостоятельной работы обучающихся одних классов при работе с другим классом требует от учителя дополнительных усилий как во время подготовки к уроку, так и во время его проведения. Перед учителем стоит задача развития у обучающихся навыков освоения определенной части учебного материала с помощью различных дидактических средств: книг, учебников, компьютера, видеоматериалов и др.; умений действовать по заданному алгоритму, выделять в тексте главное и др. При этом учителю очень важно научиться рационально использовать время урока.

Развитие взаимодействия старших и младших школьников зависит от позиции педагога, стиля его общения с детьми. Важно, чтобы учитель воспринимал обучающегося как своего партнёра по решению проблемы. Задача педагога – организовать равноправный диалог с ребёнком и детей друг с другом. Основанием такого взаимодействия являются идеи *педагогике сотрудничества*, которые заключаются в установлении партнёрских отношений учителя с учениками и обучающимися друг с другом.

Важная роль в оптимизации взаимодействия старших и младших отводится проведению специально организованных тренингов, на которых обучают детей общению, развивают умения взаимодействовать с разными людьми, помогают школьникам осмыслить себя как партнеров.

Один из факторов, способствующих эффективности процесса обучения и требующих особого внимания учителя малокомплектной сельской школы – учебная мотивация. Чаще всего главные побуждения детей в учении насыщены внешними моментами: процесс учебы как привычное функционирование; учеба ради лидерства и престижа; учеба как долг перед родителями (родители заставляют); как избегание неудач. Задача учителя – создание оптимальных условий для повышения в структуре мотивации обучающегося удельного веса внутренней мотивации учения. Активизация познавательной деятельности достигается через постановку учебных задач, которые понятны обучающемуся, значимы для него, находят отклик и опорную точку в его переживаниях, характеризуются определенным уровнем трудности, но посильны в достижении. Организация учебной деятельности в форме

самостоятельности – один из важных путей решения проблемы. Создание насыщенной творческой среды на уроке – задача учителя.

Становится очевидным, что организация процесса образования в условиях малокомплектной сельской школы требует от учителя глубокого осмысления его психолого-педагогических оснований, совершенствования профессиональных умений и навыков педагога:

- владения и практического использования интерактивных технологий;
- организации самостоятельной работы обучающихся;
- побуждения обучающихся к учебной деятельности с акцентом на внутреннюю мотивацию;
- создания творческой насыщенной среды как важного фактора продуктивного обучения.

Сельское сообщество, конечно, заинтересовано в деятельности школы, которая, в свою очередь, втягивает родителей в круг школьной деятельности и школьных интересов. Небольшое количество обучающихся в одной параллели, возможность ребят разных возрастов общаться друг с другом, построение школы, отчасти по модели семьи, приводит и к особым межпоколенческим отношениям, которые в большой школе надо специально организовывать, что очень непросто; в хорошей же малой школе возникают они почти автоматически. Но здесь кроется и противоречие, о котором надо помнить и пути разрешения которого необходимо искать в каждом конкретном случае индивидуально.

У малочисленной школы, как правило, помещение небольшое. И в этом помещении рядом друг с другом живут малыши начальной школы и подростки. Возникает существенная проблема для малых школ: как в небольшом помещении совместить возможность общей активной жизни разных поколений и необходимость разных сред для развития.

В силу того, что обучающихся меньше, возникает больше возможностей для словесной, содержательной оценки, поддержки каждого ребенка. Особенно в обучении на нескольких языках. В МКШ больше возможностей проявлять терпение учителям по отношению к детям, детей друг к другу, к их шалостям, реальным проблемам и сложностям взросления. В малой школе больше возможностей для учителей общаться с родителями, а не ограничиваться записями в дневнике.

В проведении воспитательной работы в малокомплектной школе возникают известные трудности, главные из которых заключаются в ограниченных возможностях развития учащихся, обусловленных узостью круга их общения и проявляющихся в снижении уровня развития речи на родном и неродном языках, эмоциональной сферы, высокой утомляемости, связанной с малой наполняемостью классов, отсутствием настоящей мотивации учения. В затруднении оказываются и классные руководители из-за невозможности организовать интересную внеклассную работу в коллективе.

Формирование активной гражданской позиции происходит на основе участия в социально значимой деятельности, внедрения в педагогический процесс активных форм и методов воспитания, способствующих развитию у учащихся навыков решения разнообразных проблем. Одним из таких методов является *метод проектов*, когда обучающиеся, исходя из своих интересов, вместе с учителем

выполняют собственный проект по одному предмету или интегрированный, осуществляя какую-либо практическую, исследовательскую деятельность, они овладевают языковыми и коммуникативными навыками. Используя «метод проектов», обучающиеся выполняют краткосрочные или долгосрочные исследовательские задания. Такая работа превращает школу в консультирующий, планирующий и руководящий центр.

Одним из подвидов проектного метода является реализация *социальных проектов*. Разработка и осуществление любого проекта дает возможность обучающимся определить свою гражданскую позицию, попробовать свои силы в роли лидера, оценить свою роль избирателя или социолога, понять смысл участия в представительных органах власти, понять роль законов и сформировать у себя готовность к их неукоснительному соблюдению.

Обучающиеся, разрабатывая разнообразные проекты, одновременно являются непосредственными участниками становления гражданского общества в Казахстане, своим неравнодушием и энергией демонстрируют лучшие патриотические качества. Работа по реализации проектов позволяет объединять обучающихся, педагогов, родителей, чиновников при выполнении конкретного дела; их отношения приобретают взаимовоспитывающий характер.

Также эффективным способом обучения является *краеведческая деятельность*. Краеведение включает в себя приобретение обучающимися знаний о крае, районе, селе из рассказа учителя, самостоятельное добывание знаний, изучение родного края в процессе исследования, представляющего познавательный и научный интерес. Краеведение в малокомплектной школе – наиболее массовая форма краеведческой работы. Она связана со многими учебными дисциплинами – географией, историей, биологией, музыкой, изобразительным искусством, литературой и другими. Цель школьного краеведения – приблизить детей к жизни, подготовить к выбору профессиональной ориентации, расширить их кругозор, воспитывать любовь к родному краю, чувство гордости за историю, культуру, традиции, достижения своего народа, позволяет сформировать у подрастающего поколения гражданское самосознание.

К патриотизму нельзя призывать – его нужно заботливо воспитывать. Гражданское воспитание есть система воспитательных мер и воздействий, направленных на воспитание в детях положительного отношения к общечеловеческим ценностям, отдельным личностям, их деятельности, к явлениям общественной жизни.

Внеклассная работа по краеведению особенно ценна. Краеведение призвано формировать культуру межнациональных отношений, воспитывать терпимость и уважение к истории, традициям, обрядам, культуре, языку наций и народностей, проживающих на территории Казахстана. Краеведение решает и актуальную задачу: сохранения культурного и духовного наследия родного края, учит знать и любить родные места, приучает интересоваться историей, искусством, литературой, культурой, повышать свой культурный уровень.

В основе краеведческой работы лежат поиск, дерзание, глубокий интерес к прошлому. Эти исследования неразрывно связаны с языковой деятельностью.

Краеведение – одна из самых распространенных и популярных среди педагогов и обучающихся форм внеклассной деятельности по любому учебному предмету.

Формы краеведческой работы могут быть разные урочные и внеурочные. Конечным результатом внеурочной краеведческой работы может явиться газета, альбом, видеорепортажи на разных языках. Это может быть представление родного края с точки зрения его привлекательности для туристов (подбор материалов на трех языках и прочее).

Кроме вышеобозначенных методов внеклассной деятельности возможно также *проведение познавательных игр*. Познавательные игры – это интерактивный метод, где процесс образования погружен в процесс общения, а активность обучающихся сравнима или даже превосходит активность преподавателя.

Таким образом, вовлечение учащихся в социально значимые виды деятельности будет способствовать формированию у них положительных нравственных качеств, выработке качеств общественников, активных граждан.

В Казахстане сельская школа занимает особое место, прежде всего, благодаря той роли, которая традиционно ей отводится в социальной жизни села, в воспитании человека-труженика. В настоящее время сельская школа является основным, а порой и единственным интеллектуально-культурным центром села, и поэтому в прямой зависимости от ее деятельности находится решение многих вопросов жизнедеятельности сельских жителей.

Организация внеклассной работы в условиях МКШ в рамках трехязычного обучения требует дальнейшего исследования и разработки.

В настоящее время по имеющимся статистическим данным в РК уже имеется определенное количество учащихся, обучающихся на трех языках.

Имеется положительный опыт, заслуживающий изучения и распространения.

Успешность обучения детей на трех языках, а также организация уроков и внеклассных мероприятий зависит от педагогического состава организации образования, т.е. переподготовки педагогических кадров. Результаты приведены в диаграмме 6.

Прохождения курсов переподготовки учителей МКШ

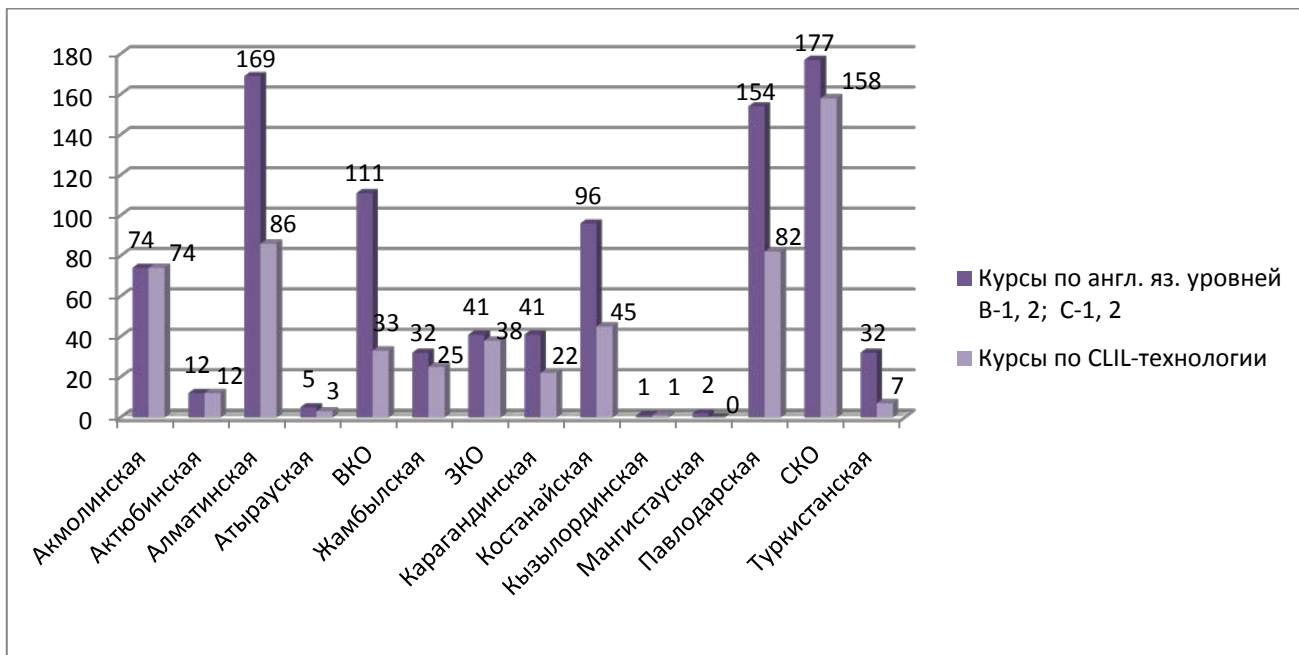

Диаграмма 6

В ходе разработки методических рекомендаций был проведен опрос среди учителей в целях изучения организации внеклассной работы в условиях развития обучения на трех языках в МКШ. В анкетировании принимали участие педагоги ресурсных центров и малокомплектных школ регионов страны.

Полученные данные позволили проанализировать проведение внеклассной работы в условиях развития обучения на трех языках педагогами ресурсных центров и сельских малокомплектных школ. На вопрос «С какого года начато внедрение?» из 451-го принявших участие в анкетировании респондентов 193 респондента ответили, что с 2018 года начато внедрение в семи регионах Акмолинской, Алматинской, Восточно-Казахстанской, Жамбылской, Западно-Казахстанской, Карагандинской и Туркистанской области; 150 респондентов ответили, что с 2017 года (Костанайской, Павлодарской и Северо-Казахстанской области); 108 респондентов ответили, что с 2016 года начато внедрение Павлодарской области. Не проводятся занятия на трех языках в МКШ Мангистауской области.

Результаты анкетирования по внедрению обучения на трех языках в МКШ

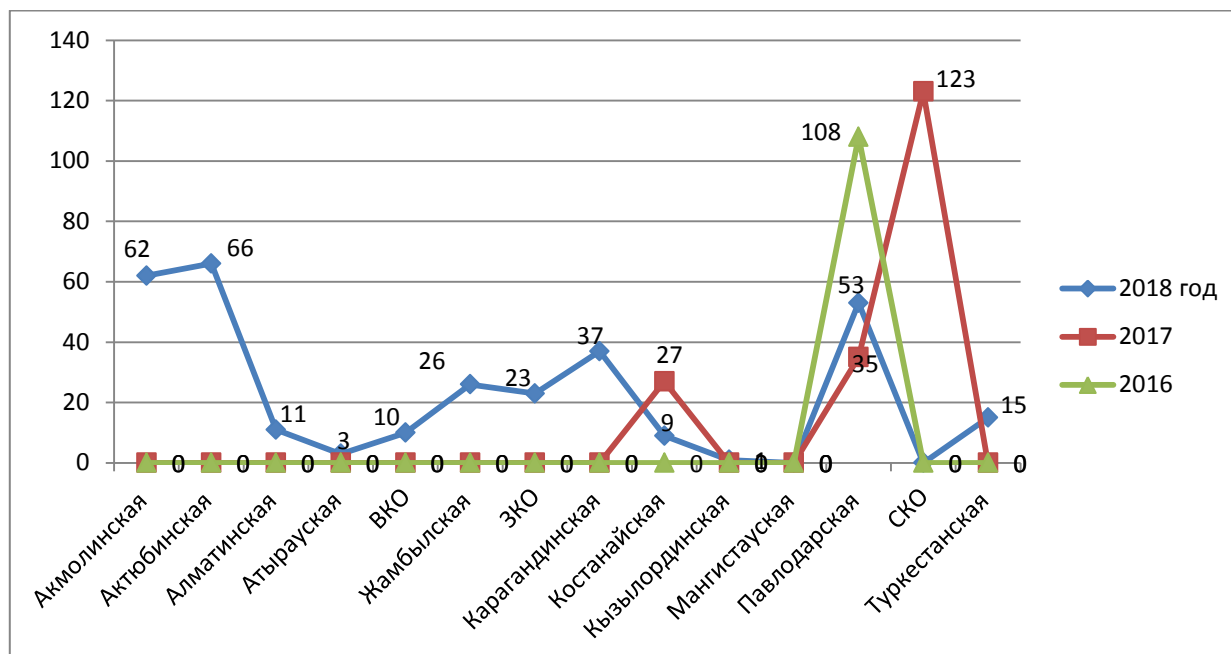

Рисунок 4

Нами были собраны данные по организации внеклассной работы в условиях развития обучения на трех языках в МКШ РК. Большое количество таких школ находится в Северо-Казахстанской области - 123 школ и в Павлодарской области – 108 школ.

На вопрос «В каких МКШ проводятся внеклассные мероприятия на трех языках?» был получен ответ, что во всех регионах проводятся такие внеклассные мероприятия.

Например, в Жаксынском районе Акмолинской области в «Белагашской средней школе», Сандыктауском районе «Мадениетской средней школе» для учеников 6-11 классах проводятся внеклассные мероприятия «Драматический театр».

В Восточной-Казахстанской области в ряде школ: «Основная средняя школа» с. Бутаково, «Основная средняя школа» с. Поперечное, Уланский район «Средняя школа имени 17 лет Октября», Курчумский район «Алгабасская средняя школа», «Бурабайская средняя школа», «Каратагайская средняя школа», «Куйганская средняя школа», «Саруленская средняя школа», «Теректыбулакская средняя школа» в 5-8 классах проводятся мероприятия ко дню языков, театрализованные постановки для младших школьников, переменки на трех языках, создаются детские театры и круглые столы, утренники, линейки, дебатные клубы, проводятся КВНы, интеллектуальные игры.

В Карагандинской области 22-е школы проводят такие внеклассные мероприятия, как викторины, конкурсы, КВНы, игры «Лидер 21 века», «Биология на трех языках», «Полиглот школы», час поэзии и.т.д. Данные мероприятия проходят на трех языках.

В Костанайской области в Убаганской средней школе имени И. Алтынсарина проводятся литературные постановки для учащихся 6-7 классов с казахским языком обучения; в Аккаргинской СШ, Забеловской СШ, Красноармейской СШ,

Милютинской СШ, Муктикольской ОШ, Пригородной СШ, Степной СШ, Тимирязевской СШ, Тохтаровской СШ, Чайковской СШ, Кусаканской ОШ, Станционной ОШ, Ырсайской ОШ, Тимирязевской СШ, Красногорской ОШ для учеников 5-11 классов с русским языком обучения проводятся мероприятия на трех языках: День языков, викторины, фестивали языков, литературные постановки.

В Павлодарской области 108 школах проводят мероприятия на трех языках. Например, в Железинском районе Михайловской СОШ, Башмачинской ОСШ, Мынкульской ООШ для учеников 6, 8 классов проводятся внеклассные мероприятия: час общения «Если дружат люди, дружат языки», устный журнал «Язык - мой друг». В Теренкольском районе Воскресенская СОШ, Байгунуская СОШ с казахским языком обучения, Байгунуская СОШ для учащихся 7-11 классов проводят внеклассные мероприятия на трех языках на тему «Тіл – асыл қазына», предметные недели, викторины.

В Северо-Казахстанской области 123 школы проводят на трех языках внеклассные мероприятия: круглые столы, факультативные занятия, элективные курсы, языковые клубы, викторины к Декаде языков.

В Туркистанской области 4 школы провели мероприятия на трех языках ко дню языков, переменки на трех языках, круглые столы, интеллектуальные игры и др.

Как показало исследование, опыт внеклассной работы на трех языках, опыт коллективного языкового взаимодействия в обучении и внеурочной деятельности реализуется во многих МКШ Казахстана.

В настоящее время данное направление активно разрабатываются. Многие учителя и методисты активно включены в этот процесс.

Это говорит о заинтересованности учителей и обучающихся в изучении и применении языков, о желании учиться общаться на разных языках (диаграмма 7).

Проведение внеклассных мероприятий на трех языках в МКШ

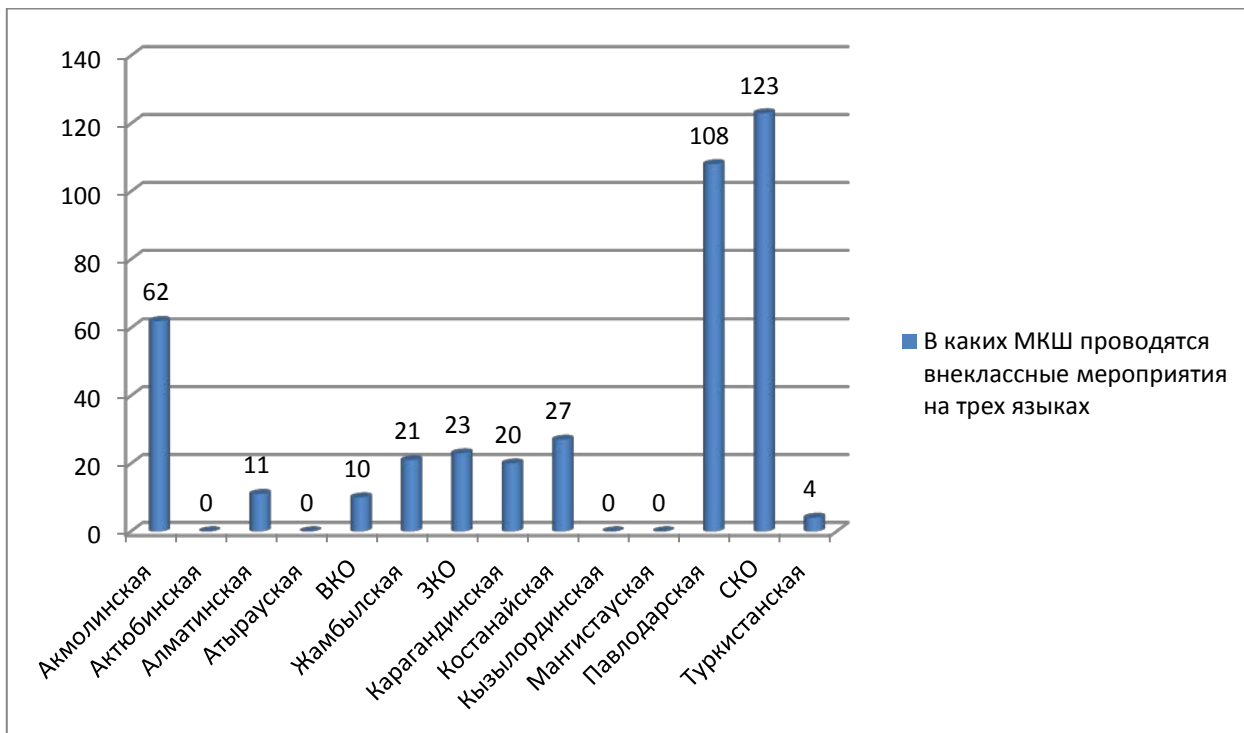

Диаграмма 7

В анкете был поставлен вопрос «Какие трудности испытывают обучающиеся МКШ проведении внеклассных мероприятий на английском языке?». Этот вопрос является одним из важных для большинства МКШ. Это связано с рядом объективных и субъективных факторов. Главной особенностью деятельности учителя сельской малокомплектной школы является его удаленность от научных, методических и культурных центров. Сельский учитель испытывает трудности в поисках новинок методической литературы, ему приходится искать пути адаптации образовательных программ для своих учеников. Ответы на данный вопрос размещены в таблице. Большинство респондентов ответили, что испытывают значительные трудности, связанные с ограниченностью ресурсов, с разным уровнем подготовки учителей и учеников, с отсутствием литературы.

Таблица 8. Результаты опроса учителей

Область	Предложение
Акмолинская	Недостаток учебно-методических пособий, рекомендаций с учетом языка обучения учащихся. Увеличить фонд литературы по предмету химии, биологии, информатики, физика на английском языке.

Восточно-Казахстанская	<p>Разный уровень английского языка у учащихся.</p> <p>Средняя мотивация учащихся к изучению предметов ЕМЦ на английском языке.</p> <p>Ограниченные ресурсы и возможности школы. Уровень владения английским языком. Нет специализированной литературы, отсутствует материальная база. Нет среды общения, недостаточность словарей, дети не читают на английском языке художественной литературы.</p> <p>Личностные психологические барьеры у учащихся в связи с навыками иноязычной речи. Для многих учащихся характерна слабая кратковременная слуховая память, короткий период концентраций. Не хватка оборудованного кабинета.</p> <p>Отсутствие книг, разработок вспомогательных материалов.</p>
Жамбылская	<p>Низкий уровень материально-технического оснащения МКШ: отсутствие лингафонно-мультимедийных кабинетов, аудиовизуальной аппаратуры и т.д.</p> <p>Недостаточность учебно-методической базы: учебников, разработок и т.д.</p>
Западно-Казахстанская	<p>Языковой барьер, не полное владение языком учащимися.</p>
Карагандинская	<p>Нехватка ресурсов, отсутствие учебно-наглядных, дидактических материалов. Недостаточное количество учебников и методических рекомендации.</p> <p>Низкая мотивация учащихся к изучению английского языка, их низкая заинтересованность в мероприятиях. Слабая поддержка или отсутствие ее со стороны родителей при подготовке. Не совсем владеют языком, не все понимают.</p>
Костанайская	<p>Несовершенное владение английским языком, что затрудняет изучение предмета. Отсутствие естественной среды общения, низкая мотивация, тяжело усваивается терминология на английском языке.</p> <p>Учащиеся средних классов испытывают затруднения связанные со словарным запасом, а также с аудированием.</p>

Павлодарская	Не владеют в совершенстве английским языком, нет вспомогательной базы УМК.
Северо-Казахстанская	Недостаточно хорошее базовое знание английского языка учителями. Трудности в произношении и правописании.
Туркестанская	<p>Разный уровень английского языка у учащихся.</p> <p>Средняя мотивация учащихся к изучению предметов ЕМЦ на английском языке. Ограниченные ресурсы и возможности школы. Уровень владения английским языком.</p> <p>Нет специализированной литературы, отсутствует материальная база. Нет среды общения, недостаточность словарей, дети не читают на английском языке художественной литературы.</p> <p>Личностные психологические барьеры у учащихся в связи с навыками иноязычной речи. Для многих учащихся характерна слабая кратковременная слуховая память, короткий период концентраций.</p> <p>Не хватка оборудованного кабинета.</p> <p>Отсутствие книг, разработок вспомогательных материалов</p>

Многие названные трудности носят объективный и субъективный характер. Для большинства регионов остро стоит проблема кадров (их подготовки и переподготовки). Однако, имеется значительный положительный опыт.

На основе проведенного исследования, нами были выбраны наиболее удачные разработки внеклассных мероприятий, которые представлены в приложении. Данные разработки носят рекомендательный характер, они могут быть дополнены и изменены с учетом потребностей конкретного класса и школы.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Глобальные изменения в сфере образования, происходящие в последние годы в нашей стране внесли кардинальные изменения в деятельность сельских малокомплектных школ. Состояние и развитие малокомплектных школ сегодня находится в зоне постоянного внимания МОН РК и руководства страны. Необходимо создать благоприятные условия для реализации конституционного права каждого человека на получение качественного образования, для выявления и развития интересов и потребностей обучающихся.

Малокомплектная сельская школа – уникальный социально-педагогический феномен. В ней учитель не просто работает – он живет жизнью детей, воспринимает свою школу как родной дом, где отдавать душевное тепло так же естественно, как в собственной семье. Учитель знает каждого ученика, его родителей, положение ребёнка вне школы, помогает ему. При сегодняшних масштабах семейного неблагополучия, в условиях ухудшения психического и физического здоровья детей этот фактор носит характер их социальной защиты. Воспитательные преимущества малочисленных школ огромны, их никогда не заменят крупные школы. В современных условиях малокомплектная школа выступает стабилизирующим фактором жизни сельского населения со всеми его социальными и экономическими проблемами. Требуются новые подходы к сохранению, развитию, эффективному использованию кадрового потенциала и материальной базы сельских школ – центров интеллектуальной и культурной жизни села.

Сельская школа выделяется из всех типов школ своей непохожестью и сложностью. Именно поэтому требуется поиск новых форм организации учебных и внеклассных занятий в таком образом, чтобы разнообразить общение, виды деятельности учащихся, тем самым развивая их мотивацию к учебной деятельности, интерес к полиязычному общению и образованию.

Многие годы выпускники МКШ значительно уступали сверстникам по результатам ЕНТ. Обучение языкам и тем более обучение на неродном языке – серьезная задача для педагогов и детей.

Сегодня, когда стоит задача реализации идеи трехязычного образования, необходимо найти эффективные пути ее решения.

Для развития полиязычного образования в малокомплектных школах имеется ряд преимуществ перед обычными: малый контингент обучающихся позволяет учителю работать с каждым обучающимся индивидуально, использование информационно-коммуникационных технологий активизирует потенциал знаний и умений, навыков говорения и аудирования обучающихся. Обучение на трёх языках и, как следствие, владение ими будут способствовать академической мобильности обучающихся, их умению свободно ориентироваться в международном пространстве, в культуре и в традициях разных народов.

В данном пособии раскрыты особенности организации обучения на трех языках в условиях МКШ.

По результатам исследования сделаны следующие основные выводы:

- Для успешного перехода к трехязычному обучению в условиях МКШ необходимы дополнительные пособия и рекомендации для педагогов и обучающихся таких школ.

- Развитие полиязычного образования создает большие перспективы для развития личности каждого ребенка.

- Языковое развитие эффективно осуществляется в продуктивной внеурочной деятельности.

- Педагоги-практики регулярно остаются один на один с вопросами организации учебно-воспитательного процесса в малокомплектной школе, ответы на которые требуют больших временных и физических затрат. Этим обусловлена необходимость создания методических рекомендаций, адресованных работникам малокомплектной школы.

В первом разделе пособия дана характеристика отличительным особенностям обучения полиязычию в Казахстане. Представлен анализ полиязычного обучения за рубежом.

Во втором разделе даны рекомендации по развитию языковых навыков в условиях МКШ во внеклассной работе.

Предложены разработки внеклассных мероприятий и рекомендации к ним
Приложение В.

Настоящие рекомендации подготовлены сотрудниками Национальной Академии Образования имени Ы. Алтынсарина.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Послание Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции». 10 января 2018 года.
2. Кен Робинсон. Изменение парадигмы образования. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IAJUTxdYtrM>.
3. Абай Кунанбаев. «Слова Назидания» (21-30). URL: <http://www.abay.nabrk.kz/index.php?page=content&id=106>.
4. Всемирный доклад ЮНЕСКО «Инвестирование в культурное разнообразие и диалог между культурами», 2010. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001852/185202r.pdf>.
5. Usage of content languages for websites. URL: https://w3techs.com/technologies/overview/content_language/all.
6. Образование в многоязычном мире: Установочный документ ЮНЕСКО. — Париж. — 2003. — 38 с.
7. China Daily. November 12-13. 2016 (The 2016 White Paper on Chinese Studying English).
8. http://www.mext.go.jp/a_menu/kokusai/gaikokugo/_icsFiles/afieldfile/2014/01/31/1343704_01.pdf.
9. К. Хууско, А. Корепанова. Образование в Финляндии. / Теория инновационной деятельности. Инновационные проекты и программ в образовании. №5. — 2010. — 11-16 стр.
10. Иванова А.В. Развитие поликультурного образования в Республике Саха (Якутия): историко-педагогический анализ. Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук, Якутск, 2010. URL: <http://www.dissercat.com/content/razvitie-polikulturnogo-obrazovaniya-v-respublike-sakha-yakutiya-istoriko-pedagogicheskii-an#ixzz5W3Oo4afy>
11. Зикирина С. С. Развитие интереса учащихся к изучению иностранного языка во внеурочное время в условиях школьного образования Казахстана // Школьная педагогика. — 2016. — №3. — С. 51-54. — URL <https://moluch.ru/th/2/archive/37/1119/> (дата обращения: 06.11.2018).
12. Сырымбетова Л. С., Жумашев Р. М., Ныгметулы Д., Шункеева С. А., Жетписбаева Б. А. Методологические подходы и основные стратегии обучения трем языкам в Республике Казахстан// Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. - 2017, том 7, № 4. – С. 72 – 87.

Сценарии внеклассных мероприятий на трех языках в малокомплектных школах

*Восточно-Казахстанская область
КГУ «Ново-Ильинская ОСШ»
отдела образования
Шемонаихинского района*

Учителя: Шитова Г.Н., Кульжабекова А.С., Маликбаева Г.А.

Сценарий внеклассного мероприятия ко дню языков «Королевство языков в малокомплектной школе»

Цель проведения мероприятия: активизировать и расширить имеющиеся знания учащихся о языке, воспитывать любовь и интерес к языкам, дружбу и взаимопонимание между учащимися.

Ведущий 1: Қош келдіңіздер, құрметті ұстаздар мен оқушылар!

Ведущий 2: Добрый день, дорогие учителя и ребята!

Ведущий 3: Good afternoon, dear friends!

Ведущий 1: Құрметті оқушылар! Бүгін тіл мейрамына арналған салтанатты жиынды ашық деп жариялаймыз!

Ведущий 2: 22 сентября – День языков народа Казахстана. И наше мероприятие мы посвящаем этому празднику.

Ведущий 2: Язык – это общественное явление, которое действует на протяжении всего существования человечества. История не знает ни одного человеческого коллектива, который бы не пользовался языком. И это понятно. Человек живет в обществе. Он постоянно связан с другими людьми. Средством общения служит язык. При помощи языка люди передают свои мысли, желания, чувства.

Ведущий 3: Our language is connected with our thought and sense. It appeared in antiquity. It's close to the society's life. All languages developed under influence of economic, political and geographical conditions.

Ведущий 2: В глубинах народного языка отражается вся история духовной жизни народа. В сокровищницу родного языка одно поколение за другим складывает весь след своей духовной жизни.

Ведущий 1: Тіл – халықтың жаны, сәні, тұтастай кескін-келбеті, болмысы. Адамды мұратқа жеткізетін – ана тілі мен ата дәстүрі. Қазақстан – көп ұлтты мемлекет. Осында тұратын барлық ұлттардың құқтары бір.

Ведущий 2: Родной язык!

Он с детства мне знаком,
На нем впервые я сказала «мама»,
На нем клялась я в верности упрямой,
И каждый вздох понятен мне на нем.
Родной язык!
Он дорог мне, он мой.
На нем ветра в предгорьях наших свищут,
На нем впервые довелось услышать
Мне лепет птиц зеленою весной.

Ведущий 3: Oh, friend unseen, unborn, unknown,

Student of sweet English tongue,
Read out my words at night alone:
I was a poet, I was young
Since I can never see your face,
And never shake you by the hand,
I send my soul through time and space
To greet you. You will understand.

Ведущий 2: Сегодня мы проводим своеобразный турнир на знание языков, в турнире будет 4 тура. Принимать участие будут две команды.

Встречайте наши команды

А теперь мы должны представить нашим участникам и гостям уважаемое жюри.

Ведущий 1: Итак, объявляем 1 тур: Знакомство. Команды могут представить себя. Конкурс оценивается в 5 баллов.

Ведущий 2: Следующий 2 тур разминка. Вам будут даны слова на русском, казахском, английском языках. Из этих слов вы должны составить новые слова. Каждое новое слово оценивается в один балл.

(мороженное, балмұздак)

- Молодцы! А мы переходим к следующему туру.

Ведущий 3. Все мы знаем, что в законе о языках жители нашей страны должны знать три языка: казахский, русский и английский. Третий конкурс поможет проверить ваши знания. Переведите слово, которое попадётся по жребию, на три вышеуказанных языка. **Каждое переведенное слово оценивается в один бал.**

Язык
Зубы
Губы
Речь

Слово
Книга
Рассказ
Сказка
Песня
Урок
Народ
Дружба
Человек
Земля
Мир
Друзья

Молодцы, переходим к следующему туру!

Ведущий 2. Заключительный конкурс называется ПОЛИГЛОТ. Команды должны дать правильные ответы на вопросы. Всего 15 вопросов по 5 вопросов на каждом языке. Каждый ответ оценивается в 1 балл

Вопросы первой команде

1. Көктем айлары? (наурыз, сәуір, мамыр)
2. 16 желтоқсан қандай мереке? (Тәуелсіздік күні)
3. Абайдың шын аты? (Ибраһим)
4. Қазақ тарихында тұңғыш ғарышқа ұшқан кім? (Тоқтар Әубәкіров)
5. Қазақ халқының жаңа жылы қашан? (22 наурыз)

1. The capital of Kazakhstan. (Astana)
2. The president of Kazakhstan. (Nursultan Nazarbayev)
3. The State language of Kazakhstan. (Kazakh)
4. 3 languages of Kazakhstan. (Kazakh, Russian, English)
5. The population of Kazakhstan. (18 million)

1. Как называется наше государство? (Республика Казахстан).
2. Какой город является столицей нашего государства? (Астана).
3. Что располагается вертикально на нашем флаге? (орнамент).
4. Что символизирует солнце в центре флага и лучи солнца на гербе? (добро, богатство, процветание народов Казахстана).
5. Как называется национальная валюта Казахстана? (тенге).
6. Что такое шанырақ? (верхняя сводчатая часть юрты).

Вопросы второй команде

1. «Ғылым таппай мақтанба» өлеңінің авторы кім? (Абай Құнанбаев).
2. ҚР рәміздерін атаңдар? (Ту, елтаңба, әнұран).
3. Шығыс Қазақстанның орталығы қай қала? (Өскемен).
4. Астананың символы? (Бәйтерек).
5. Ең алғаш қазақ мектебін кім ашты? (Ыбырай Алтынсарин).

1. Что значит слово «гимн»? (торжественная песня).
2. Что символизирует парящий орёл на флаге? (независимость, гордость, честь свободолюбивого казахского народа).
3. Какие два цвета присутствуют на гербе РК? (золотой и сине-голубой).
4. Что изображено по краям герба РК? (голова крылатых коней-единорогов).
5. Что находится в центре герба? (шанырак).
6. Как называется национальная валюта Казахстана? (тенге).

1. Cities in Kazakhstan. (Astana, Almaty, Shymkent, etc.)
2. Mountains in Kazakhstan. (Altay, Tien-Shan, Zhungar Tau etc.)
3. Where are you from? (from Kazakhstan)
4. Your hobbies. ()
5. National emblems. ()

Ведущий 3: Вот и подошла к концу наша торжественное мероприятия, посвященная Дню языков! Пока наше жюри подводит итоги предлагаем спеть песню «Солнечный круг» на трех языках.

Ведущий 1: Слово предоставляется членам жюри для награждения победителей.

Ведущий 1: Желаем всем всего вам доброго и прекрасного!

Но как родной люблю язык я русский:
Он нужен мне, как небо, каждый миг.
На нем живые трепетные чувства открылись мне,
И мир открылся в них.
Текут две речки в сердце, не мелея,
Становятся единою рекой.
Забыв родной язык, я онемею.
Утратив русский - стану я глухой.

Ведущий 2: Қош болыңыздар!
Тұған тілім – тірлігімнің айғағы,
Тілім барда айтылар сыр ойдағы.
Өссе тілім, мен де бірге өсемін,
Өшсе тілім, мен де бірге өшемін.

Ведущий 3: Язык английский - международный,
Его желательно всем знать.
Мы говорить научимся свободно,

Чтоб в разных странах побывать. Good bay!

*Костанайская область
Милютинская средняя школа*

**Сценарий внеклассного мероприятия
посвященного Дню Конституции!
Scenario of extracurricular activities
dedicated to Constitution Day!**

Участники: 5-11 классы

Цели и задачи:

Ознакомление учащихся с Конституцией РК, основными положениями, с правами и обязанностями граждан Республики Казахстан;

Привитие уважения и почитания государственных символов РК (герб, флаг, гимн);

Воспитание чувства патриотизма и интернационализма, любви к своей Родине.

Оборудование:

Мультимедийная доска;

Ноутбук;

Презентация;

Ручки, тетради (призы);

Флажки (для конкурса).

Ход внеклассного мероприятия:

1 ведущий:

Good afternoon dear students! We congratulate you on the beginning of the new school year! We also congratulate you with the Constitution Day of the Republic of Kazakhstan!

30 августа - день принятия Конституции. На республиканском референдуме в 1995 году объявлен государственным праздником - Днем Конституции Республики Казахстан.

During the years of our independence the basic law of our motherland has become a guarantor of political stability and international friendship.

2 ведущий:

Біз, ортақ тарихи тағдыр біріктірген Қазақстан халқы, байырғы қазақ жерінде мемлекеттілік құра отырып, өзімізді еркіндік, теңдік және татулық мұраттарына

берілген бейбітшіл азаматтық қоғам деп ұғына отырып, дүниежүзілік қоғамдастықта лайықты орыналуды тілей отырып, қазіргі және болашақ ұрпақтар алдындағы жоғары жауапкершілігімізді сезіне отырып, өзіміздің егемендік құқығымызды негізге ала отырып, осы Конституцияны қабылдаймыз. Елдің басты заңы осындай сөздер мен басталады.

Исполнение гимна РК (под фонограмму)

1 ведущий:

August 30, 1995 in the modern history of our country was marked by the most important event – the birth of a new Constitution of Kazakhstan. For the first time, the Basic law of the country was adopted by direct expression of the will of the citizens of the Republic in a national referendum. In fact, the Creator of the current Constitution is the people of Kazakhstan, and this gives it not only the highest legal, but also spiritual and moral force.

Конституция стала тем правовым фундаментом, на котором страна стала строить демократическое государство – наш общий дом, под крышей которого мирно сосуществуют более 120 национальностей, свыше 140 религиозных организаций и конфессий. Конституция является актом, выражающим высшую волю – волю народа.

2 ведущий:

Согласно положениям конституции, Президент Республики Казахстан – Глава государства – является символом и гарантом единства и сплоченности народа и органов государственной власти, незыблемости Конституции, прав и свобод человека и гражданина.

President of Kazakhstan N. Nazarbayev has said, "The Constitution of any country is the law of life, a treaty between the people and the government." The basic law of our country fostered to strengthen the dominant social relations, established the fundamental legal basis for the organization of the activities of the main bodies of the state, institutions of civil society. Already in the first article of the Constitution it is written that "the Republic of Kazakhstan affirms itself as a democratic, secular, legal and social state, the highest values of which are the person, his life, rights and freedoms".

1 ведущий:

Адам құқықтарын қорғау дәрежесі бойынша біздің Конституция барлық әлемдік стандарттарға, атап айтқанда – адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясына сәйкес келеді. Негізгі Заңға сәйкес әркімнің жеке басының бостандығына құқығы бар.

Every citizen is regarded as an individual and his or her dignity is protected by the state. That is why, out of 98 articles of the Constitution, 30 are devoted to the status of man and citizen, his rights and freedoms. It gives grounds to assert that all basic social relations are regulated by the Constitution, laws and other legal acts of the state.

«Своя игра»

В игре принимают участие 2 команды. Команды по очереди выбирают категорию и сложность вопроса. Если сама команда не может дать ответ, то возможность получить баллы появляется у второй команды.

1 раунд:

Тема / баллы	10	20	30	40
Конституция	Кто является единственным источником государственной власти? (народ)	В чьей собственности находится земля в РК? (в государственной)	Какой язык является государственным в РК? (казахский)	Кому члены Правительства приносят присягу (народу и Президенту Казахстана)
Биография Президента	Предок Н.А.Назарбаева, один из известных батыров (Карасай батыр)	Дата рождения (6 июля 1940)	Увлечения Н.А.Назарбаева (большой теннис, горнолыжный спорт и гольф)	Место рождения (в селе Чемолган Каскеленского района Алма-Атинской области КазССР)
Независимый Казахстан	К символике любого государства относятся... (гимн, герб, флаг)	Сколько Конституций было принято за время независимости? Назовите годы их принятия. (две Конституции, приняты в 1993 и 1995 годах)	Уникальный общественный институт реализации национальной политики, объединяющий деятельность 27 республиканских и региональных, более 250 местных национально-культурных центров. (Ассамблея народов Казахстана)	Какой документ стал первым основополагающим законодательным актом страны (Декларация Независимости.)

2 ведущий:

Провозглашение в Конституции Республики Казахстан принципов свободы и справедливости формирует демократические представления об общественном и государственном устройстве, свидетельствует о стремлении государства обеспечить материальное благосостояние своих граждан.

At the same time, the Basic law defines not only the rights of the individual, but also its duties: everyone is obliged to observe the Constitution and laws, to respect the state symbols of the country, the rights, freedoms, honor and dignity of others. Only such conditions, when all citizens seek not only to enjoy their rights and freedoms, but also to faithfully perform moral and legal duties, we can talk about reality of freedom. Actually, this combination of rights and obligations determines the new nature of relations between citizens and the state.

1 ведущий:

Негізгі Заңның басты әлеуметтік құндылығы 1995 жылғы Қазақстан Республикасының Конституциясы қазақстандық қоғамның түрлі қоғамдық-саяси күштерінің жақын және алыс Тарих и перспективаға келісімін қамтамасыз етті.

Today it is essential to realize that the Constitution will serve the people of Kazakhstan only when all of us will be guided by the principles of the Basic law. Thus, the Constitution of the Republic of Kazakhstan is a guarantee of our legal protection, social and economic well-being, cultural and spiritual development.

2 ведущий:

Таңбалар-шартты белгілер немесе суреттер. Олар мемлекет пен оның халқының тарихын, ұлттық сипатын көрсетеді.

Кез келген елдің мемлекеттік рәміздеріне: Мемлекеттік Елтаңба, Мемлекеттік Ту және Мемлекеттік Гимн жатады. Олар, әрине, біздің Отанымызда да бар. Символдарға деген көзқарас - бұл мемлекеттің өзіне деген қатынасы. Мемлекеттік рәміздерді қорлау-мемлекетті, оның халқын, оның тарихы мен мәдениетін қорлау. Бұл туралы Конституцияда жазылған.

1 ведущий:

Our flag is a rectangular cloth of blue color, which means unity and cloudless sky, peace and prosperity. In its center – the Golden sun with rays, means peace and wealth; under it – a soaring steppe eagle, means generosity and vigilance, the height of thoughts. Along the Flagstaff there is a vertical line of national ornamentation. The author of the national Flag of Kazakhstan is Shaken Niyazbekov.

2 ведущий:

Государственный Герб РК представляет собой изображение шанырака (верхней сводочной части юрты) на голубом фоне, от которого во все стороны в виде солнечных лучей расходятся уйки (опоры), обозначает народы, живущие в мире и согласии на нашей общей Родине. Важная часть государственного Герба РК – два мифологических коня.

The whole life of the nomads was associated with the horse. This is a true friend and helper of man. That is why in ancient times it was customary to bury with the warrior his horse. At the top of the Coat of arms is a five pointed star-a symbol of happiness, light, leading life. Stars, the sun and the moon were considered sacred, so on our Coat of Arms Golden star is a symbol of high thoughts and calling for a dream.

Төменгі бөлігінде - "Қазақстан" деген жазу республиканың атауын білдіреді. Колосия Отан байлығын білдіреді. Елтаңба-мемлекеттің тарихы мен дәстүрін ашатын белгі. Мемлекеттік Елтаңбаның авторлары ҚР еңбек сіңірген сәулетшісі Мәлібеков Жандарбек пен сәулетші, жазушы, драматург Валиханов Шота.

1 ведущий:

Авторы Государственного Гимна РК - слова Ж. Нажмеденова, Н. Назарбаева, музыка Ш. Калдаякова. Государственный Гимн слушают стоя. Этим выражают глубокое уважение к нашему Государству. Долг каждого гражданина – знать текст Государственного Гимна наизусть, Когда мы слушаем гимн, в наших сердцах появляется гордость.

2 раунд:

Тема баллы	20	40	60	80
Конституция	Назовите палаты входящие в состав правительства (Мажилис и Сенат)	Кто организует и руководит деятельностью Правительства, персонально отвечает за его работу (Премьер-министр)	Как называются местные исполнительные органы (маслихаты)	Каким государством утверждает себя Казахстан (демократическим, светским, правовым и социальным)
Биография Президента	15 июня 2010 какой статус был присвоен Президенту (Лидер нации)	Научное звание Н.А.Назарбаева (доктор экономических наук)	Должности, помимо президентской (Верховный главнокомандующий Вооруженными Силами Казахстана Председатель Ассамблеи народов Казахстана Председатель Всемирной	Какой географический объект, назван в честь нашего президента (горный пик Нурсултан, Заилийский Алатау)

			ассоциации казахов)	
Независимый Казахстан	Как называется документ, предложенный Н.Назарбаевым с перспективным планом развития государства? (Казахстан – 2050)	Как называется ежегодное выступление президента с планом на ближайший год? (Послание Президента к народу Казахстана)	В каком году Казахстан вступил в Организацию Объединенных Наций (ООН). (1992)	День рождения национальной валюты (15 ноября 1993 года)

ФИНАЛЬНЫЙ РАУНД: (БЛИЦ-ТУРНИР)

Пока подсчитываются баллы за два раунда, между командами проводится блиц-турнир.

Обе команды получают листок бумаги и ручку. Ведущий зачитывает вопросы с интервалом 10-15 сек. В конце подсчитывается правильное количество ответов у каждого члена команды и высчитывается среднее количество правильных ответов, которое прибавляется к общему количеству баллов 1 и 2 туров.

1.Какую территорию занимает по площади РК?

(2.7 млн. км, 2млн.717тыс. кв. км.)

2.На каком месте в мире находится РК по занимаемой территории?

(на 9 месте)

3.Когда РК отмечает День Независимости?

(16 декабря)

4.В каком году РК провозгласил свою независимость?

(1991)

5.Кто первым стал всенародно избранным Президентом?

(Н.А. Назарбаев)

6.Как называют человека горячо любящего свою Родину? (патриотом)

7.Когда был написан последний, современный гимн РК? (январь 2006г.)

8.Река в Казахстане, название которой читается одинаково слева направо и справа налево? (Или).

9.Назовите города, бывшие столицы Казахстана.

(Оренбург, Кызыл-Орда, Алма-Ата)

10.Кто является высшим должностным лицом в нашем государстве? (Президент)

11.Как называется свойство государство самостоятельно решать свои внутренние и внешние дела и проблемы? (суверенитет)

12.Что означает слово «казах»? (свободный, независимый)

13. Как назывался раньше город Астана? (Акмола, Целиноград)
14. К какому материку относится наше государство? (Евразия)
15. Назовите высший законодательный орган РК. (парламент)
16. Как называется основной закон страны? (Конституция)
17. Из скольких разделов состоит Конституция РК? (из 9)
18. Из скольких палат состоит Парламент РК (из 2-х)
19. Как называется верхняя палата Парламента? (Сенат)
20. До скольких лет по Конституции РК гражданин считается по своему статусу (положению) ребёнком? (до 18)

Подведение итогов. Вручение подарков.

1 ведущий:

Schopenhauer said, "The most common form of pride is national pride." Every person living on the planet feels a sense of pride for his Homeland, his people and country, his land and history. And today we should remember the past, know the present to build a bright future.

*«Станционная основная школа»
ГУ «Отдел образования акимата
Житикаринского района»*

*Сценарий мероприятия ко дню языков народов Казахстана
«Если дружат люди, дружат языки»*

Чтец1: Сүйемін туған тілді - анам тілін,
Бесікте жатқанымда-ақ берген білім
Шыр етіп жерге түскен минутімнен
Құлағыма сіңірген таныс үнім.
Сол тілмен шешем мені әлдилеген,
Еркелеткен, "құлыным", "жаным" деген
Сол тілменен бірінші білгізілген:
"Ана" деген сүйгендік сөз әм менен
Қылжықтап, алып қашып құрбы бөркін
Сол тілменен ойнадым далада еркін
Сол тілменен бірінші сыртқа шығып
Өмірде ен далада ұққан көркім.

Чтец1: O friend unseen, unborn, unknown,
Student of our sweet English tongue,
Read out my words at night, alone:
I was a poet, I was yong.

Since I can never see you your face,
And never shake you by the hand,
I send my soul through time and space
To greet you. You will understand.

Чтец1: Родной язык!

Он с детства мне знаком.
На нем впервые я сказала «мама»,
На нем клялась я верности упрямой.
И каждый вздох понятен мне на нем.
Родной язык!
Он дорог мне, он мой,
На нем ветра в предгорьях наших свищут,
Мне лепет птиц зеленою весной
Но, как родной,
Люблю язык я русский.
Он нужен мне, как небо,
Каждый миг.
На нем живые, трепетные чувства
Открылись мне.
И мир открылся в них.
Я поняла на русском слове «счастье»,
Большое счастье жить и большой стране,
С ним не боюсь я горя и ненастья,
С ним не сгорю я ни в каком огне.
Текут две речки в сердце, не мелея,
Становятся единою рекой...
Забыв родной язык - Я онемею.
Утратив русский - Стану я глухой.

1 ведущий Қайырлы күн!

2 ведущий Добрый день!

3 ведущий Good afternoon!

Воспитательные цели и задачи мероприятия:

- воспитать уважение учащихся к языкам, культуре других национальностей, стремление их познать;

- формирование толерантной личности; формирование стремления к овладению казахского, русского и английского языков;

- знакомство и изучение традиций и обычаев народов, населяющих территорию Казахстана;

- развитие творческих, интеллектуальных, артистических способностей учащихся;

- заполнить досуг учащихся.

Девиз мероприятия: Если дружат люди – дружат языки.

Оформление зала: слова известных людей о языке, баннеры, шары.

Ход мероприятия:

Звучит музыка

Ученики 1 класса:

здоровеньки булы
гутен таг – по-немецки.
добер ден – по-болгарски.
бонжур – по-французски.
буэнос диас – по-испански.
буна зиуа – по-румынски.

1 ведущий 22 қыркүйек күні елімізде тілдер мерекесі аталып өтеді. 1998 жылы 20 қаңтарда елбасымыз Н.Ә. Назарбаев Республика халықтарының ұлттық байлығы – Тілді қорғау мақсатымен 22 қыркүйекті «*Қазақстан халықтарының тілдері күні*» деп жариялаған еді.

2 ведущий Ежегодно, 22 сентября вся наша страна отмечает этот день как День языков народов Казахстана. Наш Президент Нурсултан Назарбаев поставил перед нами задачу: говорить на 3-х языках: казахском, русском и английском, не забывая при этом и своего родного. Это прекрасно, ведь знание языков – это наше богатство!

3 ведущий Every day, on the twenty first of September our country celebrates the day of languages! All of us must speak 3 languages: Kazakh, Russian and English, because the knowing of languages is our treasure!

1 ведущий: Бүгінде қазақ жерінде 130 дан астам ұлт өкілдері өмір сүріп келеді. Және олардың әрқайсысының ана тілі мен ата дәстүрі бар. Тіл – қандай ұлтта, елде болмасын әрқашан қастерлі де құдіретті. Ол әрбір адамға ана сүтімен бірге еніп, қалыптасады. Тіл - әрбір елдің жаны.

2 ведущий Как мы знаем, в Казахстане была введена идеология «трехъязычия»: казахский язык признан государственным, русский язык считается языком евразийского общения, а английский – языком мирового общения.

3 ведущий: Поэтому у нас вполне возможна такая ситуация Представьте себе: «Англичанин приезжает в Казахстан к своему другу казаху».

Миниатюра

– Хэлло!
– Саламалейкум, Ереке! Калайсын?
– Экскьюз ми! Май нэйм ис Эрик!
– Я ж говорю – Ереке! Присаживайся за наш дастархан!
(садытса на стулья)
– Dastarkhan?

- Ес, ес! Ммм... Э тэйбл! (*рисует в воздухе круг*)
- Э тэйбл? Гуд!
- Вот, угощайся... Бешбармак...
- Beshparmak?
- Именно! Да ты угощайся! Здесь и куырдак есть...
- Wow! Kuyrdak!
- ...и казы...
- Wow! Kazy!
- ...и карта...
- Wow! Karta!
- ...и шужук...
- Wow! Shuzhuk!
- ...и белдеме...
- Wow! Beldeme... (*«англичанин» неожиданно прерывается*) Туф!
- Что такое, Ереке? Уатс ронг?
- («англичанин» говорит на чистом казахском языке) Шай қайда? Бауырсақтар қайда?
- («казах» удивляется) Уат?
- («англичанин» говорит на чистом казахском языке) Быз, қазақпыз, шәйсыз жүре алмаймыз!
- («казах» восхищается) Уау!

1 ведущий

- Ана тілінің тағдыры туралы жырлап өткен ақындар аз емес. Солардың ішінде ақиық ақын Т. Молдағалиев былай деген
- Туған тілім – тірлігімнің айғағы,
- Тілім барда ашылар сыр ойдағы.
- Өссе тілім, мен де бірге өсемін.
- Өшсе тілім, мен де бірге өшемін.

Звучит песня «Туған жер» в исполнении учеников 5 класса

1 ведущий

Қымбат маған ана тілім, бал тілім,
 Қымбат маған дана тілім, ар тілім.
 Ақ сүтімен бірге сіңген бойыма,
 Ана тілім ардақ тұтар алтыным.
 Ана тілін жырлап өткен талайлар,
 Жырлап өткен Ыбырай мен Абайлар.

2 ведущий

Абай писал: «Человек, изучивший культуру и язык иного народа, становится с ним равноправным» и действительно, его слова нашли подтверждение в жизни. Сегодня, независимо от национальной принадлежности, и русские и казахи, люди других национальностей, проживающие в нашей стране,

обладают равными правами: правом голоса, правом выбора, правом на труд, медицинское обслуживание, правом на защиту».

3 ведущий

Знание языков необходимо как воздух и вода. Изучение языков требует серьезного и ответственного отношения. Для дальнейшего процветания и развития нашего государства знание трех языков казахского, русского и английского обязательно.

чтец

Пусть француз ты, или русский.
Тонкий, толстый, темный, русский -
Это в дружбе не помеха.
Главное – быть верным другом,
В трудный час помочь друг другу.
Радость и печали пополам.

1 ведущий

Құрметті қонақтар сіздерді Тіл мерекесімен тағы-да құттықтай отырып, еңбектеріңіздің жемісін көріп, бақытты өмір сүрулеріңізге шын жүректен ниетімізді білдіреміз. Келесі жүздескенше күн нұрлы болсын.

2 ведущий

Мы еще раз поздравляем всех с Днем языков народов Казахстана. Желание одно породило нас давно, чтобы в мире мирно жили, чтобы с детства все дружили, чтобы братьями росли, дети матери – Земли.

*Костанайская область,
Карасуский район,
ГУ «Ключевая средняя школа»*

Сценарий внеклассного мероприятия «MERRY CHRISTMAS»

для 5-11 классов

ответственные:

Matt Stiles – волонтер корпуса мира США

учителя английского языка: Габдулина Ж.К., Канецкая Т.А.

учитель казахского языка: Серкебаева С.Т.

Цель:

○ *Формирование у учащихся положительного отношения к изучению языков и расширение знаний учащихся о культурных традициях англо-язычных стран;*

Задачи:

- *Познакомить учащихся с особенностями традиций празднования Рождества в США;*
- *Активизировать имеющиеся знания учащихся по теме «Праздники и традиции»;*
- *Восприятие иноязычной речи на слух, а также речи носителя языка;*
- *Прививать учащимся любовь к английскому, казахскому, русскому языку, включая их*

в игровую ситуацию.

Оборудование: наглядный материал (елочные декорации, подарки, рождественские носки (stockings), все приготовлено руками учащихся), магнитофон. Аудиозапись "Jingle Bells", мелодии для фона. Декорации для сценки "Christmas Carol".

Оформление: фойе украшено новогодней мишурой, гирляндами. На стуле стоит рождественская ёлка, горят гирлянды, под ёлкой лежат подарки. Рядом с ёлкой имитация камина, на нем прикреплены носки с конфетами.

Познавательный аспект: учащиеся познакомятся с традициями и культурой страны изучаемого языка на основе праздника Christmas.

Развивающий аспект: целенаправленное развитие психических функций, связанных, с речевой деятельностью, таких как, внимание, способность к анализу и синтезу, логическое мышление, способность к выявлению языковых закономерностей, языковая догадка, зрительная и слуховая память, фонематический слух.

Учебный аспект: работа, направленная на овладение такими видами речевой деятельности, как говорением и аудированием,

Воспитательный аспект: повышение интереса к изучению английского языка, воспитание культуры языкового общения, уважительного отношения друг к другу, умения внимательно слушать собеседника.

Языковой материал: слова, речевые образцы, монологические и диалогические высказывания по теме "Christmas".

Предварительная подготовка к мероприятию: просмотр мультфильма «The Nightmare before Christmas», приготовление рождественских носочков и подарков.

Форма проведения: театрализованное представление, игры.

ХОД МЕРОПРИЯТИЯ

1. History of Saint Nicholas

Әулие Николастың шығу тарихы

История возникновения Святого Николаса

Ведущий 1: Good evening, dear friends! We are glad to see you here! Today we are going to tell you about a wonderful winter holiday. It is an American Christmas. Everybody in the world knows the background of this holiday, but do you know the History of Saint Nicholas.

Long ago Saint Nicholas lived in the United Kingdom. He was known for his generosity. He threw money down the chimneys of poor people's homes on Christmas. As the story was told it changed to include a sleigh, 8 flying reindeer and the magic ability to fit down a chimney and deliver gifts to good children and coal in the stockings of bad children. For a long time Saint Nicholas was portrayed as a thin old man. In the 1950's Coca Cola changed Saint Nicholas's appearance to the fat, jolly Santa Clause we know today. HO! HO! HO!

Ведущий 2:

Көптеген жылдар бұрын Ұлыбританияда жомарт әрі мейірімді бір адам өмір сүріпті, оның есімі Әулие Николас екен. Рождество түні кедей адамдар тұратын үйлердің мұржаларынан тиын-тебен тастайды. Осылай жұрт бір-біріне айтып, соңында бұл оқиға аңызға айналыпты. Әулие Николастың шанасымен сегіз бұғысы

бар және ол Рождество болған түні пештің жанында ілініп тұрған шұлықтың ішіне балаларға арналған сыйлықтар тастап кетеді деп, осылай жұрт бір-біріне айтыпты деседі. Үйдің мұржасынан кіріп, шұлықтың ішіне балаларға арналған сыйлықтар тастап кететін ғажайып мүмкіндіктері болған. Жыл бойы өзін жақсы ұстап, ата-анасын тыңдаған балаларға жақсы-жақсы сыйлықтар тастап кетеді екен, ал тыңдамаған бұзық балаларға пештен күлдің қалдық тастарын тастаған. Көп уақыт Әулие Николас өте арық және егде тартқан кісі болған, бірақ 50-ші жылдары Coca Cola пайда болған кезден бастап, оның имиджі өзгеріп, бүгінде біз білетін толық, көңілді Санта Клаусқа айналыпты.

Ведущий 3:

Много лет назад в Великобритании жил очень щедрый и добрый человек, его звали Святой Николас. В ночь на Рождество он бросал монетки через трубу камина в каждый дом, где жили бедные люди. Так рассказывали из уст в уста, и история превратилась в легенду. Так стали рассказывать, что у Святого Николаса есть сани и восемь оленей, и что он имеет такую волшебную возможность проникать через трубу камина каждого дома и одаривать подарками детишек, наполняя рождественские носочки, которые висят на камине. Он клал хорошие подарочки тем детишкам, которые были послушны весь год, а непослушным детишкам он клал угольки из камина. Долгое время Святой Николас был худым пожилым человеком, но после появления Кока-Колы в 50-х годах его имидж поменялся, и он стал толстым, забавным и веселым Санта Клаусом, каким мы его знаем сегодня.

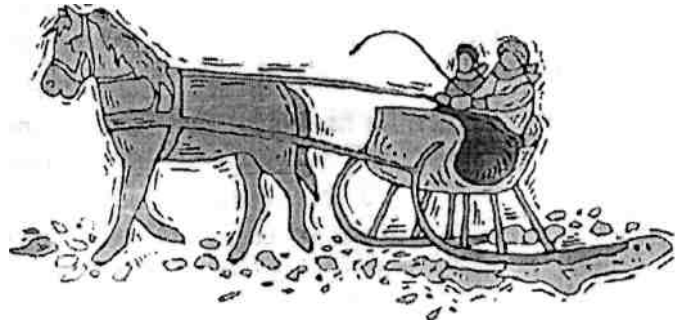
2. *Sinning a song "Jingle Bells "* ***Ән айту Исполнение песни***

In a

Jingle Bells
James Pierpont -1857
Dashing through the snow,
one-horse open sleigh,
O'er the fields we go,
Laughing all the way.
Bells on bobtail ring,
Making spirits bright.
What fun it is to ride and sing,
A sleighing song tonight.
Oh, jingle bells, jingle bells,
Jingle all the way,
Oh, what fun it is to ride
In a one-horse open sleigh.
Jingle bells, jingle bells,
Jingle all the way,
Oh, what fun it is to ride
In a one-horse open sleigh.

3. *Dramatizing the traditional "A Christmas Carol" Christmas tale*
Дәстүрлі Рождестволық ертегіні драматизациялау
Драматизация традиционной рождественский сказки

A Christmas Carol

By Charles Dickens

Scene changes: delineated by turning the lights off. Stagehands move furniture.

Characters:

Scrooge, Little Timmy, Fred (nephew), Bob Cratchit (employee), 2 charity men, Ghost friend, beautiful white ghost of past, 10-15 students, Scrooge girlfriend, ghost of present, ghost of Christmas future,

Props: Cardboard bed, real desk, fireplace, fancy recliner chair, and tombstone

Clothes: Green vest (mine), chains, over-sized black cloak (mine), and Scrooge identifying scarf/hat/glasses.

Scene 1 (Work) Scrooge is writing at a desk. Fred, Bob Cratchit, two charity men, *(Enter Fred)*.

"Happy Christmas, Uncle!" said Fred

"nonsense." Scrooge replied. "There is nothing happy about Christmas!"

(Exit Fred)

(Enter Bob Cratchit)

"Happy Christmas, Mr. Scrooge," said Bob Cratchit.

"I don't believe in Christmas!" said Mr. Scrooge.

(Exit Bob Cratchit)

(Enter 2 charity men)

"You're a rich man. There are lots of poor people in Kluchevoi this Christmas. Can you give us some money for them?" said 2 charity men.

"Get out!" shouted Scrooge. "I don't want to help the poor!" said Scrooge

(Exit 2 charity men)

Scene 2 (Scrooge is sitting at home in his recliner smoking a pipe), Ghost of a dead friend, Scrooge

(Scrooge hears chains and looks around)

(Ghost enters dragging chains)

"Help! Scrooge said. "What do you want?"

"I'm here to tell you something important," the ghost said. "You should change your life and try and help other people. Three other ghosts are coming to see you." said the ghost.

(Exit Ghost)

(Scrooge stares at the fireplace).

Scene 3 (Scrooge is lying in his bed)

Beautiful Ghost, group of students 5-10, Scrooge's girlfriend, and Scrooge

(Enter beautiful ghost)

"Come with me." the beautiful ghost said. "I am the ghost of Christmas Past."

(ghost takes him to a group of students talking in a party. The young version of Scrooge wearing

recognizable Scrooge outfit is talking to a girl).

"You don't love me Ebenezer, you only love money" said the girl.

(Exit ghost).

(Exit Students)

(Scrooge is in bed and upset).

Scene 4 (ghost of Christmas present)

Ghost of Christmas Present wears a green vest, Scrooge, Bob Cratchit, Little Timmy, Fred, and 2 charity men.

(Ghost of Christmas present enters)

"I'm the ghost of Christmas Present. HO HO HO! Come with me, Scrooge!"

(Scrooge follows him to Bob Cratchit's house party. Everyone is happy but Scrooge).

Scene 5 (Scene starts in bedroom, and ends outside a church. Scrooge sees his name on a tombstone) Ghost of Christmas Future, Scrooge.

(Ghost of Christmas future enters bedroom)

"Who are you?" Scrooge asks

(No response ghost points to tombstone with Ebenezer Scrooge written on it)

"Is that me?" Scrooge asked. "I don't want to die!"

Scene 6 (wakes up happy buys presents for everybody and gives money to the poor). Fred, Bob Cratchit, Timmy, 2 Charity men.

(Fred, Bob Cratchit, Timmy and 2 charity men are partying next door)

(Scrooge picks up gifts knocks on the door enters, and gives Timmy a present and gives the 2 charity men money).

(Scrooge turns to the audience)

"All because of the ghosts," Scrooge thought. "The ghosts showed me that people are important in life, not money."

"God bless us, everyone!" said Timmy.

(END)

4. Games for fun

Ойындар

Игры

Ведущий 3. Дни от Рождества до крещения в народе называют Светлыми или Святками. В эти дни все люди ходят друг к другу в гости, дарят подарки, поют колядки, желают здоровья в Новом году. Давайте и мы с вами будем петь да плясать.

С 8 января в России начинаются Святки, длящиеся 12 дней до Крещения. Считалось, что в это время исполнялись самые заветные желания. Святки сопровождалась своими обычаями и обрядами — святочные гуляния, святочные колядования, щедрования, гадания под Рождество, Новый год и Крещение. Святки являлись временем отдыха, игр, развлечений, гуляний.

Давайте сейчас поиграем. Кто - то из вас будет читать колядку, а мы должны будем ее похвалить дружными аплодисментами или потопать ногами, если эта колядка не хороша. Готовы?

(ДЕТИ исполняют колядки):

Лада-ладушки-ладошки,

А пойдем-ка по дорожке

Да к соседям с Колядой

За подарками гурьбой.

Коляда, коляда,

Накануне Рождества!

Открывайте сундучки –

Доставайте пяточки!

Коляда-коляда

Дай бабушка пирога.

Не дашь пирога-

Уведем корову за рога.

Не дашь лепешки

Разобьем окошки.

Ай, ду,ду, ай,ду,ду

А я в дом иду. Печка топится блинов хочется.

Дайте колбаску - протягивает руку

Домой понесу.

Дайте другую я пощедрую!

Дайте и третью,

Не гоните плетью –

Дедушка будет есть,

Бородою тресть,

Усами кивать

И вас вспоминать!

Всем людям добрым

Желаем добра, золота, серебра!

Пышных пирогов,

Мягоньких блинов!

Доброго здоровья!

Маслица коровья!

Все вместе:.. Кому песни поем, тому сбудется,

Тому сбудется, не минуется.

Ведущий 2: Өте қызықты! Ал, қазір осындай ойындарды ойнайық!

1. Жаңажылдық сайыс. Қалпаққа бір-бір сөзден жазылған кішкентай қағаздар салынады. Мысалы, шырша, мұз, қар, Аяз Ата, тб. Әрбір ойыншы кезекпен қағазды алып, сонда жазылған сөз кездесетін өлең немесе ән айтуы керек.

2. «Күлдіргіш» Әрбір ойыншы бір есімнен алады, мысалы, мұз, ойыншық, қар, шырша т.б. Жүргізуші барлығын айналып жүріп, түрлі сұрақтар қояды: «- Сен кімсің? - Шырша. - Бүгін қандай мейрам? - Мұз. - Мынауың не? (мұрнын көрсетіп) – Ойыншық. Әрбір ойыншы барлық сұраққа өзіне берілген «есіммен» жауап беруі тиіс, және де ол сөзді қажетінше септеуіне болады. Оған қоса, жауап бергенде, күлуге тыйым салынады. Кім күліп жіберсе, ойыннан шығады. Жеңілгендерге түрлі жаза тағайындалады: өнер көрсетеді, бір нәрсе алып келеді, жасап береді т.с.с.

Ведущий 1: Let's play other games! These games are played by American children :

1. "Bean bag toss" - кидание мешочков в заранее приготовленную мишень. Каждое попадание награждается призом.

2. "Pinatas" - мексиканская игра: в приготовленные из папье-маше шары складывают конфеты, шар подвешивают, и дети по очереди разбивают шар палкой. Из шара выпадают конфеты, которые достаются детям.

3. Bobbing for apples: из чашки с водой, нужно достать ртом яблоко.

4. "Donut on a string": "donut"-выпечка в форме баранки, подвешенную её на нитке нужно поймать ртом, и тогда съешь её.

5. Present exchange

Сыйлық алмасу

Обмен подарками

Все подарки, принесенные детьми, сложены под Рождественской елкой. Санта Клаус вызывает ребят по списку и они выбирают себе подарок. Такой традиции придерживаются американские школьники.

6. Taking stockings from the fireplace

Кәмпиттері бар шұлықтар

Чулочки со сладостями

Ведущий 1: "Santa Claus is coming".

Santa Claus is coming

Christmas is near,

Hang all the stockings,

We can't wait till he's here.

Каждый школьник, который принес чулок на камин, теперь получает его обратно со сладостями от Санта Клауса. Владельцы трех самых красивых чулочков получают приз.

7. Singing a song "We wish you a Merry Christmas"

Ән айту
Исполнение песни

We Wish You A Merry Christmas
We wish you a merry Christmas
We wish you a merry Christmas
We wish you a merry Christmas
And a happy New Year.
Glad tidings we bring
To you and your kin;
Glad tidings for Christmas
And a happy New Year!

We want some figgy pudding
We want some figgy pudding
We want some figgy pudding
Please bring it right here!
Glad tidings we bring
To you and your kin;
Glad tidings for Christmas
And a happy New Year!

We won't go until we get some
We won't go until we get some
We won't go until we get some
So bring it out here!
Glad tidings we bring
To you and your kin;
Glad tidings for Christmas
And a happy New Year!

We wish you a Merry Christmas
We wish you a Merry Christmas
We wish you a Merry Christmas
And a happy New Year.
Glad tidings we bring
To you and your kin;
Glad tidings for Christmas
And a happy New Year!
END

Сценарий постановки народной сказки «Репка»

Участники – учащиеся 1 класса и родители.

Цель: развитие творческих и языковых способностей средствами театрализованной деятельности. Воспитание нравственных качеств у детей на основе полиязычного обучения.

Задачи:

- Учить детей четко произносить текст, используя разную эмоциональную окраску (радость, грусть).
- Формировать умения точно отвечать на вопросы; умения выделять и называть характерные признаки персонажей, развитие интонационной выразительности речи.

Действующие лица: 2 сказочницы. Репка, дед, бабка, внучка, Жучка, кошка, мышка.

Сценарий:

Сказочница ЮС: Good morning dear guests!

We invite you to visit the Fairy Tale!

Сказочница АВ: Все девчонки и мальчишки

Знаем, очень любят книжки

Любят сказки, любят песни

А чтоб было интересней

Сказку старую покажем.

Слушай сказку не зевай

Что за сказка угадай!

Все: Round but not month

Yellow but not butter

Sweet but not sugar (Шалқан Репка the Turnip)

Сказочница АВ: Вы хотели бы сегодня в сказку "Репка" заглянуть?

Сказочница ЮС: Then let's go!

Выход репки:

Репка: Уважаема в народе - я расту на огороде!

Вот какая я большая - до чего же хороша я!

Вам с такой красавицей ни за что не справиться! (Садится на стул)

Выходят Дед с Бабкой.

Дед: Оу! Қалай тамаша!

Жаңбыр жауды бақшаға.

Шалқаным тәтті болса екен,

Үп – үлкен өсіп қалса екен!

Бабка: Better turnip would have grown!

I want cook porridge!

Дед: «Жарайды, келістік!»

Подходит к репке, качает репку и поет:

- Дедка – дедка посадил наш репку. Крепко – крепко зацепилась репка.

Тянет – тянет –тянет –тянет вытянуть не может. Кто же - 4р. Дедушке поможет?

- Ай кемпір жылдам

Көмектес енді маған!

Бабка: So much deal, so much deal

But the grandpa is calling me!

Тянут и поют Тартамыз, тартамыз, тарталмаймыз кім, кім кім келеді көмекке?

Бабка: Granddaughter, granddaughter come here help us!

Выходит внучка, танцует:

Вы зачем меня позвали?

В куклы поиграть не дали?

Дома дел невпроворот,

Но зовут на огород.

Все берутся друг за друга и тянут репку.

Сцена вытягивания репки и поют Pull-pull, pull-pull, pull can not Who, who, who, who will help us?

Все: О, какая большая! Нам ни за что не справиться.

Внучка: Жучка, иди репку тянуть!

Звучит «Собачий вальс» Жучка танцует.

Жучка: Гав – гав – гав! Не болды?

Все хором на английском языке, на каз. яз.:

- Oh, it is too big for us!

- Кел бізге көмекке.

- **Сцена вытягивания репки** Тартамыз, тартамыз, тарталмаймыз кім, кім кім келеді көмекке?

Жучка: Ав, ав жетпей жатыр күшіміз

Шақырсақ мысықты біз!

Все: Good idea!

Появляется Кошка и пляшет Meow! What's the matter?

Все: Кел бізге көмекке.

Сцена вытягивания репки Pull-pull, pull-pull, pull can not Who, who, who, who will help us?

Кошка: Oh, it is too big for us! Let's call mouse Let's call mouse

Дед: Бұл кішкентай тышқаннан Қандай пайда.

Кошка: But the very strong! Mouse, Mouse, help us all!

Появляется Мышка. Бежит, роняет предметы из корзинки. - Нет! У мышки выходной! И не спорьте вы со мной! В парк иду я! На качели! Что молчите? Онемели?

Все переглядываются, сердятся

Все: Мышка сказок не читает. Ничегошеньки не знает!

Жучка: Сен мысықты ұста мықты!

Кошка: Be quickly

Мышка: За кошку? БРЫСЬ!

Дед: Ай, тышқан Қатарға тұрып, ұстан!
Мышка жеманится и встаёт перед Репкой

Все: Mouse, not here, go back!

Мышка капризничает, топает.

Дед: Тұратыр балем, ашулансам!
Мен саған көрсетем.

Мышка (умильно сложив лапки): Всё, дедуля, становлюсь!

Все: Pull-pull, pull-pull, pull can not
Pull-pull, pull-pull... Pulled the turnip!

Все пляшут. Репка в кругу

Все: Вот и репка наша здесь. Ой, как хочется поесть!

Выходят Сказочницы

Сказочница: Ребята, как вы считаете, почему один дед не мог вытащить репку, а все вместе вытянули?

Все: Потому что все дружно взялись за дело и помогли друг другу.

Бір – бірімен сыйласып,

Тату жүріміз бәріміз.

Дружба – вот в чём наша сила!

Это дружба победила!

This friendship has won!

Все герои сказки прощаются с гостями и уходят.

Сценарий общешкольного мероприятия

Открытие арт - кафе «Полиглот»

Предметы: Казахский, русский, английский, немецкий языки.

Цель:

- Стимулировать у учащихся интерес к изучению иностранных языков;
- Воспитывать бережное отношение к национальному наследию, а именно, казахскому, русскому, а также английскому и немецкому языкам;
- Способствовать формированию грамотной речи;

- Развивать умение работать в группах.

Оформление:

- видеопроектор, интерактивная доска,
- диско-проигрыватель,
- тематические слайды на казахском, русском, английском, немецком языках. Вопросы и ответы появляются по щелчку.
- презентация школьной газеты,
- цветные карточки: надписи столиков (красный, синий, жёлтый варианты),
- карточки участников для ответов с изображением ладоней (по цветам),
- карточки с изображением казахских национальных блюд,
- карточки-задания с блюдами национальной кухни,
- блюда (пластиковая посуда) «официантов» для карточек и блюда для каждой команды, куда официанты будут складывать карточки за правильные ответы.

Участники: обучающиеся 7-10 классов. Перед мероприятием проводится жеребьёвка, деление на три команды по 7-10 учеников.

Жюри: учителя русского, казахского и английского языков и гости мероприятия.

Музыкальный фон - фанфары.

В 1. Добрый день!

В 2. Қайырлы күн, құрметті қонақтар!

В 1. Guten Tag, Liebe Freunde!

В 2. Good afternoon, dear friends.

В 1. Мы рады приветствовать всех присутствующих на открытии нашего школьного арт – кафе «Полиглот».

Слайд 1.

В 2. Что это значит арт – кафе?

В 1. Арт -кафе – Это прекрасный способ заявить о себе и своем таланте.

В 2. It is hobby.

В 1. Организаторы таких кафе стараются разнообразить время своих посетителей, поэтому организуют тематические вечера.

В 2. Қош келдіңіздер!

В 1. Willkommen!

В 2. You're welcome!

В 1. Культурная программа в виде «живой» музыки, караоке и танцев, которую предлагает любое кафе, уже не может удовлетворить все запросы взыскательных клиентов.

В 2. Поэтому на смену им приходят интеллектуальные заведения, совмещающие функции кафе, клуба, выставки и библиотеки.

В 1. Чем оригинальнее идея, тем выше популярность. Наш «Полиглот» так же не ограничивается одним форматом.

В 2. Формат нашего кафе очень многогранен и разносторонен.

В 1. Разрешите познакомить вас с меню нашего виртуального кафе. Вас ожидает знакомство с именитыми гостями кафе с теми, кого можно назвать великими полиглотами. Это наши ученики. Аплодисменты!

Звучит: туган жер и фанфары.

В 2. Мы отправимся в виртуальное путешествие по стране «Языкознание».

В 1. Далее предлагаем вам развлекательную игру «Переводчик», которая завершится вкусным конкурсом «Блюда национальной кухни».

В 2: Гостеприимная Англия пригласит вас в гости, с одним условием: если вы готовы положительно ответить на вопрос: Do you speak English?

В 1. И гвоздь программы - откроет для вас «общечеловеческую копилку» слов и выражений на казахском языке.

В 2. Итак, три заказанных столика занимают наши полиглоты. Они участвуют в состязании на звание «Почётный полиглот». Причём каждый из них может показать владение сразу же несколькими языками: Қазақ тілімен.

В 1. Deutsche sprache.

В. 2 English.

В 1. Наши виртуальные официанты (три ученика в белых рубашках и бабочках с блюдами в руках) будут угощать вас «фирменными блюдами», т.е. жетонами на которых изображены блюда казахской кухни за каждый правильный ответ. По окончании арт-директор кафе завуч по инновациям и его гости объявят о максимальном количестве фирменных жетонов.

В 2. Получить за каждый правильный ответ 1 жетон вы можете уже сейчас, ответив на вопросы викторины. Правила таковы, кто первым заявит поднятой карточкой с изображением цветной ладошки, того мы и вызываем.

Слайд 2, 3. Блиц-викторина.

В 1. Что такое оксюморон? (Сочетание несопоставимых понятий)

В 2. Наука о языке. (Лингвистика.)

В 1. Главное назначение языка. (Средство общения, средство выражения мысли.)

В 2. Знатор многих языков. (Полиглот.)

В 1. Назовите страну, в которой четыре государственных языка. (Швейцария: немецкий, французский, итальянский, рето романский.)

В 2. «Толмач» – кого так раньше называли? (Переводчик.)

В 1. Как называется искусственный международный язык? (Эсперанто - был создан в 1887 году варшавским врачом Л. Заменгофом.)

В 2. Официанты подают фирменные жетоны. А у нас рекламная пауза. Ученики 6 класса приготовили вашему вниманию песенку про школу на английском языке. Встречайте!

В 1. Настало время открыть нашу «общечеловеческую копилку» народной мудрости. Задание для полиглотов заключается в том, чтобы они отгадали загадки с казахского языка и дали аналоги ответов на русском и английском языках.

Слайд 4

1. Түк	білмей	2. Мамықтай	3. Өзі сондай
--------	--------	--------------------	----------------------

барасың, Тәлім аласың. Есейіп кетсең де, Қарыз болып қаласың. (мектеп-школа- school)	ұлпа, қанттай ақ. Қыста жер бетін басады, Жазда сайға қашады. <u>(қар-снег-snow)</u>	аппақ Жесең оны тәтті- ақ. (қант-сахар- sugar)
--	---	--

Слайд 5

1. Өзі айлакер, өзі бір ку, Жүрген жері айқай да шу. <u>(түлкі- лиса-fox)</u>	2. Қыс бойына жатады, Тәтті ұйқыға батады. (аю- медведь-bear)	3. Бетін адам ашады, Білім нұрын шашады. (Кітап – книга-book)
--	---	--

В 1. Для вас арт-директор заказал рекламную паузу. Представляем вашему вниманию литературную композицию великого Абая диалог к своей возлюбленной Токжан.

В 2. Итак, я начинаю пословицы на казахском языке, а вы говорите окончание. Номер столика я называю сама.

Слайд 6 1. Өмір-үлкен (мектеп) 2. Отансыз- адам,(ормансыз- бұлбұл) 3. Отанды сүю (отбасынан басталады) 4. Күш-білімде, білім- (кітапта) 6. 100 теңге болғанша 100 (досың болсын)	Слайд 7 1. A clever boy – ақылды бала- умный мальчик 2. A beautiful flower – әдемі гүл – красивый цветок. 3. A good holiday - жақсы мейрам – хороший праздник
--	--

В 2. Конкурс - Перевод словосочетаний. Задание на скорость – кто первый ответит.

В 2. А теперь такое задание. Внимание на слайды

Слайд 8, 9

1. «Термин» қай тілдің сөзі (латын тілі)
2. Сөз мағынасын не зерттейді (лексика)
3. Тілдің ең кіші бөлшегі не (дыбыс)
4. Дыбысты немен таңбалайды? (әріп)
5. Фразеология сөзінің баламасын табыңыз (тұрақты тіркес)
6. Үндестік заңы нешеу? (2)
7. Жұрнақтың түрлерін ата (сөз тудырушы, сөз түрлендіруші)

8. 42 әріптің жүйелі тізбегі қалай аталады (әліпби)
9. Тыныс белгісін не зерттейді (пунктуация)
10. «Жаны зәр түбіне жету» мағынасы не? (қорку)

Слайд 10, 11

1. «Қазақ хрестоматиясы» оқулығының авторы кім? (Ыбырай Алтынсарин)
2. Қазақтың ішекті ұлттық музыкалық аспаптарын атаңыздар. (Домбыра,қобыз, сазген, жетіген, адырна, шаңқобыз).
3. Киіз үйдің ең қасиетті бөлігі қалай аталады. (Шаңырақ)
4. Қазақтың атақты суретшісі кім? (Әбілхан Қастеев)
5. «Кел,балалар, оқылық» деген өлеңнің авторы кім? (Ыбырай Алтынсарин)
6. Қазақтың киелі санын атаңыз. (7 саны)
7. Қазақ тілі қай тілдер тобына жатады? (түркі тілдер тобы)

Слайд 12

В 2. Согласно академическому словарю иностранных слов, ПОЛИГЛОТ (от греческого polyglottos - "многоязычный") - человек, владеющий многими языками
В1. Изучать языки - чрезвычайно интересное занятие. Самые интересные факты из области языкознания вы сможете почерпнуть прямо сейчас.

Музыкальный фон

В 2. Папуа Новой Гвинеи разговаривают почти на 700 языках (это составляет примерно 15 процентов от всех языков мира).

В 1. Самым емким на Земле словом считается "мамиклапинатана", что означает "глядеть друг на друга в надежде, что кто-либо согласится сделать то, чего желают обе стороны, но не хотят делать".

В 2. В гавайском алфавите всего 12 букв.

В 1. На африканском континенте более 1000 разных языков.

В 2. Almost - самое длинное слово английского языка, в котором все буквы расположены в алфавитном порядке.

В 1. По-грузински шашлык называется "мцвади", а по-армянски - "хоровц".

В 2. В английском языке нет слов, рифмующихся со словами month, orange, silver и purple.

В 1. Латинской буквы W в латинском алфавите нет.

В 2. У писателя Эрнеста Винсента Райта есть роман "Гэтсби", состоящий из более чем 50 000 слов. Во всем романе нет ни одной буквы E (самой частой буквы английского языка).

В1. У меня есть для всех потрясающая новость. Каждый из нас, даже того не подозревая, является истинным полиглотом.

В2. Это происходит благодаря заимствованным словам из разных иностранных языков.

В1. Мы предлагаем поиграть в игру «Переводчик». Поговорим по-немецки. Я называю значения слов, вы - его немецкий эквивалент.

В 2. Выкрикивать запрещается. Вызываем поочерёдно. Вам нужно назвать эквивалент обиходного русского языка.

Слайд 13, 14. Немецкие слова:

<ul style="list-style-type: none">• «змея» - это используется для полива,• «лоб» - это обращённая к противнику сторона	Ответы: -шланг -лоб -айсберг -курорт -солдат
<ul style="list-style-type: none">• «ледяная гора»• «место лечения»• «воин»	

В 2. Официанты подают фирменные жетоны.

В 1. Рекламная пауза. Представляем вашему вниманию следующий номер «Времена года» великого Абая на казахском, русском и английском языках. Встречайте ученики 10 класса!

В 1. Вы умеете играть в «Перевертыши» на русском языке?

В 2. А это как?

В1. Ребята, покажем мастер-класс с наших курсов по дополнительному образованию.

Все вместе – Да!

В 1. Ответьте, пожалуйста, как называется мультфильм после перевертыша «Шестеро из Кефинова».

Дети хором – «Трое из Простоквашино».

В 1. Правильно! Теперь вам понятен принцип перевертышей.

В 2. Можно я попробую загадать? Итак, слушайте перевертыши названий и поднимайте руки. А я называю номер столика.

Слайд 15

1. Теплые синие щёки. – Мороз Красный нос.
2. Серые мачты. - Алые паруса.
3. Зазнайка под землёй. – Незнайка на луне.
4. Чёрная Мурка – белый хвост. – Белый Бим – чёрное ухо.

В 2. Говорим по-английски. Я называю слова, пришедшие из английского, а вы его эквивалент в русском. Спрашиваем только тех, кто молча поднимает руки.

Слайд 16. Английские слова (насекомые): Mosquito Ladybug Grasshopper Fly Dragonfly Butterfly Ant Bee	Ответы: Комар божья коровка кузнечик муха стрекоза бабочка муравей пчела
---	---

В 1. Официанты подают фирменные жетоны.

Известный мыслитель Вольтер писал: «Знать много языков, значит иметь много ключей к одному замку».

Как знатокам нескольких языков, вам предстоит выступить в роли экспертов и назвать, из какого языка заимствованы эти слова. От официантов вы получаете фирменные карточки, готовитесь и отвечаете письменно.

Слайд 17

Бульон Жалюзи французский	Баскетбол немецкий Галстук	Футбол английский Спорт
--	---	--------------------------------------

В 1. Официанты, соберите ответы и передайте жюри.

В 2. Известно, ничто так не объединяет людей, как общий стол, за которым окажутся наши полиглоты. На столе под большими блюдами представлены блюда разных народов, вернее, их описания. Угадайте названия блюд. Готовьтесь и отвечайте устно.

Музыкальный фон.

Карточки с заданиями:

№1 пирожное из заварного теста с кремом внутри (франц.)

№2 сладкое блюдо из взбитой фруктовой, ягодной, молочной массы(франц.)

№3 подсоленная измельчённая зелень (франц.)

№4 молочный освежающий напиток из кобыльего молока (казахское)

№5 мясо, приготовленное на вертеле (тюрск.)

№6 макароны с томатным соусом и овощами (итальян.)

№7 говядина жареная, нарезанная крупными кусочками (англ.)

№8 мучное жаренное блюдо в форме колобка (казахское)

№9 мучное сладкое изделие «пчелиные соты» (немец.)

№10 изделие с мясной начинкой «хлебное ухо» (финск.)

№11 запеканка из каши с фруктами (англ.)

№12 блюдо из тонко раскатанного теста и сваренного мяса (казахское)

Слайды 18 Ответы: №1 безе, №2 мусс, №3 салат, №4 кумыс	№5 шашлык, №6 паста, №7 бифштекс, №8 баурсак,	№9 вафли, №10 пельмени, №11 пудинг, №12 бесбармак.
--	--	---

В 1. Кто готов? Отвечайте по одному представителю от столика.

Официанты подают фирменные жетоны.

В 2. Гостеприимная Англия ждёт любителей английского языка. Мы будем соревноваться в переводе английских пословиц и идиом.

Слайд 19. Английские пословицы.

1. It is never too late to learn.

В 2. Народная мудрость гласит: «Чем больше ты знаешь языков, тем богаче ты сам». Желаем вам успехов в изучении разных языков.

В 1. До новых встреч! Ведущие прощаются на трёх языках.

Приложение 1. Слайды «Полиглот».

Приложение 2. Слайды «Школьная жизнь».

Приложение 3. Презентация газеты.

Приложение 3. Презентация газеты.

Эпизод 1. НАЧАЛО

Слайд из газетных вырезок

Появляется Ведущая 1, девочка. Она подходит к микрофону. В это же время, вдоль «газетной дороги», спускается, читая газеты, парень. Это Ведущий 2.

1- Добрый день, дорогие друзья! Сегодня для вас презентация газеты «Школьная жизнь».

2 – Наша газета - совершенно особый мир. Чего там только нет!

Эпизод 2

Слайд «ШКОЛЬНАЯ ЖИЗНЬ - ТВОЯ ГАЗЕТА»

Эпизод 3

Слайд «ПЕРВАЯ ПОЛОСА»

(На экране – логотип газеты, ее первая полоса)

1. - Ну вот, мы в самом начале пути.

2. – Для любого дела начало – это самое трудное.

1 – А для газеты начало – это ее первая полоса. Здесь сообщаются самые главные новости.

2 – И появляются самые важные лица.

1 - Например, те люди, без которых нашей газеты не было бы очень долго.

Эпизод 4

Слайд «МОЙ КАЗАХСТАН»

(На экране рубрика, Родные мотивы, мой Казахстан, слайды о Казахстане из нашей газеты.

Эпизод 5

Слайд «ВРЕМЯ ДОБРЫХ ДЕЛ»

(На экране – рубрика, газетные статьи)

2 – Ну, и куда мы отправимся дальше?

Эпизод 6

«Всё о спорте!»

(На экране – рубрика, статьи, фото)

2 – Вот это номер, будь здоров! Слайды о спорте и туризме.

Эпизод 7

«С миру по строчке!»

(На экране – рубрика)

1- Ну и как Вам наша «школьная жизнь»?

2 - Мне нравится. Столько интересного можно узнать.

1 - Для нас, журналистов, это самое главное.

Эпизод 8

Номер «экологический вестник»

Слайды, областная газета

1. На страницах нашей газеты мы освещаем и экологическую тему.
2. На экране афиша.

Эпизод 9 «НАСТРОЕНИЕ»

Стихи, сборник стихов Кузьговой Лиды.

1 –Наша дорога ведет нас дальше. Как у тебя настроение?

2 - Замечательное. А почему ты про него спросила?

1 –Просто у нас рубрика есть такая, «Настроение».

2 – Это что, развлечения, что ли, какие?

1 – Да нет, это поэты наши. Да и прозаики тоже. Все пишут...

2 – Для кого?

1 – Для истории, наверное.

Эпизод 10 «ФИНАЛ»

1- Ну что, посетители арт-кафе, Вас не утомило путешествие по нашей газете?

2 –Которая «Ш Ж»?

1 – Она же наша и повседневная жизнь.

2 – И это все, что вы хотели показать?

1 –Что ты! Это лишь начало пути.

2 – Хорошее начало, я думаю.

1 –Я тоже так думаю. А чтобы наша дорога была долгой и светлой, нужно многое.

(Выходят юнкоры с номерами газет и со словами ☺)

-Чтобы были интересные материалы, рубрики, авторы. Это мы. Показывают

- И чтобы у газеты всегда были читатели. Это вы. Показывают.

- Пишите, звоните, приходите.

- А, главное – читайте нас.

1 –И пусть будет полон красок и событий этот удивительный мир «Школьная жизнь».

Все вместе – Это наша жизнь – школьная жизнь! Отдают номера гостям.

Северо-Казахстанская область
Заградовская СШ

Сценарий линейки посвященной ко Дню языков народа Казахстана

Первый ведущий:

- Қош келдіңіздер, құрметті достар!

Второй ведущий:

- Добрый день, дорогие друзья!

Третий ведущий:

-Good afternoon, dear friends!

1 ведущий

- 22- қыркүйек Қазақстан Республикасы халықтарының тілдер күні!

Біз сіздерді тілдер күнімен құттықтаймыз!

2 ведущий

- **22 сентября** мы отмечаем **День языков народа Казахстана**. В честь этого праздника мы собрались на торжественной линейке. Все мы родились в этой одной прекрасной стране, а говорим на разных языках. И всё потому, что Казахстан многонациональное государство.

3 ведущий

Any of these six languages can be used for the interstate, scientific and cultural contacts, conducting of international meetings, meetings on the world`s level.

1 ученик:

Ана тілің - арың бүл
Үятың боп тұр бетте
Өзге тілдің бәрін біл
Өз тіліңді құрметте!
Ана тілің, біліп қой,
Еркіндігің, теңдігің!
Ана тілің, біліп қой
Мақтанышың, елдігің!

2 ученик:

Казахи мы и русские, немцы и корейцы,
Мы черные, и русые, и смуглые, и белые.
В Казахстане – на земле родной.
Живём мы все большой и дружной семьёй.

3 ученик:

English language is known world wide
From all languages that were collide
English is known everywhere
It is to use it anywhere
Upholding English to everyone
Speaking in English is very fun
Don't shy and show your greatness
Use it when showing competitiveness

Ведущий 1:

В основе многонационального праздника языков лежит такая идея: каждый язык-это часть духовного наследия всего человечества, а каждая культура - это бесценный вклад в мировую цивилизацию. Особую роль в развитии человечества сыграли, так называемые, мировые языки. Таких языков шесть: английский, французский, русский, испанский, китайский и арабский.

Ведущий 2:

Объединяет много наций Казахстан
И Президент наш утверждает: "Нужно,
Чтоб был один язык народов разных стран,
И это, несомненно, - язык Дружбы"
Язык – это орудие дружбы, и, с тех пор как стоит мир, лучшего орудия еще никто не придумал.

Любой язык по-своему велик,
Бесценное наследство вековое.
Так берегите свой родной язык,
Как самое на свете дорогое.

Акмолинская область г.Щучинск
Школа-интернат

**Сценарий внеклассного мероприятия по информатике «Я и компьютер»
Для 8 класса
Подготовила: Орешина И.Д.**

Форма: Тематическая игра

Цель: представить в игровой форме изученный материал и проверить знания учащихся по изученным темам

Задачи:

образовательные:

- закрепление пройденного материала, повторение основных понятий.

воспитательные:

- воспитание аккуратности, дисциплинированности, чувства ответственности;

- ормирование культуры общения «учитель» – «ученик», «ученик» – ученик».

развивающие:

- развитие логического мышления, способности рассуждать, убеждать, логически доказывать;

Рекомендации к проведению мероприятия

В качестве членов жюри приглашаются свободные учителя. Решается, по какому признаку разделить на две команды, - четный, нечетный, по журналу, мальчики – девочки, по жребью, по игре и т. д. Члены команд выбирают капитанов, как правило, сильных учащихся.

Команды придумывают название, девиз, эмблему, получают домашние задания - на кануне урока, на одной из больших перемен или после уроков.

Ход мероприятия

Организационный момент: приветствие, представление жюри.

1. Представление команд и эмблем.

Чтобы определить, какая команда будет отвечать «первой», проводится конкурс «Ромашка», и чья команда набирает большее количество баллов за правильные ответы, та команда начинает игру.

Конкурс «Ромашка».

На доске приклеены лепестки «ромашки», на которых написаны основные команды работы с текстовым редактором. Учащиеся должны назвать правильно их значение.

За каждый правильный ответ команда получает 1 балл.

ALT + F4

DELETE

ENTER

BACKSPACE

SHIFT+буква

CAPS LOCK

HOME

END

CTRL + SHIFT

ALT+F4 (быстрое закрытие окна)

DELETE (удаляет символ, стоящий справа от курсора)

ENTER (перевод курсора на новую строку)

BACKSPACE (удаляет символ, стоящий слева от курсора)

SHIFT +буква (написать заглавную букву)

CAPS LOCK (переключатель: первое нажатие её включает режим ввода прописных букв, а следующее - выключает)

HOME (перемещение курсора в начало строки)

END (перемещение курсора в конец строки)

CTRL + SHIFT (переключения клавиатуры с режима ввода русских букв на режим ввода латинских букв и обратно)

Команды говорят название и девиз своей команды.

2. ПОПРОБУЙ ПРОЧИТАЙ. За каждое слова 1 балл.

Слова зашифрованы с использованием:

- команд ОС
- расширений файлов
- операторов языков программирования
- названий клавиш
- служебных слов

3. КОМПЬЮТЕРНЫЕ АНАГРАММЫ: За каждое слова 1 балл

ДОК → К __ (штриховой, машинный). (*Код*)

НАКАЛ → К _____ (линия связи). (*Канал*)

ЛАПТА → П _____ (пластина для установки микросхем). (*Плата*)

КАМЫШ → М _____ (устройство ввода информации). (*Мышка*)

ИГОЛКА → Л ____ (наука о законах и формах мышления). (*Логика*)

РЕВЕРС → С ____ (мощный компьютер сети). (*Сервер*)

4. СЛОВЕСНОЕ СЛОЖЕНИЕ: За каждое слова 2 балла.

Отгадайте слова-слагаемые и получите слово-сумму из области информатики.

- МИ + ОН + РОТ-->М _ (устройство вывода информации) (*Монитор*)

- БАК + ЕЛЬ → К _ (несколько проводов в оболочке) (*Кабель*)

- ОПЛОТ + РОК → П _ (правила пересылки данных в компьютерных сетях)
(*Протокол*)

- РОК + СЕТ--> С _ (часть дорожки магнитного диска) (*Сектор*)

- ДЕТКА + СИ → (флоп) (*Дискета*)

Отрезок в 100 лет + Математический бублик = Направленный отрезок __ (Век + Тор = *Вектор*)

Носитель+Насекомое= Накопитель ___ (Диск + Овод = *Дисковод*)

Танцевальное движение + Текст актёра = Средство защиты информации в ПК (Па + Роль = *Пароль*)

Вершина горы + Грязе-каменный поток в горах = Минимальный элемент растрового изображения __ (Пик + Сель = *Пиксель*)

Единственное овечье слово + Буква греческого алфавита = Список вариантов на экране, из которых выбирают необходимый __ (Ме + Нью = *Меню*)

Лососёвая рыба + Жаргонное название наличной суммы денег = Условный знак (Сиг + Нал = *Сигнал*)

Крутой берег или обрыв + Собачье лакомство = Регулируемый параметр монитора __ (Яр + Кость = *Яркость*)

Воронье восклицание + Цифра + Обозначение единицы энергии и работы = Сменный элемент принтера __ (Кар + Три + Дж = *Картридж*)

5. Конкурс капитанов «Ассоциации» (работа на листах А3)

Ведущий приглашает к специальному столу капитана команды и предлагает ему написать на ватмане ассоциации к слову «Компьютер». Капитан (команда не видит, что он пишет) за 1 минуту должен как можно больше написать ассоциаций. Ведущий спрашивает у каждого члена команды ассоциации к слову «Компьютер». Если слово совпало с тем, что написал капитан, то ассистент его вычеркивает. После ответов всех членов команды показывает результат. За каждое зачеркнутое слово команде дается 5 очков.

6. Конкурс «Внимание розыск»

Вы успешно справились с предыдущим заданием, а теперь проверим какая из групп оперативнее работает, кто отвечает вперед получает балл:

- установить фамилию и возраст пропавшего человека;

Вам нужно определить фамилию пропавшей, если известно, что эта женщина не старше 25 и не моложе 16 лет. Возраст ее кратен 7 в списке три фамилии. Кто из них?

Иванова Е.И., 26 лет;

Петрова А.Л., 21 год;

Сидорова Е.Н., 16 лет.

Ответ: Петрова А.Л., 21 год

- определить марку и номер машины похитителей;

Вам нужно установить марку и номер машины, в которой уехали пропавшая, если известна, что ее цвет машины не красный, а номер кратен 9. У дома пропавшей были замечены следующие машины:

Черный джип с номером 1101;

Красный «Москвич» с номером 9909;

Белая «Волга» с номером 2709.

Ответ: белая «Волга» с номером 2709

7. Шуточная викторина: ответить на вопросы, за каждый ответ 3 балла.

1. Какой российский город назван «в честь» древнейшего компьютера?
(Абакан, столица Республики Хакассия. Абак - счётное устройство в Древней Греции, Древнем Риме, а затем в Западной Европе до XVIII в.)
2. Какая система счисления используется в ПК: бинарная или двоичная? (Эти слова — синонимы.)
3. Если бы осьминоги умели считать, то какой бы системой счисления они скорее всего пользовались? (Восьмеричной.)
4. На какой плате компьютера размещён процессор: на системной или материнской?
(И на той, и на другой одновременно: это разные названия одной платы.)

8. Конкурс «Отгадай предложение».

Учащиеся должны расшифровать предложение. Задание оценивается в 2 балла.

ВОЛКОЗЕЛИСАДИЛИВУРЕКИ.

(волк козел лиса садили иву у реки.)

КОЗАЯЦЫПЛЕНОКАПАЛИПУДОРОГИ.

(коза заяц цыплёнок капали липу у дороги)

9. Конкурс «Золотоискатели»

Вы должны из приведенной программы «добыть золото» — изречение известного мыслителя (раздаю карточки).

Командиры групп получают карточки-задания.

**1. GOTO 9;
2: WRITE ('его');
GOTO 13;
4: WRITE ('ядро ореха');
5: WRITE “,”
GOTO 11;
9: WRITE ('Кто захочет съесть');
GOTO 4;
11: WRITE ('должен расколоть');
GOTO 2;
13: WRITE ('скорлупу');
WRITE “(Плавт)” : END**

***«Кто захочет съесть ядро ореха,
должен расколоть его скорлупу».
(Плавт)***

**2. GOTO 9;
2: WRITE ('всякий страх');
GOTO 8;
4: WRITE ('только,');
5: WRITE ('чего не знает,');
GOTO 11;
7: WRITE ('побеждается');
GOTO 2;
9: WRITE ('Человек
страшится');
GOTO 4;
11: WRITE ('знанием');**

```
GOTO 7;  
8: WRITE ('(В.Г.Белинский)');  
END.
```

(«Человек страшится только, чего не знает, знанием побеждается всякий страх». (В.Г.Белинский)

10. Награждение команд.

Предоставляется слово жюри, которое объявляет результат игры и вручает дипломы.

ДИПЛОМ

ДИПЛОМ

I степени

награждается команда

Жюри :

Щучинск, 2015 год

Содержание

Введение	132
1. Особенности организации обучения на трех языках в условиях малокомплектных школ	135
2. Методические рекомендации по организации внеклассной работы в условиях развития обучения на трех языках в МКШ	185
Заключение	206
Список литературы	208
Приложение	209

**ШЖМ ҮШ ТІЛДЕ ОҚЫТУДЫ ДАМУ ЖАҒДАЙЫНДА
СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР
Әдістемелік ұсынымдар**

**МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ
ПО ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ В УСЛОВИЯХ
РАЗВИТИЯ ОБУЧЕНИЯ НА ТРЕХ ЯЗЫКАХ В МКШ**

Методические рекомендации

Басуға .12.12.2018 ж. қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 15 б.т

Подписано в печать 12.12.2018 г. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 15 б.т

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Мәңгілік Ел 8, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Мәңгілік Ел 8, БЦ «Алтын Орда», 15 этаж